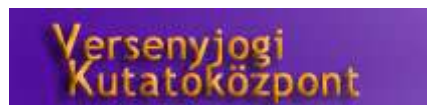

A szerzői jogok közös kezelésének versenyjogi vonatkozásai

Különös tekintettel a technikai fejlődés által
támasztott kihívásokra

Dr. Boronkay Miklós (IV. fejezet), Dr. Boytha György (I. fejezet), Dr. Csepely-Knorr Tamás (II. fejezet), dr. Szilágyi Pál (III. fejezet)

Versenyjogi Kutatóközpont
PPKE-JÁK
1088 Budapest Szentkirályi u. 28.
www.versenyjog.com

A dokumentumban foglaltak a szerzők véleményét tükrözik és nem a Versenyjogi Kutatóközpont egészének vagy egyes tagjainak a véleményét.

Szerzői jogi védelem alatt áll.

Első változat. Kézirat lezárva: 2008. április 15.

Budapest, 2008

Tartalomjegyzék

I. Szerzői jog és piaci verseny	4
1. A szerzői jog létrejötte az árupiaci szabad verseny szükségszerű következménye	4
2. A szerzői jog dogmatikája és a verseny	12
2.1 Abszolút és korlátozottan kizárólagos jogok	12
2.2 A kizárólagos szerzői jog elméleti igazolásai	13
2.3 A szerzői jog időbeli korlátozása és oltalmi idejének tágulása	15
2.4 A szerzői jogi kizárólagosság tartalmi korlátozása	19
2.5 A szerzői jogi kizárólagosság gyakorolhatóságának korlátozásai	22
2.6 Kizárólagos szerzői jogok gyakorolhatóságának előmozdítása: Közös jogkezelés	23
2.7 Joggal való visszaélés – piaci erőfölénnyel való visszaélés	25
3. A szerzői jog belső piaci gyakorlásának szabályozása az Európai Közösségben	29
3.1 A szerzői jog vagyoni jogosítványai mint szellemi tulajdon	29
3.2 A szerzői és szomszédos jogok vagyoni jogosítványainak különválasztása a személyhez fűződőktől	37
3.3 A közösségi jog a tagállamok egymás közti viszonylatában felülírja nemzetközi szerződéseiket. 39	
II. A szerzői és azzal szomszédos jogok közös kezelésének alakulása Európában, a magyarországi fejlődés, valamint az internet kihívásai	40
1. Bevezetés	40
2. A közös jogkezelő szervezetek kialakulása Európában	40
2.1 Franciaország	41
2.2 Németország	50
2.3 Egyesült Királyság	56
2.4 Két további jelentős közös jogkezelő szervezet Európában	65
2.5 A közös jogkezelő szervezetek Magyarországon	66
III. Közös jogkezelők és a közösségi versenyjog	71
1. Bevezető	71
2. A közösségi esetjog	73
2.1. Deutsche Grammophon	73
2.2. GEMA	75
2.3. BRT kontra SABAM	77
2.4. Greenwich	79
2.5. Coditel I.	81
2.6. Coditel II.	84
2.7. GEMA Statutes	86
2.8. GVL kontra Bizottság	88
2.9. GEMA I.	94
2.10. Basset kontra SACEM	95
2.11. Tournier	96
2.12. Lucazeau	101
2.13. Tremblay I.	103
2.14. Tremblay II.	104
2.15. IFPI Simulcasting	105
2.16. Santiago Megállapodás	112
2.17. Cannes-i Megállapodás	113
2.18. CISAC	115
3. A versenyjogi fejlődés értékelése	119
IV. A szerzői jogok közös jogkezelésre vonatkozó közösségi versenypolitika	124
1. Az Európai Közösség hatásköre	124
1.1. Az EK hatásköre a kultúra terén	124
1.2. Az EK általános jogharmonizációs hatásköre	126
1.3. Az EK nemzetközi szerződéskötési hatásköre	130

2. A közös jogkezelés és az EK politikái.....	132
2.1. Kulturális politika	132
2.2. Fogyasztóvédelmi politika	134
2.3. Versenypolitika	135
2.4. A közös jogkezelésre vonatkozó politika: ütköző érdekek	136
3. Az EK közös jogkezelésre vonatkozó dokumentumai.....	140
3.1. Az Európai Parlament első jelentése (2003)	141
3.2. Az Európai Bizottság közleménye (2004)	142
3.3. Az Európai Bizottság munkaanyaga és hatástanulmánya (2005)	145
3.4. Az Európai Bizottság 2005/737/EK sz. ajánlása (2005).....	147
3.5. Az Európai Parlament második jelentése („Lévai-jelentés“ – 2007).....	148
4. A közös jogkezelés versenymodelljei.....	150
4.1. Az „1-es opció”: be nem avatkozás	150
4.2. A „2-es opció”: a közös jogkezelők korlátlan versenye.....	153
4.3. A „3-as opció”: közös jogkezelők közti szabad választás.....	155
4.3.12. A 3-as opció értékelése	174
4.4. „4-es opció”: a közös jogkezelők együttműködése.....	178
4. Összefoglalás helyett.....	181
V. A szerzői jogok közös kezelésének versenyjogi vonatkozásai, különös tekintettel a technikai fejlődés által támasztott kihívásokra	183
VI. Felhasznált irodalom	189

I. Szerzői jog és piaci verseny

1. A szerzői jog létrejötte az árupiaci szabad verseny szükségszerű következménye

A szerzői jog versenyjogi vonatkozásaira¹ a múlt század húszas éveiben Alexander Elster hívta fel a figyelmet „*Szerzői, feltalálói, árujelzői és versenyjog*” című könyvében.² Valamennyi említett jogterületet a verseny közös nevezőjére építve vonta az „iparjogvédelem” (gewerblicher Rechtsschutz) gyűjtőfogalma alá. Ezzel előtérbe emelte a szellemi termékekre vonatkozó jogvédelemnek a műszaki fejlődés függvényében egyre költségesebbé váló forgalmazásuk folytán megkerülhetetlenné vált ipari vonatkozású, *beruházás védelmi* funkcióját. Elster ezt úgy értelmezte, hogy „*az ipari jogvédelem nem öncélú, [...] értelmét csupán az ellenpólus, a verseny révén kapja [...] csak a teljesítmény versenyrendeltetése vezeti át a vagyoni értékek jogába, amelyek egyben [...] az eredeti személyiségi jog későbbi kiegészítései*”.³

Ezzel a megállapításával rávilágított arra is, hogy az alanyi szerzői jog egyrészt nem a szerzők már ókorban is kifejezésre juttatott alkotói öntudatára és műveik integritását féltő panaszaira⁴ adott elismerő válaszként jött létre, másrészt nem merült ki a műszaki fejlődés hasznosításának, mindenek előtt a könyvnyomtatásnak közjogilag privilegizált elismerésében sem; hanem a polgárosodás államonként eltérően adott fokán, a feudális iparüzési kiváltságokat elsöprő, szabad piaci verseny szülötteként jött létre, lehetőségként mindenkit megillető polgári alanyi jog formájában. Elster ugyanakkor a szerzői jog 20. században elismert összetett, személyiségi jogi és vagyoni jogi lényegének az értelmezése irányában is lényeges lépést tett.

A szerzői jog versenyjogi összefüggéseinek a feltárásához tovább segít a szellemi termékeken fennálló kizárólagos jogok *genezisének* elemzése: a kibontakozott árupiaci szabad verseny nem csupán igazodik jogvédelmükhöz és nem egyszerűen érvényesíti

¹ Általában lásd Boytha György, „Szerzői jog és versenyjog,” in *Ünnepi kötet Boytha Györgyné tiszteletére*, ed. Bándi Gyula (Budapest: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, 2002).

² Elster Alexander, *Urheber- und Erfinder, Warenzeichen- und Wettbewerbsrecht*, 2. ed. (Berlin, Leipzig: de Gruyter, 1928).

³ Ibid.

⁴ Áttekintést nyújtanak Marquardt Joachim, *Das Privatleben der Römer*, 2. ed. (Leipzig: 1886), Bappert Walter, *Wege zum Urheberrecht : die geschichtliche Entwicklung des Urheberrechtsgedankens* (Frankfurt am Main: Klostermann, 1962). Dock M. C. , „Genese et evolution de la notion de propriété littéraire,” *Revue internationale du droit d'auteur*, no. janvier (1974). Boytha György, „Die historischen Wurzeln der Vielfältigkeit des Schutzes von Rechten an Urheberwerken,” in *Die Notwendigkeit des Urheberrechtsschutzes im Lichte seiner Geschichte*, ed. Dittrich R. (Wien: 1991). —, „Whose Right is Copyright?,” *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht (GRUR) International (int)*, no. 6/7 (1983).

versenyrendeltetésüket; hanem elismerésük a kulturális piaci verseny működésének előfeltétele és szükségszerű szülőanyja volt. Szerzői jog is csak azóta van, amióta az árupiaci szabad verseny kényszerűen magával hozta létesítését.

Ma már közhely, hogy a *piacgazdaság fejlődésének hajtóereje a verseny*. Idővel azonban világossá vált, hogy állami beavatkozás nélkül a magára hagyott versengés felborítja a kereslet és kínálat közötti egyensúly automatizmusát; a versenytársak egyenlőtlen piaci súlya és különböző versenybe szállási esélyei egyeseket mások elért eredményeinek aránytalanul kisebb ráfordítással lehetséges kiaknázására, különböző vállalkozásokat a többiekkel szembeni összefogásra vagy meglévő erőfőlényüknek mások rovására történő érvényesítésére indítanak. Mindez nem csupán a fogyasztók és a kedvezőtlenebb versenyhelyzetbe szoruló vállalkozások érdekeit sérti, hanem felszámolja saját táptalaját, a szabad piac működőképességét is. A fenntartható szabad piac *állami beavatkozást*, a kilengések korlátozását igényli. A piac saját immunreakcióinak és a magánjog hagyományos felelősségi jogi szabályai hatékonyságának korlátlan piaci viszonyok között fenyegető gyengülését idővel újszerű jogágazatnak, a többes *irányultságú versenyjognak* a fokozatos létrejötte ellensúlyozta. Az eredetileg a *tisztességtelen* piaci magatartásokat tiltó versenyjog a 20. század fordulójától a kartelljog kiépítésével kiterjedt magának a piaci verseny *működőképességének*, majd ezen a körön is túllépve, a vállalkozások versenyt szűkítő koncentrálódásának ellenőrzésével, a piac *szerkezeti* alakulásának a szabályozására is.

Ehhez a jogi szakosodáshoz azonban az időben kibontakozó fejlődés kellett. A szabad piachoz vezető polgári forradalmak a 19. század közepén már lecsengtek. Úttörő versenyjogi törvényhozásra ennek ellenére, jó részt a „laissez faire” uralkodó közgazdasági elve következtében még az *Amerikai Egyesült Államokban* is csak az 1890. évi, monopólium és monopoliumra törekvés elleni Sherman Antitrust Act meghozatalával került sor⁵; a tisztességtelen piaci magatartással szemben pedig a védjegy védelme kapcsán csak 1946-ban biztosított a Lanham Act védelmet⁶, a túlzott koncentrációval szemben pedig csak 1950-ben a Celler Kefauver Merger Act⁷. *Angliában* a tisztességtelen versennyel szemben az 1824 óta intézményesített „passing off” deliktum „common law tort” intézményét alkalmazták, amihez csak az Európai Közösség jogát követően, 1973-ban járult a piaci erőfölénnyel való visszaélést gátló „Fair Trading Act”⁸, 1976-ban a

⁵ The Sherman Anti-Trust Act of 1890 (15 U.S.C.A. §§ 1 et seq.)

⁶ The Lanham Trademark Act, 15 USC §§ 1114-27

⁷ The Celler-Kefauver Act 15 U.S.C.A. 18 (1950)

⁸ Fair Trading Act 1973

kartelltilalmat szabályozó „*Restrictive Trade Practices Act*”⁹, majd 1980-ban a „*Competition Act*”¹⁰. Franciaországban sokáig a Code Civil általános kártérítési kötelezettséget tömören előíró 1382. cikke „jolly joker” kártyaként való alkalmazásával korlátoztak verseny kilengéseket is, amíg 1905-ben tisztességtelen verseny elleni törvényt nem alkottak.¹¹ Németországban az első birodalom létesítését követően 1886-ban alkottak tisztességtelen verseny elleni törvényt, amit 1909-ben váltott fel a ma is hatályos törvény. Ausztriában és Magyarországon még később, 1923-ban született az első hasonló tárgyú törvény.

A szellemi termékek sajátosan kizárólagos alanyi jogvédelmének a biztosításával azonban a fejlődés jóval hamarabb belenyúlt a kulturális iparüzési versenynek a monarchikus privilégiumok megdöntésével elburjánzott vadonjába. Ez viszont szükségképpen csak a társadalmi/gazdasági fejlődés országonként eltérő ütemének megfelelően mehetett végbe, időben és térben jelentősen eltérő módon. Innen a szellemi termékek alanyi jogi védelmének máig is meghatározó *territorialitása*.

Az európai társadalmi/gazdasági fejlődés meghatározó tényezőjének a tengeri hajózás bizonyult.¹² Amíg ez technikailag csak a Földközi tengeren volt lehetséges, annak európai partjai felől szerveződtek a Közel Kelet, illetőleg Afrika felé a görög városállamok és a római birodalom. A középkorban pedig az Európai kontinens mélyébe nyúló és a levantei kereskedelmet délről a szárazföld felé közelítő kis köztársaságok, mint Velence, vagy az olasz csizma másik északi végében Génua, alatta Firenze toskánai örgrófsága Pisa kikötővárossal, kerültek a piaci fejlődés élére. Ennek következtében nem véletlen, hogy az első szabadalmi rendszer és könyvnyomtatási privilégium nem a találmányok észak- és nyugat-európai hazájában (Gutenberg 1450 körül feltalált présnyomdája esetében pl. nem a rajnavidéki Mainzban), hanem mindennek előtt Velencében mutathatók ki.¹³ A hajózás, és különösképpen a szélességi körök mentén maradó nyílt tengeri haladást lehetővé tevő csillagszögmérő (akkoriban a „kvadráns”) fejlesztésének kihasználásával azonban Columbus 1491-ben áthelyezte Európa súlypontját az addig a világ végének tekintett nyugati partokra: megnyitotta a transzatlanti utat óceánon túli erőforrások kiaknázásához és a hozzájuk legközelebb eső, mások tengeri ellenőrzését legkönnyebben lerázó gyarmatosítók

⁹ Restrictive Trade Practices Act 1976

¹⁰ Competition Act 1980 és Competition Act 1998

¹¹ V.ö. Saint-Gal Yves, „*Concurrence Deloyale et Concurrence Parasitaire (ou agissements parasites) ” Revue internationale de la propriété industrielle et artistique (1956).*

¹² V.ö.: Pompeius konzul és triumvir szózata a Kisázsia és Egyiptom felé terjeszkedő késői római köztársaságban a földközi tengeri vihartól megrettent gabona szállító hajósokhoz: „*Navigare necesse est, vivere non est necesse!*” (Plutarchos, *Párhuzamos életrajzok. Agészilaosz/Pompeius, 50.*)

¹³ 1469 Johann Speyer könyvnyomtatási privilégiuma, 1474 Parte Veneziana a találmányok lajstromozásáról.

számára. Ezzel indult történelmünk új kora és az európai polgári társadalmak nyugatról keletre terjedő forradalmi kialakulása.

A polgári forradalmak függvényeként létrejött magánjogi szerzői jog archetipusát szükségképpen az Európa legnyugatibb végén világalomra tört *Britanniában* találhatjuk. A szigetországban a 17. században szakaszosan és restaurációval megszakítva zajlott polgári forradalom 1688-ban Orániai Vilmos és a protestáns Stuart Mária partra szállásával „dicsőségesen” lezárult és alkotmányos monarchiába torkollott. Ennek egyik piaci eredményeként az addig az egyéb monopóliumokat (a puskapor gyártás és a nyomtatás kivételével) 1623-ban eltörlő „Statute of Monopolies” után is privilegizált helyzetben maradt könyvészek céhének („Stationers’ Company”) az általa válogatott céhtagok javára biztosított királyi monopóliumát 1710-ben maguktól a szerzőktől megszerezhető és elvileg bármelyik velük szerződő nyomdász-kiadó javára elismert, *magánjogi „copy right”* váltotta fel.¹⁴ A parlament azt is átlátta, hogy az uralkodói privilégium eltörlésével nem maradhatnak a nyilvánosságra hozott művek szabadon hasznosíthatók: a kiadók a piacon egymás sikeresnek bizonyult kiadványait utánn nyomhatták volna, kölcsönös „kalózkodással” megghiúsítva a művet elsőként piacra többszöröző kiadó befektetéseként hasznot hozó megtérülését, kockázatvállalásának eredményét. Ahhoz, hogy a kiadók, mint *versenyársak* versenyben maradhassanak, meghatározott *művekre* vonatkozóan kizárólagosságra volt szükségük. A szabad verseny azonban ezt a fajta, a nyilvánosságra hozatala utáni felhasználásával szemben birtokvédelemben sem részesíthető, elvileg bárki által hozzáférhető és kiaknázható szellemi terméket érintő kizárólagosságot csak megtestesítő példányai (copy!) révén lehetséges *piaci bevezetéséhez szükséges időtartamra* indokolta. Ezért, a dologi tulajdonjogtól eltérően, a szellemi termékekre irányuló kizárólagos jogokat eleve csak meghatározott időre biztosították a szerzőnek, illetőleg törvényben kijelölt más eredeti engedélyezési jogosultnak, vagy ilyenek jogutódainak. Anna királynő törvénye az első kiadás megjelenési évét követő összesen 28 évre biztosította a copyright védelmét. A Lordok Háza ezt részben a szerző iránti méltányosságból, részben a műre vonatkozó versenykorlátozás enyhítése végett kétszer 14 évre bontotta, úgy, hogy az első időszak végével a szerző újból rendelkezessen a mű feletti jogokról, akár azonos, akár más kiadó javára.¹⁵

¹⁴ 8. Anne, cap. 19. „An Act for the encouragement of learning, by vesting the copies of printed books in the authors or purchasers of such copies, during the times therein mentioned.” Angol utánnomása Maugham Robert, *A Treatise on the Laws of Literary Property, comprising the statutes and cases relating to books, manuscripts, lectures, etc* (London, 1828). Részletei németre fordítva Boytha, „Die historischen Wurzeln der Vielfältigkeit des Schutzes von Rechten an Urheberwerken.” 78-80. Lásd még Osterrieth Albert, *Die Geschichte des Urheberrechts in England, etc* (pp. xiv. 221. Leipzig, 1895). Patterson Lyman Ray, *Copyright in historical perspective* (Nashville: Vanderbilt University Press, 1968).

¹⁵ The Journals of the House of Commons, 1710. Vol. 16. Pt.1.: „the amendments made by the Lords to the Bill” (Westminster Tower archivuma).

A copyright szerzőktől való származtatását és időben korlátolt kizárólagosságát maguk a jogot felhasználni kívánó angol kiadók javasolták, éppen a szabadpiaci verseny fenntarthatósága érdekében, vagy két évszázaddal a piaci verseny általános szabályozását megelőzően. A kiadók piaci tevékenységének tárgyát *alkotók személyiségi jogainak* elismerését az angliai bírói gyakorlat szintén csak később (mindazonáltal már a 19. század elején), szintén a piac felől, a tisztességtelen piaci magatartásért való deliktualis felelősség alapján csíráztatta. Először Lord Byron költői jó híre védelmében lelhető fel szerzői jogi példa. Johnston kiadó Byron költeményeiként jelentetett meg más által írt verseket, amit a Bíróság „passing off tort”-nak minősített.¹⁶ Csak 1988-ban váltotta ki az Egyesült Királyság copyright törvényhozása (sajátos feltételekkel ugyan) a szerzőség elismerésére és a művek sérthetlenségére irányuló személyiségi igények védelmét a tisztességtelen verseny elleni oltalom körülményektől függő és korántsem alanyi jogi védelmi köréből. Addigra már az irodalmi és művészeti művek védelmére 1886-ban létesült és utoljára 1971-ben felülvizsgált szövegű Berni Unió Egylemény (BUE) 1928. évi római felülvizsgálata nemzetközileg kötelezően építette az egyezménybe az elidegeníthetetlen és legalább a szerző életében védendő szerzői személyhez fűződő jogokat („droits moraux”, a műre vonatkozó „erkölcsi jogok”, megkülönböztetésül a szerző saját személyére irányuló, általános személyiségi jogaitól.)

A szerzői személyhez fűződő jogoknak közvetve *szintén van versenyt befolyásoló szerepük*. Tiszteletben tartásuk követelménye előmozdítja a verseny tisztességét, a megtévesztő versenytől való tartózkodást; elősegíti az önálló kreativitást, gátolja a meglévő szellemi termékkel való torzító visszaélést. Önálló művek könnyen belátható módon gazdagítják nem csupán általában a kultúrát, hanem szorosabb értelemben a tudásalapú társadalmat is. Eredeti tudományos, műszaki művek, a felfedezések és találmányok, valamint más okfejtések és egyéb gondolatszövedékek azonosítható *kifejezése* előbbre viszi a versenyképesség szempontjából alapvető tájékozottságot, így az innovációs folyamatot is.

Az angol copyright koncepcióra építő *egyesült államokbeli* törvényhozás már eleve tovább lépett Anna statumánál, amely a kizárólagos jog tárgyaként még csak a művet hordozó dologi példányok forgalmazására koncentrált. A hosszas előkészítés után 1789-ben elkészült alkotmány a kongresszus hatalmába adta, hogy „a tudományt és hasznos művészeteket a *szerzőknek* és feltalálóknak írásaikon és felfedezéseiken kizárólagos jog

¹⁶ Lord Byron v. Johnston (1816) 2 Mer. 29; 35 ER 851. A „passing off” intézménye csak a továbbiakban izmosodott a tisztességtelen versennyel szembeni védelem alapvető tényállásává, Angliában és az USA-ban egyaránt. A XIX. Század végén a Reddaway v. Banham ügyben [(1896) AC 199] ezt a deliktumot Angliában már úgy értelmezték, hogy senkinek sincs joga saját termékét más termékeként feltüntetni, idegen védjegyek és árujelzők bitorlásával.

korlátozott időre való biztosításával mozdítsa elő.”¹⁷ Az alkotmány a *közérdekből hasznos alkotó munkát* kívánta a piaci versenyben bizonyos időtartamra az engedély nélküli felhasználással szemben védeni. Ennek megfelelően fogadta el a Kongresszus 1790-ben az Egyesült Államok első -azóta többször módosított- szerzői jogi, illetve szabadalmi törvényeit. A szerzői jogi törvény angol mintára -és az alkotmány terminológiájától eltérően- ismét a „copyright” jelölést használta és védelmét a mű első megjelenését követő, idővel fokozatosan megnövelt és megújítható *időszakokra* korlátozta. A copyright kizárólagosságát a gyakorlati követelményeknek megfelelően a bírói gyakorlat aztán *tartalmilag is* korlátozta, a „fair use” (méltányos használat) engedésének általános jellemzőkkel történő meghatározásával. Ezt a tant csak a törvény 1976. évi felülvizsgálata során kodifikálták. Szerzői személyiségi jogok szövetségi törvénybe iktatására még később, csak az Egyesült Államoknak a Berni Unióhoz 1989-ben hatályosult csatlakozása után, 1990-ben került sor, egyelőre csak a képzőművészeti alkotások vonatkozásában. Ezt megelőzően az USA 11 állama hozott hasonló tárgykörben törvényt, amelyeknek tartalmát így a szövetségi törvényhozás nagy mértékben és az USA egész területére kihatóan kiváltotta („preemption”). Egyébként máig a common law deliktualis felelősségi szabályai (elsősorban a már említett „passing off” és a „defamation” (hírnévrontás) tényállásai) alapján védik általában a szerzők személyhez fűződő érdekeit.

Franciaországban 1789. augusztus 4-én az alkotmányozó gyűlés minden privilégium eltörlésével biztosította a kereskedelem és ipar szabadságát. A szellemi termékek felhasználása terén két éven belül bekövetkezett anarchiát a jóval később kiforrott versenyjogot anticipálva Franciaországban is haladéktalanul rendezni kellett. Az első szerzői jogi dekrétum itt is a versenybe lépés és a versenyképesség fennmaradása lehetőségének biztosítását szolgálta, azonban a színházi monopólium megtörésével kezdve a sort. A *Comédie française* korábbi kizárólagosságával szemben minden polgártársnak biztosította a jogot a színház alapítására és abban művei előadására, megteremtve annak a lehetőségét, hogy bármely színház (azokat annak idején rendszerint maguk a színészek tartották fenn, a szerzőkhöz képest erősebb piaci pozícióba kerülve) a szerzőktől kizárólagos tulajdonjogot szerezzen az előadandó műre és annak a szerző halálának évét követő 5 évig tulajdonosa maradhasson.¹⁸ A tulajdoni kizárólagossághoz rokonított francia irodalmi és művészeti tulajdon vagyoni jogi koncepciója mellé a 19. század folyamán Franciaországban is a bírói gyakorlat fejlesztette ki a műre vonatkozó személyhez fűződő jogosítványok körét, időben korlátlan fennmaradásukat tételezve, ami a jogszolgáltatás

¹⁷ Constitution I.8.8.

¹⁸ A francia szerzői joghoz vezető piaci folyamatra nézve Dock, M.C.: Etude sur le droit d’auteur, Paris, 1963.

körében később a jogutódok fellelése, illetőleg az elhunyt szerző képviselőjére jogosult személy meghatározása körüli bonyodalmakhoz vezetett.¹⁹ A „droit moral” intézményét először 1957-ben foglalták szerzői jogi törvénybe.

A fejlődéshez később felzárkózó, az óceánon túli erőforrásokhoz nehezebben jutó német nyelvű államok közül ekkor Poroszország még csak a kiadói jogot kodifikálta 1794. évi általános porosz törvénykönyvében,²⁰ előírva, hogy ilyen jogot csak a szerzővel kötött szerződéssel lehet szerezni; a szerző erre vonatkozó jogát azonban, a francia törvénytől eltérően, nem szabályozta, csupán természetes jogként feltételezte. A kiadók egymás közti versenyképességének biztosítása haladéktalanul közvetlen tételes jogi szabályozást igényelt. Poroszország első szerzői tulajdoni törvénye 1837. évben kelt, az angol kezdeményezés után egy és egynegyed századdal, a francia dekrétum után pedig fél évszázaddal később. Ausztriában 1846-ban lépett életbe a valamennyi tartományra kiterjedt október 19-i szerzői jogi pátens. A szerzői jog megjelölést Bajorország 1865. évi törvénye használta elsőnek, már címében is a tulajdoni metafora helyett (ezt a kontinentális szakszót franciául Belgium 1886-ban vette át). A német államszövetség, a Bund megalakulása után pedig 1870-ben fogadták el az első szövetségi szerzői jogi törvényt.²¹

A szárazföld belsejében szükségszerűen lassabban végbement társadalmi/gazdasági fejlődés csak a 19. század derekán kezdte utolérni a tengerparti államokat, a kulturális piaci verseny ekkorra kényszerítette ki a kizárólagos szerzői jog törvényi biztosítását. Ez a fáziseltolódás ugyanakkor számos jogdogmatikai előrelépést tett lehetővé. A szerző művére vonatkozó személyhez fűződő jogainak a vagyoni jogoktól elválaszthatatlan elismerésére és azokkal időben is azonosan behatárolt, *monista* módon elidegeníthetetlenül összetett jogként való szabályozására először Ausztriában, majd a Német Szövetségi Köztársaságban került sor.²²

Magyarországon az első szerzői jogi törvény, Szemere Bertalan 1843. évi előremutató és indokolásában is a szabad piaci verseny hazai kibontakozását tükröző reformkori tervezete

¹⁹ A szerző bizonyos „morális” igényeinek esetenkénti elismerései után a párizsi semmitőszék 1902. VI. 25-i ítéletében határozta meg összefoglalóan a „droit moral” tartalmát (Lecocq ügy, Dalloz périodique, 1903.I.5.o.) Később vagy másfél század távlatában merült fel a Societé des gens de lettres (Irodalmárok társasága) szerepe Roger Vadim de Laclous Veszedelmes viszonyok című regényével azonos című filmjével kapcsolatos bitorlási ügyben, az 1803-ban elhunyt szerző morális jogának a vállalkozásokra a 20. század második felében irányadó tisztességtelen versennyel szembeni védelemtől való elhatárolását is érintve. A bíróság egyik jogcímen sem látott összetéveszthetőséget fennforogni (Cour d’appel (CA) Paris 1re ch. 4. avril 1960; Juris-classeur général (JCP G) 1960, II. 11659. Elemzés Combaldieu, Dalloz 1960 535).

²⁰ Preussisches Allgemeines Landrecht 998.cikk.

²¹ A német területek szerzői jogfejlődésének kibontakozására lásd első sorban: Vogel Martin, *Deutsche Urheber- und Verlagsgeschichte zwischen 1450 und 1850.* (Frankfurt/M.: 1978).

²² Osztrák törvényhozás: 1985/1936, a szerzői jog elidegeníthetlensége. Német Szövetségi Köztársaság: személyhez fűződő jogok vagyoni jogoktól elválaszthatatlanul elidegeníthetetlen jogokként meghatározása 1965.

ellenére (amelyet nyolc reformkori magyar kiadó petíciója is szorgalmazott),²³ a szabadságharc leverését követő abszolutizmus miatt csak a kiegyezést követő ipari/kereskedelmi fellendülés keretében, 1884-ben születhetett meg, még a történeti tulajdoni koncepció alapján, azonban még ekkor is jóval első versenyszabályozásunkat megelőzően. A szerzőség elismerésére és a mű sérthetlenségére irányuló jog biztosítására csak a Kuria 1935. évi elvi jelentőségű döntésével került sor²⁴, amit az országgyűlés csak a harmadik szerzői jogi, 1969. évi III. törvényünkbe iktatott be.

²³ V.ö. *Boytha György, "Szemere Bertalan és a jövő zenéje," in Emlékkönyv Nizsalovszky Endre születésének 100. évfordulójára (1994).*

²⁴ Kuria P.I. 1333/1935; a BUE 1928. évi felülvizsgálatát (6bis cikk beiktatását) követően.

2. A szerzői jog dogmatikája és a verseny.

2.1 Abszolút és korlátozottan kizárólagos jogok

A társadalmi-gazdasági szerveződés szükségszerű feltételeként már a legkorábbi emberi együttélés keretei között kimutatható a dolgokon szerezhető, azok *birtoklásából eredő abszolút tulajdonjog* elismerése. A jog tudatos ókori művelése során a Római Birodalomban Ulpianus „plena potestas in re” meghatározással jelölte a lényegét: dologra vonatkozó *teljes hatalom*. Ez a fogalom aztán a tulajdonos mindenkivel szemben („*erga omnes*”) hatályos és korlátlan („*abszolút*”) jogaként, mint legteljesebb alanyi magánjog került a jogászai köztudatba, amit csak törvényben szabályozott feltételekkel, alkalmasszerűen adódó körülményektől függően és kivételesen, más tulajdon védelmében vagy közérdekből lehet *esetenként utólag* korlátozni (pl. közérdekű kisajátítással, büntető elkobzással, szomszéd jogának a tulajdon gyakorlásával szembeni védelmében, vagy zárt körű idegen dologbeli jogok önkorlátozó engedésével). A klasszikus jogtudomány ezzel állította szembe az „*inter partes*” kötelmeket és az ebből eredő „*relatív*”, csak meghatározott személlyel, vagy személyekkel szemben érvényesíthető jogokat.

A felvilágosodásra épülő polgári forradalmak a dolgokkal szemben középpontba állították az embert és személyiségét, a személyek egyenlő jogképességét, a rabszolgák dologi besorolásukból való emancipálását. Ezt a tudomány a korabeli egyetlen abszolút jog, a tulajdonjog tárgyi körének analóg kiterjesztésével kezdeményezte. Amíg az angol szakaszos forradalom során a személy szabadságának biztosítását a korábbi bírói döntésekre alapított 1679. évi *habeas corpus* act még csak az ítélet nélkül fogva tartott dologi jellegű emberi *test* (mintegy dolog) kiadásának elrendelésével szolgálta, 1690-ben John Locke már azt hirdette, hogy „mindenkinek tulajdona a saját *személye*” is, „... testének munkája és kezének *műve* a szó szoros értelmében az övé”. Az embernek természettől fogva arra van hatalma, hogy megvédje „*tulajdonát, vagyis életét, szabadságát és vagyonát*”.²⁵ A dologi tulajdonnak ezzel az analógikus tágításával *magvat kapott a mára már önállósult abszolút személyiségi jog* kristályosodása. Utóbbinak tárgya az egyes személy minden attribútuma, aminek védelmét *ma már* az emberi méltóság alapértékének tiszteletben tartása, és nem dolgokkal való korlátlan rendelkezés

²⁵ Second Treatise on Government. Különösen 27. és 87. pontok.

kiterjesztő biztosítása indokolja.²⁶ A *személyiségi jog is erga omnes kizárólagos és abszolút*, vagyis eleve korlátlan, csak kivételes esetben (pl. szabadságvesztés bűnözés miatt) korlátozható.

Az általános személyiségi jogtól *különbözik* a személy által alkotott művekre vonatkozó, egyszerre vagyoni és személyéhez fűződő jogosultságainak a csokra. Ez a komplex alanyi szerzői jog egyszerre szolgálja a szerző immateriális szellemi alkotásának piaci forgalmképességét és az alkotó személyéhez fűződő érdekeit. Ezért egyrészt *erga omnes hatályú kizárólagos jog*, de már *nem korlátlan, vagyis nem abszolút*, mint akár a tulajdonjog, vagy a szerző saját személyére vonatkozó, Grosschmid szerint „beható” személyiségi jogai²⁷. Utóbbiak mindaddig létezhetnek, amíg a jog tárgya fennáll és nincsenek általános hatályú tartalmi korlátozásoknak sem alávetve. Ezzel szemben *a szerzői jogok időben és tartalmukban korlátozottan erga omnes jogosultságok*. Hatósugarukat nem maga a tárgyak fölötti rendelkezési jogosultság, hanem annak nagyszámú, a területiális fejlődésnek megfelelően sokban különbözően alakuló *pro omnibus korlátai* szabják meg. Ez a korlátozott kizárólagosság a versenyben a *művek pluralizmusának előmozdítását* is szolgálja, az ehhez fűződő fogyasztói érdekek kielégítésén át a közérdekű fejlődést is szolgálva.

2.2A kizárólagos szerzői jog elméleti igazolásai

A művekre vonatkozó kizárólagos jognak közjogi adományozás helyett az alkotó személyében való magánjogi keletkeztetésének versenyjogi geneziséen túl a szerzői jog rohamosan változó hasznosítási körülményei közötti *fennmaradása szükségszerűségének indokai* is összhangzanak a piaci verseny fenntarthatóságának követelményeivel.²⁸ Egyre újabb művek nélkül nem csak kulturális fejlődés nincs, hanem tudásalapú társadalom, a gazdasági fejlődéshez szükséges innováció sem. A kettős arcú, személyhez fűződő jogi és vagyoni jogi jellegű szerzői jog *megokolása is többágú*.

Az eredeti, statikus *természetjogi* igazolás már Locke-nál az emberi fejlődés által megkövetelt önfenntartás *természetes jogára* hivatkozással²⁹ bontakozott tovább, amiből

²⁶ A személyiségi jogok dogmatikai önállósodására lásd különösen Solyom, L.: A személyiségi jogok elmélete, Budapest, 1983.

²⁷ Fejezetek II. XVI. fej. 138.§ 30.j.

²⁸ V.ö. Boytha György, "La justification de la protection des droits d'auteur a la lumiere de leur développement historique," *Revue internationale du droit d'auteur*, no. janvier (1992). Utánnymva Nijmegen 2002, egyetemi Copyright Reader III. 17-41.

²⁹ I.m. 25. pont (men's „right of self-preservation”).

nem csupán az ember saját személye feletti, hanem a munkájával alkotott eredmény feletti tulajdonát is igazolta.

Az *emberi jogok* ENSZ közgyűlésen 1948-ban elfogadott Egyetemes Nyilatkozata és az 1966. évi, Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogokról szóló ENSZ Egyezségokmány egybehangzóan leszögezik, hogy a „részes államok elismerik mindenki jogát arra, hogy *hasznára fordítsa* (benefit from) minden olyan tudományos, irodalmi vagy művészeti alkotásból eredő erkölcsi és anyagi érdekei védelemét, amelynek szerzője.”³⁰ Az emberi, illetve alapjogi, nemzetközi egyezményekben és alkotmányokban biztosított jogok érvényesítése újabb, a jogok egymással való egyeztetésének kérdéseit veti fel; így különösen a szerzői jogi kizárólagosság és az informálás, illetőleg informálódás jogainak ütközését, ami eleve kizárja e jogok gyakorlásának abszolút lehetőségét.³¹

A szerzői jog globalizálódó piaci viszonyaink között *pragmatikus* indoklását elsősorban az angol-amerikai szerzői jog kettős elve, az ösztönzés és ellenszolgáltatás (*incentive and rewarding rationale*) nyújtja.³² Szerzői jogvédelem nélkül a megalkotott és kiadott művek száma az optimálisnál alacsonyabb lenne, másoknak az alkotók és kiadók erőfeszítéseinek szabad meglovagolására nyíló lehetősége és a befektetések megtérülésének megakadályozása folytán.³³

Mivel a szerzői jog objektív lényege szerint egyrészt erga omnes kizárólagos, másrészt nem korlátlanul abszolút hatályú, *időbeli és tartalmi korlátozásának általános érvényű normatív szabályozása épp úgy piaci szükségszerűség, mint a szerzőtől származtatott kizárólagossága.*

³⁰ Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 15.cikk 1./c/.

³¹ V.ö. az újabb irodalomban Geiger Christophe, "Author's Right, Copyright and the Public's Right to Information (Rethinking Copyright in the Light of Fundamental Rights)," in *New directions in copyright law*, ed. Macmillan Fiona és Bowrey Kathy (Cheltenham, UK ; Northampton, MA, USA: Edward Elgar, 2007). 24-44

³² Patry W. et al., *Copyright Law*, 3. ed. (Matthew Bender & Co., 1994). 11-19.

³³ Blair Roger D. és Cotter Thomas F., *Intellectual property : economic and legal dimensions of rights and remedies* (New York ; Cambridge: Cambridge University Press, 2005). 30-31.

2.3A szerzői jog időbeli korlátozása és oltalmi idejének tágulása

2.3.1 A védelmi idő növelésének tendenciája

A szerzői jog **védelmi idejének** szabályozása növelési tendenciát mutat. Az eredeti angol-amerikai copyright szabályozás, amely a kiadási jog kizárólagosságára összpontosított, még a mű kézírata első megjelentetésének évétől számított. A későbbi, tágabb horizontú francia fejlődés már a szerző életéhez kapcsolta és halálát követő, eleinte rövid, 5-10 éves időszakra terjedően korlátozta azt. A még későbbi, nemzetközivé váló piacgazdaság középeurópai jogalkotása már nem adta alább a szerző halálozási esztendejét követő 30 év *post mortem auctoris* (p.m.a.) szerzői jogi kizárólagoságnál. A Berni Unió 1948. évi brüsszeli felülvizsgálata óta nemzetközi érvénnyel minimum 50 év a p.m.a. védelmi idő, számos államban és 1983 óta az Európai Közösségben kötelezően 70 év p.m.a.³⁴

A szerző személyhez fűződő érdekeit védő indoklás többek között az átlagos élettartam hosszabbodására és a szerző szellemi hagyatékának az anyagi vagyon örökléséhez közelítésének méltányosságára hivatkozik. A szerzői műveket sikeresen forgalmazó vállalkozások előnyös versenyhelyzetük fenntartása érdekében szintén piaci kizárólagosságuk meghosszabbítására törekcsenek. A kétféle érdek a gyakorlatban nem esik szükségszerűen egybe és figyelemre méltó, hogy egyik érvelés sem hivatkozik az alkotások hozzáférhetőségében érdekelt fogyasztók szempontjaira. Minderre Thomas *Macaulay* már 1841-ben rámutatott, a copyright szerző halálát követő 60 évre terjedő meghosszabbítására előterjesztett javaslatot bírálva a parlamenti vitában: Korabeli példákkal világított rá, hogy a szerző halála után általában nem az örökösei, hanem kiadók rendelkeznének a joggal, azok szükségszerűen továbbra is jóval drágábban értékesítenék a művet, mint szabaddá váló utánnyomás forgalmazói; a szerző maga a halálát követően várható esetleges jövedelemre kevésbé van tekintettel, örökösei viszont saját elvi álláspontjuk szerint nem csupán műve meghamisítását, hanem akarat ellenére annak újabb megjelentetését is sokáig akadályozhatnák, akár a köz érdekével szemben. *Macaulay* felszólalása nyomán a javaslat megbukott. 1842-ben *Macaulay* újabb javaslatát, hogy a védelmi idő a mű megjelenésétől számított 42 évig, mindenesetre azonban a szerző élete

³⁴ 93/98/EGK, 1993. október 29-i irányelv.

végéig tartson,³⁵ azzal a kiegészítéssel fogadta el a brit parlament, hogy gyermekei javára a védelem a szerző halálát követő hét esztendőre mindenképpen kiterjedjen.

2.3.2 A szerzői, azzal szomszédos, illetőleg sui generis jogok védelmi időinek kumulált hatása

Hogyan értékelhető a szerzői jogi védelmi idő hosszabbodása a piaci verseny szemszögéből? Indokolást kíván mindenek előtt a jelentős különbség egyrészt a lajstromozáshoz kötött iparjogvédelmi jogosítványok objektív és aránylag rövid tartamokkal behatárolt, másrészt a szerzői jogoknak a szerző teljes életére kiterjedő és halálát követően is jóval bőkezűbben biztosított védelmi ideje között. Amíg egy szabadalom a bejelentésétől számított 20 év alatt véglegesen megszűnik, egy 90 évet élt szerző 20 éves korában alkotott műve 140 éven át kizárólagos jog tárgya marad; halála évében alkotott művének hasznosítását viszont már csak többféleképpen minősülő jogutódai és csupán 70 éven át élvezhetik.

Versenypolitikai szempontból tényszerűen adott különbség, hogy a szabadalom tárgya valamely konkrét műszaki probléma, behatárolt lehetőségű, arra szorító feltalálói lépésen alapuló és iparilag ismételt kivitelezhető *megoldása*; ezért a gyakorlatban sem keresleti, sem kínálati szempontból *nem kerülhető meg egykönnyen*, felhasználásának hosszabb időn át tartó kizárólagos korlátozása a társadalmi/gazdasági fejlődésnek többet ártana, mint amennyit a piaci bevezetéséhez szükséges monopólium használ. Ez mutatis mutandis áll a védjegyre és az ipari mintákra is: noha itt nem nehezen megkerülhető ötletekről van szó, az általuk jellemzett árufélék piaci versenye és az ezáltal képződött vagyoni értékük fenntartása a rövid bevezetési időtalmi idő többszöri megújíthatóságát is indokolja. A hozzájuk fűződő érdek megszűnése megújításuk elmaradásában is megnyilvánul, ami a bejegyzett kizárólagosság megszűnésével jár. A szerzői mű lényege viszont nem adott probléma ötletes megoldásában, hanem eredeti gondolatok szövedékének azonosítható kifejezésében áll; ezért piaci értékének elsődlegesen nem iparral szemben támasztott szükségletek, hanem általánosabb kulturális érdeklődés a forrása. Ennek folytán konkrét szerzői *művek mind kínálati, mind keresleti helyettesíthetősége jóval nagyobb*. Ezért valamely konkrét műre vonatkozó piaci kizárólagosság hosszabb időn át történő fenntartása a kulturális piaci verseny veszélyeztetése nélkül, egyéb vállalászási vagy személyhez fűződő érdekek és a művek torzítatlan fennmaradásához fűződő kulturális követelmény alapján is indokolható.

³⁵ Hivatkozott felszólalások utánnyomva Archiv für Urheberrecht und Medienrecht (UFITA, Zürich/Bern) 135/1997, 243-269

További kérdés, hogy hol van a védelmi idő hosszabbíthatóságának határa? A történeti növekedési trend oka a piac szemszögéből nem az egyre hosszabb ideig tartó érdeklődésre számot tartó művek születésében, hanem a belátható időszakokon belül egymást egyre sűrűbben követő *újabb felhasználási módozataikban* valamint ezek nemzetközi, határokon átnyúló és ezért szélesedő körben, rövid távon *egyre nehezebben ellenőrizhető versenyében* keresendő. A könyvnyomtatás kezdetén az utánnomás, nem pedig a mű fordításban való megjelenése jelentette a befektetések megtérülését nehezítő kihívást; ezért a mű fordítással szembeni védelme sokáig háttérben maradt, a Berni Unió is csak az 1908. évi felülvizsgálati konferencián biztosított vonatkozásukban a többszörözéssel azonos tartamú jogot. A filmalkotásokat a Berni Unió legutolsó, 1971 évi párizsi okmánya is csak a bemutatás, illetve ennek elmaradása esetén a gyártásától számított 50 évig rendeli védeni, amikor az Európai Közösség már minden tagállamára nézve kötelezően egy rendeletileg vélelmezett szerzőtársaság utolsó túlélőjének halálától számít 70 éves védelmi időt. Fényképészeti és alkalmazott művészeti alkotásokra vonatkozóan a Berni Unió ma is megelégszik minimum 25 év megjelenésüktől számított védelmi idővel, míg az Európai Közösség az eredeti fényképművészi alkotásokat a többi műfajjal azonos védelmi időben részesíti.³⁶ A számítógépi programok kizárólagos jogi védelmének szerzői jogi védelme sokáig önmagában is vita tárgya volt;³⁷ a *francia* törvényhozás 1985-ben alkalmazott művészeti alkotások körében csak 25 évi p.m.a. védelmet irányzott elő számukra. Ugyanebben az évben a *német* szerzői jogi törvény novellája már a hagyományos szerzői művekkel azonos idejű védelemben részesítette. Az *Európai Közösség* 1991-ben a BUE értelmében vett irodalmi műként már 70 év p.m.a. védelmet rendelt számára.³⁸

A védelmi idő kérdését bonyolítja az. ú.n. *szomszédos* jogok (előadóművészek, hangfelvétel készítőik, rádió- és televízió műsort sugárzók, audiovizuális művek első rögzítői: a filmelőállító „producerek” jogai) 20. század folyamán a teljesítményeik létrehozásától számított rövidebb oltalmi idők biztosításával végbement elismerése. A jogaik elismerését nemzetközileg szabályozó, 1961. évi Római Egyezmény minimum 20 éves védelmet irányzott elő számukra. Az Európai Közösség védelmüket kötelezően előírta és az irányadó védelmi időt kötelezően 50 évre emelte.³⁹

Az iparjogvédelmi jogosítványoknak, így a szabadalomnak sincs nevesített szomszédos joga, noha a gyakorlatban ilyenként viselkedik a szabadalmak alkalmazását segítő titkos

³⁶ 93/98/EGK (1993. október 29) irányelv 2.cikk (2) bek. és 6.cikk

³⁷ V.ö. *Boytha György*, "A számítógépi programok védelmének időszerű kérdései," *Magyar Jog*, no. 2 (1989).

³⁸ 91/250/EGK (1991. május 14) irányelv 1.cikk (1) bek.

³⁹ 92/100/EGK (1992. november 12) irányelv.

know-how⁴⁰, amelyet a joggyakorlat *quasi* kizárólagos jogként kezel, amennyiben elismeri társasági tőkébe forgalomképes vagyoni jogként történő, nem pénzbeli apportálhatóságát és az Európai Közösség által szabályozott licencia útján való hasznosítását is.⁴¹ Az iparjogvédelem érdekeltjei újabb kizárólagos jogok törvényi elismerésétől a meglévők hatékonyságát féltik. A szerzői szomszédos jogok jogosultjai ezzel szemben szerzői művek általuk történő felhasználása esetén erősíthetik a szerzői jogosultak versenyhelyzetét, mert egyéni teljesítményük utóbbiak hozzájárulásától feltételezett. Ugyanakkor szomszédos jogaik már nem védett művek előadása után is megilletik őket, és ezeknek szerződések útján eszközölt, előállítói kézbe összpontosításával jelentős saját piaci befolyás növelés is lehetővé válik számukra, az érintett művek és teljesítmények mindennemű, párhuzamos és egymásra épülő felhasználásának ellenőrzése révén.⁴²

Az *ipar kizárólagos jogokkal való társítása* a csupán eredeti gondolatszövedékek kifejezését védő szerzői jogokhoz egyrészt elősegíti a kreativitás hasznosítását, másrészt azonban növeli a verseny befolyásolásának a lehetőségét is. Ebből a kettős szemszögből érdemes felfigyelni az Európai Bizottság belső piacért felelős biztosának nem régen tett nyilatkozatára⁴³, amelyben jelzi, hogy a Bizottság Kollégiuma elé kívánja terjeszteni az előadóművészi jogok védelmi idejének az előadást követő jelenleg 50 évről 95 évre történő kiterjesztését, hiszen a hatályos oltalmi idő esetenként életük végéig sem biztosítja jogaikat. Így viszont előfordulhatna, hogy egy idősebb korban alkotott szerzői mű 70 év p.m.a védelme hamarabb megszűnne, mint első előadásának előadóművészi oltalma. S mivel a hangfelvétel gyártók egyéni teljesítménye az esetek túlnyomó többségében művek előadására épül, kézenfekvő, hogy a biztos egyúttal jelezte a hangfelvétel előállítói jogok oltalmi ideje azonos mértékű emelésének előterjesztését is.

A szerzői jogra épülő ipari kereskedelmi érdekek piaci érvényesülését erősítő újabb kizárólagos jog létesítésére példa az Európai Közösség által adatbázisokon, mint művek, adatok és egyéb anyagok válogatott és elemenként közvetlenül hozzáférhetően szerkesztett gyűjteményén, ilyenek a megalkotásáért biztosított szerzői jog mellé intézményesített, attól független *sui generis* kizárólagos jog. Ez a sajátos tartalmú jog az adatbázis előállítóját mennyiségileg vagy minőségileg jelentős befektetései fejében illeti,

⁴⁰ Polgári Törvénykönyv 86.§ (4) bek.

⁴¹ BH 2000. 219; BH 2000. 243; GK 52. 772/2004/EK (2004. április 27) bizottsági rendelet a technológia átruházási megállapodások csoportmentesítéséről.

⁴² A RAI v. Unitel ügyben hozott 78/616/EGK bizottsági határozat (ECR 2605) szerint „...a művészek...vállalkozói tevékenységet fejtenek ki, amikor művészi teljesítményeiket üzletszerűen értékesítik; noha felmerül a kérdés, hogy egy művész által kötött megállapodás éreztheti-e hatását a versenyre, ez kevésbé ismert művészeknél kizártnak vehető”. (Ismertetés: GRUR Int. 1979, 468.o.). A szomszédos jogosultak szerzői jogi dogmatikára épülő versenyképességére nézve lásd különösen Ghidini, G.: Intellectual Property and Competition Law, Cheltenham UK/Northampton USA, 2006. 52-77: From art to technology, the expansion of copyright.

⁴³ Charlie McCreery (Írország), Europa Press Releases IP/08/240, 14/02/2008.

15 évre, ismételt jelentős befektetés esetén újra kezdődően. Az Európai Bíróság értelmezése szerint az adatbázis tartalmának megszerzéséhez, ellenőrzéséhez és szolgáltatásához (presentation) nyújtott minőségileg, illetőleg mennyiségileg lényeges beruházás fogalma a megszerzést és ellenőrzést illetően független anyagok felkutatására és begyűjtésére, továbbá az adatbázisban foglalt adatok megbízhatóságára és pontosságára vonatkozó ráfordításokat fed. Nem öleli fel az adatbázis tartalmát kitevő anyagok alkotására fordított forrásokat, sem pedig az adatbázisba utóbb felvett anyagok alkotása során ellenőrzésre fordított forrásokat.⁴⁴ Jogpolitikailag az adatbázis finanszírozójának a jogállását a kontinentális szerzői jogi koncepciónak megfelelően a szerzői jogosultak jogainak átruházása nélkül kívánták biztosítani. Ugyanakkor, a szerzői alkotás kifejezésének védelmére építve, az adatbázist mint származékos művet hasznosító, versenyző vállalkozást erősítették az abba beruházót piaci helyzetében. Az Európai Unió kívüli államok honosának csak megfelelő viszonyosság esetén biztosítják ezt a sajátos jogot. Cél az európai innovációhoz szükséges befektetésre ösztönzés és a belső piaci, elsősorban online adatbázisok világpiaci versenyképességének erősítése, mindenek előtt az Egyesült Államokbeli információ szolgáltatással szemben.

A BUE által engedett kivételeken túl nem csupán oktatás, hanem tudományos kutatás *illusztrálása* céljára is engedhetik a tagállamok adatbázisok szabad használatát; magáncélú többszörözést viszont csak nem elektronikus adatbázisról tesz az irányelv lehetővé. Ezen az új csapáson analógiaként kínálkozna a kiadók önálló, a szerzői jogokkal párhuzamos, sajátos kizárólagos joggal való felruházása is.

2.4A szerzői jogi kizárólagosság tartalmi korlátozása

Amíg a szerzői jog időbeli korlátja feltétlen, addig tartalmi korlátozása tárgyának felhasználási módjától függ. Ezeket a korlátokat közérdekből, az alkotói és a felhasználói verseny fenntartásának érdekében a nemzetközi és az európai szerzői jog részben kötelezően, túlnyomó részt azonban a territorialitás jegyében az egyes államok törvényhozásának engedően határozza meg. A korlátozások szükségszerűsége már a szerzői jog tárgyának meghatározásából is következik. A kizárólagos jog nem védi a merő ötleteket, a különböző módszereket, eredetiséget nélkülöző gondolatszövedékek kifejezését és csupasz tények közlését. Ezért az ezekhez való szabad hozzáférést és más jogszabályba sem ütköző felhasználásuk lehetőségét biztosítani kell mindenki számára, függetlenül attól, hogy önmagukban is ismertek, vagy valamilyen védett műből

⁴⁴ 96/9/EK (1996. március 11) irányelv 7.cikk. C-203/02 (2004. november 9) *The British Horseracing Board Ltd. v. William Hill Org. Ltd.* Rendelkező rész 1. pontja. Hasonló értelemben azonos keltű ítélet C-338/02 *Fixtures Marketing Ltd. v. Svenska Pel AB* ügyben. Bővebb elemzés *Aplin, T.: Copyright Law in the Digital Society*, Oxford, 2005.59 és köv.

meríthetőek-e. E nélkül a szerzői jogi védelmi időn belül megszakadna a szabad információ áramlás és a gondolkodás fejlődése, az innovációs impulzusok hasznosításának lehetősége is.

Noha a szerzői jog tárgyának meghatározása a legutóbbi időkig bizonytalanul alakult, mára már nemzetközileg egyértelművé vált, hogy valamely *egyéni és eredeti szellemi alkotás* (megalkotott gondolatszövedék, nem egyszerűen gondolat) azonosítható *kifejezését* védi, függetlenül a kifejezés formájától (ami lehet különböző nyelvi megjelenítés, digitális kódolás, emlékezetből ismételt közlés, pl. betanult koreográfia esetében) és módjától (pl. ember által közvetlenül vagy csak gép útján érzékelhetően).⁴⁵

A tényszerű és merőben gondolati *tartalmi elemek* szabad felhasználásán túl a szerzői jog meghatározott körben és mértékben a mű *kifejezésének vagy részletének* kivételesen hozzájárulás nélküli átvételét is lehetővé teszi.

A védelem tartalmi korlátjait illetően a BUE közvetlenül ír elő szabad felhasználást a már közzétett műből történő *idézés* engedésével (10.cikk (1) bek.). Az idézés „az elérni kívánt cél által indokolt mértékben megengedett, ha a bevett szokásoknak megfelel [...]”. Az idézet terjedelmére vonatkozóan nincs abszolút mérce; elérni kívánt célja valamely önálló műben foglaltak alátámasztásában vagy megvilágításában áll. A forrást és a szerző nevét, ha a forrásban szerepel, meg kell jelölni (3) bek. Ez az általánosan kötelező szabály a műre vonatkozó piacuralmi helyzet korlátozását és egyben a tisztességes verseny biztosítását szolgálja.

Ugyanennek a cikknek a (2) bekezdése már az Unió országainak hatáskörébe utalja más műve *idézését meghaladó* mérvű szabad felhasználásának, az *ún. illusztrációnak* a szabályozását, ám ezt kizárólag *oktatás céljaira* engedi, a tudományos kutatás céljaira nem terjedve ki (eltérően az Európai Unió adatbázis jogának tágabb korlátozásától). Az ilyen felhasználás tárgya lehet irodalmi és művészeti mű, és az illusztráció egyaránt történhet kiadás, sugárzás, hang- vagy képi rögzítés, internetes hozzáférhetővé tétel útján. Azonban szintén csak az idézetre érvényes feltételekkel.

⁴⁵ BUE 2.cikke (1) bek. bevezetése az angol szövegben: „The expression „literary and artistic works” shall include every *production* in the literary, scientific and artistic domain, whatever may be the mode or form of *its expression*...”(Kiemelések szerzőtől. A kihirdetett magyar fordítás pontatlan, mellőzi a mű „kifejezésének” jelölését, ehelyett a mű „létrehozataláról” szól). A (8) bek. szerint „Az ebben az Egyezményben biztosított védelem nem alkalmazható napi hírekre és különféle tényekre amelyek csupán sajtó tájékoztatás merő eseteinek jellegével bírnak.” (A hivatalosan közzétett magyar fordítás ebben az esetben is pontatlan). 1996. évi WIPO szerzői jogi szerződés 2. cikke: „A szerzői jogvédelem kifejezésekre terjed ki, nem ötletekre, eljárásokra, működési módszerekre vagy matematikai fogalmakra, mint olyanokra.” Az Európai Közösség 31.lj.alatt idézett irányelve 1. cikk 3. pontja szerint a számítógépi program akkor védendő, „ha *eredeti* abban az értelemben, hogy a szerző *saját szellemi alkotása*”- nem csupán ötlete, megoldása, módszere, matematikai összefüggés felhasználása. A mű fogalmára nézve az újabb irodalomból lásd: *Berking Christina, Die Unterscheidung von Inhalt und Form im Urheberrecht* (Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2002).; és recenziója: *Boytha György, Schriftenreihe des Archivs für Urheber- und Medienrecht (UFITA), no. III (2007).*

Az Unió 1969. évi stockholmi revíziója során törölték műveknek iskolai kresztomátiákba, az illusztráció fogalmán túlmenően merő szöveggyűjteményekbe való felvételének feltétlen szabadságát. A többszörözési jogot rögzítő 9. cikk (2) bekezdése szerint azonban az Unió államai *hármás teszt* alapján lehetővé tehetik védelem alá eső művek többszörözését (i) különleges esetekben (pl. osztályokon belüli oktatás céljára), feltéve, hogy (ii) ez nem veszélyezteti a mű rendes értékesítését (pl. a többszörözött részt tartalmazó tankönyv terjesztését) és (iii) indokolatlanul nem sérti a szerző jogos érdekeit (pl. elavult korábbi kiadásból többszörözés esetén). Az engedett felhasználás az eset körülményeitől függően lehet szabad, vagy egyedi engedélyezéshez ugyan nem kötött, de jogdíjköteles.

Ezt a kizárólagosságot elasztikusan korlátozó szabályt általános, a többszörözés felhasználási módján túl is bevezethető, és egyben minden a Berni Unió értelmében lehetséges kivétel törvénybe iktatásakor kötelező mérlegelés rangjára emelte a TRIPS megállapodás⁴⁶ 13. cikke, mint a BUE szabályozásához képest tovább lépő, „Bern plusz” rendelkezés, továbbá a Szellemi Tulajdon Világszervezete (WIPO) 1996. évi, a terjesztési jogot is külön nevesítő Szerzői jogi szerződésének 10. cikke, valamint az Európai Közösség 2 kötelező, és 21 elrendelhető korlátozást nevesítő 2001. évi „INFOSOC” irányelve⁴⁷ 5. cikkének (5) bekezdése. Ezzel az elasztikus szabállyal a nemzetközi jogfejlődés lényegében a tisztességes korlátozás, a *common law* angol *fair dealing* (tisztességes eljárás) és az amerikai *fair use* (tisztességes felhasználás) eredeti megközelítéséhez nyúlt vissza. A jogbiztonságot szem előtt tartó fejlődés eredményeképpen azonban a mai egyezmények már a tisztesség hármás feltételrendszerbe tömörített alkalmazását nem csupán esetenként az érintettek, illetőleg vita esetén a bíróságra bízzák, hanem eleve az államoknak nemzetközileg vagy európaiag megengedett korlátozásokat *nevesítő törvényhozás feladatává* is teszik.

A ma is hatályos angol „fair dealing” a törvényben nevesített korlátozások mellett három területen, a kritika és recenzió, napi eseményekről szóló beszámoló, valamint a kutatás és magántanulmányok céljából a tisztesség keretein belül engedi védett művek használatát. A tisztességes keretek meghatározása ebben a körben a bíróság feladata⁴⁸. A

⁴⁶ A Világkereskedelmi Szervezet (WTO) 1994 évi alapító szerződéséhez minden tagállamot kötelezően csatolt, a Szellemi tulajdon kereskedelmi vonatkozásairól (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights) kötött megállapodás.

⁴⁷ 2001/29/EK (2001 május 22) irányelv a szerzői és szomszédos jogok néhány szempontjának harmonizálásáról az információs társadalomban.

⁴⁸ „It is impossible to define what is fair dealing. It must be a question of degree. You must consider...the number and extent of quotations...the proportions...Other considerations may come to mind also. But after all is said and done, it must be a matter of impression” (Lord Denning in *Hubbard v. Vosper* [1972] 2 QB 84.)

bíraskodás során többek közt figyelembe vett verseny szempont a felhasználásnak a mű szokásos forgalmazására gyakorolt hatása.⁴⁹

Az amerikai „*fair use privilege*” (nem bárki felhasználási joga, csak jogszerű lehetősége) a törvényben néhány nevesített kivétel mellett a copyright általános érvénnyel meghatározott szempontok szerint esetenként alkalmazandó korlátozását jelenti.⁵⁰ Tisztességes felhasználás megítélésének szempontjai (i) az átvétel célja és jellege, beleértve a kereskedelmi vagy nem haszonszerzésre irányultságát; (ii) a védett mű természete; (iii) a felhasznált résznek a védett mű egészéhez viszonyított terjedelme és jelentősége; (iv) a felhasználás *hatása a védett mű lehetséges piacára vagy értékére*. A „*fair use*” értelmezésének jelentősége a digitális felhasználás terjedésével, különösen a számítógépi programok továbbfejlesztéséhez és versenyképes forgalmazásához, valamint a különböző alkalmazási programok eltérő fejlesztésű operációs programokhoz való csatlakoztatásához fűződő, nagy anyagi vetületű piaci érdekek ütközésével egyre nő. A szerzői jog szakterületén kiegészíti a piacuralmi helyzettel való visszaélés általános versenyjogi tilalmát.⁵¹

A szerzői jog kizárólagosságának korlátozását rendező, egyre *bővülő nemzetközi szabályok egyértelműen a kizárólagos, de nem abszolút szerzői jogosultságok versenyjogi kompatibilitását szolgálják*.

2.5A szerzői jogi kizárólagosság gyakorolhatóságának korlátozásai

Ezen az eredendően Berni Unió felhatalmazáson alapul a *szerzői jog gyakorlásának a tartalmi korlátozások lehetőségéhez igazodó korlátozása* is. A sugárzás, vezetékes elosztás vagy hang-, illetőleg videofelvételek példányai útján terjesztett műveknek külön engedély nélkül is jogszerű otthoni másolása, a magáncélú másolásra alkalmas üres kazetták

⁴⁹ Bővebben Lester David és Mitchell Paul, *Joynson-Hicks on UK copyright law* (London: Sweet & Maxwell, 1989). 176 és köv.

⁵⁰ Első bírói megfogalmazása *Folsom v. March* ügyben, US Circuit Court, District Massachusetts, 9.F.Cas. 342, 13 Copy Dec.991, 1000-01 (1841). 1976 óta US Code Title 17. 107. §. Értelmezése többek közt *Joyce és mások* l.j.25 i.m. 740 és köv.

⁵¹ Lásd különösen a fájlcserevel kapcsolatos jogviták sorát (Napster, Grokster, Peer to Peer programok jogszerűségének kérdése). A nemzetközileg megengedett tartalmi *elemekhez* való hozzáférés szabadságával ütközik a *teljes* elektronikus tartalomhoz jutás digitális gátjának (IjCSS: Content Scrambling System) megkerülését lehetővé tevő program (deCSS) forgalmazásának tiltása: Lásd: *Universal City Studios v. Eric Corley*, majd *Shawn Reimerdes, US District Court NY* előtti ügyben 2000. február 2-án hozott, az ilyen program internetes hozzáférhetővé tételét eltiltó ítéletét, másrészt a hasonló tevékenység miatt Norvégiában vád alá helyezett *Jon Johansen* másodfokon jogerős felmentését 2003. december 22-én. Figyelmet érdemel továbbá a *Microsoft* operációs rendszerének kizárólagos jogára hivatkozással való visszaélése piacuralmi helyzetével, mind az USA-ban, mind az Európai belső piacon. (*United States of America v. Microsoft Corporation*, antitröszt ügy (*US District Court* (Columbia) 98-1232 (CKK); jogerős ítélet a felek egységét a végrehajtásáról történő folyamatos jelentési kötelezettség terhe mellett 2002-ben hagyta jóvá; az ítélet végrehajtása máig sem fejeződött be, utolsó helyzetjelentés kelte 2008.február 29. Az *Európai Bizottság* előtt a *Sun Microsystems v. Microsoft*. (IV/C-3/37.345) ügy 1998. december 10-én indult ügy. A piacuralmi helyzettel való visszaélést megállapító határozat 497 millió euró fizetésére kötelezte Microsoftot (COMP, /C-3/37.792, 2004. március 24.) Június 7-én Microsoft az *Elsőfokú Bírósághoz* folyamodott a Bizottsággal szemben (T-201/04.) 2007. szeptember 17-én született a korábbi bírságot helyben hagyó ítélet. Microsoft nem fellebbezett. 2008 február 27-én a Bizottság a Microsoft operációs programjára vonatkozó és interoperabilitást lehetővé információkat elrendelő határozatának végre nem hajtása miatt *további 899 millió euróra* bírságot a domináns céget.

vételárában foglalt szerzői, előadóművészi, illetőleg hangfelvétel-készítői *díj közös jogkezelés útján történő begyűjtése és felosztása* ellenében; vagy, a reprográfia terén, fénymásoló gépek értékesítésekor vagy ilyen készülékek nyilvános üzemeltetésekor beszedett díjak egy részének a szerzők, illetőleg az érintett kiadók javára történő kollektív fizetése ellenében a másolás jogszerűvé nyilvánítása.

Zeneművek hangfelvétel útján történő többszörözésével kapcsolatban a Berni Uniók Egyezmény 13. cikke maga írja elő a kizárólagos jog gyakorlása korlátozásának feltételrendszerét. A zeneszerző és adott esetben a zenemű szövegírójának hangfelvételre irányuló engedélyezési jogával kapcsolatban minden állam fenntartásokkal élhet és feltételeket szabhat, a következő korlátokkal: (i) csak akkor teheti ezt, ha a szövegíró már hozzájárult szövegének a zenével együtt történő felvételéhez; (ii) a fenntartások és feltételek csak abban az országban hatályosak, amely azokat megszabta és (iii) nem sérthetik a szerző méltányos díjazásra való jogát, amelyet megegyezés hiányában illetékes hatóság állapíthat meg. Ezek az előírásokon alapul a zeneszerző által már nyilvánosságra hozott nem színpadi zeneművek hangfelvételére vonatkozó ú.n. „*mechanikai jogok*” közös, *egyedi engedélyezéshez már nem kötött kezelésének rendszere*.

A BUE 11bis cikke (2) bekezdése értelmében a *rádió- és televízió sugárzás, valamint annak egyidejű vezetékes elosztása* kapcsán is lehetővé teszi az engedélyezési jog gyakorlásának korlátozását. Az egyes államok által szabott feltételek (i) azokra az országokra korlátozódnak, amelyek azokat megszabták; (ii) nem sérthetik a szerzői személyhez fűződő jogokat; (iii) sem pedig a szerző jogát, hogy -megegyezés hiányában az illetékes hatóság által megállapított- méltányos díjazásban részesüljön. Ezen az alapon vezethették be annak idején több országban, az idők során elsősorban a szovjet megszállás alá került kelet-közép-európai államokban, a már megjelent művek törvénybe foglalt engedélyen alapuló sugárzását. Az *Európai Közösség* azonban kifejezetten tiltja a törvényi engedélyek fenntartását, sugárzások vezetékes átvitelére vonatkozóan is, ami a közösségi jog szerint külön engedélyezés alá eső felhasználási aktus; az engedélyezés viszont, a rádió- és televízió szervezetek engedélyezési joga kivételével, kötelezően *csak közös jogkezelés útján* gyakorolható.⁵²

2.6 Kizárólagos szerzői jogok gyakorolhatóságának előmozdítása: Közös jogkezelés

⁵² 93/83/EGK (1993.szeptember 27) irányelv 8-10 cikkek. A bevezető megfontolások (21) bekezdése kiemeli a közösségi elvárást, amely szerint „szükséges biztosítani, hogy minden tagállamban védelmet nyújtsanak a szerzőknek, előadóművészeknek, hangfelvételek készítőinek és műsorszórási szervezeteknek, és hogy ez a védelem ne legyen törvényi engedélyezési rendszernek alávetve; mivel csak így lehet biztosítani, hogy a közös piacon belül a védelmi szintet érintő semmiféle különbség se vezessen a verseny torzításához.” (Fordítás és kiemelés szerzőtől).

A szerzők önkéntes elhatározásán alapuló közös jogkezelés nem az engedélyezési és tiltási jogaik kizárólagosságát korlátozza, és gyakorlása nem az érintett szerzői jogok tartalmi korlátozásával jár együtt. Éppen fordítva: arra is alkalmas megoldásnak bizonyult, hogy a szerzők jogos igényeit érvényesítse olyan esetekben is, ahol törvény korlátozta jogukat, előzetes engedély megkívánása nélkül merő díjfizetéshez kötött felhasználásokra nézve, aminő pl. a videobérlet, a magáncélú kép- és hangmásolás, vagy a reprográfia. Történeti kiváltó oka annak a felismerése volt, hogy tömeges felhasználások esetén az arra alkalmas művek szerzői nincsenek abban a helyzetben, hogy egyenként járjanak utána műveik nyilvános felhasználásának. Közös jogkezelés nélkül a jogegyenlőség sérülne: Az érintett szerzők és kiadók hátrányt szenvednének, az érintett felhasználók az egyedileg ellenőrizhető felhasználókhoz képest pedig előnyt élveznének.

Noha Franciaországban a forradalom óta védték a zeneszerzők előadási jogait is, ezeket csak színpadi előadások vonatkozásában tudták érvényesíteni. Egy közismert anekdóta szerint Victor Parizot komponista és Ernest Bourget író 1847-ben Párizsban az Ambassadeur zenés kávéházban fogyasztottak, miközben a zenekar a műveikből is játszott a közönségnek. Erre föl megtagadták számláik kifizetését, azzal az érveléssel, hogy ha a zenekar ingyen játszhatja alkotásaikat, úgy nekik sem kell fizetni a vendéglátó főztjéért. 1849-ben kiadójukkal társulva pert nyertek, aminek nyomán 1851-ben megalakult az első nem színpadi zenei előadási jogokat közösen kezelő társaság, a francia *Société des Auteurs, Compositeurs et Éditeurs de Musique (SACEM)*. Példáját sorra követték a különböző országokban, Magyarországon 1907-ben alakult meg a Zeneszerzők Szövetkezete, a mai Artisjus jogelődje.⁵³

Közös jogkezelés létesítése a tények tükrében Berni Unió kötelezettség, e nélkül sem a hazai, sem a külföldi szerzők nem élhetnek jogaikkal maradéktalanul. A BUE végrehajtásáról rendelkező 36. cikk előírja, hogy „Az Egyezmény minden részes országa kötelezi magát, hogy *alkotmányának megfelelően* megteszi az ezen Egyezmény alkalmazásának („application”) biztosításához szükséges intézkedéseket” [(1) bek.] „Abban az időpontban, amikor ez az Egyezmény valamely országra nézve kötelezővé válik, olyan helyzetben kell lennie, hogy belső törvényhozásával összhangban („conformément a sa législation”) érvényre juttassa” annak rendelkezéseit [(2) bek.].⁵⁴ A különböző szerzői és

⁵³ V.ö.: Géra Eleonóra Erzsébet és Csátori Bence, *A Zeneszerzők Szövetkezetétől az Artisjus Egyesületig, 1907-2007 : a zenei közös jogkezelés száz éve Magyarországon* (Budapest: ArtisJus, 2007). Különösen 21-31.

⁵⁴ A kihirdetett magyar fordítás ebben az összefüggésben is félrevezető, mert úgy szól, hogy „az ország hazai törvényeinek biztosítaniuk kell az Egyezmény rendelkezéseinek hatályosulását”; ezzel az Egyezmény közvetett hatályát sugallva, azt, hogy az Egyezmény csak az államot köti és törvényeinkkel összhangzó rendelkezéseit nem közvetlenül, megerősítésüknél és kihirdetésüknél fogva, hanem csak áttételesen, parlamentünk által hozott törvények tartalmára hivatkozva lehetne hatóságaink előtt alkalmazni, hasonlóan pl. az Amerikai Egyesült Államok jogához. A BUE 1971. évi párizsi revíziós konferenciáján félreértések elkerülése végett jelentésbe foglalt értelmezés szerint „...az olyan országokban,

szomszédos jogi területeken létesített központi közös jogkezelés nélkül a Berni Unióban előírt többszörözési, előadási, sugárzási és nyilvánosságához közvetítési jogokat sem belföldi, sem külföldi jogosultak javára nem tudnánk maradéktalanul biztosítani. A BUEU legutolsó, 1971. évi szerződészövege érdemi szabályainak betartását egyébként a TRIPS megállapodás is előírja, kivéve a személyhez fűződő szerzői jogokról szóló 6bis cikket. Ez utóbbit is magában foglalja a WIPO 1996 évi, a Berni Unió Egyezmény érdemi szabályait maradéktalanul magába ölelő Szerzői jogi szerződése.

2.7 Joggal való visszaélés - piaci erőfölénnyel való visszaélés

A kizárólagos szerzői jog tartalmának és gyakorlásának nemzetközileg aránylag tágan szabott határok között engedett és tagállamonként törvényben szabályozott korlátozása felveti a kérdést, mennyiben van még szükség az egyes művekre nézve fennmaradó szerzői jogi rendelkezési jog versenyjogi korlátozására is? Mennyiben írhatja felül a versenyjog az eleve verseny kompatibilis módon fejlődő szerzői jog polgári és büntetőjogi szabályozását? Mennyiben lehet indokolt a szerzői joggal való visszaélés polgári jogi tilalmának megtoldása a piaci erőfölénnyel való visszaélés versenyjogi tilalmával?

A korlátozottan kizárólagos szerzői rendelkezési joggal való visszaélésre már fogalmilag is kevés lehetőség adódik.

A polgári jog a személyek egymásközi viszonyait szabályozza, a Magyar Köztársaságban a demokratikus jogállamiság rendjével összhangban. Ennek megfelelően alanyi joggal a Ptk. hatályán belül csak egyébként jogszerű cselekménnyel lehet más személy törvényben biztosított jogának élvezete, vagy arra épülő, tehát törvényes érdekeinek a rovására visszaélni. A szerzői jog kifejezetten polgári jogterület, a Ptk.-ben gyökerezik (86.§), amely a szerzői és szomszédos jogi törvényeknek mögöttes és együttható joga. Ebből az alapvető jogi tényből következően is problematikusnak tűnik a jelenleg hatályos Polgári Törvénykönyvünk 5.§ (2) bekezdésébe foglalt, az a személyek közti viszonyokon túlmenő visszaélés lehetősége, amely „a jog társadalmi rendeltetésével össze nem férő célra irányul, különösen, ha a nemzetgazdaság megkárosítására vezetne.” Konkrét körülmények között nehéz egy polgári alanyi jog gyakorlásának társadalmi rendeltetésével és annak eredeti jogpolitikai céljával való összhangját meghatározni. A nemzetgazdaság károsítással szembeni védelme pedig messze túlmegegy a személyek közötti felelősségi viszonyokon és külön törvényi tényállások alapján bírálendő el. Továbbá: a joggal való visszaéléssel szemben *védelem* meghatározásán túl körülírást igényelne

amelyek alkotmányából következően a nemzetközi egyezmények közvetlenül hatályosulnak, *nincs szükség külön jogalkotásra* az Egyezmény olyan szabályainak érvényesítéséhez, amelyek értelemszerűen közvetlenül alkalmazhatók.”

magának a sérelmes joggyakorlásnak a minősítése is. Ez általános polgári jogi jelentőségén túl nyilván szükséges lenne a szerzői joggal való visszaélés jogbiztonságnak megfelelő esetenkénti megállapításához is.

A joggal való visszaélés minden tényállására alkalmazható *konkrét* elemek nyilván nem rögzíthetők. A polgári jog *alapelveihez* igazodás előírása azonban megkönnyítheti a jogalkalmazás egységét. Eligazodást nyújthat az eddigi magyar bírói gyakorlatból is lepárolható olyasféle, a különböző európai kontinentális megközelítésekben is kiszűrődő szabály, amely szerint a magánjogban *joggal való visszaélés valamely polgári alanyi jognak az objektív értelemben vett jóhíszeműségbe és tisztességbe ütköző gyakorlása, ha az más jogának élvezetét, vagy törvényen alapuló érdekét, esetleg elismert korábbi gyakorlatát indokolatlanul sérti.*⁵⁵ Ennek megfelelően a szerzői joggal való visszaélésnek minősülhetne, ha több örökösstárs akarataival szemben egyikük indokolatlanul megtagadná a mű felhasználását; vagy, ha a szerző vagy jogutódja méltánylandó indok nélkül megtagadná a mű újabb felhasználási jogát attól, aki azt egyszer már szerződés szerint eredményesen felhasználta és versenytársaival azonos feltételeket kínál. Mindennek azonban csak nagyon áttételesen van versenyjogi jelentősége: a *polgári jog bárki jogával való visszaélésével szemben egyes érintett személyek érdekeit védi, nem pedig általában a verseny működőképességét.*

A versenyjog ezzel szemben nem egyes személyek jogait vagy törvényes érdekeit védi bárki joggyakorlásával szemben, hanem magát a *versenyt*, és csupán *piaci erőfölénnyel visszaélők ellenében*. A versenyjogi tilalmak nem polgári jogi jellegűek, ebből ered a versenyjogilag *tiltott ügyletek* semmisségi következményeinek problematikája: az eredeti állapot helyreállításának ipso facto lehetetlensége, az ideiglenes hatályban tartás közrendbe ütközése, a kártérítésre jogosultak meghatározásának nehézsége; a védelem tárgya nem egyes személyek törvényes érdeke, hanem a piaci verseny zavartalan folyamatossága; nincsen versenyzésre irányuló alanyi jog, csak mások versenyzést zavaró tisztességtelen piaci magatartásával szembeni védelem. Hogyan lehet elhatárolni a *szerzői joggal való visszaélés* polgári jogi következményekkel járó, és a *szerzői jogra épülő piacuralmi helyzettel* való visszaélés versenyjogi semmisséget maga után vonó minősítését?⁵⁶

⁵⁵ A különféle megközelítések és az alapjukat képező alanyi jogi koncepciók részletes elemzését nyújtja Tercsák, T.: A joggal való visszaélés. Budapest, 2003. Lásd még Sárándi, I.: Visszaélés a joggal. Budapest, 1965. A magánjog alapelveire nézve Földi, A.: A jóhíszeműség és tisztesség elve. Budapest, 2001. d

⁵⁶ A probléma újabb elemzését lásd Hardege Stefan, *Informationstechnologische Entwicklungen und der Schutz von Verfügungsrechten für Informationsgüter: Eine ökonomische Analyse zur Ausgestaltung des Urheberrechts* (Frankfurt am Main: Peter Lang, 2006). Különösen 4. Wesentliche Determinanten zur Beurteilung der urheberrechtlichen Ausgestaltung unter Berücksichtigung der Interdependenz von Urheberrecht und Wettbewerb. 173 és köv.

A minősítés nehézségét az Európai Bizottság és Bíróság határozatai egyaránt tükrözik. Ide vágó, több további jogdogmatikai problémát is felvető ítéletében az Európai Bíróság csak 1995-ben, az ún. *Magill* ügyben⁵⁷ mutatott megoldást. A tényállás szerint az Ír Rádió és Televízió (RTE), a Független Televízió ügynökségeként működő Független Televízió Kiadványok Kft.(ITP) és a BBC kizárólag maguk adták ki saját heti műsoraikat, és szerzői jogaikra hivatkozva megtagadták szerkesztett heti műsoraik más által történő kiadását, a sajtónak csak napi, illetve hétvégi műsoraik közlését engedélyezték. Ennek következtében az érintett tagállamokban és más államokban is az említett adók *heti műsorait szinoptikusan összesítő* kiadvány iránti fogyasztói igény kielégítetlen maradt.

Az ilyen műsort megjelentetni szándékozó Magill TV Kalauz (Magill TV Guide Ltd.) panaszára a *Bizottság* 1988 végén hozott határozatában megállapította, hogy a három televízió szervezet eljárása az Európai Közösséget Alapító Szerződés (EKSZ) közös piaci erőfölénnyel való visszaélést tiltó szabályába (mai 82. cikk) ütközik, és elrendelte az összesített heti műsorok kiadásának az arra vállalkozók megkülönböztetése nélküli lehetővé tételét, ellenszolgáltatás kikötése esetén ésszerű jogdíj ellenében. Az RTE és az ITP e döntés ellen felülvizsgálati keresettel (EKSZ 230.cikk) fordult az elsőfokú bírósághoz, majd annak ítélete ellen az Európai Bírósághoz. Utóbbi 1995-ben teljes ülésben megerősítette az elsőfokú bíróság elutasító határozatát. Ítéletében rámutatott arra, hogy bár *a szellemi tulajdonjog önmagában nem eredményez piacuralmi helyzetet*, a szerzői jogra hivatkozás az EKSZ hivatkozott cikkének fényében *bizonyos körülmények között visszaélésnek minősülhet*. A fellebbező tv szervezetek Írországban és Észak-Írországban a tv-műsorok ismertetéséhez szükséges *információk szolgáltatása* terén tényleges monopóliumot élveztek és abban a helyzetben voltak, hogy *kizárják heti összesítő tv-magazinok piaci versenyét*. Külön-külön heti műsorkalauzaik helyett összesítő kiadvány nem állhatott az érdeklődők rendelkezésére, noha ilyen iránt állandó *igény mutatkozott a fogyasztók részéről*, akik kénytelenek voltak mindhárom adó heti műsorát megvásárolni. Az új kiadvány megjelenésének megakadályozását nem indokolták sem a televíziós működés követelményei, sem az érintett tv szervezetek saját magazinjai kiadásának előfeltételei. A televízió szervezetek a verseny kizárásával *saját másodlagos piacot* kívántak maguknak biztosítani, ami alkalmas volt az Egyesült Királyság és Írország közötti kereskedelem befolyásolására. A szerző jogi hozzájárulás megtagadása ezért adott körülmények között *a termelésnek az EKSZ 82.cikke b) pontja szerinti, fogyasztók kárára történő korlátozásában*, (új, fogyasztók által igényelt termék forgalmazásának

⁵⁷ C-241/91 P és C-242/91 P, *Radio Telefis Eireann (RTE) és Independent Television Oublications Ltd. (ITP) v. Bizottság*, ECR [1995] I-743.

megakadályozásában) álló visszaélésnek minősült, aminek védelmében az EKSZ rendelkezéseivel szemben a BUE szabályaira sem lehetett hivatkozni.

Megjegyzendő, hogy egyetlen kiadónak sem volt alanyi joga, vagy ilyen jogra épülő érdeke, amit a tv-szervezetek engedélyt megtagadó joggyakorlása sérthetett volna: nincs a szerzői joggal szembe helyezhető, személyes versenyzési jogosultság. A *Magill ügyben* nem polgári jogi joggal való visszaélésről volt szó. A közérdekből már eleve korlátozott szerzői jog gyakorlásának további körülményektől függő, eseti megszüntetését csak a fogyasztók és a versenyvállalkozások által működtetett piac elemi feltételeinek fenntartása indokolhatja.

Egy későbbi ítélet tovább pontosította a szerzői jogra épülő közös piaci erőfölénnyel való visszaélés feltételeit. Az *IMS Health* ügyben 2004. április 29-én hozott előzetes döntésében⁵⁸ az Európai Bíróságnak lényegében arról kellett nyilatkoznia, mennyiben összeférhető az EKSZ 82. cikkébe foglalt tilalommal a szerzői jogi engedély megtagadása a Majna menti Frankfurti Landgerichthez fordult felperes által gyógyszeripari termékek forgalmazása alakulásának a felméréséhez készített, a piacot eredetileg 1860 földrajzi szegmensre (népszerűvé vált szóhasználat. „Bausteine”, építőkövek) bontó piacelemző struktúra más vállalatok által, más célokra (betegsegélyező pénztárak igénybevételének, gyógyszertárak forgalmának folyamatos felmérése) való átvételéhez. A német bíróság a szegmensek együttesét szerzői jogilag védett adatbázisnak minősítette. Felperes a hozzájárulás megtagadásához való kizárólagos jogára hivatkozott. Alperes többek közt és alapvetően arra, hogy a felperesi struktúra a gyakorlatban szabványossá vált, vagyis keresleti helyettesíthetősége már kizárt. Az Európai Bíróság a felhasználási engedély megtagadhatóságának versenyjogi elbírálásánál első szempontként azt jelölte meg, hogy a felhasználni kívánt védett struktúra, az érintett jellegű piacelemzésekhez adott tagállamban alternatív megoldás kivitelezhetőségére, különösen költségeire tekintettel, nélkülözhetetlen-e. A szerzői jogi engedély megtagadásának adott tagállam piaci erőfölénnyel való visszaélésnek minősítéséhez pedig a következők fennforgásának megvizsgálását írta elő: (i) Az engedélyt kérő olyan új terméket vagy szolgáltatást kínál, amit a szerzői jogosult nem forgalmaz és amire ugyanakkor lehetőségként létező fogyasztói kereslet irányul; (ii) az engedély megtagadását nem támasztják alá objektív megfontolások; (iii) az engedély megtagadása minden piaci verseny kizárásával a szerzői jogosultnak tartaná fenn az érintett termékek (adott esetben gyógyszerárak) értékesítési adatainak szolgáltatási piacát.

⁵⁸ C-418/01 *IMS Health GmbH v. NDC Health GmbH*, ECR [2004] 00000

3. A szerzői jog belső piaci gyakorlásának szabályozása az Európai Közösségben

A szerzői jognak a feltétlen tulajdonhoz rokonító és egyúttal személyiségi vonatkozású, ugyanakkor eredendően területi szabályozása az Európai Közösség számára három alapvető problémát vetett fel: (i) A szellemi tulajdon koncepciójából következően tiszteletben kell tartania az egyes tagállamok tulajdoni rendjét (EKSZ mai 222.cikk), amiből következően a tulajdon feletti rendelkezés egyes tagállamokra szorítóan is elismerendő. (ii) A Közös Piac eleve gazdasági integráció céljával és erre irányuló hatáskörökkel alapult, amelyek külön felhatalmazás nélkül csak a szerzői jog vagyoni vonatkozásaira terjednek ki. (iii) Az Európai Unió tagállamai még csatlakozásuk előtt nemzetközi szerzői jogi egyezmények tagjaivá váltak, amelyek számos, köztük területi engedélyezést vagy viszonyosság megkövetelését lehetővé tevő szabálya összeegyeztethetetlen a közös, majd 1992. december 31-e óta belső határok nélküli egységes piac követelményeivel.

3.1 A szerzői jog vagyoni jogosítványai mint szellemi tulajdon

3.1.1. *Szellemi termék dologi hordozóinak szabad mozgása és a verseny: A terjesztési jog közösségi kimerülése*

Az EKSZ mai számozással 30. cikke kezdettől lehetővé tett olyan, az áruforgalomra vonatkozó tilalmat, vagy korlátozást, amelyet –többek között– „az ipari és kereskedelmi tulajdon védelme” indokol. A szöveg azonban úgy folytatódik, hogy „az ilyen korlátozások [...] nem válhatnak önkényes megkülönböztetés vagy álcázott kereskedelmi korlátozás eszközévé a tagállamok között.” Az EKSZ Európai Bíróság hatáskörét alapvetően meghatározó, mai 220. cikkéből következően a Bíróságra várt egyrészt ennek a cikknek kiterjesztő értelmezése a szerzői jog és azzal szomszédos jogok területére, másrészt tiszteletben tartásuk olyan alkalmazása, hogy az összeegyeztethető legyen a művek országhatárok mentén korlátozott terjesztésének kizárásával. Alkalmaznia kellett továbbá az árumozgás szabályai alá nem eső szolgáltatás nyújtások szabad áramlását biztosító 49. és 50. cikke szerzői művek és szomszédos jogi teljesítmények előadására és nyilvános közvetítésére, vagy akár elidegenítéssel nem járó bérbeadásukra is. És nem utolsósorban alkalmaznia kellett a szerzői és szomszédos jogosult szellemi termékekre a közös piaci versenyt szabályozó 81. és 82. cikkeket is. A bírósági előkészítés után az 1990-es évek elejétől a Közösség az EKSZ 95. cikke alapján megkezdte a tagállami szerzői és szomszédos jogok tartalmi és érvényesíthetőségi lehetőségeinek a harmonizálását is.

A „szellemi tulajdon” minden területére nézve alapvető jelentőségű volt a *Bíróság 1966-ban védjegyhasználat engedélyezésével kapcsolatban* hozott ítélete.⁵⁹ A német Grundig társaság GINT védjeggyel ellátott termékei kizárólagos franciaországi forgalmazására az ottani Consten cégnek adott jogot. Vállalta, hogy termékeit sem közvetlenül, sem más útján nem fogja Franciaországban forgalmazni; ezen túlmenően azonban azt is vállalta, hogy Franciaországba exportálástól el fogja tiltani más államokbeli forgalmazóit is. Consten ezzel szemben vállalta, hogy csak Grundig terméket fog forgalmazni, valamint azt is, hogy az általa forgalmazott terméket nem fogja más államba tovább exportálni. A szerződésben biztosított kizárólagosságot Grundig megerősített az 1891. évi Madridi védjegy regisztrációs egyezmény alapján nemzetközileg bejegyzett Gint védjegyének Franciaországra vonatkozóan a Consten cégre ruházásával, azzal, hogy azt francia nemzeti védjegyként a saját nevében lajstromoztassa. Mindezzel területileg körülhatárolt piacot kívántak maguknak biztosítani más tagállamokból olcsóbban importálható Grundig termékek „intra-brand” versenyével szemben. Egy másik francia cég (UNEF) viszont az áruk szabad mozgására és közös piaci szabad versenyre hivatkozással alacsonyabb áron, német kereskedőktől vásárolt Grundig terméket dobott Franciaországban piacra. Consten francia bíróság előtt perelte, UNEF viszont az Európai Bizottságtól, mint versenyhatóságtól kért és kapott védelmet. Consten és Grundig a szerződésük bizottsági semmissé nyilvánításának felülvizsgálatát kérték a Bíróságtól, amely a kartelltilalmat szabályozó mai 81. cikk alapján a forgalmazási szerződésnek csak arra a részére vonatkozóan erősítette meg a semmissé nyilvánítást, amely harmadik országokat érintő export/import korlátozást tartalmazott. Magát a Franciaországra korlátozott, kölcsönösen kizárólagos terjesztési megállapodás érvényét helyreállította.

Az ítélet lényeges elvi megállapításokat tartalmaz: A közös piac nem osztható részekre nemzeti joghatóságok határai mentén; a védjegyjog gyakorlása nem vezethet azonos védjegyű áruk belföldi forgalmazásával párhuzamos import tilalmához. A horizontális kartellekhez hasonlóan a versenyt sértő vertikális kartellek is tilosak (az EKSZ nem tesz ilyen megkülönböztetést). Az *intra-brand* verseny kizárása akkor is alkalmas a tagállamok közötti kereskedelem befolyásolására, ha az érintett termékek forgalma nőtt: a közös piaci kereskedelemre gyakorolható hatás nem egyszerűen mennyiségi mutatóktól függ, hanem a közös piac megvalósításához szükséges követelmények megsértése alapján bírálendő el. Talán a legnagyobb horderejűnek a Bíróság azon megállapítása bizonyult, hogy *a védjegyjog fennállásának elismerése (az ítéletben még „grant”, későbbi erre épülő ítéletekben már „existence” kifejezéssel) azt jelenti, hogy a jogosult hozzájárulása*

⁵⁹ C-56&58/64 *Établissement Consten és Grundig v. Bizottság* ECR [1966] 299.

nélkül védjegye nem alkalmazható forgalomba hozott terméken. Ebben áll a védjegy jog sajátos tartalma („specific⁶⁰ subject matter”), amit a Bíróság majd egy évtizeddel később úgy határozott meg, hogy az a védjegy első forgalomba hozatalával kapcsolatos felhasználására irányul, védelmet biztosítva olyan versenytársakkal szemben, akik a védjegy piaci pozícióját és jó hírét saját áruikon való tisztességtelen alkalmazásával aknáznák ki. *A védjegy jog gyakorlása („exercise”) módjának közös piaci korlátozása azonban a közösségi versenyjog érvényesítése céljából nem érinti a jog fennállásának közösségi tiszteletben tartását.* Végso soron erre a megállapításra nyúlik vissza a szerzői terjesztési jog gyakorlásával bekövetkező közösségi kimerülésének doktrínája is.

A *Consten kontra Grundig* ítélet alapvető megállapításainak általánosítása vezetett az EKSZ „ipari és kereskedelmi tulajdon” fogalmának előbb a szomszédos jogok területére, majd a szerzői jog gazdasági jogosítványaira való kiterjesztésére is. A *Deutsche Grammophon* ügyben⁶¹ a német hangfelvétel előállító egyik hangfelvételét *Polydor* védjeggyel először Franciaországban hozta forgalomba, majd le kívánta tiltani a lemezek Németországba importálását, ahol magasabb áron tervezte a hangfelvétel saját neve alatt való terjesztését. Az Európai Bíróság, a „közösségi hűségnek” az EKSZ mai számozással 10. cikkébe foglalt elvére hivatkozással, együtt alkalmazta a szabad árumozgás korlátozása és a piaci erőfölénnyel való visszaélés tilalmainak szabályait a szerzői joggal szomszédos jogok körébe eső hangfelvétel előállítói jogok gyakorlására is. Kiemelte, hogy a külföldön forgalomba hozott termék hazai piacon történő terjesztésének megtiltása azon az alapon, hogy ott még nem hozták forgalomba, nem az ipari és kereskedelmi tulajdon védelmét szolgálja, viszont a nemzeti piacok egyetlen piacba egyesítésének lényeges céljába ütközik. Kiemelte továbbá, hogy bár a kizárólagos forgalmazási jog gyakorlása önmagában ugyan nem eredményez az EKSZ értelmében vett piaci erőfölényt; annak minősül azonban, ha a hatékony versenynek a releváns piac jelentős részén való akadályozásának a lehetőségére is kiterjed és a nemzeti piacok között árszint különbségének fenntartására irányuló gyakorlása azzal való visszaélésnek minősülhet.

A szerzői jog szempontjából további tíz év elteltével az Európai Bíróság már dogmatikailag plasztikusabban értelmezte annak közös piaci relevanciáját, a közös jogkezelésre létesült német GEMA társaság jogdíjkülönbözet követelésére nézve, amit utóbbi zeneművek jogszerű Egyesült Királyságbeli hangfelvételének importjával kapcsolatban támasztott.⁶² A Bíróság leszögezte, hogy hanghordozók, még ha védett

⁶⁰ C-16/74 *Centrafarm BV. V. Winthrop BV*, ECR [1974] 1183.

⁶¹ C-78/70 *Deutsche Grammophon GmbH v. Metro-SB-Großmärkte GmbH*, ECR [1971] 487.

⁶² C-55&57/80 *Musik Vertrieb membran GmbH et K-tel International v. GEMA* ECR [1981] 147

zeneműveket testesítenek is meg, termékek, amelyekre az áruk szabad mozgásának közösségi rendszere alkalmazandó.⁶³ Az „ipari és kereskedelmi tulajdon” kifejezés a szerzői joggal létesített védelmet is magában foglalja, különösen, ha kereskedelmileg aknázzák ki licencek formájában, amelyek alkalmasak arra, hogy a különböző tagállamokban befolyásolják védett irodalmi és művészeti termékeket hordozó áruk terjesztését.⁶⁴ Igaz, hogy a szerzői jog személyhez fűződő jogokat ölel fel. Azonban más jogokat is magában foglal, nevezetesen a védett mű forgalmazásának kereskedelmi kiaknázására irányuló jogot, különösen jogdíjak fizetése ellenében engedett licencek alakjában. A szerzői jog gazdasági vetülete az előterjesztett kérés tárgya [...] és e tekintetben [...] nincs ok különbséget tenni a szerzői jog és más ipari és kereskedelmi tulajdon között.⁶⁵ Az a belga és olasz kormányok által előterjesztett érv, hogy harmonizáció hiányában ebben a szektorban a territorialitás érvényesül az áruk szabad mozgásával szemben, nem fogadható el [...] A Szerződés lényegi célja, amely abban áll, hogy egyetlen piacba egyesítse a nemzeti piacokat, nem lenne elérhető, ha a tagállamok különböző jogrendszerei alatt honosaik feloszthatnák a piacot.⁶⁶ Az Egyesült Királyság szerződéses engedélyekre nézve megállapított jogdíjmértéke felső határként érvényesül⁶⁷ és ha egy szerzői jogot kezelő társaság a saját hazai piacán számított jogdíjhoz képesti különbözet megfizetését igényli, valójában az árkülönbségek semlegesítésére és a közös piac létrehozásából az importálóknak adódó gazdasági előny kiküszöbölésére törekszik.⁶⁸

A szellemi termékek jogára hivatkozással megkísérelt importkorlátozások eseti bírósági tiltásaiból kristályosodott a *közösségi jogkimerülés* tana. E szerint, ha szellemi terméket hordozó áru példányai a közös piacon az eredeti *jogosult által vagy az ő engedélye alapján* kerülnek *többszörözésre és tulajdonuk átruházásával járó terjesztésre*, az erre irányuló *terjesztési jog a közös piac egész területére* nézve kimerül. A jogkimerülés már értelemszerűen sem vonatkozik szellemi terméket hordozó példányok bérbeadására, a hordozott mű példánya révén való előadására vagy nyilvánosságához közvetítésére (távolba sugárzására, kábeles közvetítésére, interneten való hozzáférhetővé tételére): ezek a felhasználások nem járnak a mű többszörözött hordozóinak elidegenítésével és esetenkénti engedélyezésre szorulnak. Ezt a doktrinát általánosságban is megfogalmazta a Bíróság már 1981-ben.⁶⁹ A szerzői és szomszédos jogokra nézve az *INFOSOC irányelv*⁷⁰ 4.cikke (2)

⁶³ GEMA I. 8. bekezdés

⁶⁴ GEMA I. 89. bekezdés

⁶⁵ GEMA I. 12. bekezdés

⁶⁶ GEMA I. 14. bekezdés

⁶⁷ GEMA I. 22. bekezdés

⁶⁸ GEMA I. 23. bekezdés

⁶⁹ C-58/80 *Dansk Supermarked v. Imerco* ECR [1981] 181 11. bekezdés.

⁷⁰ 2001/29/EK (2001.május 22) irányelv.

bekezdése szögezte le tömören és *inverz* fogalmazással, egyben *kizárva a nemzetközi jogkimerülést* a közös piacon kívül jogszerűen piacra vitt példányok közösségi terjesztésére vonatkozóan: „A terjesztési jog nem merül ki a Közösségen belül a mű eredeti vagy többszörözött példánya tekintetében, kivéve, ha annak első eladását vagy tulajdonjogának más módon való első átruházását a Közösségen belül a jogosult vagy az ő hozzájárulásával más végezte.” Az Európai Közösség ezáltal a verseny egységes feltételeit *közös piacán* a szellemi termékek vonatkozásában, az importált hordozóikra kiszabott *külső vámokon kívül*, a rajtuk biztosított *kizárólagos jogok belső territorialitásával is* védi.

3.1.2 Művek és szomszédos jogi teljesítmények szolgáltatásának szabad mozgása és a verseny

A Bíróságnak több esetben is külön kellett megvilágítania, hogy a terjesztési jog kimerülése nem alkalmazható szellemi termékek szolgáltatás keretében történő forgalmazására, akkor sem, ha az jogszerűen nyilvánosságra hozott mű példányának felhasználásával, de nem annak elidegenítésével történik. Bármely szolgáltatás nyújtása a teljesítésével fogalmilag végbemegy és nem marad a piacon többszörözve hozzáférhetően. Nyújtása esetenként történik. A szolgáltatás *nyújtásának és igénybevételének* közös piaci szabadsága nem a szolgáltatásokhoz való *hozzáférés* szabadságát jelenti. Ebből következően szerzői művek és szomszédos jogi teljesítmények nem dologi szolgáltatása is eseti körülményekhez igazodik, engedélyezésük is esetenkénti felhasználók javára, illetőleg szolgáltatási területeikre korlátozhatóan történik.

Az Európai Bíróság 1980-ban az ún. „*Coditel I*” ügyben⁷¹ kimondta, hogy a „Le boucher” francia film Belgiumban engedélyezett vetítése és ott 40 hónappal későbbi időponttól engedett televízió sugárzása nem merítette ki a szerzői jogot a film Németországban jogosított sugárzásának belgiumi vezetékes átvételének engedélyezésére: A belga felhasználónak adott előadási joggal nem szűnt meg sem hasonló jellegű felhasználás más területen újabb engedélytől függése, sem a más területen külön engedélyezett sugárzás Belgiumi továbbközvetítésének engedélyhez kötöttsége: „A film az irodalmi és művészeti műveknek a közönséghez korlátlanul ismételt előadásokkal közvetíthető csoportjához tartozik. Ebből a szempontból a szerzői jognak a Szerződés követelményei fényében történő tiszteletben tartásával összefüggő kérdések nem azonosak az olyan irodalmi és művészeti művekre vonatkozókkal, amelyeknek a közönség rendelkezésére bocsátása

⁷¹ C-62/79 S.A. Compagnie générale pour la diffusion de télévision CODITEL és mások v. S.A. Ciné Vog Films és mások, ECR [1980] 881.(CODITEL I).

elválaszthatatlan a művek anyagi formájától, mint könyvek vagy kazetták esetében” (indokolás 12.pont).

A belga kábeles továbbközvetítő a szolgáltatás nyújtásával kapcsolatos jogkimerülés kizárása után *versenyjogi szempontból* is felvetette a kérdést és az őt kártérítésre kötelező másodfokú ítélet ellen a belga semmitőszékhez fellebbezett. A semmitőszék ezzel összefüggésben előzetes döntést kért arra vonatkozóan, hogy valamely államban területi és időbeli korlátokkal kizárólagosságot biztosító szerződés az EKSZ (mai számozással) 81. cikke tilalmába ütközik-e, vagy, az adott körülményekre tekintettel és az árumozgás korlátozását is lehetővé tevő (mai számozással) 30. cikk fényében, akár a szerzői jog sajátos tartalma, akár az engedélyesre ruházott kizárólagosság erga omnes hatálya kizárja annak alkalmazását?⁷²

Az Európai Bíróság újabb előzetes döntésével a verseny integritása felől nézve is aggálytalannak találta *önmagában* a film előadásainak és sugárzásainak területileg és időben korlátozott engedélyezését. Azonban egyúttal a szolgáltatások szabad mozgása korlátozásának feltételeire is kiterjedően értelmezte az EKSZ (mai) 30. cikkének alkalmazását és rámutatott arra is, hogy bizonyos gazdasági és jogi körülmények között a szóban forgó kizárólagos szerzői jogok gyakorlása az EKSZ (mai) 81. cikkének kartelltilalmába ütközhet. A nemzeti bíróságok hatáskörébe tartozónak nyilvánította annak vizsgálatát, hogy a kizárólagos jog gyakorlása indokolatlan-e a filmipar számára szükséges feltételekhez képest, vagy, hogy a beruházás tisztességes megtérüléséhez szükséges mértéket meghaladja-e a felszámított díjazás, vagy aránytalan-e a kizárólagosság időtartama ezekhez a követelményekhez viszonyítva, és általában: az adott földrajzi térségben árthat-e a versenynek a jog adott módon történő gyakorlása.⁷³

3.1.3 A digitális technológia hatása a művek és szomszédos jogi teljesítmények szabad mozgására és versenyére

A műholdas sugárzással, majd a szellemi termékek világhálón történő digitális átvitelével, valamint tetszőleges helyről és időben való hozzáférhetővé tételével megkérdőjeleződött a földfelszíni műsorszórástól a CODITEL ítéletben foglaltak szerinti szabályozásának elegendő volta. A szerzői jog és a szomszédos jogok néhány, a műholdas műsorszolgáltatásra és vezetékes átvitelére alkalmazható szabályának összehangolásáról 1983-ban kihirdetett irányelv⁷⁴ csupán az Európai Közösség egész területét azonos

⁷² C-262/81 S.A. *Compagnie générale pour la diffusion de télévision CODITEL és mások v. S.A Ciné Vog Films és mások*, ECR [1982] 3381.(CODITEL II).

⁷³ V.ö. különösen indoklás 13-18 pontok).

⁷⁴ Lásd 45. lj.

minőségben fogható műsorsugárzások jogosítására a műholdon át haladó sugárzási lánc indítását elhatározó, illetőleg azt kivitelező személy államának a jogát rendelte alkalmazni; de nem szabályozta az ilyen műsor sugárzásához való hozzáférést korlátozó elektronikus zárok dekódolását lehetővé digitális programok (dekóderek, elektronikus kártyák) forgalmazásának a kérdését, nyitva hagyva ezek területiális hozzáférhetővé tételét. Ugyanakkor a műsorsugárzásról szóló 89/552/EGK irányelv már előírta az *egységes audiovizuális térség* létrehozását és a műholdas sugárzásról szóló irányelv indokolásának 9. pontjában maga is ezt tartotta elérendő célnak. Néhány évvel később, 1996-ban nemzetközi téren a WIPO égisze alatt elfogadásra került Szerzői Jogi Szerződés 11. cikke, illetve az Előadások és hangfelvételek védelméről szóló szerződés 18. cikke kifejezetten előírták, hogy a részes államok az érintett jogok védelme mellett megfelelő jogi eszközöket biztosítsanak szellemi termékeik hatékony technológiai védelmét szolgáló megoldások megkerülésével szemben is; a szerződések nem térnek ki sem az ilyen elektronikus védelmi program megkerülésének területi felosztás szerint is lehetséges engedésének kérdésére, sem pedig a tartalom nem védett elemeihez való hozzáférés megoldására.⁷⁵

A Bizottság 1995. évi Zöld Könyve „a szerzői jogról és a szomszédos jogokról az információs társadalomban” és annak 1996. évi Folytatása⁷⁶ már a Bizottság aggodását tükrözi a belső piac fragmentálás irányába való visszaesésének lehetősége miatt.⁷⁷ Ennek megfelelően születtek „a feltételes hozzáféréseken alapuló, vagy abból álló szolgáltatások jogi védelméről” szóló 1998. évi irányelv⁷⁸ szerzői és szomszédos jogi teljesítményének szolgáltatását is érintő szabályai: „Mivel a Szerződés (EKSZ) biztosítja valamennyi, általában díjazás ellenében nyújtott szolgáltatás szabad mozgását; mivel amint ez a jog a műsorszórás és az információs társadalom szolgáltatásainak vonatkozásában is alkalmazásra kerül, ez [...] az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Európai Egyezmény 10. cikkében megfogalmazott önkifejezés szabadságának különleges megnyilvánulása lesz, mivel az említett cikk kifejezetten elismeri a polgárok információhoz való jogát, függetlenül a határoktól és mivel ez a jog kizárólag a jog által védett más törvényes érdekek kellő mérlegelése alapján korlátozható” (Indokolás (3) bek.). A 3. cikk ennek megfelelően előírja, hogy valamennyi tagállam szükséges módon tiltsa meg a 2. cikk

⁷⁵ A műszaki „önvédelem” kérdésére lásd különösen Lucchi Nicola, *Digital media & intellectual property : management of rights and consumer protection in a comparative analysis*, 1st ed. ed. (Berlin: Springer, 2006). 89 és köv.

⁷⁶ COM(95) 382 final és COM(96) 568 final.

⁷⁷ „Az egyik lényegesebb szempontnak a belső piac bármilyen új fragmentálódásának a megelőzése kell legyen, ami annak az eredménye lehet, hogy nemzeti szabályok eltérnének más tagállamokéitól vagy összeegyeztethetetlenek lennének a Belső Piac követelményeivel és gátolnák a szolgáltatások szabad áramlását az Európai Unióban”. (Zöld Könyv 33.old, angolból ford.).

⁷⁸ 98/84/EK, 1998.november 20.

értelmében védett szolgáltatáshoz érhető formában való hozzáférésre irányuló bármilyen eszköz 4. cikkben körülírt forgalmazását, aminek során azonban „...a tagállamok a) *nem korlátozhatják* valamely más tagállamból származó *védett szolgáltatások vagy kapcsolt szolgáltatások nyújtását*; b) *nem korlátozhatják a feltételes hozzáférést biztosító eszközök szabad mozgását.*”

Információs társadalmi szolgáltatások a szabályozásukról szóló, módosított 98/34/EK irányelv értelmében „*bármely, általában térítés ellenében, távolról, elektronikus úton és a szolgáltatást igénybe vevő egyéni kérelmére nyújtott szolgáltatás.*”⁷⁹

Erre a jogalkotási folyamatra építve az **INFOSOC irányelv**⁸⁰ egyrészt rögzítette a szerzői jogosult engedélyéhez kötött hagyományos *felhasználási alakzatok* elektronikus megvalósíthatóságukhoz igazodó fogalmát, másrészt az eddig legkorszerűbb módon szabályozta a tartalom *digitális védelmét megkerülő eszközök* tilalmazását.

A *többszörözés* hagyományos, tartósan dologi példányokban történő másolásra szorító fogalmát kibővült, a számítógépi programok szerzői jogi védelmét szabályozó irányelvben⁸¹ már alkalmazott értelmezésével kodifikálta: „A tagállamok biztosítják a közvetett vagy közvetlen, ideiglenes vagy tartós, bármely eszközzel vagy formában, egészben vagy részben történő többszörözés engedélyezésének, illetve megtiltásának kizárólagos jogát” (2.cikk első mondata).

A *nyilvánossághoz közvetítés* világhálóra is figyelemmel szövegezett fogalma: A tagállamok kizárólagos jogot biztosítanak a művek, illetőleg szomszédos jogi teljesítmények vezetékes vagy vezeték nélküli nyilvánossághoz közvetítésének engedélyezésére, illetve megtiltására, beleértve az oly módon való hozzáférhetővé tételt is, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg (3.cikk (1) és (2) bekezdése összevontan).

A többszörözéssel és továbbközvetítéssel szemben védett tartalom hozzáférhetőségének digitális zárjai (pl. illetéktelen kísérlet esetén a tartalom bit állományának automatikus összekeverése: CSS⁸²) megkerülését célzó eszközök forgalmazásával szembeni intézkedéseket a korábbi rendelkezésekhez képest jóval részletezőbben szabályozza az irányelv 6. cikke. Egyrészt csak olyan személyek ellen irányul, akik tudták, vagy kellő gondossággal tudniuk kellett volna, hogy cselekményük

⁷⁹ A 98/34/EK irányelvet módosító 98/48/EK irányelv az eredeti címet „az információs társadalom szolgáltatásaira vonatkozó szabályok” megállapítására is kiterjeszti. Ezek fogalmát az eredeti 1 cikkbe 2. pont beillesztésével az 1.cikk 2. pontja határozza meg.

⁸⁰ Lásd 40.lj.

⁸¹ Lásd 31.lj.

⁸² V.ö. 44.lj.

célja tartalomvédelmi megoldás megkerülése. Továbbá arról való gondoskodásra is kötelezi a megkerülő programokat tiltó államot, „hogyan a jogosultak” az irányelv által előírányozottaknak „megfelelően szabályozott kivétel vagy korlátozás kedvezményezettjei számára [...] az adott kivétel vagy korlátozás kihasználásának eszközeit elérhetővé tegyék [...]”.

Az utóbbi negyed század technológiai fejlődését követő jogalkotás fényében a *nemzeti bíróságok számára* a CODITEL II. ítélet versenyjogi relevanciáját illetően adódó problémákra nézve példa az angliai és walesi felső bíróság 2008.január 18-án kelt ítélete.⁸³ Felperes a „Premier League” labdarugó bajnokságba tömörült csapatok szövetsége, amely a liga minden mérkőzéséről kommentált és digitális zárral védett videofelvételeket készít, amelyeket díjazásért sugárzásra engedélyez különböző államok televízió szervezeteinek. A sugárzások csak országokénti felhasználásra engedélyezett dekóderekkel férhetők hozzá és az engedélyeseknek vállalniuk kell a dekóderek többszörözött példányai exportálásának megakadályozását. Alperesek angliai vendéglátókat felszereléssel ellátó cégek, amelyek ügyfeleiknek külföldről, elsősorban görögországi TV vállalatoktól importált dekódereket szállítottak, versenyt támasztva az angliai engedélyeseknek. Felperes azzal érvelt, hogy saját video felvételeinek sugárzása szolgáltatás, aminek felhasználására a CODITEL ítéletek értelmében államhatárok szerinti korlátokkal is jogosíthat másokat; a dekóderek államonkénti rendelkezésre bocsátása a sugárzási engedély járulékos szolgáltatása, ezért alpereseket el kívánta tiltani az importált dekóderek angliai értékesítésétől. Alperesek azzal védekeztek, hogy a felperes által külföldön jogosított dekóderek továbbértékesítése már nem szolgáltatás, hanem a közösségi jogkimerülés alá eső áru export. A bíró a felek által előterjesztett anyag alapján nem vállalkozott a jogkérdés sommás eldöntésére („summary judgement”), hanem a tények és a vonatkozó jogi szabályozás további bizonyítására is kiterjedő eljárást („trial”) tartott szükségesnek, amelynek során akár az Európai Bíróság előzetes döntésének kérésére is sor kerülhet.

3.2. A szerzői és szomszédos jogok vagyoni jogosítványainak különválasztása a személyhez fűződőktől

A szerzői jognak szellemi tulajdonként az ipari és kereskedelmi tulajdon fogalma alá sorolása, majd mind a két nem-dologi kizárólagos jogi kategória közösen szellemi tulajdonként jelölése csupán a szerzői és az azzal szomszédos jogok vagyoni jogosultságai

⁸³ England and Wales High Court (Chancery Division), [2008] EWHC 44 (Ch), *The Football Association Premier League Ltd. v. QC Leisure & others*.

tekintetében volt lehetséges. Nemcsak a személyhez fűződő jogok *ipso iure* forgalom képtelen, a tulajdonjogtól már ezért is különböző jellege miatt; hanem, mert a közösség hatásköre eleve nem terjed ki rájuk, ehhez a tagállamok külön államközi megállapodása lenne szükséges (Európai Uniót alapító szerződés 48.cikke).

Az EKSZ szerzői jogot érintő eddigi hatáskör bővítései a vonatkozó nemzetközi szerződésekhez, a WTO szerződés mellékletét képező TRIPS megállapodáshoz és a WIPO fent említett szerződéséhez való csatlakozás érdekében történtek. A közösség közös kereskedelempolitikájának meghatározásában (EKSZ 133. cikke) a Bíróság értelmezése szerint *benne rejő* külső hatáskör⁸⁴ csak vámtarifa és kereskedelmi megállapodások megkötésére, liberalizációs intézkedések egységesítésére, exportpolitikára, valamint olyan kereskedelempolitikai védintézkedésekre, mint a dömping, vagy a szubvenció terjed ki. Ezért a Közösség csak a tagállamokkal közös hatáskörben csatlakozhatott a szélesebb körű TRIPS megállapodáshoz, amely ugyan 2005. január 1-től mindnyájukra nézve kötelező, azonban csak annyiban válik a közösségi jog részévé, amennyiben a közösségi intézmények saját hatásköreiken belül alkotnak a TRIPS rendelkezéseinek megfelelő közösségi jogot. Ennek az áttételes érvényesülésnek a kiküszöbölésére iktattak az Európai Unió tagállamai az 1997. évi *amszterdami* felülvizsgálati konferencián az EKSZ 133. cikkébe egy új, ötödik bekezdést, amely szerint a Tanács a nemzetközi szerződéskötési hatáskörére vonatkozó szabályokat [(1)-(4) bekezdések] „a Bizottság javaslatára és a parlamenttel való konzultáció után egyhangúan *kiterjesztheti a szolgáltatásokra és a szellemi tulajdonra* vonatkozó nemzetközi tárgyalásokra és megállapodásokra, amennyiben ezek a bekezdések erre nem terjednek ki.” Ekkor fordult elő először a szerződésben a szellemi tulajdon átfogó fogalma. Jogdogmatikailag bizonytalanul orientáló jellege azonban szükségessé tette a rá vonatkozó közösségi hatáskör kiterjesztésének az általános és a közös kereskedelmi politika terén már eleve a Közösségre ruházott kizárólagos hatáskörökkel való szabatosabb egyeztetését is. Ezért a 2000. évi *nizzai* felülvizsgálati konferencián ez az ötödik bekezdés egyrészt közvetlen - tehát nem a Tanács határozatától függő - felhatalmazás formáját nyerte, másrészt megszorításokkal egészült ki: Az (1)-(4) bekezdések „[...] a szolgáltatások kereskedelme, valamint a szellemi tulajdon kereskedelmi vonatkozásai területén folytatott tárgyalásokra és megállapodások megkötésére szintén *alkalmazandók*, amennyiben azok nem tartoznak az említett bekezdések hatálya alá, *a (6) bekezdés sérelme nélkül [...]*”. A szintén Nizzában beiktatott (6) bekezdés szerint „A Tanács *nem köthet* meg egy megállapodást, ha az olyan rendelkezéseket tartalmaz, amelyek a Közösség *belső hatásköreit túllépnék...*” Majd, csak

⁸⁴⁸⁴ C-22/70 *Bizottság v. Tanács*, ECR [1971] 00263 (ERTA ügy).

a szellemi tulajdont érintő szerződésekre korlátozottan, a (7) bekezdés rendelkezik az (5) bekezdésből következő *kereskedelmi* vonatkozású hatáskör és a Közösség *általános kompetencia* határai (EKSZ 5. cikk) között maradt mozgástér kihasználásának lehetőségéről.

A személyhez fűződő szerzői jogosítványok ma is kívül esnek a közösségi hatáskörön. Ennek megfelelően szögezi le az INFOSOC irányelv indokolásának 19. bekezdése, hogy „A jogosultak személyhez fűződő jogait a tagállami jogszabályok, valamint az irodalmi és művészeti művek védelméről szóló Berni Egyezmény, a WIPO szerzői jogi szerződése, illetve a WIPO előadásokról és hangfelvételekről szóló szerződése rendelkezéseinek megfelelően kell gyakorolni. E személyhez fűződő jogok nem tartoznak ezen irányelv hatálya alá.”

3.3 A közösségi jog a tagállamok egymás közti viszonylatában felülírja nemzetközi szerződéseiket.

Az EKSZ 307. cikke úgy rendelkezik, hogy a szerződés nem érinti egy vagy több tagállam, illetve egy vagy több harmadik állam között a Szerződés hatálybalépését megelőzően létrejött megállapodásból eredő jogokat és kötelezettségeket. Ha azonban az ilyen megállapodások a Szerződéssel nincsenek összhangban, az érintett államoknak minden alkalmas eszközzel *törekedniük kell arra, hogy az összhang hiányát megszüntessék*. A tagállamoknak e célból segíteniük kell egymást (ami a szolidaritás követelményéből is következik), adott esetben közös hozzáállás („attitude”) kialakításával.

A Bíróság a közösségi jog elsőbbségét érintő közös hozzáállás kialakítása végett már 1962-ben kimondta⁸⁵, hogy ha valamely tagállam korábbi nemzetközi szerződésében biztosított jog ellentétes a Római Szerződésben vállalt kötelezettséggel, az másik tagállamban nem gyakorolható, a korábbi nemzetközi szerződésben külső állammal szemben vállalt kötelezettséget azonban teljesíteni kell.

⁸⁵ C-10/61 *Bizottság v. Olaszország* CMLR (1962) 187. V.ö.: Ress,G.: Die Beziehungen zwischen der Berner Konvention und dem Europäischen Gemeinschaftsrecht. In Entwicklung des Europäischen Urheberrechts. 1989. Szerk.: Ress,G. 23-24.

II. A szerzői és azzal szomszédos jogok közös kezelésének alakulása Európában, a magyarországi fejlődés, valamint az internet kihívásai

1. Bevezetés

A közös jogkezelő szervezetek több, mint kétszáz éves hagyományra tekintenek vissza. Meghatározó szerepet töltenek be a szerzők jogainak érvényesítésében, mely szerepkör ugyanakkor bizonyos adaptációs képességet feltételez a felhasználási módok változásaival összefüggésben, hiszen az új felhasználási területek minden esetben megkívánják a jogkezelők gyors és hatékony reakcióját ahhoz, hogy jogkezelő tevékenységüket erre a területre is kiterjeszthessék. Ilyen újabb - több kihívást is rejtő - felhasználási terület a világháló, az Internet is.

Ahhoz azonban, hogy kellő mélységben érzékeltessük a tanulmány tárgyát képező kérdéskör jelentőségét, elsőként a közös jogkezelők rendszerének bemutatása szükséges. A történelmi kialakulás sorrendiségét követve - előbb francia, német, majd angol területen mutatjuk be a közös jogkezelők nemzeti rendszerét, majd ezt követi a hazai intézményrendszer történelmi bemutatása.

Jelen tanulmányban a szerzői jogok egyik aktuális problematikája kerül elemzésre, nevesül, hogy a történelmi vonulataiban kialakuló szerzői jog, annak jogosultsági rendszere, a védelemre létrehozott szervezetrendszer megosztottságával egyetemben (ld. külön közös jogkezelő a filmekre, - FILMJUS, zeneművekre - Artisjus, hanglemezkiadókra - MAHASZ, illetve a számítástechnikai programalkotások vonatkozásában akár a BSA), valamint a közös jogkezelő szervezetek már-már kétségbeesett - egyszersmind agresszív - jogi fellépése vajon alkalmas lehet-e a társadalom részéről megjelent igény, vagyis a digitális formában „ingyenesen” hozzáférhető szerzői jogi tartalom vonatkozásában a szerzők érdekeinek megfelelő védelmére.

2. A közös jogkezelő szervezetek kialakulása Európában

2.1. Franciaország

Az első közös jogkezelő szervezet megalapítására Franciaországban 1777. július 3-án került sor, amikor is Pierre-Augustin Caron de **Beaumarchais** - húsz (színdarab) író kollégájával - a Hotel de Hollande épületében megalapította a színdarab írók közös érdekvédő szervezetét. A szervezetet előbb - a képviselő személy nevére - *Agence Framery*-nek nevezték el, később pedig ez a szervezet vált a *Société des Auteurs et Compositeurs Dramatiques* (a továbbiakban: **SACD**) szervezetévé, mellyel összefüggésben egy 1780-ban született francia királyi rendelet kimondta, hogy a szerzők kizárólagos joga a darabok előadásához való hozzájárulás megadása.⁸⁶ A SACD már a kezdeti időszakról jogosult volt a jogdíjakat egész Franciaország területén összegyűjteni. Beaumarchais tevékenységének eredményeként megjelentek a szerzői jogok védelmével kapcsolatos bírósági ítéletek, majd egy 1793. július 19-ei törvényben megszületett a modern szerzői jogok alapjaként nyilvántartott - a szerzői jogokat a tulajdon körében védeni rendelt - szerzői jogi törvény.⁸⁷

Ezt követően alakult meg a második szerzői jogvédő szervezet, a *Société des Auteurs, Compositeurs et Editeurs de Musique* (a továbbiakban: **SACEM**),⁸⁸ egy francia szerző, Ernest **Bourget** által 1847-ban indított per nyomán. A szerző a Les Ambassadeurs kávézóban megtagadta a fizetést arra hivatkozva, hogy az engedélye nélkül adták elő egyik darabját, mialatt ő az italát fogyasztotta. A Tribunal de Commerce de la Seine (a Szajnai Kereskedelmi Bíróság) igazat adott Bourget úr keresetének, és kártérítésre marasztalta a kávézó tulajdonosát.⁸⁹ Az ítéleten felbátorodva Ernest Bourget, Victor Parizot-tal és Paul Henrion-nal közösen - Jules Colombier kiadó anyagi támogatásával - megalapította az *Agence Centrale pour la perception des droits des auteurs et compositeurs de musique* elnevezésű közös jogkezelő szervezetet, amely a zenei művek nyilvános előadásáért járó jogdíjak beszedését 1850-ben kezdte meg, majd 1851. február 28-án elnevezését a jelenleg is hatályos SACEM megnevezésre módosította.

⁸⁶ A francia királyi leirat részlete: Conseil d'État du Roi, 9 Décembre 1780. http://www.gutenberg-e.org/brg01/archive/doc_7.html (2008. március 15-ei állapot)

⁸⁷ Le droit d'auteur et l'internet Rapport du groupe de travail de l'Académie des sciences morales et politiques présidé par M. Gabriel de Broglie www.culture.gouv.fr/culture/cspla/rapportbroglie.pdf 14. o.: Décret relatif aux droits de propriété des auteurs d'écrits en tous genres, compositeurs de musique, peintres et dessinateurs

⁸⁸ A közös jogkezelő szervezet honlapja: www.sacem.fr (2008. március 15-ei állapot)

⁸⁹ Gilliéron Philippe, "Performing Rights Societies And The Digital Environment," *bepress Legal Series. Working Paper 1436*. (26 June 2006), <http://law.bepress.com/expresso/eps/1436>), 9. o. <http://law.bepress.com/expresso/eps/1436> (2008. március 15-ei állapot)

Honoré de Balzac és Victor Hugo **1838**-ban alapította meg a *Société des gens de lettres* (a továbbiakban: **SGDL**)⁹⁰ elnevezésű jogkezelő szervezetet - a francia írószövetséget, amely a nyomdaipari vállalkozásoktól volt jogosult beszedni a jogdíjakat.

A következőkben a Franciaországban jelenleg is működő közös jogkezelő szervezetek részletes bemutatása következik.

2.1.1. Szerzői jogkezelő szervezetek

2.1.1.1. SACD (Société des auteurs et compositeurs dramatiques)

Amint azt már a korábbiakban említettük, a SACD 1777-ben alakult. Tagjai három csoportra oszthatóak: a szerzők és komponisták, a törvényes és végrendeleti örökösök, illetve a kedvezményezettek köre. A társaság átdolgozással és előadással kapcsolatos jogokat kezel a tagok művei vonatkozásában. A SACD repertoárjába drámai darabok, színművek, zenés darabok, operák, pantomim valamint más koreografált audiovizuális művek tartalmazzak. A szervezetnek 44.000 tagja van, alapokmányában az előbb említett művek körében fogalmaz meg kezelői jogokat.⁹¹

2.1.1.2. SACEM (Société des Auteurs, Compositeurs et Editeurs de Musique)

Amint azt már a korábbiakban bemutattuk, a SACEM **1850**-ben történt alapításával a világ egyik legelső közös jogkezelő szervezete. Hatáskörét tekintve jogosult valamennyi ország területén eljárni a bemutatással, előadással, valamint a mechanikai reprodukcióval kapcsolatos jogdíjak összegyűjtése érdekében.⁹² A SACEM hatáskörébe tartoznak a zenei darabok, zenei művekhez kapcsolódó dokumentumok, a költemények, továbbá a drámai művek és színdarabok televízió, illetve rádió részére készített részletei, valamint külföldi filmek szinkronizálása és feliratozása. Hatásköre Franciaországra, Luxemburgra és Monaco-ra terjed ki, ezen a területen érvényesíti tagjainak szerzői jogait, illetve viszonyosság alapján más szerzői jogkezelő szervezetek tagjainak jogvédelmét is ellátja. A SACEM

⁹⁰ A közös jogkezelő szervezet honlapja: www.sgdil.org (2008. március 15-ei állapot)

⁹¹ A SACD Alapokmánya (2007. június 21-ei egységes szerkezetbe foglalt változat), 2. pont: <http://www.sacd.fr/societe/fonctionnement/statuts/> (2008. március 15-ei állapot)

⁹² A SACEM Alapokmánya (2007), 4. pont: „L'exercice et l'administration, dans tous pays, de tous les droits relatifs à l'exécution publique, la représentation publique, ou la reproduction mécanique, et notamment la perception et la répartition des redevances provenant de l'exercice desdits droits;” <http://www.sacem.fr/portailSacem/jsp/ep/channelView.do;jsessionid=HczX3ny2kh9Lv5f21Yv0qTEL8OWnbMigcJTqjyVD6xfWIABfK8hj!-300988360?channelId=-536880995&channelPage=ACTION%3BBVCONTENT%3B0%3B%2Fep%2FprogramView.do&pageTypeId=8586> (2008. március 15-ei állapot)

jelentőségét mutatja, hogy 2006-ban 116.000 szerző jogvédelmét látta el, 28 millió művet kezelve.⁹³ A szervezet 2006-ban 755,9 millió eurót gyűjtött össze, és 613,2 millió eurót osztott szét a szerzők között. A jogdíjak kiosztásában a jogdíj 1/3-1/3-át osztja ki a szerzőnek, a dalszövegírónak, valamint a kiadónak.

2.1.1.3. SCAM (Société Civile des Auteurs Multimédias)

A SCAM a korábban SDGL néven Victor Hugo által alapított írói közös jogkezelő szervezetből fejlődött és vált ki, alapítója Charles Brabant, aki 24 szerzővel közösen 1981-ben alapította a szervezetet. A SCAM tagjai dokumentumjellegű művek készítői, olyan audiovizuális művek alkotói, melyek sem a dráma, sem a zenei körbe nem vonhatóak, továbbá írásos művek, állóképek és interaktív dokumentációs művek megalkotói. A szervezet jelenleg közel 22.000 szerzőt képvisel. A tagok vagy csak a kezelői jogokat ruházzák a szervezetre, vagy a rendelkezési jogot is.⁹⁴ Amennyiben a szerző úgy határozott, úgy a SCAM jogosult tárgyalásokat folytatni és megállapodásokat kötni a szerző művének felhasználására vonatkozóan.

⁹³ SACEM - Rapport d'activité 2006, 2. o.

<http://www.sacem.fr/portailSacem/jsp/ep/contentView.do?contentTypeld=2&contentId=536894422&programId=536880424&pageTypeld=8586>

⁹⁴ Statuts et règlement général de la SCAM (2006. június), 2. cikk (<http://www.scam.fr/scam.php> 2008. március 15-ei állapot):

1) Tout auteur admis à adhérer aux présents statuts :

A-1 - Fait apport en propriété à la société, du fait même de cette adhésion, en tous pays et pour la durée de la société, du droit d'autoriser ou d'interdire la reproduction ou représentation totale ou partielle, paroles et/ou images, par le moyen de réseaux et supports numériques ou analogiques, de phonogrammes, de la radiodiffusion, du cinéma, de la télévision, de vidéogrammes (vidéocassettes ou vidéodisques notamment) ou par tout autre moyen audiovisuel connu ou inconnu à ce jour de ses œuvres autres que celles dramatiques ou musicales, dont la première diffusion a été ou sera réalisée par l'un de ces moyens.

Et/ou

A-2 - Fait apport en propriété à la société, du fait même de cette adhésion, en tous pays et pour la durée de la société, du droit d'autoriser ou d'interdire la reproduction ou représentation totale ou partielle, paroles et/ou images, par le moyen de réseaux analogiques et numériques, de supports numériques (notamment au sein de programmes multimédias, de bases de données ...) de ses œuvres autres que musicales et dramatiques dont la première divulgation ou diffusion a été ou sera effectuée au sein d'une publication d'une entreprise de presse ou d'une entreprise de communication audiovisuelle.

Et/ou

A-3 - Fait apport en propriété à la société, du fait même de son adhésion, en tous pays et pour la durée de la société, du droit d'autoriser ou d'interdire la reproduction ou la représentation de ses œuvres visuelles relevant de la photographie, de l'illustration graphique, du dessin d'humour, de la bande dessinée, etc. par le moyen de la télédiffusion, des réseaux et supports analogiques ou numériques, du cinéma ou par tout autre moyen connu ou inconnu à ce jour.

B - Peut faire apport à la société, en tous pays et pour la durée de la société :

* de son droit d'autoriser ou d'interdire la reproduction totale ou partielle de ses œuvres autres que musicales dans les journaux ;

* de son droit d'autoriser ou d'interdire la représentation de ses œuvres autres que celles dramatiques ou musicales ;

* de son droit d'autoriser ou d'interdire la traduction de ses œuvres en librairie ;

* de son droit d'autoriser ou d'interdire la reproduction ou représentation totale ou partielle, paroles et/ou images, par le moyen de la photographie, de réseaux et supports numériques ou analogiques, de phonogrammes, de la radiodiffusion, du cinéma, de la télévision, de vidéogrammes (vidéocassettes et vidéodisques notamment), ou par tout autre moyen audiovisuel connu ou inconnu à ce jour des œuvres autres que celles dramatiques dont la première diffusion a été ou sera réalisée par un moyen autre que ceux ci-dessus énumérés.

2.1.1.4. ADAGP (Soc t  des Auteurs Dans les Arts Graphiques, Plastiques et Photographiques)

Az ADAGP hosszú id n keresztül a SPADEM-en bel l kezelte a grafikai m vek jogkezelését, később ebb l a szervezetb l v lt ki.⁹⁵ A két szervezet hosszú időn keresztül versengett egymással egész a SPADEM 1996-os megsz n s ig. Az ADAGP a vizuális művek védelmével foglalkozik, így érdekkörébe tartoznak a festmények, képzőművészeti alkotások, építészeti művek, a számítástechnikai grafikai alkotások, fényképek, illusztrációk, és egyéb hasonló szerzői jogi védelem alatt álló művek. Az ADAGP jelenleg közel 50.000 szerző jogait képviseli.

2.1.1.5. SOFIA

Az⁹⁶ 1999-ben megalakult SOFIA a bérleti jogról és a haszonk lcs n z si jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról szóló, 1992. november 19-i 92/100/EGK tanácsi ir nyelv⁹⁷ implementációjáról rendelkező 2003. június 18-i francia nemzeti jogszabály,⁹⁸ illetve a digitális környezetben készült magáncélú másolatok vonatkozásában a szerzők jogdíj jogosultságát el ir  jogszabály alapján alakult meg.⁹⁹ A szervezet az előbb említett felhasználás vonatkozásában jogdíjakat gy jt, illetve 2005 óta a SOFIA jogosult az  r k és kiadók jogd jainak beszedésére a könyvtári k lcs n z sek vonatkozásában.

⁹⁵ A szervezetre vonatkozó általános információk az  l bbi oldalon érhetőek el: http://www.adagp.fr/FR/static_index.php (2008. március 15-ei állapot)

⁹⁶ A bérleti jogról és a haszonk lcs n z si jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról szóló, 1992. november 19-i 92/100/EGK tanácsi irányelv HL L 346, 61-66. o., hatályon kívül helyezte az Európai Parlament és a Tanács 2006/115/EK irányelve (2006. december 12.) a bérleti jogról és a haszonk lcs n z si jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerz i joggal szomszédos bizonyos jogokról HL L 376, 28-35. o.

⁹⁷ LOI no 2003-517 du 18 juin 2003 relative à la rémunération au titre du prêt en bibliothèque et renforçant la protection sociale des auteurs <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000411828&dateTexte=> (2008. március 15-ei  llapot)

⁹⁸ LOI no 2001-624 du 17 juillet 2001 portant diverses dispositions d'ordre social, éducatif et culturel, <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000757800&dateTexte=> (2008. március 15-ei  llapot)

2.1.2. Szomszédos jogokat kezelő szervezetek

A *hanglezkiadó* szervezetek körében két közös jogkezelő szervezetet szükséges ismertetni. Ezek az **SCPP** (*Société civile des producteurs phonographiques*), valamint az **SPPF** (*Société Civile des Producteurs de Phonogrammes en France*) szervezetek.

2.1.2.1. SCPP (Société Civile des Producteurs Phonographiques) és az SPPF (Société Civile des Producteurs de Phonogrammes en France)

Az 1985-ben alapított SCPP több, mint 1000 taggal rendelkezik, tagjai részben független producerek, részben pedig nemzetközi lemezkiadó vállalatok, köztük olyan nemzetközi kiadók is tagjai, mint a Sony BMG, EMI, Warner és az Universal.¹⁰⁰ Ezzel szemben az 1987-ben alapított SPPF tagjai között csak független kiadókat találunk. Amíg az SCPP csak Franciaország területén jogosult engedélyeket adni, az SPPF világszerte jogosult az jogkezelésre. Az SCPP az SPPF-el közösen a hangfelvételek sugárzásáért és nyilvános előadásáért a SPRE által összegyűjtött jogdíjakat osztja ki, kezeli továbbá a SORECOP által a magáncélú másolatkészítésért összegyűjtött jogdíjakat. A két jogkezelő szervezet hatáskörébe tartozik továbbá a videoklipek sugárzásáért, valamint a hangfelvételek részleteinek felhasználásáért (pl.: csengőhang, Internetes megjelenés, illetve on-demand szolgáltatások) járó jogdíjak kezelése. Új felhasználási mód megjelenése esetén a két közös jogkezelő lehetőséget ad arra, hogy tagjai az új felhasználásra vonatkozó engedélyeket maguknak tartsák fenn anélkül, hogy a szervezetből kiválnának. Az SCPP és az SPPF 1987-ben közös szervezetben, az SCPA-ban egyesült amely a jogdíjak kiosztásáért felelős jogkezelő szervezetekben képviseli a két szervezet érdekeit.

Az *előadóművészek* jogkezelő szervezetei az 1950-es években alakultak, tagságuk alapján két jogkezelő szervezetet szükséges megkülönböztetni.

2.1.2.2. ADAMI (Société pour l'administration des Droits des Artistes et Musiciens Interprétés) valamint a SPEDIDAM (Société de Perception et Distribution des Droits des Artistes Interprétés de la Musique et de la Danse)

¹⁰⁰ Az SCPP feladatkörei: <http://www.scpp.fr/SCPP/Home/LASCPP/tabid/66/Default.aspx>

Az **ADAMI** 1955-ben alakult, tevékenységét az előadóművészek egyesületeként kezdte meg, tagjai kiemelkedő szólisták (szólóénekesek, táncosok, zenészek, színészek, illetve más előadóművészek). Több, mint 60.000 tagja között énekeseket, karmestereket, zenészeket, valamint más előadóművészeket egyaránt nyilván tart.¹⁰¹ Az 1959 májusában megalapított **SPEDIDAM**¹⁰² ezzel szemben valamennyi más előadóművész érdekeit képviselő szervezet, melyet a zenészek országos érdek-képviselői szerve hozott létre. A két szervezet közötti együttműködés érdekében 2004. november 29-én egy közös egyesület kialakítására került sor - ez a **Société des Artistes Interprètes**. Ez a közösen létrehozott szervezet osztja ki a két jogkezelő által kötött megállapodásnak megfelelően a jogdíjakat. A jogkezelési díjakkal összefüggésben a francia szerzői jogi törvény¹⁰³ L 321-9 rendelkezése tartalmaz részletszabályokat.

Az audiovizuális művek körében a fő szabály az egyéni engedélyezés. Ugyanakkor a teljes művek valós idejű közvetítése, illetve az ellenszolgáltatás fejében történő magáncélú másolatkészítés körében a francia jog a közös jogkezelés kötelezettségét írja elő. Az ANGOA és a PROCIREP ilyen rendezői közös jogkezelő szervezetek.

2.1.2.3. ANGOA (Association Nationale de Gestion des Oeuvres Audiovisuelles)

Az ANGOA 1981-ben alakult jogkezelő szervezet, amely az audiovizuális művek teljes, változatlan és valós idejű kábeles közvetítését kezeli az AGICOA (*Association de Gestion Internationale Collective des Oeuvres Audiovisuelles*) körében nyilvántartott francia és külföldi rendezők vonatkozásában, és létének egyetlen indoka, hogy a vonatkozó közösségi

¹⁰¹ http://www.adami.fr/portail/affiche_article.php?rubr_id=4164

¹⁰² <http://www.spedidam.fr/faq/faq.htm>

¹⁰³ loi n° 92-597 du 1er juillet 1992 relative au code de la propriété intellectuelle, publié au Journal officiel du 3 juillet 1992. L321-9:

Ces sociétés utilisent à des actions d'aide à la création, à la diffusion du spectacle vivant et à des actions de formation des artistes :

1° 25 % des sommes provenant de la rémunération pour copie privée ;

2° La totalité des sommes perçues en application des articles L. 122-10, L. 132-20-1, L. 214-1, L. 217-2 et L. 311-1 et qui n'ont pu être réparties soit en application des conventions internationales auxquelles la France est partie, soit parce que leurs destinataires n'ont pas pu être identifiés ou retrouvés avant l'expiration du délai prévu au dernier alinéa de l'article L. 321-1.

Elles peuvent utiliser à ces actions tout ou partie des sommes visées au 2° à compter de la fin de la cinquième année suivant la date de leur mise en répartition, sans préjudice des demandes de paiement des droits non prescrits. La répartition des sommes correspondantes, qui ne peut bénéficier à un organisme unique, est soumise à un vote de l'assemblée générale de la société, qui se prononce à la majorité des deux tiers. A défaut d'une telle majorité, une nouvelle assemblée générale, convoquée spécialement à cet effet, statue à la majorité simple.

Le montant et l'utilisation de ces sommes font l'objet, chaque année, d'un rapport des sociétés de perception et de répartition des droits au ministre chargé de la culture. Le commissaire aux comptes vérifie la sincérité et la concordance avec les documents comptables de la société des informations contenues dans ce rapport. Il établit à cet effet un rapport spécial.

irányelv alapján a vezetékes közvetítés vonatkozásában a kollektív jogkezelés kötelezettségét írja elő.¹⁰⁴

2.1.2.4. PROCIREP (Société Civile pour la Perception et la Réparation des Droits de Représentation Publique des Films Cinématographiques)

Az 1964-ben alapított PROCIREP az oktatási célból készült, valamint a magáncélú másolatkészítések vonatkozásában nyújt közös jogkezelési szolgáltatásokat. Saját tagjai mellett a PROCIREP az INA (Institut National de l'Audiovisuel), azaz a francia televíziós csatornák audiovizuális archívumainak kezelője megbízásából is eljár.

2.1.3. Közvetítői szervezetek

A jogkezelő szervezetek következő kategóriája leginkább a „közvetítő” jelzővel illelhető, tekintettel arra, hogy a jogdíjak elosztásának folyamatában külön szintként jelenik meg. Tagjai jellemzően maguk a jogkezelő szervezetek.

2.1.3.1. SDRM (Société pour l'administration du Droit de Reproduction Mécanique)

A szervezet 1935-ben alakult, és a zeneszerzők, dalszövegírók, valamint a kiadók mechanikai reprodukciós jogait kezeli. Tagjai a SACEM, a SACD, SCAM, valamint az ADAGP. A szervezet az általa összegyűjtött jogdíjakat tagszervezetei között osztja szét, 25%-ot a szövegíróknak, 25%-ot a zeneszerzőknek, illetve 50%-ot a kiadóknak biztosítva. Az SDRM jogosult továbbá a későbbiekben ismertetésre kerülő további jogkezelő szervezetek által a magáncélú másolatkészítéssel összefüggésben beszedett jogdíjak szétosztására is.

2.1.3.2. SESAM

A SESAM 1996-ban alakult szerzői társaságokat tömörítő szervezet. Tagjai között megtalálható a SACD, SACEM, SCAM, továbbá az ADAGP is. Jogkezelési körébe a multimédia

¹⁰⁴ A Tanács 93/83/EK irányelve (1993 szeptember 27) a műholdas műsorsugárzásra és a vezetékes továbbközvetítésre alkalmazandó egyes szerzői és szomszédos jogi szabályok összehangolásáról, HL L 248 15. o. 8. cikk (1) bekezdés: „A tagállamok biztosítják, hogy a más tagállamokból származó műsorok területükön történő vezetékes továbbközvetítése esetén az irányadó szerzői és szomszédos jogokat tiszteletben tartják, és hogy az ilyen továbbközvetítés a szerzői és szomszédos jogi jogosultak, valamint a kábelszervezetek közötti egyéni vagy kollektív szerződés alapján valósul meg.”

programok tartoznak, melynek során az összetett megrendelői igények kielégítésére több szerzői jogi mű együttese jön létre.

2.1.3.3. Copie France (Société pour la rémunération de la copie privée audiovisuelle), illetve a SORECOP (Société pour la rémunération de la copie privée sonore)

A Copie France 1986-ban jött létre, jogkezelést kizárólag a magáncélú videofelvételekkel összefüggésben felmerülő jogdíjak tekintetében végezhet. A SORECOP a Copie France megfelelője a hangfelvételek magáncélú másolataival összefüggésben. Tagszervezeteinek felhatalmazása alapján ezen két szervezet jogosult kizárólag az audiovizuális és hangfelvételek magáncélú másolatkészítéseivel összefüggésben jogkezelői díjak beszedésére és szétosztására a szövegírók, szerzők, előadók és rendezők vonatkozásában. A 2001. június 17-én elfogadott jogszabály módosítás¹⁰⁵ alapján az írásos művek és az állóképek szerzőinek hasonló jogai is elismerést nyertek, ennek megfelelően ezen szerzői kör szintén beépült a két szervezet által védett szerzők körébe.¹⁰⁶

2.1.3.4. CFC (Centre Français d'exploitation du droit de Copie)

A CFC 1996-ban alakult azzal a céllal, hogy tagjai vonatkozásában a reprográfiai jogokat kezelje. A szervezet tagjai szerzők és szerzői társaságok, valamint folyóirat- és könyvkiadók. A jogdíjak szétosztása könyvkiadás esetén paritásos elv alapján működik a szerzők és a kiadók között, folyóirat kiadásánál pedig egy ad hoc bizottság döntése alapján történik a kiosztás.

2.1.3.5. SPRE (Société civile pour la perception de la rémunération équitable)

¹⁰⁵ Loi n° 2001-624 du 17 juillet 2001 portant diverses dispositions d'ordre social, éducatif et culturel
http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do;jsessionid=B77838C7C9DBEF6F9FB1942832A5BB22.tpdjo02v_2?cidTexte=JORFTEXT000000757800&dateTexte=20010719 (2008. március 15-ei állapot)

¹⁰⁶ A szerzői jogról szóló francia törvény L311-1:
 Les auteurs et les artistes-interprètes des oeuvres fixées sur phonogrammes ou vidéogrammes, ainsi que les producteurs de ces phonogrammes ou vidéogrammes, ont droit à une rémunération au titre de la reproduction desdites oeuvres, réalisées dans les conditions mentionnées au 2° de l'article L. 122-5 et au 2° de l'article L. 211-3.

Cette rémunération est également due aux auteurs et aux éditeurs des oeuvres fixées sur tout autre support, au titre de leur reproduction réalisée, dans les conditions prévues au 2° de l'article L. 122-5, sur un support d'enregistrement numérique.
<http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006069414&dateTexte=20080129> (2008. március 15-ei állapot)

A SPRE két előadóművészi jogkezelő szervezetet tömörít (az ADAMI-t és a SPEDIDAM-ot), valamint az SCPA-t (mely a két hanglemezkiadó közös jogkezelő szervezet, vagyis az SCPP és az SPPF képviselője). A SPRE a kábeles közvetítés, és továbbítás, valamint a nyilvánossághoz való közvetítés körében jogosult jogkezelői díjak begyűjtésére. A társaság rádió-, és televíziócsatornáktól, valamint szórakozóhelyektől gyűjti be a jogkezelői díjakat.

2.1.4. Ellenőrző szervezet (*Commission Permanente de Controle des Sociétés de Perception et de Réparation des Droits*)

A szerzői jogok egyesületeit ellenőrző állandó bizottság Franciaországban a Commission Permanente de Controle des Sociétés de Perception et de Réparation des Droits, amely éves jelentésében rendszeresen közzéteszi a jogkezelő szervezetek által összegyűjtött és szétosztott jogdíjak összegét, így ennek megfelelően biztosítja a szerzői jogokból fakadó gazdasági előnyök számszerűsítését, valamint erősíti a jogkezelő szervezetek transzparens működését.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Rapport Annuel de la Commission Permanente de Controle des Sociétés de Perception et de Réparation des Droits, Avril 2007, www.culture.gouv.fr/culture/actualites/rapports/sprd/rapport2007.pdf (2008. március 15-ei állapot)

2.2. Németország

2.2.1. A közös jogkezelő szervezetek kialakulása Németországban

Noha Németországban a közös jogkezelő szervezetek alapítására irányuló kezdeményezések már a XVIII. században megkezdődtek, illetve az 1820-as években - egyebek mellett Ludwig van Beethoven kezdeményezésére - a német zeneszerzők közös jogkezelő szervezetek felállítását szorgalmazták. Az erre irányuló törekvéseket leginkább az a kényszerű helyzet indokolta, hogy mivel Németországban nem voltak közös jogkezelő szervezetek, a német zeneszerzők műveit sem részesítették védelemben - elsősorban Franciaországban, ahol az 1850-es évektől már léteztek közös jogkezelő szervezetek - illetve a német szerzők műveinek előadásából befolyó összegeket nem továbbították a német szerzőknek, mivel a Németországban előadott francia művekkel összefüggésben sem történt meg a jogdíjak átadása. Az első közös jogkezelők megalapítására Németországban csak a XX. század elején került sor.

Az 1901. június 19-én elfogadott német szerzői jogi törvény (Gesetz betreffend des Urheberrecht an Werken der Literatur und der Tonkunst) tette lehetővé általános jelleggel a közös jogkezelő szervezetek létrehozását a zenei művek szerzői vonatkozásában. (A korábbi - 1837-es - német szerzői jogi törvény ugyanis még csupán a zenei (koncert)művek előadására vonatkozóan rendelkezett a jogkezelésről.)¹⁰⁸

Az első közös jogkezelő szervezetek - a **GTD** (*Gesellschaft Deutscher Tonsetzer*) és az **AFMA** (*Anstalt für musikalisches Aufführungsrecht*) - ezen újabb törvény alapján 1903-ban, Richard Strauss kezdeményezésére alakultak és elsősorban a kiadók nyilvános előadási jogainak kezelésével foglalkoztak.

Ezt követően az 1900-as években két másik jogkezelő szervezet is megalakult. Az 1909-ben létrejött **AMMRE** (*Anstalt für mechanisch-musikalische Rechte*) a szerzők és kiadók érdekeiben járt el a hangfelvételekkel összefüggésben. 1915-ben egy újabb jogkezelő

¹⁰⁸ Professor Dr. Reinhold Kreile und Professor Dr. Jürgen Becker *Verwertungsgesellschaften*
<http://www.gema.de/presse/publikationen/fachaufstze/verwertungsgesellschaften2003/> (2008. március 15-ei állapot)

szervezet, a **GEMA** (*Gesellschaft zur Verwertung musikalischer Aufführungsrechte*) is megalakult.

1933. július 4-én megszületett az első kifejezetten a közös jogkezelőkkel foglalkozó német jogszabály¹⁰⁹ illetve 1933. szeptemberében létrejött a **STAGMA** (*Staatlich genehmigte Gesellschaft zur Verwertung musikalischer Urheberrechte*) - a GEMA és a GTD összeolvadásából. A jogkezelő szervezetekről szóló 1933-as jogszabály célja a hivatalosan elismert közös jogkezelők részére közös a zenei művek vonatkozásában jogkezelési monopóliumok kiadása volt.

1945-ben a STAGMA nevet változtat: az új elnevezése **GEMA** (*Gesellschaft für musikalische Aufführungs- und mechanische Vervielfältigungsrechte*).

1965. szeptember 9-én megalkotásra kerül az új német szerzői jogi törvény,¹¹⁰ amelyben a jogalkotó kifejezetten elismeri, hogy a közös jogkezelők többek, mint egyszerű képviselők, „*tevékenységük közérdekű célt szolgál, amely leginkább az állami ügynökségek és egyesületek tevékenységéhez hasonlítható.*”¹¹¹ Ugyanebben az évben még egy kiemelkedő jelentőségű jogszabály is megalkotásra került, a közös jogkezelő szervezetekről rendelkező német törvény.¹¹²

2.2.2. A jelenleg is működő közös jogkezelő szervezetek rendszere Németországban:

2.2.2.1. **GEMA** (*Gesellschaft für musikalische Aufführungs- und mechanische Vervielfältigungsrechte r.V.*)

A GEMA a zenei művek szerzőinek, dalszövegíróinak, és kiadóinak érdekeit képviselő egyik legelső német jogkezelő szervezet. Jogképessége a német Ptk. 22.§-ában meghatározott *gazdasági egyesületről* szóló rendelkezésen alapul (rechtsfähiger wirtschaftlicher Verein - r.V.).¹¹³ A GEMA a nyilvános előadás és reprodukciós jogok

¹⁰⁹ Gesetz über die Vermittlung von Musikaufführungsrechten vom 4. Juli 1933 (RGBl. I, S. 452)

¹¹⁰ Urheberrechtsgesetz vom 9. September 1965 (Bundesgesetzblatt, I, 1965, S. 1273)

¹¹¹ J. Reinbothe, *Urheberrecht, Kommentar*, 2006. 3. kiadás, para 17, Vor§§1 et sec.

¹¹² Urheberrechtswahrnehmungsgesetz vom 9 September 1965. (Bundesgesetzblatt, I, 1965, S. 1294)

¹¹³ BGB § 22 Wirtschaftlicher Verein

Ein Verein, dessen Zweck auf einen wirtschaftlichen Geschäftsbetrieb gerichtet ist, erlangt in Ermangelung besonderer reichsgesetzlicher Vorschriften Rechtsfähigkeit durch staatliche Verleihung. 2Die Verleihung steht dem Bundesstaate zu, in dessen Gebiet der Verein seinen Sitz hat.

vonatkozásában végez jogkezelői tevékenységet.¹¹⁴ A szervezetnek több, mint 62.000 tagja van, három csoportba sorolva: rendes, rendkívüli és pártoló tagok, valamint szoros kapcsolatot ápol a többi jogkezelő szervezettel is.¹¹⁵

2.2.2.2. VG WORT r.V.

Az 1958-ban megalapított VG Wort¹¹⁶ az irodalmi művek és kiadók jogainak kezeléséért felelős. Több, mint 325.000 szerző, és 7.800 kiadó tartozik a jogkezelő szervezethez, amely a közvetítés, nyilvános kölcsönzés, valamint a többszörözési jogok területén lát el jogkezelési feladatokat. A jogkezelő szervezet által képviselt jogosulti kör a következő: irodalmi művek, folyóiratcikkek szerzői és fordítói, tudományos és kutatói munkák szerzői, valamint az ilyen művek kiadói.

2.2.2.3. Bild-Kunst r.V.

A szépművészeti művek szerzői jogainak védelmére 1968-ban alapított Bild-Kunst a fényképészek, grafikusok jogainak kezelésével, valamint a film, televízió, és audiovizuális művek szerzőinek védelmével foglalkozik. A szervezet tevékenységébe tartozik a nyilvános kölcsönzés, többszörözés, valamint a továbbértékesítés a szépművészeti művek vonatkozásában, illetve az ezekkel összefüggésben felmerülő jogdíjak kezelése.¹¹⁷ A társaság 2006. évi bevétele elérte a 43.500.000 eurót.

2.2.2.4. GVL (Gesellschaft zur Verwertung von Leistungsschutzrechten mbH)

A szomszédos jogok legjelentősebb közös jogkezelő szervezete a német komolyzenei zenekarokat tömörítő egyesület (Deutsche Orchestervereinigung - DOV) valamint a hangfelvevők nemzetközi szervezetének német csoportja (Deutsche Landesgruppe der International Federation of the Phonographic Industry IFPI) által 1959-ben megalapított GVL.¹¹⁸ A jogkezelő szervezet az előadóművészek, hanghordozó gyártók, filmrendezők és filmgyárak vonatkozásában a közvetítési és nyilvános közlési jogok kezelésével foglalkozik,

¹¹⁴ „Zweck des Vereins ist der Schutz des Urhebers und die Wahrnehmung seiner Rechte im Rahmen dieser Satzung. Seine Einrichtung ist uneigennützig und nicht auf die Erzielung von Gewinn gerichtet.” GEMA Alapszabály, 1. cikk, <http://www.gema.de/der-verein-gema/satzung/> (2008. március 15-ei állapot)

¹¹⁵ <http://www.gema.de/der-verein-gema/partner-institutionen/verwertungsgesellschaften-deu/> (2008. március 15-ei állapot)

¹¹⁶ http://www.vgwort.de/geschichte_04.php (2008. március 15-ei állapot)

¹¹⁷ <http://www.bildkunst.de/> (2008. március 15-ei állapot)

¹¹⁸ <https://www.gvl.de/index.htm> (2008. március 15-ei állapot)

továbbá a GVL jogosult a vagyoni jogok vonatkozásában is képviselni tagjai érdekeit, ugyanakkor az üres kazetta jogdíjakat egy másik szervezet, az 1963-ban más közös jogkezelő szervezetek által alapított ZPÜ (*Zentralstelle für private Überspielungsrechte*) kezeli.

2.2.2.5. VG MUSIKEDITION r.V.

Németországban elsőként az 1965-ös szerzői jogi törvény tette lehetővé a tudományos művek szerzői védelmét, így ezen novella alapján került 1966 március 1-én megalakításra az akkor IMHV (*Interessengemeinschaft Musikwissenschaftlicher Herausgeber und Verleger*) néven megalakult jogkezelő szervezet. A kiadókat, zeneszerzőket, és szövegírókat tömörítő kassel-i szervezet a szomszédos jogok területén fejt ki jogkezelő tevékenységet egyrészt a tudományos és poszthumusz kiadványok kiadása, másrészt a zenei művek területén, illetve hatáskörébe tartozik a kották többszörözési jogának kezelése is.¹¹⁹

Az *audiovizuális művek* jogkezelésével Németországban több szervezet is foglalkozik - így a GÜFA, a VFF, a VGF, a GWFF valamint az AGICOA a VG Media és a VG Werbung und Musik mbH. - a következőkben ezek vázlatos bemutatására kerül sor.

2.2.2.6. GÜFA (Gesellschaft zur Übernahme und Wahrnehmung von Filmaufführungsrechten mbH)

Az erotikus filmek nyilvános előadása és közvetítése körében 1976-ban megalakult GÜFA az ilyen művek szerzői és rendezői vonatkozásában végez jogkezelői tevékenységet mind a nyilvános közlés, kölcsönzés, mind az Internetes hozzáférhetővé tétel vonatkozásában.¹²⁰

2.2.2.7. VFF (Verwertungsgesellschaft der Film- und Fernsehproduzenten mbH)

A hozzávetőlegesen 900 független produkciós irodát, a német közszolgálati, illetve kereskedelmi műsorsugárzókat, és reklámcégeiket tömörítő VFF¹²¹ a megjelölt jogosulti csoport műveinek nyilvános előadása és többszörözése tekintetében fejt ki jogkezelői tevékenységet.

¹¹⁹ <http://www.vg-musikedition.de/> (2008. március 15-ei állapot)

¹²⁰ <http://www.guefa.de/Guefa/Default.htm> (2008. március 15-ei állapot)

¹²¹ <http://www.vffvg.de/index1.html> (2008. március 15-ei állapot)

2.2.2.8. VGF (Verwertungsgesellschaft für Nutzungsrechte an Filmwerken mbH)

A Wiesbaden-i székhelyű VGF a német és külföldi filmrendezők és kiadók jogainak kezeléséért felelős a (video)kölcsonzési, illetve a kábeles továbbítási módokkal összefüggésben a német szerzői jogi törvény 27, 54, 54a, és 54d §§-ai alapján.

2.2.2.9. GWFF (Gesellschaft zur Wahrnehmung von Film- und Fernsehrechten mbH)

Az 1982-ben a film- és televíziós műsorok gyártói által megalakított GWFF a film- televízió- és videofilmek rendezőinek a nyilvános előadáshoz, közvetítéshez és többszörözéshez való jogát kezeli, továbbá ez a szervezet felel a vagyoni jogok kezelésével összefüggésben.¹²²

2.2.2.10. AGICOA Urheberrechtsschutz-Gesellschaft mbH (Association de Gestion Internationale Collective des Oeuvres audiovisuelles)

A müncheni székhelyű AGICOA kizárólag vagyoni jogok kezelésével foglalkozik a nem-német filmrendezők műveinek kábeles továbbításával összefüggésben.¹²³

2.2.2.11. VG Media (VG Media Gesellschaft zur Verwertung der urheber- und Leistungsschutzrechte von Medienunternehmen mbH)

Az 1997-ben berlini székhellyel megalapított VG Media a kereskedelmi műsorsugárzók érdekeinek képviselését végzi, tagjai között több mint 30 kereskedelmi műsorsugárzó és 50 rádiósugárzó társaság található. A jogkezelő szervezet a kábeles továbbítással kapcsolatos jogokat kezeli.¹²⁴

2.2.2.12. VG Werbung und Musik mbH

¹²² <http://www.gwff.de/unternehmenszweck-1.html> (2008. március 15-ei állapot)

¹²³ <http://www.agicoa-gmbh.de/> (2008. március 15-ei állapot)

¹²⁴ http://www.vgmedia.de/main/main_content.html (2008. március 15-ei állapot)

A legújabb - 2004. márciusában alapított - jogkezelő szervezet, a VG Werbung und Musik mbH,¹²⁵ amely a reklámokban előforduló zenei művek jogkezelésére alakult. Tagsága ugyanakkor fluktuál, és a rendelkezésre álló információk szerint számottevő bevételre eddig nem tett szert.

Az előbb ismertetett jogkezelő szervezeteken túl Németországban számos további szervezet is működik, melyek többségükben „technikai” jellegű feladatok ellátásával - így elsősorban a jogdíjak beszedésével kapcsolatos feladatokat látnak el. Fontos ugyanakkor annak hangsúlyozása, hogy az ilyen társaságok a német jog alapján nem minősülnek közös jogkezelő szervezeteknek, hiszen csupán a jogdíjakat gyűjtik be, és továbbítják azokat a jogkezelő szervezetek irányába. Így ezek az „inkasszó társaságok” csupán technikai funkciót látnak el anélkül, hogy közvetlen kapcsolatba kerülnének a jogosultakkal, továbbá ezen társaságok vonatkozásában nem beszélhetünk a jogosultak érdekképviseletéről sem. A jogkezelő szervezetek felügyeletét Németországban a Német Szabadalmi és Védjegy hivatal végzi, amely éves jelentést tesz közzé az általa felügyelt jogkezelő szervezetek tevékenységéről.¹²⁶ Ez alapján a német jogkezelő szervezetek az alábbi bevételeket realizálták a 2006. évben:

Collecting Societies		Total Budget ¹ 2005
GEMA	Gesellschaft für musikalische Aufführungs- und mechanische Vervielfältigungsrechte, rechtsfähiger Verein kraft Verleihung	852,223,733.32 €
GVL	Gesellschaft zur Verwertung von Leistungsschutzrechten mbH	154,217,241.13 €
VG WORT	Verwertungsgesellschaft WORT, rechtsfähiger Verein kraft Verleihung	94,839,248.48 €
VG Musik-edition	Verwertungsgesellschaft Musik-edition, rechtsfähiger Verein kraft Verleihung	2,462,583.87 €
VG Bild-Kunst	Verwertungsgesellschaft Bild-Kunst, rechtsfähiger Verein kraft Verleihung	39,605,112.61 €
GÜFA	Gesellschaft zur Übernahme und Wahrnehmung von Filmaufführungsrechten mbH	9,189,358.50 €
VFF	Verwertungsgesellschaft der Film- und Fernsehproduzenten mbH	14,551,567.98 €
VGF	Verwertungsgesellschaft für Nutzungsrechte an Filmwerken mbH	14,047,043.44 €
GWFF	Gesellschaft zur Wahrnehmung von Film- und Fernsehrechten mbH	33,161,953.80 €
AGICOA GmbH	AGICOA Urheberrechtsschutz-Gesellschaft mbH	16,504,092.46 €
VG Media	VG Media Gesellschaft zur Verwertung der Urheber- und Leistungsschutzrechte von Medienunternehmen mbH	33,847,355.68 €
VG Werbung	VG Werbung + Musik mbH	0 €
Total		1,246,649,291.27 €

¹ The total budget includes income from licences and claims to remuneration, income from interests and securities as well as other operating revenues.

¹²⁵ <http://www.vg-werbung.de/> (2008. március 15-ei állapot)

¹²⁶ A Deutsches Patent- und Markenamt (DPMA) 2006. évi éves jelentése:

Az 1965-ös német szerzői jogi törvény legutolsó nagy módosítására 2007. októberében került sor, amely novella az Európai Közösségek vonatkozó jogszabályi rendelkezéseinek való megfelelést, illetve az információs társadalommal összefüggésben megjelent új területeket vonta a szabályozás körébe.¹²⁷

2.3. Egyesült Királyság

2.3.1. A közös jogkezelő szervezetek története az Egyesült Királyság területén

Az Egyesült Királyság területén a közös jogkezelők létrehozására vonatkozóan az első jelentősebb jogszabály az 1912-ben hatályba lépő angol szerzői jogi törvény, a **Copyright Act 1911**¹²⁸ volt. Ugyanakkor már az 1911-es törvény előtt, 1910-ben megalakult a mechanikai jogdíjakat kezelő Mechanical Copyright Licences Company Ltd. azaz a **MECOLICO**, amely a lemezkiadók vonatkozásában gyűjtötte össze, és osztotta ki a jogdíjakat. Nem sokkal ezt követően 1914-ben megalakult az előadóművészek érdekképviseleti szervezete, a **PRS (Performing Rights Society Ltd.)**, amely a zenei művek nyilvános előadásával összefüggésben végzett jogkezelői tevékenységet.¹²⁹ A jogfejlődés folyamatában a következő fontos lépés a *Cawardine*-ügy volt¹³⁰ melyben az angol bíróság kimondta, hogy az 1911-es Copyright Act teljes körű (szerzői jogi) védelmet biztosít a kiadóknak a zenei művek felvételével összefüggésben.¹³¹ Ezen ítélet alapján került 1934-ben létrehozásra a **PPL (Phonographic Performance Ltd.)**.

Az 1957. június 1-jén hatályba lépő új angol szerzői jogi törvény, a **Copyright Act 1956** már a jogkezelő szervezetek megalakulását követő monopolhelyzetre reagált a *Performing Right Tribunal* megalakításával (jelenleg *Copyright Tribunal* néven ismeretes), mely bírói

<http://www.dpma.de/service/veroeffentlichungen/jahresberichte/index.html> (2008. március 15-ei állapot)

¹²⁷ A német szerzői jogi törvény - Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte (Urheberrechtsgesetz) vom 9. September 1965 (BGBl. I S. 1273)

<http://transpatent.com/gesetze/urhg.html> (2008. március 15-ei állapot)

¹²⁸ <http://www.ipo.gov.uk/about/about-ourorg/about-history/about-history-copy/about-history-copy-1911.htm> (2008. március 15-ei állapot)

¹²⁹ Laddie Hugh, *The modern law of copyright and designs*, 3rd ed. ed. (London: Butterworths, 2000). para 943-944.

¹³⁰ *Gramophone Co. Ltd. v. Stephen Cawardine & Co.* [1934] Ch. 450.

¹³¹ *Ibid*, Maughan J: "It is not in dispute that skill, both of a technical and of a musical kind, is needed for the making of such a record as the one in question. The arrangement of the recording instruments in the building where the record is to be made, the building itself, the timing to fit the record, the production of the artistic effects, and, perhaps above all, the person who plays the instruments, not forgetting the conductor, combine together to make an artistic record, which is very far from the mere production of a piece of music. It is hardly necessary to say that the performance by such an orchestra as that which I have mentioned is widely different from a performance by street musicians or by the persons who give concerts on the sands at the seaside ..."

panel a licencszerződések feltételeinek, illetve a jogdíjak összegének számítását jogosult felügyelni.

Az 1970-es években megjelenő új technológiák új fejezetet nyitottak a szerzői jogok jogkezelésének történetében. 1982-ben megalakult a **CLA** (*Copyright Lincensing Agency Ltd.*) amely elsőként az oktatási intézményekkel összefüggésben kezdett tárgyalásokat a szerzői jogi védelem alatt álló művek felhasználásainak vonatkozásában. A tárgyalások eredményeként megszülettek az első hároméves licenc megállapodások, melyeket a jelenleg is hatályos új, 1988-as angol szerzői jogi törvény is megerősített.

A jelenleg is hatályos **Copyright, Designs and Patents Act 1988 (CDPA)**¹³² már a kötelező közös jogkezelés alapján áll, és külön cikkelyben foglalkozik az oktatási intézmények által készíthető másolatok pontos mértékével és mennyiségével, valamint a rádió- és televíziós műsorokból készített felvételek vonatkozásában.¹³³ A jogdíjakkal összefüggésben a jogosultak megfelelő rendszert kell kidolgozzanak. Ennek jelenleg két formája ismeretes, az egyik az 1990. május 30-a óta működő **ERA** (*Educational Recording Agency Ltd.*) által működtetett jogdíjrendszer, a másik pedig a korábban a *Guild Sound and Vision Ltd.* jogkezelői rendszere,¹³⁴ melyet azonban jelenleg már az *Open University Educational Enterprises Ltd.* váltott fel. Mind az ERA, mind az Open University jogkezelői rendszere bemutatásra kerül a későbbiekben a jelenleg is működő szervezetek körében.

Az 1996 decemberében hatályba lépő **Copyright and Related Rights Regulations 1996**¹³⁵ az Egyesült Királyság jogrendszerében először ismerte el az előadóművészek szomszédos jogait, számukra is biztosítva a jogi védelmet előadásaik vonatkozásában, valamint lehetővé tette ezen joguk átruházását a közös jogkezelő szervezetekre, és ennek megfelelően módosította az 1988-as angol szerzői jogi törvényt.

2.3.2. Jelenleg is működő közös jogkezelő szervezetek az Egyesült Királyság területén

¹³² Copyright, Designs and Patents Act 1988: http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1988/ukpga_19880048_en_1 (2008. március 15-ei állapot)

¹³³ *Ibid.* CDPA 36. és 143. cikkek

¹³⁴ A Guild Sound and Vision Ltd. 1990. április 5-i miniszteri engedélye: http://www.england-legislation.hmso.gov.uk/si/si1990/Uksi_19900878_en_1.htm (2008. március 15-ei állapot)

¹³⁵ http://www.opsi.gov.uk/si/si1996/ukxi_19962967_en_1 (2008. március 15-ei állapot)

Az Egyesült Királyság területén működő számos jogkezelő szervezetet a szakirodalom által alkalmazott felosztás szerint¹³⁶ az alábbi csoportokba sorolhatjuk: reprográfiai szervezetek, mechanikai jogkezelő szervezetek, a sugárzott felvételekkel kapcsolatos jogkezelői szervezetek, az előadóművészek jogkezelői szervezetei, illetve a vegyes jogkezelő szervezetek. Az alábbiakban ezen felosztás szerint csoportosítva kerülnek röviden bemutatásra az Egyesült Királyság területén működő jogkezelő szervezetek.

2.3.2.1. Reprogáfiai szervezetek

2.3.2.1.1. CLA (Copyright Licensing Agency Ltd.)

Az 1982 áprilisában az **ALCS** (*Authors' Licensing and Collecting Society Ltd.*) és a **PLS** (*Publishers Licensing Society*) által létrehozott CLA a szerzők és kiadók érdekeit képviseli könyv, újság, időszaki folyóirat másolatok vonatkozásában.¹³⁷ A CLA folyamatosan együttműködik a két alapító szervezettel, amelyek engedélyeket adnak a CLA-nak a reprográfiai másolatok jogkezelésének vonatkozásában, cserébe a CLA beszedi és átadja a vonatkozó jogdíjakat. A CLA ad ki általános engedélyeket oktatási célú másolatok készítésével, más - nem oktatási intézmények, így közhasznú szervezetek, önkormányzatok, és közigazgatási egységek, valamint vállalatok - másolatkészítési jogával összefüggésben. Ezen általános engedélyek felett amennyiben ez érintett további másolatokat kívánna készíteni, úgy azt a **CLARCS** (*Copyright Licensing Agency Rapid Clearance Service*) rendszeren keresztül teheti meg. 1999 óta a digitális másolatkészítéssel összefüggésben külön engedély szerezhető be, ezzel is elősegítve az oktatási célú másolatok elektronikus hozzáférhetővé tételét. A CDPA 36. szakaszában található - szűkebb körű hasznosítást lehetővé tevő¹³⁸ - engedélyek helyett az előbb felsorolt tárgykörökben a CLA licencek érvényesek, melyek az általános törvényi felhasználási módnál tágabb körű másolatkészítést tesznek lehetővé.

2.3.2.1.2. MPA (Music Publishers' Association Ltd.)

¹³⁶ Gervais Daniel J., *Collective management of copyright and related rights* (Alphen aan den Rijn, The Netherlands: Kluwer Law International ; Frederick, MD : Sold and distributed in North, Central, and South America by Aspen Publishers, 2006), 230. o.

¹³⁷ <http://www.cla.co.uk/> (2008. március 15-ei állapot)

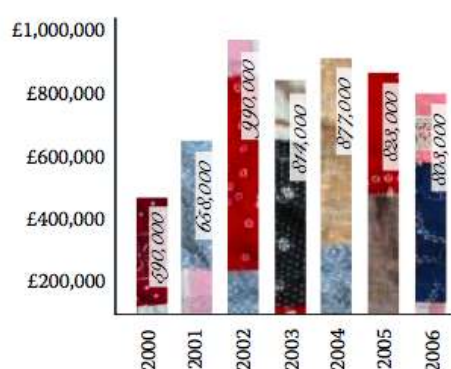
¹³⁸ CDPA 36. szakasz (2) bekezdés: „Not more than one per cent of any work may be copied by or on behalf of an establishment by virtue of this section in any quarter, that is, in any period 1st January to 31st March, 1st April to 30th June, 1st July to 30th September or 1st October to 31st December.”

A zenei kiadókat tömörítő MPA működését 1881-ben kezdte meg,¹³⁹ de szükséges annak hangsúlyozása, hogy maga a jogkezelő szervezet nem foglalkozik engedélyek kiadásával. Ugyanakkor 1976-tól közreműködik az MCPS (*Mechanical Copyright Protection Society Ltd.*) működésében, amely mechanikai jogdíjakat gyűjt. Az MPA az 1980-as években alakította ki először a jogszerű másolatkészítésekkel összefüggésben kiadott szabályzatát,¹⁴⁰ amely általános tájékoztatást nyújt azzal összefüggésben, hogy a zenei művek kottáiról mikor és milyen mértékben készíthető másolat. A kiadók ugyanakkor továbbra is jogosultak egyedi engedélyek kiadására, melyek értelem szerűen kívül esnek az előbbi szabályzat hatókörén.

2.3.2.1.3. DACS (*Design and Artists Copyright Society Ltd.*)

A 36.000 művészt és azok jogutódjait, valamint 16.000 fényképészt, illusztrátort, továbbá képregény rajzolókat, mérnököt és design szakembert tömörítő DACS a vizuális művek tekintetében ad jogkezelői engedélyeket.¹⁴¹ Az Egyesült Királyság területén kizárólagos engedélyeket is adhat, ugyanakkor a művészek maguk is adhatnak engedélyeket - ez esetben viszont a jogkezelő szervezet tájékoztatása szükséges. Az oktatási célú másolatkészítés vonatkozásában a DACS felhatalmazta a CLA-t hogy az ilyen ügykörökben eljárjon. A jogdíjak vonatkozásában az alábbi táblázat nyújt áttekintést.¹⁴²

Copyright Licensing Royalties Paid to Artists

2.3.2.1.4. NLA (*Newspaper Licensing Agency Ltd.*)

¹³⁹ <http://www.mpaonline.org.uk/About/> (2008. március 15-ei állapot)

¹⁴⁰ http://www.mpaonline.org.uk/Printed_Music/The_Code_of_Fair_Practice_to_Photocopying_Printed_Music.html (2008. március 15-ei állapot)

¹⁴¹ www.dacs.org.uk (2008. március 15-ei állapot)

¹⁴² Forrás: DACS 2006. évi éves jelentés: <http://www.dacs.org.uk/> (2008. március 15-ei állapot)

Tekintettel arra, hogy az újság hírek másolataival kapcsolatos jogkezelés nem szerepel a CLA licencben, ezért 1996-ban az angol kiadók létrehozták az NLA-t. A szervezet papír alapú és elektronikus másolatokat biztosít az újságcikkekből a gazdasági társaságok saját belső használatára.

A Lordok Háza a *Newspaper Licensing Agency Ltd v Marks and Spencer Plc*¹⁴³ ügyben kimondta, hogy a kiadott mű vonatkozásában a szerzői jog a kiadással összefüggésben felmerült technikai kapacitásokat, szakképzettséget részesíti védelemben, illetve, hogy a mű jelentős részének felhasználása a felhasználás minősége alapján kerül megállapításra.

Az NLA „A” és „B” típusú licenceket ad ki az újság-hírek felhasználásával összefüggésben. Az „A” engedélyek esetén az egyes másolatok pontos belső nyilvántartásra nincs szükség, a másolatkészítés belső használatra történik, és a jogkezelői díj alapja a társaság forgalma, illetve alkalmazottainak száma, valamint a készített másolatok száma egy évre vetítve. A „B” típusú engedéllynél ugyanakkor az egyes elkészített másolatok pontos belső nyilvántartása szükséges, a felhasználás belső terjesztésre történik, és a jogdíj alapja a negyedévente ténylegesen elkészített másolatok száma. Az NLA speciális engedélyt is kiad a 16 év alatti diákok képzésével foglalkozó oktatási intézmények vonatkozásában.

2.3.2.2. Mechanikai jogkezelő szervezetek

2.3.2.2.1. MCPS (*Mechanical Copyright Protection Society Ltd.*)

A zeneszerzőket, dalszövegírókat, koncertszervezőket, és kiadókat tömörítő MCPS 1924-ben alakult, majd 1997-től szorosan együttműködik (gyakorlatilag összeolvadt) az előadóművészek érdekeit képviselő PRS (*Performing Right Society Ltd.*) szervezettel,¹⁴⁴ az MCPS jelenleg több, mint 14.000 író, és 5.000 kiadót tömörítő szervezet.¹⁴⁵ Az MCPS az audio-video felvételek, filmek, televíziós műsorok, és rádió programok, valamint rádió és televíziós reklámokkal összefüggésben végez közös jogkezelői feladatokat, gyűjti össze, és osztja szét a jogdíjakat. Ellentétben más brit jogkezelő szervezettel, az MCPS tagjai képviseletében jár el, nem szerződik külön-külön megbízási jelleggel a licencbe adásra, hanem a tagok általános felhatalmazásával jár el. A jogkezelő szervezet három fajta

¹⁴³ *Newspaper Licensing Agency Ltd v Marks and Spencer Plc* [2001] 3 WLR 290.

¹⁴⁴ http://www.mcps-prs-alliance.co.uk/about_us/pages/default.aspx (2008. március 15-ei állapot)

¹⁴⁵ http://www.mcps-prs-alliance.co.uk/about_us/statistics/Pages/statistics.aspx (2008. március 15-ei állapot)

általános engedéllyel dolgozik, ugyanakkor az általános szabály a 8,5%-os jogdíj bármilyen felvétel készítése esetén. Az első „AP1” típusú licenc negyedéves jogdíjfizetést ír elő a forgalom függvényében. Az „AP2” típusú licenc a másolatok elkészítése időpontjában teszi kötelezővé az előzetes jogdíjfizetést. Végül az „AP2A” engedély az értékesítést követő későbbi időpontra halasztja a jogdíj befizetését. Ez elsősorban a kisebb kiadók számára előnyös.

2.3.2.3. Sugárzott felvételek jogkezelői szervezetei

2.3.2.3.1. ERA (Educational Recording Agency Ltd.)

Az ERA a televíziós és rádiósugárzású művek oktatási célú rögzítésével összefüggésben végez jogkezelési feladatokat. Tagjai rádió- és televíziócsatornák, jogkezelő szervezetek, valamint más egyesületek.¹⁴⁶ Tekintettel arra, hogy a CDPA 35. szakasz (2) bekezdése addig engedélyezi az ilyen felvételek ingyenes és jogszerű készítését, amíg erre vonatkozó engedélyezési rendszer létre nem jön, az ERA 1989-ben ezzel a céllal került megalapításra.¹⁴⁷ Az ERA jogosult a rögzítés, és a továbbközlés jogával összefüggésben engedélyek kiadására - az alábbiakban az Open University rendszere által sugárzott műsorok kivételével. Az így készített felvételek megőrizhetők és archiválhatók, valamint további másolatok is készíthetők ugyanakkor a felvételek nem szerkeszthetők. A jogdíj alapja az intézmény típusa, illetve a felhasználók száma.

2.3.2.3.2. Open University Educational Enterprises Ltd.

Az Open University az Egyesült Királyság kifejezetten távoktatásra szakosodott intézménye, saját oktatási anyagokkal, és sugárzott oktatási anyagokkal. Az ilyen művek az ERA licencekben nem szerepelnek, így azokkal összefüggésben külön engedélyezési

¹⁴⁶ http://www.era.org.uk/Members_Links.html (2008. március 15-ei állapot)

¹⁴⁷ S. 35 „Recording by educational establishments of broadcasts and cable programmes
(1) A recording of a broadcast or cable programme, or a copy of such a recording, may be made by or on behalf of an educational establishment for the educational purposes of that establishment without thereby infringing the copyright in the broadcast or cable programme, or in any work included in it.

(2) This section does not apply if or to the extent that there is a licensing scheme certified for the purposes of this section under section 143 providing for the grant of licences.”

rendszer működik, amely program alapú, és az érintett oktatási intézmény típusától függ.¹⁴⁸

2.3.2.4. Előadói szervezetek

2.3.2.4.1. PRS (Performing Right Society Ltd.)

A zeneszerzők, dalszövegírók, valamint kiadókat tömörítő másik szervezet - a korábbiakban ismertetett MCPS-en felül - a PRS, amely a nyilvános előadás, közvetítési jogokkal összefüggésben gyűjt jogdíjakat, és ad felhasználásra engedélyeket. A szervezet több, mint 40.000 író, és 3.500 kiadót tömörít, 2006-ban több, mint 291.000.000 angol fontot osztott ki tagjai között.¹⁴⁹ A PRS éves engedélyeket ad ki, melyek ellenkező nyilatkozat hiányában automatikusan meghosszabbodnak.

2.3.2.4.2. PPL (Phonographic Performance Ltd.) és a PAMRA (Performing Artists Media Rights Association)

A 3.500 kiadót és 40.000 előadóművészt képviselő PPL éves, illetve egyszeri licenceket ad ki. Ugyanakkor az angolszász rendszer érdekessége, hogy a nyilvános közlés „nem fizető” közönség részére nem tartozik az engedélyköteles előadások körébe, így a CDPA 72 cikke alapján az éttermi zenezolgáltatás nem PPL díjköteles.¹⁵⁰

¹⁴⁸ http://www.open.ac.uk/about/thiswebsite/p2_2.shtml (2008. március 15-ei állapot)

¹⁴⁹ http://www.mcps-prs-alliance.co.uk/about_us/financialresults/Pages/financialresults.aspx (2008. március 15-ei állapot)

¹⁵⁰ CDPA s. 72 **Free public showing or playing of broadcast or cable programme**

(1) *The showing or playing in public of a broadcast or cable programme to an audience who have not paid for admission to the place where the broadcast or programme is to be seen or heard does not infringe any copyright in—*

(a) *the broadcast or cable programme, or*

(b) *any sound recording or film included in it.*

(2) *The audience shall be treated as having paid for admission to a place—*

(a) *if they have paid for admission to a place of which that place forms part; or*

(b) *if goods or services are supplied at that place (or a place of which it forms part)—*

the (i) *at prices which are substantially attributable to the facilities afforded for seeing or hearing broadcast or programme, or*

(ii) *at prices exceeding those usually charged there and which are partly attributable to those facilities.*

(3) *The following shall not be regarded as having paid for admission to a place—*

(a) *persons admitted as residents or inmates of the place;*

(b) *persons admitted as members of a club or society where the payment is only for membership of the club or society and the provision of facilities for seeing or hearing broadcasts or programmes is only incidental to the main purposes of the club or society.*

(4) *Where the making of the broadcast or inclusion of the programme in a cable programme service was an infringement of the copyright in a sound recording or film, the fact that it was heard or seen in public by the reception of the broadcast or programme shall be taken into account in assessing the damages for that infringement.”*

A PAMRA korábban az előadóművészek jogait képviselte a hangfelvételek kereskedelmi megjelenései vonatkozásában, ugyanakkor már működése idején is a PPL gyűjtötte be a jogdíjakat, és a PAMRA ebből csupán részesedést kapott. A közelmúltban azonban a PAMRA beleolvadt a PPL-be, melynek következtében jelenleg a PPL látja el a jogkezelői feladatokat valamennyi előadóművész vonatkozásában.¹⁵¹

¹⁵¹ http://www.pamra.org.uk/ppl/ppl_cd.nsf/Pamra?OpenPage (2008. március 15-ei állapot)

2.3.2.5. Vegyes jogkezelő szervezetek

2.3.2.5.1. ALCS (*Authors' Licensing and Collecting Society Ltd.*)

Az 1977-ben létrehozott ALCS az irodalmi, drámai, zenei és művészeti előadások másodlagos jogait kezeli, így a reprográfiai jogokat, a kábeles továbbításhoz való jogot, a külföldről származó üres kazetta jogdíjakat, az oktatási célú felvételekkel kapcsolatos jogokat, illetve a kölcsönzési jogot. Több, mint 54.000 tagja van, és az előző évben 13,6 millió angol fontot osztott ki tagjai között.¹⁵² Ugyanakkor az ALCS az engedélyezés bizonyos - az oktatási szervezetek vonatkozásában gyakorolt - fajtáit a CLA-n keresztül gyakorolja.

2.3.2.5.2. VPL (*Video Performance Ltd.*)

A VPL kizárólag a zenei videofelvételekkel kapcsolatos jogokat kezeli. Tagjai a zenei videoklipek gyártói, és a nyilvános előadási jogok tulajdonosai.¹⁵³ A VPL tagjai felhatalmazása alapján nem kizárólagos engedélyeket ad a vonatkozó művek sugárzása és szinkronizálása vonatkozásában.

2.3.2.5.3. DPRS (*Directors' and Producers' Rights Society*)

A brit film- és televíziós műsorok rendezőit tömörítő DPRS jogdíjakat gyűjt és oszt ki tagjai között a tagok műveinek felhasználásával összefüggésben, mely jogdíjakat részben külföldi előadások, részben pedig az Egyesült Királyságban honos műsorsugárzóktól gyűjt össze. A szervezetnek jelenleg több, mint 2.500 tagja van, melyek elsősorban a kábeles továbbítás, a magáncélú másolatkészítés, és video kölcsönzéssel kapcsolatban jogosultak jogdíjra.

2.3.3. A jogszabályi környezet

¹⁵² http://www.alcs.co.uk/About_ALCS/about_alcs.aspx (2008. március 15-ei állapot)

¹⁵³ http://www.vpluk.com/vpl/vpl_content.nsf/contentview/p1?opendocument (2008. március 15-ei állapot)

Az Egyesült Királyság területén a szerzői és szomszédos jogokkal kapcsolatos kérdéseket jelenleg is a **CDPA 1988** rendezi jogszabályi szinten.¹⁵⁴ Ugyanakkor ezen törvény módosításaként jelent meg előbb, a korábban már szintén tárgyalt **Copyright and Related Rights Regulations 1996**, illetve a CDPA legutóbbi jelentős novellája, a **Copyright and Related Rights Regulations 2003**¹⁵⁵ amely a vonatkozó nemzeti jogszabály közösségi jogi megfelelését, ezen belül is a 2001/29/EK¹⁵⁶ irányelvvel történő összehangolást segítette elő.

2.4. Két további jelentős közös jogkezelő szervezet Európában

2.4.1. *SIAE (Società Italiana degli Autori ed Editori)*

A szerzők és kiadók érdekeit képviselő jogkezelő szervezetet az 1941. április 22-én elfogadott 633/1941 számú olasz szerzői jogi törvény alapján hozták létre - amelynek érdekessége, hogy törvény hozta létre, és kezdetben állami hivatalként működött.¹⁵⁷ A hivatkozott jogszabály jelenleg hatályos 180-183. cikkei szerint¹⁵⁸ a SIAE a tagok művei vonatkozásában engedélyeket ad ki, összegyűjti és szétosztja a felhasználásokkal kapcsolatos jogdíjakat, mintegy 85.000 jogosult érdekeit képviselve, valamint képviseli tagjai érdekeit más jogkezelő szervezetek vonatkozásában. Az olasz szerzői jogi törvényt legutóbb a 248/2000 számú novella¹⁵⁹ módosította jelentősen, ezzel kerültek egységesítésre az új felhasználási módszerekkel - különös tekintettel az Internet-alapú felhasználási módokra - kapcsolatos nemzeti szabályok, illetve ez a jogszabály-módosítás vezette be valamennyi adathordozóval összefüggésben a hitelesítő matricára vonatkozó rendelkezéseket (amely az „üres kazetta jogdíj” igazolására szolgál).

2.4.2. *SABAM (Société Belge des Auteurs, Compositeurs et Editeurs)*

¹⁵⁴ http://copyrightservice.co.uk/copyright/p01_uk_copyright_law (2008. március 15-ei állapot)

¹⁵⁵ <http://www.opsi.gov.uk/si/si2003/20032498.htm> (2008. március 15-ei állapot)

¹⁵⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról, HL L 167., 2001. 6. 22., 10-19. o.

¹⁵⁷ http://www.siae.it/Faq_siae.asp (2008. március 15-ei állapot)

¹⁵⁸ http://www.siae.it/bg.asp?click_level=1400.0300&link_page=bg_DA_Nazionale_EN.htm&level=1400.0300#doc (2008. március 15-ei állapot)

¹⁵⁹ *Ibid.*

A belga írókat, zeneszerzőket, és kiadókat tömörítő szervezet 1922-ben magánszervezetként jött létre a belga írók kezdeményezésére.¹⁶⁰ A jogkezelő szervezet egyszerre képviseli a „kisjogos” továbbá a nagyjogos jogosulti érdekeket, illetve kizárólagos jogkörrel bír a jogdíjak beszedésével összefüggésben Belgium területén. A szervezetnek hozzávetőlegesen 20.000 tagja van, köztük egyaránt találhatók zeneszerzők, dalszövegírók, filmrendezők, fényképészek, képregényrajzolók, festők, és szobrászok, továbbá koreográfusok és színdarabírók.

A SABAM közös jogkezelői tevékenységéhez több közismert zeneművel kapcsolatos eljárás is kapcsolódik. 1995-ben ez a belga jogkezelő szervezet állapította meg, hogy Michael Jackson „You Are Not alone” c. száma egy belga szerző- és kiadópáros, Eddy és Danny Van Passel 1993-ban megalkotott művének szolgai másolata. 2007. szeptember 4-ei ítéletében a plágium tényét a Brüsszeli Fellebbviteli Bíróság is megállapította, aminek következtében a korábban megjelölt mű a belga rádióállomásokon nem kerülhetett sugárzásra.¹⁶¹

Ugyanez a szervezet - elsőként az európai jogkezelők között - indította azt a bírósági eljárást, amelynek lezárásaként a Brüsszeli Fellebbviteli Bíróság 2007. június 29-i ítéletében az egyik Internet-szolgáltatót (TISCALI) szakértő által javasolt technikai intézkedések alkalmazására kötelezte annak érdekében, hogy megakadályozza előfizetőit a SABAM zenei repertoárjának p2p-szoftverek segítségével történő illegális letöltésében.¹⁶²

2.5. A közös jogkezelő szervezetek Magyarországon

2.4.1. A jogkezelő szervezetek történeti kialakulása Magyarországon

A közös jogkezelő szervezetek története Magyarországon egészen az Osztrák-Magyar Monarchia idejére vezethető vissza, hiszen 1897-ben alakult meg a *Gesellschaft der Autoren, Componisten und Musikverleger in Wien* (mely szervezet elnevezését később *Gesellschaft der Autoren, Komponisten und Musikverleger*-re - **AKM** - változtatta). A

¹⁶⁰ <http://www.sabam.be/website/fr/001001.htm> (2008. március 15-ei állapot)

¹⁶¹ <http://www.cbc.ca/arts/music/story/2007/09/12/belgium-jackson.html> (2008. március 15-ei állapot), <http://afp.google.com/article/ALeqM5hINLgNevBye1UJJ7liNIAeLXWOMQ> (2008. március 15-ei állapot), illetve <http://www.bloggen.be/vanpasselbrothersmusic/> (2008. március 15-ei állapot)

¹⁶² http://itcafe.hu/hir/a_birosag_kotelezte_a_szolgáltatot_a_p2p-forgalom_szuresere.html (2008. március 15-ei állapot), <http://www.lexferenda.com/11032008/the-record-companies-vs-the-isp-in-ireland/> (2008. március 15-ei állapot), illetve <http://www.tjmcintyre.com/2008/02/sabam-v-tiscali-scarlet-english.html> (2008. március 15-ei állapot)

szervezet tevékenysége Magyarországon az első években ellenállásba ütközött, mivel a magyar vállalkozók az osztrák törvényeket magukra nézve nem fogadták el, az 1900-as évek elején azonban több magyar személy is kérte felvételét a szervezetbe, amely 1901 végén Budapesten is állandó képviseletet létesített.

E szervezetből vált ki 1907. május 17-én az **Írók, Zeneszerzők és Zeneműkiadók Szövetkezete**,¹⁶³ amely hivatalos megnevezését 1912-ben *Magyar Szövegírók, Zeneszerzők és Zeneműkiadók Szövetkezete korlátolt felelősséggel* megjelölésre változtatta (MARS).¹⁶⁴

1952. december 31-i hatállyal felszámolták a Zeneszerzők Szövetkezetét, vagyonát pedig állami tulajdonba vették. Ugyanakkor - 1953. január 1-jei hatállyal - megalakult a **Szerzői Jogvédő Hivatal**, és a Magyar Népköztársaság Zenei Alapja.¹⁶⁵ Ezt követően az újabb változást az **1969. évi III. törvény**, az új szerzői jogi törvény elfogadása jelentette.¹⁶⁶ A Szerzői Jogvédő Hivatal ezt követően egészen 1996-ig ellátta a jogkezeléssel kapcsolatos feladatokat, majd 1996. október 26-án megalakult az **Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület**, mely szervezet az ugyanebben az évben megszűnő Szerzői Jogvédő Hivatal helyébe lépett. Az 1969-es szerzői jogi törvényt pedig 1999-ben felváltotta az új, **1999. évi LXXVI. törvény**,¹⁶⁷ amely már a megváltozott szerzői és szomszédos jogi viszonyokhoz megfelelő alapot biztosítva rendeli védeni a jogosultak műveit.

2.4.2. *A jelenleg is működő jogkezelő szervezetek rendszere*

2.4.2.1. **ARTISJUS Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület**

Az eredetileg 1907-ben Írók, Zeneszerzők és Zeneműkiadók Szövetkezete néven alapított szervezet 1996. óta Artisjus néven működik egyesületi formában.¹⁶⁸ A jogkezelő szervezet a zenei és irodalmi szerzők jogvédő egyesülete, közel 1.200 tag érdekeit

¹⁶³ Géra és Csatári, *A Zeneszerzők Szövetkezetétől az Artisjus Egyesületig, 1907-2007 : a zenei közös jogkezelés száz éve Magyarországon* 26. o.

¹⁶⁴ *Ibid.* 30. o.

¹⁶⁵ 106/1952. (XII. 31.) M. T. számú rendelet Szerzői Jogvédő Hivatal létesítéséről, illetve a 107/1952. (XII. 31.) M. T. számú rendelet Zenei Alap létesítéséről.

¹⁶⁶ Magyar Közlöny 30/1969. 1969. április 26. 289-296.

¹⁶⁷ Magyar Közlöny 1999/61. szám, 3986-4008.

¹⁶⁸ Géra és Csatári, *A Zeneszerzők Szövetkezetétől az Artisjus Egyesületig, 1907-2007 : a zenei közös jogkezelés száz éve Magyarországon* 224. o.

képviselve jár el jogdíjak összegyűjtésével és kiosztásával kapcsolatos ügykörökben, valamint képviseli tagjai érdekeit szerzői jogi jogsértésekkel összefüggésben.¹⁶⁹

2.4.2.2. HUNGART Vizuális művészek Közös Jogkezelő Társasága Egyesület

A HUNGART a szerzői művek, előadások és hangfelvételekkel kapcsolatos jogdíjigények, a film- és hangfelvételek bérbeadásával összefüggő díjigény, a vezetékes továbbközvetítéssel, valamint a képző- és iparművészeti alkotások értékesítésével kapcsolatos díjigénnyel összefüggő jogkezelői feladatokat látja el, az Artisjus-hoz hasonlóan egyesületi formában.¹⁷⁰

2.4.2.3. FILMJUS (Filmszerzők és Előállítók Szerzői Jogvédő Egyesület)

A filmírók, rendezők, operatőrök, valamint előállítókat képviselő FILMJUS a magáncélú másolatkészítéssel, bérbeadással, vezetékes továbbközvetítéssel, illetve a nyilvános előadással kapcsolatos díjigény vonatkozásában jár el tagjai képviseletében.¹⁷¹ Az ARTISJUS jár el továbbá a más jogkezelő szervezetek által képviselt védett művek nyilvánossághoz közvetítéssel kapcsolatos jogdíjaival összefüggésben is.

2.4.2.4. MSZSZ-EJI (Művészeti Szakszervezetek Szövetsége - Előadóművészi Jogvédő Iroda)

Az előadóművészek valamint azok örökösének érdekeit képviselő EJI a hangfelvételek sugárzásával, a magáncélú másolatkészítéssel, a lehívásos (Internet-alapú) felhasználásokkal kapcsolatos díjigények, valamint a televíziós ismétlési jogdíjakkal kapcsolatosan jár el.¹⁷²

2.4.2.5. MAHASZ (Magyar Hanglemezkiadók Szövetsége)

¹⁶⁹ <http://www.artisjus.hu/egyesulet/index.html> (2008. március 15-ei állapot)

¹⁷⁰ <http://www.hungart.org/hungartrol.htm> (2008. március 15-ei állapot)

¹⁷¹ http://filmjus.fok.hu/alapdoku/szmsz_05.htm (2008. március 15-ei állapot)

¹⁷² <http://www.eji.hu/index1.php> (2008. március 15-ei állapot)

Az 1992-ben hat lemezkiadó valamint magánszemélyek által létrehozott jogkezelő szervezet a hangfelvételek előállításával, a magáncélú másolatkészítéssel kapcsolatos díjigényekkel összefüggésben jár el. Jelenleg 39 tagot tömörítő szervezet, amely korábban maga járt el a jogsértésekkel összefüggésben, jelenleg azonban az ilyen eljárásokat a ProArt - Szövetség a Szerzői Jogokért Egyesület végzi ezt a tevékenységet.¹⁷³

2.4.2.6. Magyar Reprográfiai Szövetség

A Magyar Reprográfiai Szövetség 2000. november 8-án kezdte meg tevékenységét. A Szövetség alapító tagjai: az ARTISJUS és HUNGART. A Szövetség feladata a szerzői művek fénymásolással vagy más hasonló módon (ún. reprográfiával) történő magáncélú másolatkészítéssel összefüggésben a szerzők, illetve a kiadók érdekeinek képviselése, ezzel összefüggésben a jogdíjak összegyűjtése.¹⁷⁴ Itt jelentős megjegyezni, hogy nem csupán az ún. „üres kazetta jogdíjak” - azaz az adathordozók - hanem a reprográfiai eszközök (így pl. a CD, DVD író, másoló készülékek) értékesítésével összefüggésben (a gyártó, az importőr, illetve az Európai Közösségen belül adott esetben azt értékesítő vonatkozásában) is megjelenik a díjfizetési kötelezettség.

2.4.2.7. MASZRE (Magyar Szak- és Szépirodalmi Szerzők és Kiadók Reprográfiai Egyesülete)

A szintén 2000-ben létrejött MASZRE a szépírók valamint a kiadók képviselőjében jár el, és a Magyar Reprográfiai Szövetség által beszedett jogdíjakat osztja szét tagjai között.¹⁷⁵

2.4.3. Jogszabályi környezet

A jelenleg hatályos szerzői jogi törvény az **1999. évi LXXVI. törvény**, amely az Európai Közösség vonatkozó irányelvi rendelkezéseinek megfelelően többször módosításra került.¹⁷⁶ E mellett jelentős szabályokat tartalmaz a szerzői és szomszédos jogok közös kezelését végző egyesületek nyilvántartásának szabályairól szóló **16/1999. (XI. 18.) NKÖM rendelet**

¹⁷³ http://www.mahasz.hu/m/?menu=kalozkodas&menu2=a_kalozkodasrol (2008. március 15-ei állapot)

¹⁷⁴ <http://www.reprografia.hu/> (2008. március 15-ei állapot)

¹⁷⁵ <http://www.maszre.hu/> (2008. március 15-ei állapot)

¹⁷⁶ Részletesebben lásd: Szinger A. - Tóth P. B. *Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz*, Novissima, 2004.

is, amely a minisztériumi átszervezéseket követően jelenleg az Oktatási és Kulturális Minisztérium hatáskörébe utalja a közös jogkezelő szervezetek nyilvántartásba vételét.¹⁷⁷ Érdekesség továbbá, hogy a korábban bemutatásra került nemzetközi példákkal ellentétben a jogkezelő szervezetekkel összefüggésben a Magyar Szabadalmi Hivatal konkrét ellenőrző szerepkört nem tölt be, csupán a szerzői jogi joganyag hatályosulásával összefüggésben végez vizsgálatokat.¹⁷⁸

¹⁷⁷ Részletesebben lásd az Oktatási és Kulturális Minisztérium vonatkozó tájékoztatóját: <http://www.okm.gov.hu/main.php?folderID=1162&articleID=221093&ctag=articlelist&iid=1> (2008. mácius 15-ei állapot)

¹⁷⁸ <http://www.mszh.hu/szerzoijog/> (2008. március 15-ei állapot)

III. Közös jogkezelők és a közösségi versenyjog

1. Bevezető

Az alábbiakban részletesen bemutatjuk a versenyjog terén eddig született legfontosabb határozatokat, ítéleteket és rövid megjegyzésekkel látjuk el azokat.¹⁷⁹ A közösségi versenyjogi szabályok, mint a közös piaci integráció lényeges motorjai, alapján az Európai Bizottság korán fellépett az igénnyel, hogy miközben a szerzői jog és a szomszédos jogok inherens, elválaszthatatlan korlátozásait érintetlenül hagyja, addig a *de jure* vagy *de facto monoppol helyzetben található* közös jogkezelők bizonyos magatartásait megítélje. Tekintettel arra, hogy a digitális fejlődés felgyorsulásáig, sőt egészen napjainkig, a közös jogkezelők léte¹⁸⁰, a nemzeti jogok és a szerzői jog indokoltak bizonyos korlátozásokat, amelyeket nem tűrt el sok más esetben a Verseny Főigazgatóság, a közös jogkezelők hagyományosan „kivételezett” helyzetben voltak. Versenyjogi szempontból, ha párhuzamot kellene vonni, talán a szakszervezetek kollektív szerződésai esetén¹⁸¹ figyelhetünk meg hasonló kivételezést. Ennek megvannak a maga történeti és a szerzői jogból fakadó sajátos okai, ezekkel azonban kifejezetten nem foglalkozunk jelen fejezetben, csak az indokolt mértékben.

A digitalizáció és technikai fejlődés¹⁸² számos kihívás elé állítja a szerzőket, a zeneipart, a közös jogkezelőket, a felhasználókat és nem utolsósorban a jogalkotót és a jogalkalmazókat is.¹⁸³ Mindazonáltal az Internet és a technikai fejlődés által jelentett új

¹⁷⁹ Az ítéletek ismertetése során azok lényegének megragadására törekszünk, főcélként a szöveghűséget követve, azonban a konkrét idézeteket és a lényegre törő sűrített fordításokat egymással keverve. Ezen idézési módszert a tanulmány jellege és célja indokolja, a jelen fejezetben ugyanis az idézőjelek túlzott használata olyan formai akadályt képezne a gördülékeny olvasásnak, amelyet el kívánunk kerülni. Mindazonáltal a forrást minden esetben pontosan jelölve kívánunk utalni a idézet vagy mondanivaló eredetére. Amennyiben magyar fordítás elérhető abban az esetben mindenkor a magyar fordítást vettük figyelembe és hivatkoztuk, egyébként pedig a felhasznált nyelvnek megfelelő hivatkozást használjuk.

¹⁸⁰ Annak közgazdasági elemzése tekintetben, hogy miért alakulnak közös jogkezelők és azokra általában milyen szabályok vonatkoznak lásd Besen Stanley M., Kirby Sheila N., és Salop Steven C., "An Economic Analysis of Copyright Collectives," *Virginia Law Review* 78, no. 1 (1992). Lásd még Rochelandet Fabrice, "Are copyright collecting societies efficient organisations? An evaluation of collective administration of copyright in Europe," in *The economics of copyright : developments in research and analysis*, ed. Gordon Wendy J. és Watt Richard (Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2003).

¹⁸¹ Lásd pl. Hős Nikolett, "Közösségi jog - tagállami munkajog - az Európai Bíróság Viking- és Éaval esetekben hozott döntéseinek jelentősége," *Európai Jog* 8, no. 1 (2008). 22.

¹⁸² Ennek egyes technikai vonatkozásairól lásd Lucchi, *Digital media & intellectual property : management of rights and consumer protection in a comparative analysis*. 89-133. oldalak

¹⁸³ A piac szereplői közötti viszony változására lásd pl. Davies Nigel, "The Digital Music Revolution - How Will Traditional Rights Operate in the On-Line Music World," *Entertainment Law Review* 16, no. 6 (2005). Lásd még Kretschmer Martin, "The Failure of Property Rules in Collective Administration: Rethinking Copyright Societies as Regulatory Instruments," *European Intellectual Property Review* 24, no. 3 (2002).

lehetőségek koránt sem jelentik azt, hogy a közös jogkezelők jelentéktelenné válnának. Sőt egyes közös jogkezelők kifejezetten keresik az utat a digitális jövőbe.¹⁸⁴

¹⁸⁴ A közös jogkezelők helyéről a digitális jogkezelés világában lásd Graber Christoph Beat, *Digital rights management : the end of collecting societies?* (Bern: Stämpfli, 2005).

2. A közösségi esetjog

2.1. Deutsche Grammophon

Deutsche Grammophon kontra Metro¹⁸⁵ ügyben előzetes döntéshozatali eljárás keretében került az Európai Bíróság elé egy közös jogkezelőkkel kapcsolatos ügy. a *Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburg*tól. Az Európai Bíróság ítéletében kifejtette, miszerint a *hamburgi Hanseatisches Oberlandesgericht* által rögzített tényekből egyértelmű, hogy a feltett kérdés elsősorban arra vonatkozik, vajon egy, a nemzeti jog által a hangfelvétel-gyártónak biztosított, oltalom alatt álló termékek forgalmazására vonatkozó kizárólagos jog a közösségi rendelkezések megsértése nélkül akadályozhatja-e a nemzeti területen e hangfelvétel-gyártó által, vagy hozzájárulásával egy másik tagállam területén jogszerűen forgalmazott termékek értékesítését.¹⁸⁶ A 81. cikk vonatkozásában a luxemburgi székhelyű bíróság kifejtette, hogy az abban foglalt tilalom, a 81. cikk tilalma alá eshet, minden esetben az említett kizárólagos jog gyakorlása, amikor úgy jelenik meg, hogy az tárgya, eszköze vagy következménye egy olyan megállapodásnak, amelynek piacfelosztó hatása lehet azáltal, hogy megtiltja a más tagállamokban jogszerűen forgalmazott termékek e tagállamokból eredő importját.¹⁸⁷ Kifejtette - igaz, elsősorban az áruk szabad mozgására vonatkozó rendelkezések körében - továbbá, ha a szerzői jog egy szomszédos jogára azért hivatkoznak, hogy egy tagállamban megakadályozzák egy terméknek a jogosult által vagy az ő hozzájárulásával, egy másik tagállam területén történő forgalmazását, csupán azért, mert ez a terjesztés nem valósult meg a nemzeti területen, egy ilyen, a nemzeti piacok elszigetelődését legitimmé tevő tilalom a nemzeti piacok egységes piaccá történő egyesítésére törekvő Szerződés alapvető céljába ütközne. Ezt a célt nem lehetne elérni, ha a tagállamok eltérő jogrendszerei értelmében állampolgáraiknak lehetősége volna a piac felosztására, valamint az önkényes megkülönböztetés, vagy a tagállamok közötti kereskedelem rejtett korlátozásának megvalósítására.¹⁸⁸

Az Európai Bíróság nem csak a 81. cikkel, hanem a 82. cikkel is foglalkozott, ugyanis az elé került ügyben a második kérdéssel azt kérdezték a Bíróságtól, vajon egy hangfelvétel-

¹⁸⁵ Deutsche Grammophon Gesellschaft mbH kontra Metro-SB-Großmärkte GmbH & Co. KG. 78-70. sz. ügy. A Bíróság ítélete: 1971. június 8. Európai Bírósági Határozatok Tára 1971 oldal 00487; továbbiakban: *Deutsche Grammophon*

¹⁸⁶ *Deutsche Grammophon* 4. bekezdés

¹⁸⁷ *Deutsche Grammophon* 6. bekezdés

¹⁸⁸ *Deutsche Grammophon* 12. bekezdés. A hivatkozottakat az áruk szabad áramlására vonatkozó rendelkezések körében mondta ki az Európai Bíróság, ugyanakkor a hivatkozott bekezdést megelőző „felvezetőben”, ezen rendelkezésekkel együtt említi a Bíróság a 81. és 82. cikkeket.

gyártó visszaél-e az oltalom alatt álló termékekre vonatkozó kizárólagos forgalmazási jogával abban az esetben, ha a nemzeti területen a termék eladási ára magasabb, mint az eredeti, de egy másik tagállamból újrainportált termék ára, illetve ha a fő előadókat kizárólagos szerződések kötik a hangfelvétel-gyártóhoz.¹⁸⁹ Az erőfölény fennállta vonatkozásában hangsúlyozta a Bíróság, hogy a szerzői jog szomszédos jogának hangfelvétel-gyártó jogosultja, pusztán azért, mert gyakorolja az oltalom alatt álló termékek forgalmazására vonatkozó kizárólagos jogát, nincs a Szerződés 82. cikke értelmében vett erőfölényben.¹⁹⁰ Kiemelte továbbá, hogy ha a hangfelvételek előadóit kizárólagos szerződések kötik a gyártóhoz, figyelembe kell venni többek között a piaci népszerűségüket, a vállalt kötelezettségek időtartamát és terjedelmét, valamint a többi hangfelvétel-gyártó számára rendelkezésre álló, arra irányuló lehetőségeket, hogy más, összehasonlítható előadóktól szolgáltatásokat kapjanak.¹⁹¹ A gazdasági erőfölénnyel való visszaélés vonatkozásában végezetül kiemelte az Európai Bíróság, hogy a kötelező ár és egy másik tagállamból újrainportált termék ára közötti különbség nem feltétlenül elegendő egy ilyen visszaélés megállapításához; jelentőségénél fogva és objektív indokok hiányában azonban már meghatározó tényező lehet a visszaélés szempontjából.¹⁹²

Az ügy kiemelt jelentőséggel bírt az áruk szabad áramlása és az ún. jogkimerülés tekintetében¹⁹³, ugyanakkor fontos alapvetéseket jelentett a versenyjogi rendelkezésekkel kapcsolatban is. Így a Bíróság lefektette azt az alapelvet, hogy egy szellemi alkotáshoz kapcsolódó jog gyakorlása nem jelent önmagában gazdasági erőfölényt. Ugyanakkor egy szellemi alkotás feletti jog fontos tényező lehet az erőfölény megállapítása során.¹⁹⁴ Egyben a Bíróság megállapította a túlzó árazás lehetőségét is az ügyben, bár az adott tényállás mellett nem volt jogsértő a vállalkozás magatartása.¹⁹⁵ Az ítélet jól illeszkedett a korábbi bírósági joggyakorlatba, ugyanis a versenyjogi rendelkezések alkalmazása szellemi tulajdonjogokra jóval előbb elkezdődött a Közösségben, mint az áruk szabad mozgására vonatkozó rendelkezések alkalmazása¹⁹⁶, továbbá fontos lépés volt a továbbeladási árakra

¹⁸⁹ *Deutsche Grammophon* 14. bekezdés

¹⁹⁰ *Deutsche Grammophon* 16. bekezdés

¹⁹¹ *Deutsche Grammophon* 18. bekezdés

¹⁹² *Deutsche Grammophon* 19. bekezdés

¹⁹³ Lásd pl. Rose Vivien et al., *Bellamy and Child : European community law of competition*, 6th ed. (Oxford: Oxford University Press, 2008). 819-820. és 847. oldalak; Stothers Christopher, *Parallel trade in Europe : intellectual property, competition and regulatory law* (Oxford: Hart, 2007). 29-30., 32., 42., 44. és 59. oldalak; Goyder D.G., *EC Competition Law*, 4th ed. (Oxford: Oxford University Press, 2003). 249-256. oldalak

¹⁹⁴ Lásd még Rose et al., *Bellamy and Child : European community law of competition*. 933-934. oldalak; Stothers, *Parallel trade in Europe : intellectual property, competition and regulatory law*. 244-245. oldalak

¹⁹⁵ Lásd *Deutsche Grammophon* 19. bekezdés

¹⁹⁶ Lásd bővebben Stothers, *Parallel trade in Europe : intellectual property, competition and regulatory law*. 189-190. oldalak

vonatkozó jogfejlődésben is.¹⁹⁷ A Bíróság gyakorlatilag itt is különbséget tett a korábbi esetjogához hasonlóan¹⁹⁸ a szellemi tulajdonjogok fennállása és azok gyakorlása között.¹⁹⁹

2.2. GEMA

1971-ben a **GEMA** - a német szerzői jogi egyesület - licencei kapcsán foglalt állást az Európai Bizottság.²⁰⁰ Ebben az egész Németország területére kiterjedően, a GEMA olyan feltételekkel kötött szerződést, amely szerint a zeneszerzők, dalszövegírók vagy terjesztők, hogy ha a GEMA közvetítő szolgáltatását igénybe kívánták venni, alá kellett írniuk egy maghatalmazást, miszerint minden jelenlegi és jövőben keletkező jogukat átruházzák a GEMA-ra. A szerződést minimum hat évre kellett aláírni, valamint nem lehetett felmondani. Utóbbi kikötés akkor is fennmaradt, ha valaki éppen nem volt tagja a GEMA-nak a hat éves időszak alatt már. A határozatában a Bizottság megállapította, hogy a GEMA visszaél a gazdasági erőfölényével, amikor is

- olyan módon köti magához a tagjait, amely nem szükséges,
- a működtetett rendszere alapján akadályozza az egységes piac fejlődését a kiadók, terjesztők szabad szolgáltatásnyújtása vonatkozásában,
- a szerzői jogot szerződés útján kiterjeszti nem védett művekre, és
- diszkriminál tagállami hovatartozás szerint.

A Bizottság külön felhívja a figyelmet arra, hogy nem az erőfölényes helyzet kapcsán van kifogásolni valója, hanem *az azzal való visszaélés kapcsán*, nevezetesen mikor szerződések útján a gazdasági erőfölényét abszolút monopóliummá kívánja kiterjeszteni. Továbbá utal arra is, hogy a 82. cikk alkalmazása a GEMA és tagjai közötti viszonyra nem kizárt azáltal, hogy a szerződések a szerzői jogok kapcsán azon körbe tartoznak, amelyek az EGK szerződés szerint a szerzői jogok érinthetetlen körébe tartoznak. Igaz ugyan, hogy egy közös jogkezelőnek szabad a szerzői jogok nagyobb részének kezelése, azonban a GEMA *összekeveri a közös joggyakorlás szükségességét egy társaság általi közös jogkezelés szükségességével*, amely az egyedüli jelenlétét visszaélésszerű magatartással hozza létre és védi.

¹⁹⁷ Goyder, *EC Competition Law*. 251. oldal

¹⁹⁸ Lásd pl. Consten and Grundig ügy.

¹⁹⁹ Lásd Deutsche Grammophon kontra Metro 16. bekezdés. Lásd még Olivier Daniel A., "The Exercise of an Industrial Property Right to Partition Markets within the EEC is Violative of the Basic Policy Providing for Free Movement of Goods Embodied in the Treaty of Rome," *Texas International Law Journal* 7, no. 3 (1971-72).

²⁰⁰ 71/224/EWG: Entscheidung der Kommission vom 2. Juni 1971 betreffend ein Verfahren nach Artikel 86 des Vertrages (IV/26.760 - "GEMA"); *Amtsblatt Nr. L 134 vom 20/06/1971 S. 0015 - 0029*. Továbbikában: *GEMA*

További alapvető kifogás volt, hogy a GEMA lényegesen megnehezítette a tagjainak a váltást egy másik közös jogkezelőhöz. Ennek elsődleges formája az volt, hogy hat éves szerződéseket kellett a tagoknak aláírnia. Nem fogadta el a Bizottság védekezésésként, hogy egy ilyen időszak szükséges ahhoz, hogy hosszan tartó licenc megállapodásokat tudjon kötni a GEMA a zenefelhasználókkal. Ez többek között azért sem szükséges a brüsszeli intézmény álláspontja szerint, mivel ennek biztosítására egyéb eszközök is a GEMA rendelkezésére álltak. Különösen súlyosnak ítélte a Bizottság azt, hogy a kikötés a jövőbeni megállapodásokra is vonatkozott, nevezetesen minden jövőbeni alkotást a GEMA-ra kellett ruházni és ezt nem érintette egy esetleges kilépés sem a tagok soraiból. Ennek a Bizottság álláspontja szerint semmi köze a létező szabályszerű licencmegállapodások megvalósításához, hanem pusztán a tagokat akadályozza abban, hogy közös jogkezelőt váltsanak, mivel egy új közös jogkezelőhöz évekig nem tudnak új műveket vinni. Hasonló magához láncolást szolgált a GEMA szociális-kasszája, amely rendkívül hosszú várakozási időt írt elő és a tagság megszűntetésével minden juttatás megszűnik. Ez ugyanis nem veszi figyelembe, hogy a nevezett szociális-kassza lehetőségeinek megteremtésében a GEMA minden tagja részt vett. Az utóbbi vonatkozásában a Bizottság így maximum öt éves várakozási időt tartott igazolhatónak.

További kifogásolható elemnek ítélte a Bizottság azt, hogy a GEMA kiterjeszti a német hanglezgyártókra a nem védett művek esetén is a szerzői jogokat a gazdasági erőfölényével visszaélve. Így amennyiben a gazdasági erőfölénnyel visszaélve valaki kiterjeszti nem védett művekre is a fizetési kötelezettséget, akkor az a 82. cikkbe ütközik. A GEMA erőfölényének hiányában ugyanis a hanglezgyártók nem fogadnának el egy ilyen feltételt.

Kifogásolta a Bizottság azt is, hogy a GEMA visszaél gazdasági erőfölényével amikor is a Németországba lemezeket importálóktól teljes licencdíjat kér, holott ezek után egyszer már megfizették máshol a licencdíjakat. Ez azért is volt problémás, mivel így a Németországban előállított hanglezmezek után csak egyszer, míg a máshol előállítottak után kétszer kellett díjat fizetni. A Bizottság utalt arra, hogy lehetősége van a GEMA-nak a díjkülönbözetet beszédni akkor, ha máshol alacsonyabb a díj, ám ekkor a viszonyítási alap végfelhasználói átlagár kell, hogy legyen.

Az említetteken kívül még egyéb jogsértéseket is kifogásolt a határozatában az Európai Bizottság. Az ügyet több másik bizottsági határozat²⁰¹ is követte.²⁰² Az ügy egyik tanulsága,

²⁰¹ 72/268/EWG: Entscheidung der Kommission vom 6. Juli 1972 betreffend ein Verfahren nach Artikel 86 des EWG-Vertrags (IV/26.760 - GEMA); *Amtsblatt Nr. L 166 vom 24/07/1972 S. 0022 - 0023* és 82/204/EEC: Commission Decision of 4 December 1981 relating to a proceeding under Article 86 of the EEC Treaty (IV/29.971-GEMA statutes); *Official Journal L 094*, 08/04/1982 P. 0012 - 0020

hogyan kizárólagos licenc biztosítása egy szerző által közös jogkezelőnek önmagában nem sérti a 81. cikk (1) bekezdését, de sértheti azt és a 82. cikket, amennyiben túlságosan tágan van megfogalmazva.²⁰³ Hasonlóan a 82. cikkbe ütközhet, amennyiben más tagállamok vállalkozásait diszkriminálja a közös jogkezelő.²⁰⁴ Ez az ügy már viszonylag korán, a közösségi jog fejlődésében kimondta azt is, hogy a közös jogkezelők nem tartoznak a 86. cikk hatálya alá akkor sem, ha jogalkotási útján kötelező tagságot ír elő az állam, hiszen bármely más jogkezelőnek részesednie kell az előnyökből. Az ügyben egyben azt is elismeri az Európai Bizottság, hogy szükség van a közös jogkezelők által biztosított közös szerzői jogi védelemre a felhasználók piaci erejének ellensúlyozására, különösen mivel a felhasználókra a hallgatók csak korlátozott mértékben tudnak nyomást gyakorolni. Így csak a közös jogkezelők által képesek a szerzői jog jogosultjai tisztességes ellenértéket kiharcolni a szellemi munkájukért.²⁰⁵ A jogsértés egy különösen súlyos eleme volt, hogy jövőbeni magatartásokra is vonatkozott, a jövőre nézve is kötötte a szerzőket, amely átruházás akkor is hatályban maradt, ha időközben a szerző kilépett a szervezetből. E gyakorlatban - különösen tekintettel a gyakran monopol helyzetben lévő közös jogkezelőkre - igen erős piaclezáró hatást fejthet ki. Végezetül további lényeges elem annak elismerése, hogy a felhasználók és a szerzők közötti érdekütközés figyelembevételével, a GEMA által biztosított szankciók a kapcsolások megakadályozására (GEMA tagok és felhasználók között) alkalmasak voltak a vertikális integráció veszélyeinek megszüntetésére.²⁰⁶

2.3. BRT kontra SABAM

A **BRT kontra SABAM ügyben (BRT II.)**²⁰⁷ az Európai Bíróság egy előzetes döntéshozatali kérelemben kellett véleményt nyilvánítson. Az ügyet a brüsszeli elsőfokú bíróság 1973-ban utalta az Európai Bíróság elé. A tényállás a következő volt. A belga rádió két alkalmazottja bizonyítani akarta, hogy teljesen értelmetlen dalok is lehetnek slágerek és így írtak egyet, mely felett a szerzői jogokat a belga rádióra és televízióra ruházták, amely gondoskodott azok értékesítéséről. SABAM ugyanakkor magának követelte a jogokat a blanketta

²⁰² Összefoglalásukat magyarul lásd Boytha György in Király Miklós, ed., *Az Európai Közösség Kereskedelmi Joga*, Negyedik átdolgozott kiadás ed. (Budapest: KJK-KERSZOV, 2003), 366-67. oldalak. és Boytha, "Szerzői jog és versenyjog." 49-50. oldalak

²⁰³ Lásd még Rose et al., *Bellamy and Child : European community law of competition*. 904. old.

²⁰⁴ Lásd még Whish Richard, *Competition Law*, 5th ed. ed. (London: LexisNexis UK, 2003). 762. old. és Goyder, *EC Competition Law*. 313. oldal

²⁰⁵ Hivatkozik rá a 82/204/EEC: Commission Decision of 4 December 1981 relating to a proceeding under Article 86 of the EEC Treaty (IV/29.971-GEMA statutes); *Official Journal L 094*, 08/04/1982 P. 0012 - 0020 37. bekezdése

²⁰⁶ Hivatkozik rá a 82/204/EEC: Commission Decision of 4 December 1981 relating to a proceeding under Article 86 of the EEC Treaty (IV/29.971-GEMA statutes); *Official Journal L 094*, 08/04/1982 P. 0012 - 0020 39. bekezdése

²⁰⁷ *Belgische Radio en Televisie v SV SABAM and NV Fonior*. Case 127-73. Judgment of the Court of 27 March 1974. European Court reports 1974 Page 00313

szerezése szerint, amely alapján a korábbi tagjainak jogait megszerezte a tagság megszűntét követő öt évben is.²⁰⁸ A feltett kérdések annak eldöntéséhez voltak szükségesek, hogy a nemzeti bíróság megítélhesse a szerzők, zeneszerzők és kiadók szervezete (SABAM) és két szerző közötti szerződések érvényességét. Az első kérdés arra irányult, hogy egy tagállamban tényleges, de facto, a szerzői jogok kezelésére monopóliummal rendelkező vállalkozás visszaél-e gazdasági erőfölényével, ha megköveteli, hogy globálisan jogosítsák minden szerzői jogra, anélkül, hogy különbséget tenne azok egyes típusai között? A második kérdés arra irányult, hogy gazdasági erőfölénnyel való visszaélés lehet-e, amennyiben egy vállalkozás meghatározza, hogy egy szerző minden jelenlegi és jövőbeni jogára jogosítson, és hogy, anélkül, hogy el kellene számolnia a cselekedetével, a vállalkozás a tagjának kilépése után öt évig gyakorolja az átruházott jogokat. A nemzeti bíróság megállapításai szerint a kérdéses vállalkozás kvázi monopóliummal rendelkező Belgiumban.

A Bíróság a tényállás vizsgálatát azzal kezdte, vajon a szerzői jogi társaság, a statútumán, vagy tagjaival kötött szerződések útján közvetlenül vagy közvetve tisztességtelen üzleti feltételeket ír-e elő a tagjai vagy harmadik személyek számára a művek hasznosítása vonatkozásában. A Bíróság felhívta a figyelmet, hogy ennek megállapításához, minden releváns érdeket figyelembe kell venni, annak érdekében, hogy kellő egyensúlyt biztosítsunk a szerzők, zeneszerzők és kiadók teljes rendelkezési szabadsága és egy vállalkozás, amelyhez a gyakorlatban nem csatlakoznak, által a jogaik hathatós kezelése között. Ennek során figyelemmel kell lenni arra a tényre, miszerint egy szóban forgó vállalkozás olyan szervezet, amelynek a célja az egyes tagjai érdekeinek és jogainak a védelme - különösen - a nagy zenemű felhasználók és forgalmazókkal szemben, mint például rádiók vagy zeneműgyártók. Hogy egy ilyen szervezet hatékonyan tudja védeni a jogait és érdekeit, olyan helyzetben kell lennie, amely a tag szerzők által a javára oly mértékben biztosított jogokon alapul, melyek szükségesek, hogy a szervezet kifejtse a tevékenységét a szükséges mértékben. A Bíróság így azt vizsgálta, hogy a kérdéses magatartások túllépik-e azt a határt, amely feltétlenül szükséges ezen célok eléréséhez, az egyes szerzők rendelkezési szabadságához kapcsolódó érdek figyelembevételével úgy, hogy az nem korlátozott jobban a szükségesnél. Így az Európai Bíróság *a 82. cikkbe ütközőnek ítélte minden jelenlegi és jövőbeni szerzői jog kötelező átruházását, különbségtétel nélkül az egyes általánosan elfogadott felhasználásokra, különösen, amennyiben az ilyen jogosítások esetében hosszabb időt írnak el a tag kilépése után.* Az Európai Bíróság azonban nem csak a 82. cikk alkalmazhatóságáról döntött, hanem

²⁰⁸ Lásd még Goyder, *EC Competition Law*. 312-313. oldal

egyben részletesen foglalkozott a mai 86. cikk alkalmazásával az olyan szervezetek esetében, amelyet tagjai a szerzői jogaik kezelésével megbíztak. A Bíróság felhívta a figyelmet arra, hogy a 86. cikk rendelkezéseit, mivel kivételekről van szó, szűken kell értelmezni. Magánvállalkozások is eshetnek a cikk hatálya alá, amennyiben közérdekű szolgáltatással vannak megbízva egy állami szerv által. Ennek eldöntését azonban a nemzeti bírósághoz utalta vissza az Európai Bíróság, de felhívta a figyelmet, hogy nem minősül ilyennek, ha az állam nem írt elő egy vállalkozás számára semmilyen feladatot és amely magánérdeket képvisel, ide értve a jog által védett szellemi alkotásokat is.

Az ügy különös jelentőséggel bír a tekintetben, hogy az Európai Bizottság ebben az ügyben egyértelműen meghatározta, miszerint ha egy közös jogkezelő erőfölényben van a 82. cikk értelmében, akkor nem hozhat olyan korlátozó intézkedéseket, illetve nem tanúsíthat olyan magatartást, amely nem feltétlenül szükséges a céljai eléréséhez és amely így tisztességtelenül beavatkozik a tagjainak rendelkezési szabadságába a szerzői jogaik tekintetében. Az ügy példa arra is, hogy a közös jogkezelés a versenyjog szempontjából kereskedelemnek minősül, azaz a 82. cikk hatálya alá tartozik, ha a tagállamok közötti kereskedelem érintettsége megállapítható. Mint a későbbiekben látni fogjuk az Európai Bizottság és az Európai Bíróság gyakran úgy ítélték meg, hogy a közös jogkezelők a 82. cikk értelmében erőfölényben vannak, ahol a nemzeti jogok monopolisztikus szervezeteket hoztak létre. A tekintetben is jelentőséggel bír az ítélet, hogy a pusztán magánérdekeket képviselő szervezetek nem esnek a 86. cikk hatálya alá. Nem elhanyagolható abból a szempontból sem az ügy, hogy mivel viszonylag korai ügynek számít versenyjogból, így egyike azon ítéleteknek, ahol a 82. cikk közvetlen hatályát és annak a nemzeti bíróságok általi kikényszerítésének követelményét lefektették és, hogy a 82. cikkbe ütköző megállapodások nem érvényesíthetőek, semmissek.²⁰⁹ Ez az egyike az első ügyeknek, amelyek a magánjogi jogérvényesítés alapjai lefektették.²¹⁰ Az ítélet külön érdekessége, hogy az Európai Bíróság ítélete szerint a 82. cikket, mint „pajzsot” lehet használni a szerződéses kötelezettségek alóli kibújáshoz.²¹¹

2.4. Greenwich

²⁰⁹ Lásd bővebben Rose et al., *Bellamy and Child : European community law of competition*. 72., 933-934., 1013-1014., 1064., 1374. és 1431. oldalak; Faull Jonathan és Nikpay Ali, *Faull & Nikpay : the EC law of competition*, 2nd ed. (Oxford ; New York: Oxford University Press, 2007). 166., 402., 413., 627., 628., 629., 630. és 632. oldalak; Goyder, *EC Competition Law*. 312-313. és 484. oldalak

²¹⁰ Goyder, *EC Competition Law*. 461., 465, 473. oldalak; Jones Alison és Sufrin B. E., *EC competition law : text, cases, and materials*, 3rd ed. ed. (Oxford: Oxford University Press, 2008). 300., 667. és 1332. oldalak

²¹¹ Faull és Nikpay, *Faull & Nikpay : the EC law of competition*. 1120. oldal; lásd még Goyder, *EC Competition Law*. 325. oldal;

Greenwich Film Production kontra SACEM²¹² ügyben szintén előzetes döntéshozatali kérelem útján került az Európai Bíróság elé az ügy, jelen esetben azonban a francia *Cour de Cassation*tól a 82. cikk értelmezésével kapcsolatban. Az alapügyben SACEM eljárást indított a *Greenwich Film Production* ellen Párizsban jogdíjak megfizetése érdekében két filmezne nyilvános játszása miatt, és az utóbbi fél bevonta a *Labrador vállalkozást*, hogy ha fizetnie kell SACEM-nek akkor azt *Labrador* térítse meg, ugyanis köztük egy erre irányuló szerződés volt hatályban. A lejátszott filmzenék szerzői a SACEM tagjai voltak és kizárólagos jogot biztosítottak az utóbbinak az egész világra terjedően műveik nyilvános játszásának engedélyezésére vagy megtiltására. Az is világos volt, hogy a két szerző műve tekintetében Greenwich a filmjeihez szerződést kötött Labradorral, amely szintén a SACEM tagja volt és a két érintett zeneszerző kiadója. Greenwich arra is hivatkozott, hogy ő birtokolja a szerzői jogokat a zenékre, amelyeket Labrador a szerzőtől szerzett meg közvetlenül, valamint, hogy a két zeneszerző korábban csatlakozott a SACEM-hez, minthogy Greenwich és Labrador szerződést kötöttek. A fizetendő jogdíjak vonatkozásában különbség volt aközött, hogy egy területen a SACEM közvetlenül szedte be őket és aközött, ahol nem. SACEM követelése csak az előbbire vonatkozott. A francia bíróság megítélte a kért összeget szakértő kirendelése után, akárcsak azt, hogy Labradornak meg kell fizetnie Greenwichnek ugyanezt az összeget. Greenwich ugyanakkor fellebbezett a döntés ellen arra hivatkozva, hogy a SACEM magatartása gazdasági erőfölénnyel való visszaélés, különösen a tekintetben, hogy a szervezet szabályzata minden jog tekintetében általános meghatalmazást követel az egész világra nézve. A fellebbviteli bíróság úgy értelmezte a tényeket, hogy a tagállamok közötti kereskedelem nem érintett, mivel a kérdéses díjfizetés mind a Közösségen kívüli országokat érinti, bár a vállalkozások franciák.

Az előzetes döntéshozatalhoz vezető események sorában még nem került eldöntésre, hogy a SACEM erőfölényben lévő vállalkozásnak minősül-e a 82. cikk értelmében, amely visszaél az erőfölényével. Ez azért jelentős, mivel az előzetes döntéshozatalra feltett kérdést csak akkor lehetett megválaszolni az Európai Bíróság szerint, ha ezt feltételezzük. Tekintettel erre, az Európai Bíróság felhívta a figyelmét a nemzeti bíróságoknak, hogy e kérdésben nekik kell majd utólag dönteniük. Amennyiben pedig ilyen helyzet állna fenn, akkor abban is, hogy a visszaélésnek minősülő magatartás érinti-e és mennyiben a szerzők vagy más érintett harmadik személyek érdekeit. Ennek hangsúlyozása után a luxemburgi székhelyű bíróság kimondta, hogy a tagállamok közötti kereskedelem érintettsége során semmi nem indokolja, hogy az csak árukra vonatkozzon, és ne lehessen alkalmazni

²¹²Greenwich Film Production v Société des auteurs, compositeurs et éditeurs de musique (SACEM) and Société des éditions Labrador. Case 22/79. Judgment of the Court of 25 October 1979. European Court reports 1979 Page 03275. Továbbiakban: *Greenwich*

szolgáltatásokra, mint példának okáért a szerzői jogok kezelése. Továbbá könnyen elképzelhető, hogy az, elsősorban nemzeti alapokon szerveződő, közös jogkezelők úgy alakítsák ki a tevékenységüket, hogy annak hatása a közös piac felosztása és így az azon folyó verseny korlátozása a szolgáltatások nyújtásának akadályozásával. *Így az ilyen magatartások alkalmasak a tagállamok közötti kereskedelem befolyásolására.* Ez így van még akkor is, ha a szerzői jogok kezelése bizonyos esetekben csak olyan országokra vonatkozik, amelyek nem tagállamok. Ahhoz, hogy megállapítható legyen bizonyos szerződésekre a 82. cikk alkalmazhatósága, azokat nem lehet izoláltan vizsgálni, hanem a kérdéses vállalkozás tevékenysége egészének figyelembe vételével lehet csak állást foglalni.

Az Európai Bíróság ítéletével sem a szerzők, sem a Bizottság nem voltak elégedettek, különösen mivel a francia bíróság végül akként ítelt, hogy a tagállamok közötti kereskedelem nem érintett.²¹³ Az ügyben azonban a bírói testület néhány lényeges jogkérdésben állást foglalt. Így többek között lényegében kimondta, amennyiben egy gazdasági erőfölénnyel való visszaélés hátrányosan érint egy versenytársat a Közösségen belül, akkor ez káros hatással van a verseny szerkezetére és így irreleváns, hogy a visszaélés csak a Közösségen kívüli tevékenységekre vonatkozik.²¹⁴ Megerősítette továbbá az Európai Bíróság, hogy a közös jogkezelők gyakran gazdasági erőfölényben vannak a közös piac egy jelentős része tekintetében és nem alakíthatják továbbá úgy a tevékenységüket, hogy az a közös piac felosztását eredményezze.

2.5. Coditel I.

A **Coditel és társai kontra Ciné Vog Films ügyben (Coditel I.)**²¹⁵ ismét egy előzetes döntéshozatali eljárás keretében foglalt állást alapvető kérdésekről az Európai Bíróság. Ebben az esetben az előzetes döntéshozatal iránti kérelem Belgiumból érkezett. A luxemburgi székhelyű bírósághoz a *Cour d'appel de Bruxelles* fordult. A feltett kérdések egy belga mozifilmterjesztő társaság, az *SA Ciné Vog Films* - a fellebbezés ellenérdekű fele - által a *Cour d'appel* előtt szerzői jogok megsértése miatt indított kereset kapcsán merültek fel. Ez a kereset egy francia társaság, a *Les Films La Boétie*, valamint három belga kábeltelevízió-szolgáltató társaság - a továbbiakban együtt: *Coditel* társaságok - ellen indították azon kár megtérítésére iránt, melyet a *Ciné Vog*-nak - ez utóbbi állítása szerint - azzal okoztak, hogy azok Belgiumban fogták egy német televízió „*Le Boucher*”

²¹³ Goyder, *EC Competition Law*. 314. oldal

²¹⁴ Lásd *Rose et al., Bellamy and Child : European community law of competition*. 64. és 76. oldalak

²¹⁵ *SA Compagnie générale pour la diffusion de la télévision, Coditel, és társai kontra Ciné Vog Films és társai*. 62/79. sz. ügy. A Bíróság ítélete: 1980. március 18. Európai Bírósági Határozatok Tára 1980 oldal 00881. Továbbiakban: *Coditel I.*

című film vetítésének szentelt adását, amely filmnek kizárólagos terjesztési jogát Belgiumban a Ciné Vog szerezte meg a Les Films La Boétie-től.²¹⁶ Az ügy irataiból kiderül, hogy a Coditel társaságok a belga hatóságok engedélyével nyújtanak kábeltelevíziós szolgáltatást, amely lefedi Belgium területének egy részét. A műsorszolgáltatásra előfizetők televíziós vevőkészülékei kábellel csatlakoznak egy különleges technikai jellemzőkkel rendelkező központi antennához, amely lehetővé teszi belga és bizonyos olyan külföldi műsorok vételét, melyeket az előfizető nem tudna minden esetben egyéni antenna segítségével fogni, és amely antenna többek között javítja az előfizető által fogott kép és hang minőségét is.²¹⁷ Az ügynek a jogvita megoldása szempontjából érdekes tényeit a *Cour d'appel* a következőképpen foglalta össze. Az 1969. július 8-i megállapodással a Les Films La Boétie, mint a „Le Boucher” című film valamennyi felhasználási jogának tulajdonosa, hét évre „kizárólagos felhatalmazást” adott a Ciné Vog-nak a film forgalmazására Belgiumban. A filmet Belgiumban 1970. május 15-e óta vetítették a mozikban. 1971. január 5-én azonban a német televízió egyes csatornája közvetítette a film német változatát, és ezt az adást Belgiumban fogni lehetett. A Ciné Vog úgy ítélte meg, hogy az adás veszélyeztette a film belgiumi kereskedelmi kilátásait. Ezt felrótta a Les Films La Boétie-nak, mivel az nem tartotta tiszteletben a neki átengedett kizárólagosságot, és a Coditel társaságoknak, mivel az kábeltelevíziós hálózatán leadta a szóban forgó adást.²¹⁸ A fellebbviteli bíróság megvizsgálta a 81. cikk alkalmazhatóságát, de azt elvetette és így a feltett kérdések csak a szolgáltatásnyújtás szabadságára vonatkoztak.

Az ítélet bár nem foglalkozott közvetlenül a 81. cikkel, hanem a szolgáltatások szabad áramlására összpontosított²¹⁹, néhány következtetés levonására alapot adhat. Tekintettel arra, hogy műsorsugárzás esetén a „passzív eladások” jelentősen alááshatják a kizárólagos engedélyezési rendszert, így elképzelhető egy nagyobb fokú korlátozás lehetősége, mint ahogy jelen ügyben a szolgáltatások szabad áramlása vonatkozásában.²²⁰ Továbbá az is leszögezhető, hogy egy szerzői jog jogosultjának joga, hogy díjat követeljen a műve felhasználásáért, lényegi eleme a szerzői jognak.²²¹ Erre utal a Bíróság ítéletének alábbi bekezdése. „Ebből következik, hogy mivel a szerzői jog magában foglalja a díj követelésének jogát egy film valamennyi bemutatása kapcsán, a Szerződés szabályai elvileg nem képezhetik akadályát azon földrajzi korlátoknak, amelyekben az átruházási

²¹⁶ Coditel I. 2. bekezdés

²¹⁷ Coditel I. 3. bekezdés

²¹⁸ Coditel I. 5. bekezdés

²¹⁹ Lásd pl. Rose et al., *Bellamy and Child : European community law of competition*. 850. oldal és Goyder, *EC Competition Law*. 260. oldal

²²⁰ Lásd Faull és Nikpay, *Faull & Nikpay : the EC law of competition*. 1291. oldal; Jones és Sufrin, *EC competition law : text, cases, and materials*. 234. oldal

²²¹ Faull és Nikpay, *Faull & Nikpay : the EC law of competition*. 1500. oldal

szerződésben részes felek megállapodtak a szerző és jogutódjainak e tekintetben történő védelme érdekében. Önmagában az a tény, hogy e földrajzi korlátok egybeeshetnek a nemzeti határokkal, nem von maga után eltérő megoldást egy olyan helyzetben, amelyben a tagállamokban a televízió szervezete nagyrészt törvényes műsorszolgáltatási monopóliumokra támaszkodik, amiből az következik, hogy a jogátruházás földrajzi alkalmazási területének másfajta behatárolása gyakran kivitelezhetetlen lenne.”²²²

²²² Coditel I. 16. bekezdés

2.6. Coditel II.

Nemsokkal később a második **Coditel és társai kontra Ciné Vog Films ügyben (Coditel II.)**²²³ ismét Belgiumból a brüsszeli Cour de Cassation de Belgique-től érkezett előzetes döntéshozatal iránti kérelem. Ez az ügy azonban már a 81. cikk alkalmazását is tárgyalta. Az eljárás alapjául szolgáló kereset a Ciné-Vog kártérítési igénye volt, melyet állítása szerint a „Le Boucher” című műsornak a német televízióban történő újbóli közvetítése eredményeként szenvedett el, amely film tekintetében a Ciné-Vog a Les Films La Boétie-től kizárólagos terjesztési jogot szerzett.²²⁴ A Coditel I. ügy kapcsán a visszautalt eljárást követően a semmisségi eljárásban a kérelem benyújtására előírt határidőn belül a Coditel társaságok a Cour d’appel ítéletét a Cour de cassation előtt megtámadták, többek között arra hivatkozással, hogy a Cour d’appel helytelenül mondta ki, hogy a Szerződés 81. cikke nem alkalmazható a szóban forgó ügyben. Egyrészt azt állították, hogy a 30. cikk nem korlátozhatja a 81. cikk hatályát, másrészt pedig azt, hogy még ha a szerzői jog mint jogintézmény nem is tartozik a 81. cikkben szereplő megállapodások vagy összehangolt magatartások csoportjába, annak gyakorlása azonban lehet megállapodás, döntés, vagy összehangolt magatartás tárgya, eszköze illetve eredménye, valamint, hogy a kizárólagos licenciára vagy a szerzői jog átruházására vonatkozó szerződés ilyen, a 81. cikk értelmében vett megállapodást, döntést, vagy összehangolt magatartást eredményezhet, nem csupán a szerződés kikötéseiből eredő jogok és kötelezettségek miatt, hanem az azt kísérő gazdasági és jogi körülmények miatt is, és különösen az ugyanezen felek között - vagy akár harmadik felek között - létrejött hasonló megállapodások megléte, valamint az ilyen párhuzamos megállapodások halmozódó hatása miatt is.²²⁵ Így a 81. cikk kapcsán az alábbi kérdést intézte a nemzeti bíróság az Európai Bíróság elé. *„Ha egy társaság, amely egy filmművészeti alkotás hasznosítási jogának jogosultja egy másik tagállam társaságának szerződésben egy meghatározott időtartamra a szóban forgó film abban az államban történő bemutatására vonatkozó kizárólagos jogot biztosít, ez a szerződés alkalmas-e arra - az abban szereplő jogok és kötelezettségek, valamint az azt kísérő gazdasági és jogi körülmények miatt -, hogy a vállalkozások között a Szerződés 85. cikkének első és második bekezdése értelmében tiltott megállapodást, döntést vagy összehangolt magatartást képezzen, vagy e rendelkezéseket nem kell alkalmazni, akár azért, mert a film*

²²³ Coditel SA, Compagnie générale pour la diffusion de la télévision, és társai kontra Ciné-Vog Films SA és társai. 262/81. sz. ügy. A Bíróság ítélete: 1982. október 6. Európai Bírósági Határozatok Tára 1982. oldal 03381. Továbbiakban: Coditel II.

²²⁴ Coditel II. 3. bekezdés

²²⁵ Coditel II. 7. bekezdés

bemutatására vonatkozó jog a szerzői jog sajátos tárgyának részét képezi és ennek megfelelően a Szerződés 36. cikke [mai 30. cikke] a 85. cikk [mai 81. cikk] alkalmazásának akadályát képezné, akár azért, mert az a jog, amelyre a film bemutatására vonatkozó jog új jogosultja támaszkodik olyan jogi helyzetből származik, amely az új jogosult számára erga omnes védelmet eredményez, és amely nem tartozik a 85. cikkben [mai 81. cikk] említett megállapodások vagy összehangolt magatartások csoportjába?”²²⁶

Az ítéletében az Európai Bíróság felidézte, miszerint egy adott film szerzői joga jogosultjának és jogutódjának azon joga, hogy díjazást követeljen a film bármilyen bemutatásáért, a szerzői jog lényegi funkciójának része.²²⁷ A 81. cikk alkalmazását miután alkalmazhatónak ítélte elviekben az Európai Bíróság, hangsúlyozta, *hogy különbséget kell tenni a szerzői jogok fennállta és gyakorlása között.* Kiemelte, az a pusztán tény, hogy a film szerzői jogának jogosultja egyetlen engedélyesnek nyújtott kizárólagos jogot a filmnek egy adott tagállam területén való bemutatására, és - ebből következően - annak megtiltására, hogy egy meghatározott időszakban azt mások bemutassák, nem elegendő annak megállapításához, hogy az ilyen szerződést a Szerződés által tiltott megállapodás tárgyának, eszközének, vagy eredményének kell tekinteni.²²⁸

A 81. cikk kapcsán pedig végül kifejtette, noha egy filmhez fűződő szerzői jog és az ebből származó, a film bemutatására vonatkozó jog természeténél fogva nem tartozik a Szerződés 81. cikkében szereplő tilalmak hatálya alá, ennek ellenére e jogok gyakorlása az említett tilalmak hatálya alá tartozhat olyan gazdasági, illetve jogi körülmények között, amelyeknek hatása a filmterjesztés észlelhető mértékben történő korlátozása vagy a filmművészeti piacon - figyelemmel e piac jellemzőire - a verseny torzítása.²²⁹ A kérdésben azonban nem tudott dönten, mivel az elé terjesztett iratok alapján nem lehetett állást foglalni a kérdésben. Így kifejtette, adott esetben a nemzeti bíróságok feladata, hogy a körülményeket megvizsgálja, és különösen, hogy feltárja, vajon a kizárólagos bemutatási jog gyakorlása nem jelent-e a filmművészeti piacon mesterséges és indokolatlan korlátokat az ott szükségességgel összevetve, nem teremti-e meg olyan jogdíjak meghatározásának lehetőségét, amelyek meghaladják a beruházás méltányos ellenértékét, vagy nem teremti-e olyan kizárólagosságot, amelynek időtartama nem áll arányban e követelményekkel, és hogy általánosságban e jog gyakorlása egy adott földrajzi területen nem akadályozza, korlátozza, vagy torzítja-e a közös piacon belüli versenyt.²³⁰

²²⁶ Coditel II. 8. bekezdés

²²⁷ Coditel II. 12. bekezdés

²²⁸ Coditel II. 14-15. bekezdések

²²⁹ Coditel II. 17. bekezdés

²³⁰ Coditel II. 19. bekezdés

Az ügy szintén fontos lépcső volt a közös jogkezelőkre és a szerzői jogra vonatkozó versenyjogi szabályokhoz kapcsolódó joganyag fejlődésének. Az Európai Bíróság ítéletében kimondta, hogy egy kizárólagos licenc egy földrajzi területre filmvetítésre nem korlátozza a versenyt, amennyiben szükséges a befektetések védelméhez, még akkor sem, ha az abszolút területi védelmet jelent.²³¹ Továbbá ismét megerősítette a korábbi gyakorlatát a luxemburgi székhelyű bíróság, amely szerint egy szerzői jog gyakorlása és fennállta között különbséget kell tenni, és az előbbi önmagában nem jelenti a versenyjogi szabályok megsértését. Ez azonban azt is jelenti, hogy ha azt visszaélés szerűen gyakorolják, akkor az már a versenyjogi rendelkezésekben ütközhet.

2.7. GEMA Statutes

Az ún. **GEMA Statutes**²³² határozatában az Európai Bizottság azt vizsgálta, hogy engedélyezheti-e a GEMA státútumának bizonyos módosítását.

A módosítás lényegében arra vonatkozott, hogy bizonyos kedvezményezettek juttathatnak-e részesedést a bevételeikből olyanoknak, akik a GEMA, vagy más közös jogkezelővel kollektív megállapodást kötöttek. A módosítás célja²³³ a GEMA szerint az volt, hogy megakadályozza bizonyos művek „mesterséges” előnyben részesítését. Egyes kiadók és szerzők ugyanis azáltal próbálták növelni részesedéseiket a bevételekből, hogy a felhasználókat és így a közízlést is befolyásolják. Így példának okáért amennyiben egy ilyen befolyásolás egy felhasználóval, például egy televízió vagy rádiótársasággal kötött szerződés útján történik, akkor gyakorlatilag az utóbbiak meg tudják határozni mennyit fizetnek a GEMA-nak. Minél gyakrabban játssza az előnyben részesített művet, annál többet kell fizetnie a GEMA-nak a tagjának a mű után és annál nagyobb a társaságnak visszajuttatott összeg a szerzői díjból.²³⁴ A Bizottság a módosítás értékelése során kifejtette, hogy abban az esetben lenne a 82. cikk alapján jogsértő a GEMA magatartása, amennyiben az a gazdasági erőfölényével visszaélve a státútum módosításával közvetve vagy közvetlenül tisztességtelen feltételeket róna tagjaira vagy harmadik személyekre. A brüsszeli intézmény kiindulási pontként felhívta a **BRT II. ítéletét**²³⁵ az Európai Bíróságnak, amelyben az utóbbi intézmény a „közös jogkezelők tisztességtelenségéről a

²³¹ Faull és Nikpay, *Faull & Nikpay : the EC law of competition*. 236. és 1289-1290. és 1500. oldalak és Jones és Sufrin, *EC competition law : text, cases, and materials*. 851. oldal. Vö. Goyder, *EC Competition Law*. 242. oldal

²³² 82/204/EEC: Commission Decision of 4 December 1981 relating to a proceeding under Article 86 of the EEC Treaty (IV/29.971-GEMA statutes); *Official Journal L 094*, 08/04/1982 P. 0012 - 0020. Továbbiakban: *GEMA Statutes*

²³³ Lásd bővebben *GEMA Statutes* 21-28. bekezdések

²³⁴ *GEMA Statutes* 22. bekezdés

²³⁵ *Belgische Radio en Televisie v SV SABAM and NV Fonior*. Case 127-73. Judgment of the Court of 27 March 1974. European Court reports 1974 Page 00313

statútumaikban” alapvető elveket fogalmazott meg.²³⁶ Így ilyen esetekben szükséges megvizsgálni, hogy a közös jogkezelők figyelembe vesznek-e minden lényeges érdeket oly módon, hogy biztosított az egyensúly a szövegírók, zeneszerzők és kiadók maximális rendelkezési szabadsága és a közös jogkezelők által kezelt jogaik hatékony kezelése között. Ennek során figyelembe kell venni azt, hogy a közös jogkezelők célja az, hogy védjék az egyes tagjaik jogait és érdekeit másokkal szemben, így különösen a nagy zene felhasználókkal és forgalmazókkal szemben, mint például a műsorsugárzók vagy lemezgyártók. Ehhez pedig elengedhetetlen egy bizonyos érdekérvényesítést lehetővé tevő helyzet, valamint a közös jogkezelőknek olyan méretben kell működniük, hogy ezen érdekeket hatékonyan tudják érvényesíteni. A Bizottság ezen túlmenően a hivatkozott ítéletből azt az alapelvet vonta le, hogy a közös jogkezelők statútumának vizsgálatakor, nevezetesen amikor az alapszerződés versenyjogi rendelkezéseivel vetjük össze azokat, a döntő tényező az, hogy túllépik-e azt a mértéket, amely abszolút szükséges a hatékony védelemhez (elengedhetetlenségi teszt) és, hogy korlátozzák-e az egyes szerzői jogosultak jogát a szabad rendelkezésben a szükségesnél nagyobb mértékben (méltányosság).

A Bizottság is, nagyvonalakban, az idézett ítélet alapján meghatározott szempontok részletes vizsgálatával határozott az ügyben. Így kifejtette, hogy a felhasználók és a szerzői jog jogosultjai közötti érdekellentét miatt, az utóbbiaknak, gyengébb gazdasági helyzetben lévőknek, közös jogkezelőket kell létrehozniuk. Ezt Mayras főügyész is elismerte a BRT II. ügyben. Egyes felhasználók olyan erős helyzetben vannak, hogy velük szemben a közös jogkezelők jelentik a szükséges védelmet.²³⁷ Ennek megvalósításához elengedhetetlen, hogy a GEMA közös és egységes ellenőrzési befolyással, ellenőrzéssel bírjon az átruházott jogok vonatkozásában.²³⁸ Ez különösen igaz a GEMA által meghatározott, de az állam által jóváhagyott díjak vonatkozásában. A függetlenség megőrzése így elengedhetetlen a díjak meghatározásakor.²³⁹

A fentebb vázolt helyzetet is figyelembe véve így a Bizottság álláspontja szerint a kedvezményezettek független jogi helyzete másodlagos szerepet kell, hogy játsszon a felhasználásért járó díjak vonatkozásában.²⁴⁰ Így, mikor a felhasználó által fizetett díj egy része gyakorlatilag automatikusan visszajár, alááshatja a GEMA által harmadik személyekkel szemben alkalmazott egységes fellépését, továbbá lehetőséget ad manipulációkra. A Bizottság nem vetette el a jogsértés lehetőségét, de tekintettel arra, hogy a GEMA által bevezetendő új rendelkezések akkor alkalmazandóak, ha egy művet

²³⁶ GEMA Statutes 36. bekezdés

²³⁷ GEMA Statutes 37. bekezdés

²³⁸ GEMA Statutes 38. bekezdés

²³⁹ GEMA Statutes 39. bekezdés

²⁴⁰ GEMA Statutes 40. bekezdés

igazolhatatlan módon részesítenek előnyben, a Bizottság e körben nem állapított meg a 82. cikkbe ütközést. Azonban a Bizottság felhívta a figyelmet, hogy az akkor hatályos formában is lehet 82. cikkbe ütköző a statútum, amennyiben az nem elengedhetetlen, vagy pedig túlzó, tehát méltánytalan.²⁴¹ Erre tekintettel a Bizottság megvizsgálta az utóbbi két feltételt is.

Ennek során elengedhetetlennek tartotta a Bizottság azon magatartások vizsgálatát, amelyek ellen a GEMA fel kíván lépni, hiszen annak függvényében lehet megállapítani, hogy a GEMA intézkedései elengedhetetlenek-e vagy túlzóak-e?²⁴² A Bizottság szerint akkor lépné túl a GEMA a szükségszerűség határait a magatartásával, amennyiben megpróbálná elérni, hogy a felhasználók a tagjai műveinek bármelyikét előnyben vagy mindegyiket azonos elbánásban részesítsék. Ez teljesen összeegyeztethetetlen lenne a felhasználók azon igényével, hogy bizonyos zenei műveket válasszanak ki a számos felkínált mű közül. Hasonlóan nem akadályozhatja meg a GEMA, hogy a kedvezményezettek fizessenek a felhasználóknak a nyilvánosságért.²⁴³ A GEMA által bevezetett rendelkezések megakadályozzák, hogy a sugárzási időt és gyakoriságot manipulálják, továbbá biztosítják, hogy a minden GEMA tag érdekében kötött szerződéseket így megkerüljék. Erre tekintettel a GEMA módosítását a Bizottság jogszerűnek találta.²⁴⁴ A Bizottság megjegyezte ugyanakkor, hogy nem foglalt állást abban, hogy a szerzői jogok mögött meghúzódó fizetési racionalitás kiforgatása, miszerint a felhasználók és a szerzői jog jogosultja megállapodást köt a felhasználás potenciális kiaknázására, megengedhető-e amennyiben az utóbbi nem ruházta át közös jogkezelőre a jogait. A közös jogkezelők fellépésének lehetősége így nem tekinthető méltánytalan.²⁴⁵ Végezetül az ellen sem emelt kifogást a Bizottság, hogy az új intézkedés akadályozza a művek fizetett jogszerű reklámozását. A 81. cikkel való összeegyeztethetőséget az ügyben nem vizsgált, valamint felhívta a Bizottság a figyelmet arra, hogy amennyiben nem a határozat szellemében értelmezik az új intézkedést, akkor az a közösségi versenyjog alapján vizsgálható és eljárást von maga után.

2.8. GVL kontra Bizottság

A **GVL kontra Bizottság**²⁴⁶ ügyben nem előzetes döntéshozatal útján került az Európai Bíróság elé a jogvita, hanem a hamburgi székhelyű Gesellschaft zur Verwertung von Leistungsschutzrechten mbH (GVL) nyújtott be keresetet a Bizottság egy határozatának

²⁴¹ GEMA Statutes 41-43. bekezdések

²⁴² GEMA Statutes 44. bekezdés

²⁴³ GEMA Statutes 45. bekezdés

²⁴⁴ GEMA Statutes 46-47. bekezdések

²⁴⁵ GEMA Statutes 48-50. bekezdések

²⁴⁶ Gesellschaft zur Verwertung von Leistungsschutzrechten mbH (GVL) kontra az Európai Közösségek Bizottsága. 7/82. sz. ügy. A Bíróság ítélete: 1983. március 2. Európai Bírósági Határozatok Tára 1983 oldal 00483. Továbbiakban: *GVL kontra Bizottság*

megsemmisítése iránt. Mint azt az Európai Bíróság az ítéletében kifejti, a GVL az egyetlen olyan szerzői jogok kezelését végző szervezet, amely a Németországi Szövetségi Köztársaságban az előadóművészek szerzői és szomszédos jogainak védelmével foglalkozik. A szervezet különösen azon díjak beszedésével és szétosztásával foglalkozik, amelyekre az előadóművészek a szerzői jogról szóló német törvény (Urheberrechtsgesetz) rendelkezései értelmében jogosultak, ha a hozzájárulásukkal kép- vagy hanghordozóra rögzített előadás sugárzásra kerül, vagy azt a közönség számára bármilyen más módon közzéteszik („másodlagos hasznosítás”).²⁴⁷ Az Európai Bizottság határozatában²⁴⁸ az alábbiak szerint döntött a bírósági ítélet alapjául szolgáló eljárásban. A brüsszeli intézmény a 82. cikk alapján vizsgálta a GVL magatartását. Elemzése során először is megállapította, hogy a GVL, mint közös jogkezelő versenyjogi értelemben vállalkozásnak minősül, ugyanis különböző szolgáltatásokat nyújt. Ezen a megítélésen az sem változtat, hogy nem profit szerzés céljával fejt ki a tevékenységét, ugyanis a non-profit szervezetek is a 82. cikk hatálya alá tartoznak. A Bizottság ezen álláspontját az Európai Bíróság BRT II. ítélete is alátámasztotta.²⁴⁹ Annak meghatározásakor, hogy erőfölényben van-e a GVL, a Bizottság első lépésként önálló érintett piacnak határozta meg azt a piacot ahol a GVL aktív volt, ugyanis az megkülönböztethető volt más jogkezelők tevékenységétől. Ezen a piacon pedig az érintett vállalkozás de facto monopóliummal rendelkezett Németországban.²⁵⁰ A kifogásolt magatartás vizsgálata során az Európai Bizottság felhívta a figyelmet, hogy ha egy gazdasági erőfölényben lévő vállalkozás nemzeti hovatarozás alapján diszkriminál, akkor az automatikusan a 82. cikkbe ütközik, még hozzá az általános, a Szerződésbe foglalt, diszkrimináció tilalma alapján. A GVL, mint de facto monopóliumnak, azon magatartása, amely szerint nem kötött jogkezelésre szerződést olyan előadóművészekkel, akik külföldiek voltak és nem volt németországi tartózkodási helyük, nemzetiségi alapon történő diszkriminációnak minősült és a 82. cikkbe ütközik. Ez különösen így van, mivel a külföldi művészek teljesen a GVL szolgáltatásaitól függenek, hiszen más közös jogkezelőhöz nem tudnak fordulni, továbbá a szerződéskötéstől elzárkózás azt jelentette, hogy *pénzügyileg kedvezőtlenebb helyzetbe kerültek a német és belföldi művészekhez képest*.²⁵¹ A Bizottság azonban az általános diszkrimináció tilalmon túl a 82. cikk speciális rendelkezése alapján²⁵² is vizsgálta a GVL magatartását. Ennek keretében a Bizottság az alábbi vizsgálati sémát követte. Először is kiemelte, hogy a külföldi művészek üzletfélnek

²⁴⁷ GVL kontra Bizottság 2. bekezdés

²⁴⁸ 81/1030/EEC: Commission Decision of 29 October 1981 relating to a proceeding under Article 86 of the EEC Treaty (IV/29.839 - GVL), *Official Journal L 370*, 28/12/1981 P. 0049 - 0059;

²⁴⁹ U.o. 43-44. bekezdések

²⁵⁰ U.o. 45. bekezdés

²⁵¹ U.o. 47. bekezdés

²⁵² A 82. cikk (2) bekezdés c) pontja kimondja, hogy a tilalom alá tartozik: „egyenértékű ügyletek esetén eltérő feltételek alkalmazása az üzletfelekkel szemben, ami által azok hátrányos versenyhelyzetbe kerülnek”.

minősülnek. Ezt megalapozza, hogy egyrészt a művészek a gazdasági életben részt vesznek, mivel az előadásukat különböző hordozókra rögzítik, illetve sugározzák vagy egyéb módon bemutatják a nyilvánosság előtt, amelyért jogdíjakat és ellentételezést kapnak. A GVL tevékenysége pedig az üzlet kategóriája alá²⁵³ sorolható, hiszen a szolgáltatásait ellenérték fejében végzi. Ennek lényegi, döntő eleme pedig az, hogy a szolgáltatásért kért pénzügyi ellenérték az előadótól kerül elvonásra.²⁵⁴ Többek között erre tekintettel nem fogadta el a Bizottság a közös jogkezelő azon érvét, hogy a külföldi előadók azért nem üzletfelei, mivel nem kötött velük szerződést a jogkezelésről. Mint a Bizottság kifejtette, egy erőfölényben lévő vállalkozás nem hivatkozhat arra, hogy nem áll meg a diszkrimináció "vádja", mivel nem üzletfelekről van szó, amikor is megakadályozza a természetes üzletfeleit abban, hogy ténylegesen üzletfelei legyenek azzal, hogy többletfeltételt szab. Ez a többletfeltétel jelen esetben az volt, hogy a külföldi előadóknak német tartózkodási helyet írt elő a GVL.²⁵⁵ Az utóbbi magatartása azért volt diszkriminatív, mivel többletfeltételt írt elő külföldi előadóknak és így eltérő feltételeket támasztott az egyes üzletfelei számára. A 82. cikk diszkriminációs tilalma ugyanakkor megköveteli, hogy azonos ügyletek között történjen a diszkrimináció. Az alapul fekvő jogátruházás mind a belföldi, mind a külföldi előadóművészek esetén ugyanaz.²⁵⁶ A GVL magatartásának hatására a külföldi előadók, akiknek ugyan olyan joga van az előadásukból eredő előnyök kiaknázására, mint a belföldieknek, hátrányt szenvedtek, míg a belföldiek gazdaságilag előnyösebb helyzetbe kerültek. A magatartás hatás alkalmas volt arra, hogy a versenyre a két csoport között hatással legyen.²⁵⁷ A Bizottság ugyanakkor arra is felhívta a figyelmet, hogy *lehetőség van objektív alapokon igazolni* a magatartásokat. A GVL azzal védekezett, hogy a Közösségen belül nem egységes és bonyolult az előadói jogok jogi helyzete, amely tény a Bizottság el is ismert, de ez nem szolgálhat alapul a kifogásolt magatartás igazolására.²⁵⁸ Ezek után a Bizottság megvizsgálta azt is, hogy érintett-e a tagállamok közötti kereskedelem, illetve, hogy alkalmazható-e a 86. cikk. Ami a tagállamok közötti kereskedelmet érinti, kifejtette, hogy a GVL magatartása akadályozta az egységes piac létrehozását. A magatartás akadályozta ugyanis a határokon átnyúló szolgáltatások fejlődését, ugyanis a GVL magatartásának hiányában másként fejlődhetett volna az. Ezt nem befolyásolja az sem, hogy egy magatartás csak egy tagállamra vonatkozik.²⁵⁹ Végezetül a Bizottság megállapította azt is, hogy a 86. cikk nem alkalmazandó, egyrészt

²⁵³ Az angol kifejezés jobban szemlélteti a problémát, ugyanis a 82. cikk angol szövege „trade”, azaz kereskedelemről szól.

²⁵⁴ U.o. 49-50. bekezdések

²⁵⁵ U.o. 51. bekezdés

²⁵⁶ U.o. 53. bekezdés

²⁵⁷ U.o. 54-55. bekezdések

²⁵⁸ U.o. 56-60. bekezdések

²⁵⁹ U.o. 61-61. bekezdések

mivel nem hatalmazta fel az állam szolgáltatások végzésére, de még ha így lenne, akkor sem minősül a GVL tevékenysége közérdekű szolgáltatásnak, hiszen kizárólag magánérdeket képvisel.²⁶⁰ Minderre tekintettel az Európai Bizottság megállapította, hogy a GVL visszaélt a gazdasági erőfölényével a 82. cikk értelmében. A GVL időközben a kifogásolt magatartást megszüntette, így azzal a Bizottság határozata előtt felhagyott.

Ilyen előzmények után került az ügy az *Európai Bíróság* elé, mivel a GVL megtámadta a Bizottság határozatát. Jelen vizsgálat szempontjából a *megsemmisítés iránti kérelemből* az alábbiak jelentősek. A GVL kérte annak megállapítását, hogy a 82. cikk nem alkalmazható a felperesre, mivel utóbbit a Szerződés 86. cikkének (2) bekezdése értelmében általános gazdasági érdekű szolgáltatás működtetésével megbízott vállalkozásnak kell tekinteni; továbbá a felperesnek a Bizottság által kifogásolt magatartása nem alkalmas arra, hogy befolyásolja a tagállamok közötti kereskedelmet; és végezetül ezt a magatartást nem lehet a Szerződés 82. cikke értelmében vett erőfölénnyel való visszaélésnek minősíteni; a felperes különösen nem alkalmazott üzletfeleivel eltérő feltételeket azonos ügyletek esetén (82. cikk (2) bekezdésének c) pontja).

Ami a 86. cikket illeti, az Európai Bíróság kifejtette, hogy a GVL működésére irányadó német törvény vizsgálata azt mutatja, hogy a német szabályozás a szerzői és szomszédos jogok kezelésével nem meghatározott vállalkozásokat bíz meg, hanem általános módon meghatározza az olyan szervezetek tevékenységeire vonatkozó szabályokat, amelyek az ilyen jogok közös hasznosítását szándékozzák végezni. Noha e szervezetek tevékenységének - az említett törvény által szabályozott - felügyelete szélesebb körű, mint sok más vállalkozás állami felügyelete, e körülmény azonban nem elegendő ahhoz, hogy e szervezetek a Szerződés 86. cikkének (2) bekezdésében foglalt vállalkozások csoportjába tartozzanak.²⁶¹

Ami a tagállamok közötti kereskedelem érintettségét illeti, az Európai Bíróság kifejtette, annak a megítélése érdekében, hogy a tagállamok közötti kereskedelmet érintheti-e az adott piacon meglévő erőfölénnyel való visszaélés a Szerződés 86. cikke értelmében, figyelembe kell venni a közös piacon fennálló tényleges verseny szerkezetére való kihatásokat.²⁶² Ezután felidézte a *Greenwich ítéletét*, amelyben a Bíróság már kimondta, hogy a szerzői jogok kezelését végző szervezetek tevékenységeit lehet olyan módon végezni, hogy az a közös piac felosztását, és így a szolgáltatásnyújtás szabadságának - amely szabadság a Szerződés céljainak egyikét képezi - korlátozását

²⁶⁰ U.o. 65-68. bekezdések

²⁶¹ *GVL kontra Bizottság* 31-32. bekezdések

²⁶² *GVL kontra Bizottság* 37. bekezdés

eredményezze. A Bíróság hozzátette, hogy e tevékenységek tehát korlátozhatják a tagállamok közötti kereskedelmet a Szerződés 82. cikke értelmében.²⁶³ Ezek előrebocsátás után emlékeztetett arra az Európai Bíróság, hogy a Bizottság a felperes korábbi tevékenységeiben éppen azt kifogásolja, hogy e tevékenységeket olyan módon végezték, hogy az akadályozta a szolgáltatásnyújtás szabadságát, mivel felosztotta a közös piacot. A felperes gyakorlata valóban korlátozta a német piacon az olyan nem német előadóművészek jogainak hasznosítását, akik más tagállamban rendelkeznek lakóhellyel.²⁶⁴ Erre tekintettel tehát a GVL ezen kérelmét elutasította a luxemburgi székhelyű bíróság.

Végezetül ami az erőfölényt illeti, a GVL arra hivatkozott, hogy ő az előadóművészeknek nem egyedüli partnere, mivel az előadóművészek jogukat elsődleges hasznosítással is érvényesíthetik, és így szolgáltatásokat cserélnek például rendezvényszervezőkkel vagy hanghordozók előállítóival²⁶⁵, azonban a Bizottság felhívta a figyelmet arra, hogy ez téves érintett piacot feltételez. Az érintett piac ugyanis nem a művészi előadások területén nyújtott szolgáltatások piaca, hanem azon díjak kezelésének piaca, amelyek az előadóművészeket teljesítményeik másodlagos hasznosítása alapján illetik. Ez az a piac, amelyen a GVL erőfölénnyel rendelkezik.²⁶⁶ Az Európai Bíróság helyt adott a Bizottság érvelésének, így a GVL erőfölényes helyzetének megállapítását jóváhagyta. Ami a visszaélést illeti, a GVL kifejtette, hogy az ellene folytatott eljárás folyamán végig azt az álláspontot képviselte, hogy a különböző művészek között általa tett különbségtétel csak azon jogok természetéből fakad, amely jogoknak e művészek a tulajdonosai. Az igazi probléma a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó nemzeti jogszabályok között fennálló különbségből adódik. Ennek a különbségnek az a következménye, hogy a Németországi Szövetségi Köztársaságon kívül lakóhellyel rendelkező művészek jogait olyan jogszabályok szabályozzák, amelyek nem ismerik el a szerzői jog másodlagos hasznosításához kapcsolódó díjakat.²⁶⁷ Az Európai Bíróság bár elismerte, hogy a szerzői jogok kezeléséről szóló német törvény ugyan arra kötelezi a szerzői jogok kezelését végző szervezeteket, hogy minden olyan művész jogait kezeljék, akik német állampolgársággal vagy a Németországi Szövetségi Köztársaságban lakóhellyel rendelkezik, azonban nem akadályozza meg e szervezeteket abban, hogy más művészekkel kapcsolatban is gyakorolják tevékenységeiket.²⁶⁸ Ugyanakkor a törvény által a GVL számára meghagyott szabadságot korlátozzák a Szerződés rendelkezései, különösen a verseny területén fennálló rendelkezések. Ez annál is inkább érvényes, mivel a GVL a közös piac

²⁶³ GVL kontra Bizottság 38. bekezdés

²⁶⁴ GVL kontra Bizottság 39. bekezdés

²⁶⁵ GVL kontra Bizottság 42. bekezdés

²⁶⁶ GVL kontra Bizottság 43. bekezdés

²⁶⁷ GVL kontra Bizottság 48. bekezdés

²⁶⁸ GVL kontra Bizottság 52. bekezdés

jelentős részén erőfölénnyel rendelkezik.²⁶⁹ Továbbá - ezen túlmenően - a GVL tevékenységeit oly módon végezte, hogy a Németországi Szövetségi Köztársaságban lakóhellyel nem rendelkező egyetlen külföldi művész sem élvezhette a másodlagos hasznosításhoz kapcsolódó jogokat még abban az esetben sem, ha egy ilyen művész bizonyítani tudta, hogy megilletik ezek a jogok, mert a német törvényt kell alkalmazni, vagy mert az alkalmazandó másik nemzeti jogszabály elismeri ugyanezen jogokat.²⁷⁰ A kifejtettekre tekintettel az Európai Bíróság így megállapította, hogy ha egy tényleges monopóliummal rendelkező vállalkozás megtagadja szolgáltatásainak a nyújtását mindazoktól, akiknek szükségük lehet rá, de akik nem tartoznak az e vállalkozás által, állampolgárság vagy lakóhely alapján meghatározott csoportba, a Szerződés 82. cikkének (1) bekezdése értelmében vett erőfölénnyel való visszaélést valósít meg.²⁷¹

Az ügyben szerzői jogok ún. másodlagos hasznosítása kapcsán ítélte a GVL magatartását a 82. cikkbe ütközőnek az Európai Bíróság. Ítéletében nem csak a kifejezett 82. cikkbe foglalt diszkrimináció tilalom alapján találta a közösségi jogba ütközőnek az eljárás alá vont magatartását a Bizottság, majd az Európai Bíróság, hanem az általános diszkrimináció tilalom és a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés általános tilalma alapján is. Az ügyben megerősítést nyert továbbá, hogy a közös jogkezelők egyrészt a versenyjogi rendelkezések vonatkozásában vállalkozásnak minősülnek, továbbá, hogy főszabályként nem tartoznak általános gazdasági érdekű tevékenységet végző vállalkozások közé, így a 86. cikk nem jelent számukra kedvezőbb lehetőségeket, alacsonyabb szintű tilalmat. Ezzel folytatta az immár megszilárduló esetjogát az Európai Bizottság, amelynek alapjai a **BRT II.** és a **GEMA ügyekben** fektetette le. Ha tehát az állam egy gazdasági tevékenységet pusztán engedélyez, az nem jelent a 86. cikk (2) bekezdése értelmében vett felhatalmazást. Az ítélet alapján nem lehet továbbá hivatkozni a tagállamok közötti kereskedelem érintettségének hiányára, amiatt, mivel a közös jogkezelők, illetve tágabban a vállalkozások, nem érdekeltek, vagy nem akartak ilyen tevékenységet folytatni. Irreleváns továbbá, hogy a közös jogkezelő tevékenysége profitot eredményez-e, ha gazdasági tevékenységet végez. Ismételten megerősítésre került továbbá az is, hogy gazdasági erőfölénnyel minősül az is, ha a nemzeti jogok olyan helyzetet teremtenek, hogy a közös jogkezelők monopol helyzetben vannak a tagállami piacokon. Ez igaz továbbá a *de facto* monopóliumokra is. Végezetül az ítélet felhívja a figyelmet arra, hogy a közös jogkezelők tagságára vonatkozó feltételek esetén elővigyázatosnak kell lenni, hiszen közös jogkezelők

²⁶⁹ GVL kontra Bizottság 53. bekezdés

²⁷⁰ GVL kontra Bizottság 55. bekezdés

²⁷¹ GVL kontra Bizottság 56. bekezdés

esetén az erőfölényes helyzetből eredően a közösségi versenyszabályok alkalmazhatósága igen gyakran megállapítható.

2.9. GEMA I.

A **GEMA I. ügyben**²⁷² a GEMA és az Európai Bizottság között zajlott a vita az Európai Bíróság előtt.

A jogvita abból származott, hogy a GEMA német szerzői jogi szervezet panasszal fordult a Bizottsághoz. Ebben annak megállapítását indítványozta, hogy a Compagnie Luxembourgeoise de Télédiffusion (a továbbiakban: „Radio Luxembourg”) és leányvállalata, a Radio Music International társaság (a továbbiakban: „RMI”), mindkettő luxemburgi székhelyű, valamint a berlin-wilmersdorfi székhelyű Radio Télé Music társaság (a továbbiakban: „RTM”) megsértették az EGK-Szerződés 85. és 86. cikkében megállapított versenyjogi szabályokat.²⁷³

A panasz szerint a Radio Luxembourg az RMI közvetítésével a Németországi Szövetségi Köztársaságban alapított és ott működő könnyűzenei kiadókkal olyan szerződéseket kötött, amelyek alapján az RMI megkapja az említett kiadókkal közösen kiadott zenei művek után járó szerzői jogdíj felét annak fejében, hogy német nyelvű rádióállomása kedvező hallgatottságú időben ismétlődően sugározza e szerzeményeket. Ez a gyakorlat pedig oda vezetett, hogy a Radio Luxembourg a GEMA tagjaként túlzott mértékű szerzői jogdíjban részesült. Ugyanis, mivel a felperesnek – amely egyedüli szerzői jogi szervezet a Szövetségi Köztársaságban – a beszedett jogdíjak teljes összegét állandó elosztási kulcs alapján kell szétosztania, az említett gyakorlat következtében a többi könnyűzenei kiadó – amely szintén tagja a felperesi társulásnak – kedvezőtlen helyzetbe kerül.²⁷⁴

A Bíróság ítélete hivatkozik a Bizottság egyik, az ügy folyamán írt levelére, amelyben utóbbi kifejti, hogy a birtokában lévő „legújabb információk” nem indokolják, hogy helyt adjon a felperesnek a Radio Luxembourg és az említett többi vállalkozás erőfölénnyel való visszaélését megállapító döntés meghozatalára irányuló kérelmének. A Bizottság véleménye szerint – figyelembe véve a helyzet legújabb fejleményeire – kétséges, hogy meggyőzően meg lehet-e állapítani, hogy a Radio Luxembourg a közös piac lényeges részén erőfölényben van, és azzal visszaél. Az indokok részletezése után a Bizottság

²⁷² GEMA, Gesellschaft für musikalische Aufführungs- und mechanische Vervielfältigungsrechte, kontra az Európai Közösségek Bizottsága. 125/78. sz. ügy. A Bíróság ítélete: 1979. október 18. Európai Bírósági Határozatok Tára 1979 oldal 03173, a továbbiakban: *GEMA I.*

²⁷³ *GEMA I.* 1. bekezdés

²⁷⁴ *GEMA I.* 2. bekezdés

megállapította, hogy a Szerződés 86. cikke alapján a határozat meghozatala nem indokolt.²⁷⁵

Az említett levélben a Bizottság azt a véleményét is kifejezésre juttatta, hogy a szerzői jogvédő egyesületek más eszközökkel is rendelkeznek a verseny olyan torzulásai elleni védekezésre, amik abból származnak, hogy egyes rádiós műsorszolgáltató társaságok kedvezményesen sugároznak olyan könnyűzenei darabokat, amelyek tekintetében meghatározott tulajdonosi jogokat gyakorolnak.²⁷⁶

Az Európai Bíróság előtti ügy elsősorban azon kérdés körül zajlott, hogy a Bizottság elmulasztott-e a 17. sz. rendeletnek megfelelő formális határozatot hozni vagy sem, így érdemi kérdésekről kevés szó esett. Az ügy egyik tanulsága ugyanakkor, hogy egy közös jogkezelőnek biztosított kizárólagos licenc szerzői jogok felett, nem korlátozza szükségszerűen a versenyt.²⁷⁷

2.10. Basset kontra SACEM

A **Basset kontra SACEM**²⁷⁸ ügyben ismét előzetes döntéshozatal útján került az Európai Bíróság elé a közös jogkezelés ügye a versailles-i fellebbviteli bíróságtól. Az ügy egyrészt az áruk szabad áramlását, másrészt a 82. cikk alkalmazását érintette. Az ügyben **Lenz főügyész** fejtette ki állásfoglalását a tényállás és a Szerződés rendelkezéseinek alkalmazhatósága vonatkozásában.²⁷⁹ SACEM Franciaországban kiegészítő mechanikus reprodukciós díjat kért, beépítve az általános fizetendő díjba. A 82. cikk alkalmazásának értelmében a központi kérdés az volt, hogy rögzített zeneszámok nyilvános játszása estén a 82. cikkbe ütközik-e az említett reprodukciós díj követelése. Az Európai Bíróság eljárása alatt továbbá az Európai Bizottság vizsgálta a SACEM által kért díjakat. A Főügyész azt vizsgálta, hogy önmagában a kiegészítő mechanikus reprodukciós díjak követelése a 82. cikkbe ütközik-e? Lenz főügyész, miután megjegyezte, hogy nehezen lehet követni Basset úrék érvelését, nem találta a 82. cikk alkalmazhatóságát e tekintetben megállapíthatónak,

²⁷⁵ GEMA I. 5. bekezdés

²⁷⁶ GEMA I. 6. bekezdés

²⁷⁷ Faull és Nikpay, *Faull & Nikpay : the EC law of competition*. 1291. oldal. Ebben a kérdésben lásd még Korah Valentine, *Intellectual property rights and the EC competition rules* (Oxford: Hart, 2006). 36-37. oldalak. A közös jogkezelők helyzetének korabeli megítélésére lásd még Deringer Arved, "EEC and the Antitrust Problems with Respect to Copyright and Performing Rights Licensing Societies," *International Business Lawyer* 13 (1985).

²⁷⁸ G. Basset v Société des auteurs, compositeurs et éditeurs de musique (SACEM). Case 402/85. Judgment of the Court of 9 April 1987. European Court reports 1987 Page 01747. továbbiakban: *Basset kontra SACEM*; és Opinion of Mr Advocate General Lenz delivered on 24 February 1987. G. Basset v Société des auteurs, compositeurs et éditeurs de musique (SACEM). Case 402/85. European Court reports 1987 Page 01747.

²⁷⁹ Opinion of Mr Advocate General Lenz delivered on 24 February 1987. G. Basset v Société des auteurs, compositeurs et éditeurs de musique (SACEM). Case 402/85. European Court reports 1987 Page 01747.

különösen mivel ezen díj követelését nemzeti jogszabály is lehetővé teszi.²⁸⁰ Az Európai Bíróság elé a francia bíróság lényegében az alábbi kérdést utalta: *egy nemzeti közös jogkezelő, amely de facto monopólium a repertoárja vonatkozásában és kölcsönös képviseleti szerződésekkel van összekötve külföldi, többek között a Közösség tagállamaiban létező, közös jogkezelőkkel, kérhet-e a felhasználóktól olyan díjat (kiegészítő mechanikus reprodukciós díj) a művek nyilvános játzsása esetén, a külföldi közös jogkezelők repertoárjába tartozó művek után, amikor a másik tagállamban a felvételek nyilvános forgalomban vannak, és díj szedésére a dijszedés országának joga ad felhatalmazást, valamint rendeli azt el, de ilyen nincs az import országban?* Az Európai Bíróság kifejtette, az, hogy egy közös jogkezelő él a nemzeti jog által számára biztosított jogokkal, önmagában nem jelenti a 82. cikk megsértését.²⁸¹ Nem elképzelhetetlen azonban, hogy a jogdíj mértéke vagy a kombinált jogdíjak a 82. cikkben foglalt tilalomba ütköznek. A nemzeti bíróság megállapította, hogy a kérdéses közös jogkezelő gazdasági erőfölényben van a közös piacon és így ha visszaél ezzel, példának okáért tisztességtelen feltételek meghatározásával, akkor az a 82. cikkbe ütközne.²⁸² A díj mértékéről nem tettek fel kérdést az eljárásban, így arról az Európai Bíróság - a Főügyészhez hasonlóan - nem foglalt állást, ugyanakkor hangsúlyozta, hogy a díj jogellenességének a megállapítása a nemzeti bíróság feladata lesz ha ennek fennállnak a feltételei. Tehát a kérdéses díj szedése önmagában nem ütközik a 82. cikkbe, még akkor sem, ha ilyet nem kérnek abban a tagállamban, ahol a felvételt jogszerűen forgalomba hozták.

Az Európai Bíróság ítélete alapján megállapítható, hogy a közös jogkezelők által kért díj mértéke potenciálisan a túlzó árazás körébe tartozhat, amelyre a hagyományos versenyjogi elemzés és vizsgálati szempontok vonatkoznak. A közös jogkezelőket ismét gyakorlatilag de facto monopóliumként határozták meg, amely részben a nemzeti jogokból ered.

2.11. Tournier

A **Ministère public kontra Jean-Louis Tournier**²⁸³ ügyben a kölcsönös képviseleti megállapodások kerültek előtérbe. Az Európai Bírósághoz a Cour d'appel d'Aix-en-

²⁸⁰ Opinion of Mr Advocate General Lenz 30-33. és 38. bekezdések

²⁸¹ *Basset kontra SACEM* 18. bekezdés

²⁸² *Basset kontra SACEM* 19. bekezdés

²⁸³ *Ministère public v Jean-Louis Tournier*. Judgment of the Court of 13 July 1989. Case 395/87. European Court reports 1989 Page 02521, továbbiakban: *Ministère public kontra Jean-Louis Tournier*; és *Ministère public v Jean-Louis Tournier and François Lucazeau and others v Société des Auteurs, Compositeurs et Editeurs de Musique (SACEM) and others*. Joined Opinion of Mr Advocate General Jacobs delivered on 26 May 1987. Case 395/87. European Court reports 1989 Page 02521

Provence, francia fellebbviteli bíróságtól került az ügy előzetes döntéshozatali eljárás keretében és a Basset kontra SACEM ügghöz hasonlóan a diszkók esetén kiszabott díjak voltak kérdésesek. A kérdések Jean-Louis Tournier, a Société des auteurs, compositeurs et éditeurs de musique (a továbbiakban: SACEM) igazgatója ellen folyó büntetőeljárás keretében vetődtek fel - ez a társaság a zenei művekkel foglalkozó francia szerzőijog-kezelő társaság - a magánfél vádja alapján, aki Juan-le-Pins-ben az egyik diszkó üzemeltetője; a kifogás szerint a SACEM túlságosan nagy, aránytalan és szokatlan szolgáltatási díjat fizettetett vele az intézményében a védett zeneművek előadásáért, ezáltal a francia büntetőjog egyes rendelkezéseit sértő cselekményt követett el.²⁸⁴ A magánfél által kifejtett kifogások a SACEM franciaországi diszkókkal szembeni általános magatartását érintették. A magánfél először is állította, hogy a SACEM által felszámított jogdíj mértéke önkényes és tisztességtelen, ennél fogva e társaság erőfölényével való visszaélést képez. Valóban e jogdíjak összege a más tagállamban felszámított jogdíjknál magasabb volt, mialatt egyébként a diszkóknak felszámított tarifák nem voltak semmilyen arányban a rögzített zene többi nagy felhasználója - úgymint televízió és rádió - esetében használt tarifákkal. Állította továbbá, hogy a diszkók elég nagy arányban angol-amerikai zenét játszanak, amely körülményt a SACEM nem vette figyelembe a kérdéses diszkókkal kapcsolatos jogdíjszámítási módszer megállapításakor, amely fix 8,25%-os forgalmi adón alapszik, beleértve a HÉA-t is. Csakugyan, az üzembentartóknak abban az esetben is fizetniük kellett e nagyon magas jogdíjakat a SACEM teljes repertoárjához való hozzáférésért, ha őket csak annak egy része érdekli; a SACEM mindig megtagadta a repertoárnak csak egy részéhez történő hozzáférést, miközben nem volt lehetőségük arra, hogy közvetlenül más országbeli szerzőijog-kezelő társaságokhoz forduljanak, mivel ezek „kölcsonös képviselői szerződést” kötöttek a SACEM-mel, és emiatt megtagadják a repertoárjukhoz történő közvetlen hozzáférést.²⁸⁵ Az előterjesztett kérdések közül öt a 81. és 82. cikk alkalmazására vonatkozott és az alábbiak voltak.

1) A SACEM, egy, a közösségi piac egyik lényeges részén erőfölénnyel rendelkező, és Franciaországban a szerzői jogok és az azokkal kapcsolatos jogdíjak beszedésének területén gyakorlatilag monopolhelyzetben lévő társaság által megállapított jogdíj vagy halmozott jogdíjak összege összeegyeztethető-e a Római Szerződés 82. cikkének rendelkezésével, vagy ellenkezőleg, a tárgyalási alapot nem képező és tisztességtelen feltételek rákényszerítésével egy visszaélésszerű és versenykorlátozó gyakorlatot valósít-e meg?

²⁸⁴ *Ministère public kontra Jean-Louis Tournier* 2. bekezdés

²⁸⁵ *Ministère public kontra Jean-Louis Tournier* 4-5. bekezdések

2) A szervezet - a Közösségben ténylegesen monopóliumot jelentő kölcsönös képviseleti megállapodások összességének köszönhetően - azzal, hogy megengedi egy tagállam területén tevékenykedő szerzői jogi ellenőrző és jogdíjszedő vállalkozásnak, hogy önkényesen és diszkriminatív módon rögzítse a jogdíjak összegét - megakadályozva a felhasználókat a külföldi szerzők repertoárjából anélkül történő választásban, hogy az érintett tagállam szerzőijog-kezelő társaságának repertoárjáért jogdíjat kényszerülnének fizetni - összehangolt magatartást valósít-e meg, ellentétesen a Római Szerződés 81. cikkének (1) bekezdése rendelkezéseivel, így lehetővé téve az erőfölénnyel az említett Szerződés 86. cikke értelmében vett visszaélést?

3) A Római Szerződés 82. cikkét úgy kell-e értelmezni, hogy „tiszteségtelen üzleti feltételnek” minősíti egy, a közösségi piac jelentős részén erőfölénnyel rendelkező és az EGK (ma EK) többi tagállamának hasonló vállalkozásaihoz kölcsönös képviseleti szerződésekkel kötött szerzőijog-kezelő és jogdíjbeszedő társaság esetében azt a tényt, hogy egy olyan alapjogdíjat és jogdíjmértéket állapít meg objektíven nem indokolható ok nélkül, amely az EGK (ma EK) tagállamainak szerzőijog-kezelő társaságai által felszámított díj többszöröse, és amely nem áll arányban a szerzőknek kifizetett összeggel, és így a jogdíj aránytalan a nyújtott szolgáltatás gazdasági értékéhez viszonyítva?

4) Az, hogy egy szerzőkből és kiadókból álló, valamely tagállam területén gyakorlatilag monopolhelyzetben lévő társaság megtagadja a hozzáférést a lemezfelhasználóknak kizárólag az általa képviselt külföldi repertoárhoz - felosztva ezzel a piacot -, úgy tekintendő-e vagy sem, hogy ennek célja vagy a hatása, hogy akadályozza, korlátozza vagy torzítsa a versenyt a 81. cikk (1) bekezdése értelmében?

Az Európai Bíróság ítéletében a korábbi ítéletekhez képest immár mélyre szántóbban elemezte a közös jogkezelők egymáshoz való viszonyát és annak jogi alapjait, így az ítélet 17-20. bekezdéseiben kifejtette, hogy *kölcsönös képviseleti szerződés* alatt - ahogy azt a nemzeti bíróság említette - a két zeneművekké foglalkozó nemzeti szerzőijog-kezelő társaság között létrejött szerződést kell érteni, amelyekkel e társaságok kölcsönösen felhatalmazzák egymást, hogy a működési területükön megadják a szükséges engedélyeket a másik társaság tagjai szerzői joggal védett zeneműveinek minden nyilvános előadására, és hogy ezen engedélyeket meghatározott feltételektől tegyék függővé az érintett területen alkalmazandó jognak megfelelően. E feltételek magukban foglalják többek

között a jogdíjak fizetését, amelyeknek a beszedése a megbízott társaság által történik a másik társaság javára. A szerződés részletezi, hogy minden egyes társaság ugyanazon jogdíjbeszedési és -elosztási tarifákat, módszereket és eszközöket alkalmazza, amelyeket a saját repertoárjába tartozó művekre alkalmaz.²⁸⁶ A szerzői jogok tárgyában létező nemzetközi egyezmények szerint a valamely szerződő állam jogszabályainak hatálya alapján a szerzői jog jogosultja minden más szerződő állam területén ugyanazt a védelmet élvez a jogai megsértése esetén, mint az utóbbi állam polgárai, valamint rendelkezésére állnak a számukra nyitva álló jogorvoslatok.²⁸⁷ Ebből következően ezek a szerződések kettős célt szolgálnak: egyrészt alá kívánják vetni az összes védett zeneművet - származásuktól függetlenül - az egy tagállamban működő felhasználókra vonatkozó feltételekkel megegyező feltételeknek, a szerzői jogokra irányadó nemzetközi egyezmények által előírt megkülönböztetésmentesség elvének megfelelően, és másrészt megengedik a kezelő társaságoknak, hogy repertoárjuk másik állambeli védelme érdekében az ott működő társaság által felállított szervezetre támaszkodhassanak, olyan kötelezettség nélkül, hogy e szervezethez azon nyomban hozzácsatolják saját szerződés-hálózatukat a felhasználókkal, valamint saját ellenőrzésükkel.²⁸⁸

E megállapításokból következik, hogy az érintett kölcsönös képviseleti szerződések szolgáltatásnyújtásra vonatkozó szerződések, amelyek önmagukban nem korlátozzák a versenyt oly módon, amint azt a Szerződés 81. cikkének (1) bekezdésében foglalt tilalom tartalmazza. Más lenne a helyzet, ha e szolgáltatások kizárólagos jogokat létesítenének abban az értelemben, hogy a kezelő társaságok elköteleznék magukat arra, hogy a rögzített zene külföldön letelepedett felhasználóinak nem engedik a közvetlen hozzáférést a repertoárjukhoz; mindamellett az ügyiratokból az következik, hogy ezt a régebbi kölcsönös képviseleti szerződésekben szereplő kizárólagossági záradékot a Bizottság kérésére megszüntették.²⁸⁹ Ez utóbbi azonban az Európai Bizottság szerint nem volt elegendő és így felmerült az összehangolt magatartás kérdése. E tekintetben az Európai Bíróság kiemelte, hogy a külföldi használóknak a repertoárjukhoz való közvetlen hozzáférést következetesen megtagadó nemzeti szerzőijog-kezelő társaságok közötti összehangolt cselekvés versenykorlátozó, és a tagállamok közötti kereskedelmet befolyásolni képes összehangolt magatartásnak minősül.²⁹⁰ Az összehangolt magatartás fennállását azonban számos körülmény alapján lehet csak megítélni, így az Európai Bíróság azt is hozzátette, hogy összehangolt cselekvés nem vélelmezhető, ha a magatartások

²⁸⁶ *Ministère public kontra Jean-Louis Tournier* 17. bekezdés

²⁸⁷ *Ministère public kontra Jean-Louis Tournier* 18. bekezdés

²⁸⁸ *Ministère public kontra Jean-Louis Tournier* 19. bekezdés

²⁸⁹ *Ministère public kontra Jean-Louis Tournier* 20. bekezdés

²⁹⁰ *Ministère public kontra Jean-Louis Tournier* 23. bekezdés

párhuzamossága más indokokkal is magyarázható, mint az összehangolt cselekvés létezése. Ilyen ok lehet, ha a többi tagállambeli szerzőijog-kezelő társaság a repertoárjához való közvetlen hozzáférés esetén köteles lenne egy másik országban is megszervezni a saját kezelő és ellenőrző rendszerét.²⁹¹ Az azonban, hogy a konkrét esetben megvalósult-e összehangolt magatartás, a nemzeti bíróságokra tartozik.

A 81. cikk alkalmazása kapcsán az Európai Bíróság ezek után először rögzítette az eddigi gyakorlata során kialakult elveket, amikor kimondta, hogy a kezelő társaságok jogszerű célt követnek, amikor tagjaik jogainak és érdekeinek védelmére törekszenek a rögzített zene felhasználóival szemben. Az e célból a felhasználókkal megkötött szerződések a 81. cikk értelmében csak akkor korlátozóak a versenyre, ha a vitatott gyakorlat az e cél eléréséhez elengedhetetlen mértéket túllépi. Ez lenne a helyzet, ha a közvetlen hozzáférés a diszkóüzemeltetők által javasolt alegység tekintetében teljes mértékben meg tudná védeni a szerzők, a zeneszerzők és a zenekiadók érdekeit a kiszabott jogdíjnak a szerződések kezelésére és a védett zeneművek felhasználására tekintettel történő felemelése nélkül.²⁹² Ennek megítélése azonban szintén a nemzeti bíróságra tartozott az adott ügyben.

Végezetül a 82. cikk alkalmazása tekintetében az Európai Bíróság a *jogdíjak mértékét* is vizsgálta. Ennek során az Európai Bizottság részletes elemzést nyújtott be a Bírósághoz, és bár elismerte, hogy a felmérése nem vesz figyelembe minden szempontot, de egy olyan jogdíj, amelynek összege többszöröse a többi tagállamban beszedett jogdíjnak természeténél fogva tisztességtelen, és jelen esetben ilyen jogdíjról van szó. Ezzel kapcsolatban a luxemburgi székhelyű bíróság kifejtette, hogy ha egy erőfölényben levő vállalkozás a szolgáltatásaira olyan díjakat szabott, amelyek jelentősen magasabbak a többi tagállamban alkalmazottaknál, és ha a díjak mértékének összehasonlítása megegyező alapokon nyugodott, ezt a különbséget az erőfölénnyel való visszaélés gyanújaként kell tekinteni. Ebben az esetben a kérdéses vállalkozás feladata annak igazolása, hogy az eltérés az érintett tagállam és minden más tagállamban fennálló helyzet objektív különbségein alapul.²⁹³ A SACEM itt számos érvet felhozott, azonban a Bíróság azokat nem találta elfogadhatónak és a magas jogdíjakat elsősorban a SACEM működési költségeinek magas szintjével magyarázta.²⁹⁴ Minderre tekintettel az Európai Bíróság az alábbi választ adta az e körben feltett kérdésekre: *Az EGK-Szerződés 86. cikkét (ma EK Szerződés 82. cikkét) úgy kell értelmezni, hogy a közösségi piac egy jelentős részén erőfölényben lévő nemzeti szerzőijog-kezelői társaság, tisztességtelen üzleti feltételeket alkalmaz akkor, ha*

²⁹¹ *Ministère public kontra Jean-Louis Tournier* 24. bekezdés

²⁹² *Ministère public kontra Jean-Louis Tournier* 31. bekezdés

²⁹³ *Ministère public kontra Jean-Louis Tournier* 38. bekezdés

²⁹⁴ *Ministère public kontra Jean-Louis Tournier* 39-42. bekezdések

*a szolgáltatásaira olyan díjakat szab, amelyek jelentősen magasabbak a többi tagállamban alkalmazottaknál, és a díjak mértékének egységes alapon történő összehasonlítása alapján. Nem ez lenne a helyzet, ha a kérdéses szerzőjog-kezelő társaságnak módjában állna annak igazolása, hogy ez a különbség az érintett tagállamban és a többi tagállamban a szerzői jogok kezelése között fennálló tárgyilagos és lényeges eltéréseken alapul.*²⁹⁵

Az Európai Bíróság ítéletében számos, korábban függő kérdést tisztázott. Fontos elvi tételt mondott ki az Európai Bíróság, amikor az összehangolt magatartás tekintetében hangsúlyozta, hogy az akkor ütközik a közösségi jogba, amennyiben nincs az ilyen magatartásra más ésszerű magyarázat. Mint azt a későbbiekben látni fogjuk, mind a Bíróság, mind az Európai Bizottság jó ideig még vonakodva volt hajlandó ezen a területen komolyabb fellépésre.²⁹⁶ Mindazonáltal a szerződéskötéstől való elzárkózás, ha együttesen történik, akkor a 81. cikk hatálya alá eshet. Ugyanakkor a szerződéskötéstől elzárkózás a korábbi joggyakorlatnak megfelelően igen könnyen a 82. cikkbe ütközhet, tekintettel a gyakori *de facto* monopol helyzetre egy-egy közös jogkezelő vonatkozásában. Figyelemre méltó továbbá a jogdíjak nagysága tekintetében, hogy a Bizottság az eljárás során összehasonlította és előterjesztette a Bíróságnak az egyes tagállamokban érvényesülő jogdíjakat és a Bizottság kifejtette, hogy azok a nemzeti jogi és gazdasági környezet által részben meghatározottak, ugyanakkor ennek ellenére mégis megfelelő mérceként szolgálhatnak a jogdíjak túlzó mértékének megállapításához. Fontos szempont volt még az eljárásban érintett közös jogkezelő saját költsége, hiszen gyakorlatilag azt mondta az Európai Bíróság, hogy a magas jogdíjakat nem lehet azzal indokolni, hogy az a közös jogkezelő működéséhez szükségesek, amikor ezek a költségek nem indokoltak, túlságosan magasak és a közös jogkezelő nem működik eléggé hatékonyan. Ugyanakkor az ügy tanulsága az is, hogy a százalékosan meghatározott jogdíj önmagában nem jogellenes azért, mert nem tükrözi az előállítás költségeit. Egyesek a Bizottság beavatkozását úgy jellemezték a “SACEM és a francia diszkótulajdonosok közötti háborúban”, mint amely “rohammal” az Európai Bizottság a lehető legerőteljesebb jelzést adta a nemzeti bíróságoknak, hogy állapítsák meg a 82. cikk megsértését.²⁹⁷

2.12. Lucazeau

²⁹⁵ *Ministère public kontra Jean-Louis Tournier* 46. bekezdés

²⁹⁶ Rose et al., *Bellamy and Child : European community law of competition*. 370. oldal

²⁹⁷ Shaw Josephine, "Music to Their Ears," *European Law Review* 15, no. 1 (1990).

Lucazeau kontra SACEM²⁹⁸ ügyben nagyon hasonló kérdésekkel szembesült az Európai Bíróság, mint a *Torunier* esetben, amelyet az is jelez, hogy Jacobs főtanácsnok közös indítványt terjesztett elő a két ügyben. Az előzetes döntéshozatali eljárás keretében a *Cour d' appel, Poitiers* terjesztett elő kérdéseket a luxemburgi székhelyű bírósághoz mind a 81., mind a 82. cikkek vonatkozásában. Az alapul szolgáló jogvitában diszkó üzemeltetők és a SACEM között zajlott ismét a vita. Ebben az ügyben az előterjesztett kérdés konkrétan rákérdezett, hogy a gazdasági erőfölényben lévő és más közös jogkezelőkkel kölcsönös képviseleti szerződést kötő SACEM által beszedett 8.25 százalékos jogdíj a 82. cikk szerint tisztességtelen üzleti feltételnek minősül-e, amennyiben a jogdíj nyilvánvalóan magasabb, mint amit a hasonló közös jogkezelők a többi tagállamban szednek? A 81. cikk kapcsán ismét az összehangolt magatartásra összepontosított a kérdés, amelynek lényege az volt, hogy a kölcsönös képviseleti szerződések által létrehozott, a tagállamokban, de facto monopol helyzetben lévő közös jogkezelők, amennyiben a standard szerződéseikben a külföldi művek játszása után fizetendő jogdíjakat rögzítik, összehangolt magatartásnak minősülhet-e a 81. cikk (1) bekezdése értelmében? A Bíróság előbb a második kérdést vizsgálta, miután felhívta a figyelmet arra, hogy a nemzeti bíróság kérdése nem egyértelmű. Az ítélet először röviden utal a kölcsönös képviseleti szerződések nemzetközi szerződésekben lefektetett alapjaira, majd kifejezésre juttatja, hogy a kölcsönös képviseleti szerződések önmagukban nem ütköznek a 81. cikk (1) bekezdésébe.²⁹⁹ Más lenne azonban a helyzet, ha a közös jogkezelők olyan kizárólagos szerződéseket kötnének, amelyek nem engednék külföldön a repertoárhoz való közvetlen hozzáférést. Mivel ez korábbhoz képest nem állt már fenn a tényállás alapján, így a Bíróság azt vizsgálta, hogy a közös jogkezelők összehangolt magatartás útján fenntartották-e kizárólagos jogaikat. A Bíróság kategorikusan kijelentette, hogy a nemzeti közös jogkezelők olyan magatartása, amely szisztematikusan elzárkózik a repertoárhoz való közvetlen hozzáférés engedélyezésétől külföldi felhasználóknak, alkalmas arra, hogy a 81. cikk értelmében összehangolt magatartásnak minősüljön. Ugyanakkor ehhez azt kell bizonyítani, hogy nincs más ésszerű indoka a magatartásnak, azonban ilyen ésszerű indok például amennyiben a közös jogkezelőknek saját üzemeltető és ellenőrző szervezetet kellene kiépíteni a másik államban, ha közvetlen hozzáférést enged a repertoárjához.³⁰⁰ Mindenesetre a konkrét

²⁹⁸ François Lucazeau and others v Société des Auteurs, Compositeurs et Editeurs de Musique (SACEM) and others. Judgment of the Court of 13 July 1989. Joined cases 110/88, 241/88 and 242/88. European Court reports 1989 Page 02811, továbbiakban: *Ministère public kontra Jean-Louis Tournier*; és *Ministère public v Jean-Louis Tournier and François Lucazeau and others v Société des Auteurs, Compositeurs et Editeurs de Musique (SACEM) and others*. Joined Opinion of Mr Advocate General Jacobs delivered on 26 May 1987. Case 395/87. European Court reports 1989 Page 02521.

²⁹⁹ Lucazeau kontra SACEM 14. bekezdés

³⁰⁰ Lucazeau kontra SACEM 17-18. bekezdések

tényállás alapján annak eldöntése, hogy összehangolt magatartásról van-e szó, a nemzeti bíróság feladata.

Ami a 82. cikket illeti, a Bíróság kifejtette, amennyiben a jogdíjak mértékének következetes összehasonlítása eredményeként megállapítható, hogy a gazdasági erőfölényben lévő közös jogkezelő által szedett jogdíj lényegesen magasabb, mint más tagállamokban, akkor a különbség a gazdasági erőfölénnyel való visszaélésre utaló körülmény. Ilyen esetekben pedig a vállalkozásoknak kell igazolniuk a díjkülönbözetet, a tagállamok közötti objektív körülményeken alapuló különbségekkel.³⁰¹ Nem fogadta el a Bíróság SACEM azon érveit, amely a diszkók által szedett magas díjakra, a hagyományosan magas szintű francia jogvédelemre, a jogdíj beszedésének módjára és a francia jog speciális rendelkezéseire alapozva próbálta kimenteni a magatartást. A Bíróság a Tournier ügghöz hasonlóan megjegyezte, hogy a SACEM működési költségei magasak, amelynek elképzelhető, hogy éppen a verseny hiánya az oka. A Bíróság abban a kérdésben nem tudott dönteni hiányos tényállás és az előzetes döntéshozatali eljárás szabályai miatt, hogy a jogdíj mértéke tisztességtelen-e?

Az eset ismét rávilágít a Tournier ügyben is érintett néhány alapvető szempontra. Így többek között, hogy ha a jogdíjak estén a tényleges vagy valószínű eladások számához viszonyított a jogdíj, akkor az nem jogellenes önmagában, ahogy az sem, hogy eltér az egyes tagállamokban a jogdíj mértéke. Ugyanakkor kirívó eltérések a gazdasági erőfölénnyel való visszaélésre utaló jelek. Továbbá, a kölcsönös képviseleti szerződések, mint szolgáltatásra irányuló szerződések önmagukban nem minősülnek a 81. cikk (1) bekezdésébe ütközőnek.³⁰² Valmint ismét megerősítésre került, hogy a közös jogkezelők közös, kollektív magatartása a 81. cikk hatálya alá eshet. A Bíróság gyakorlatilag a két jogesetet egy nap döntötte el és azonos érvek mentén.

2.13. Tremblay I.

A **Tremblay kontra Bizottság I.**³⁰³ ügyben ismét diszkó üzemeltetők fordultak a SACEM ellen, jelen esetben azonban az Európai Bizottsághoz tettek bejelentést. A panasz lényege a korábban már megismert problémákra összepontosított, nevezetesen, hogy a közös jogkezelők felosztják a piacot egymás között, a SACEM által szedett jogdíj a 82. cikkbe

³⁰¹ *Lucazeau kontra SACEM* 25. bekezdés

³⁰² Lásd még Boytha Györgyn in Király, ed., *Az Európai Közösség Kereskedelmi Joga*, 365-66. oldalak.

³⁰³ *Roger Tremblay and François Lucazeau and Harry Kestenberg v Commission of the European Communities*. Judgment of the Court of First Instance (Second Chamber) of 24 January 1995. Case T-5/93. European Court reports 1995 Page II-00185.

ütközik, mivel túlzó, valamint diszkriminatív és végezetül nincs lehetőség a külföldi és belföldi repertoárhoz külön-külön hozzáférni, hanem a kettőt együtt lehetséges csak „használni”. A panasz vizsgálatát az Európai Bizottság felfüggesztette, tekintettel a két előzőleg ismertetett előzetes döntéshozatali eljárásra. Az előzetes döntéshozatali eljárásokban megszületett ítéletek után a Bizottság folytatta az eljárást, különösen ami a jogdíjak összehasonlítását illeti. Tekintettel arra, hogy a Bizottság „mindössze” egy jelentést tett le az asztalra, az EKSz alapján az eljárásban érdekelt felek kérték a Bizottságot, hogy fejtse ki a panaszokkal kapcsolatos álláspontját. A Bizottság a későbbiekben úgy döntött, hogy nem indít eljárást, mivel az ügy elsősorban nemzeti ügy és a szubszidiaritás elvét figyelembe véve nem a Bizottság feladata eljárni. Egyben azt is megállapította egy levelében, hogy a vizsgálat akkori szakaszában nem lát olyan körülményt, amely a 82. cikk alkalmazását lehetővé tenné. Az ügy elsősorban eljárásjogi kérdésekkel foglalkozott, de néhány bekezdésében utalt a korábbi közös jogkezelőkre vonatkozó határozataira. Így többek között kifejtette, hogy a Bizottság által készített összehasonlító elemzés a jogdíjakról lehetővé teszi a francia bíróságok számára annak megállapítását, hogy a SACEM jogdíjai túlzó árazásnak minősülnek-e.³⁰⁴ Továbbá az Elsőfokú Bíróság gyakorlatilag jóváhagyta a Bizottság által az összehasonlító elemzésében használt módszert.³⁰⁵

2.14. Tremblay II.

A **Tremblay kontra Bizottság II.**³⁰⁶ ügyben ismét az Elsőfokú Bírósághoz került az ügy körülbelül két év múltán. A központi kérdés ismét a Bizottság eljárása volt. Az ügy felperesei a Tremblay kontra Bizottság I. ügyben született döntés után, a Bizottság jogi megközelítésével nem értettek egyet. A Bizottság ugyanis kifejtette, hogy álláspontja szerint a közös jogkezelők párhuzamos magatartása annak köszönhető, hogy a közös jogkezelők hasonló helyzetben vannak a tagállamokban. Kifejtette továbbá, hogy, a Jacobs főtanácsnok által a Tournier and Lucazeau ügyekben tett indítvánnyal egyezően, álláspontja szerint is a szerzői jogok piaca egy sajátos piac, ahol a szerzői jogok védelme folytonos felügyeletet és jogkezelést igényel annak érdekében, hogy az hatékony legyen. Továbbá célszerűbb megbízni egy már az adott tagállamban működő jogkezelőt ezekkel a

³⁰⁴ *Tremblay kontra Bizottság I.* 70. bekezdés

³⁰⁵ *Tremblay kontra Bizottság I.* 71. bekezdés

³⁰⁶ Roger Tremblay, Harry Kestenberg and Syndicat des exploitants de lieux de loisirs (SELL) v Commission of the European Communities. Judgment of the Court Of First Instance of 27 November 1997 in Case T-224/95. European Court reports 1997 Page II-02215., továbbiakban: *Tremblay kontra Bizottság II.*

feladatokkal, mint saját magának megtelepednie.³⁰⁷ Ami az összehangolt magatartást illeti, a brüsszeli intézmény szerint a közös jogkezelők magatartására nem az az egyetlen ésszerű magatartás, hiszen utóbbiaknak nem áll érdekében más módszer alkalmazása.³⁰⁸

Az ítélet azon szempontból fontos, hogy immár teljes bizonyossággal megerősítette a korábbi, alakuló joggyakorlatát, mely szerint a jogdíjak mértéke összevethető más tagállamokban alkalmazott jogdíjakkal és a túlságosan nagy különbség jogsértésre utalhat. Ugyanakkor a tekintetben, hogy mekkora eltérés jogellenes, azt nem határozta meg, illetve nem adott arra sem iránymutatást, milyen módszerrel állapítható meg hogy mikor túlzottan magasak az árak. A másik alapvető jelentőségű tétel az ítéletben, hogy úgy tűnik az Elsőfokú Bíróság implicit módon elfogadta a Bizottság azon érvelését, mely szerint a kölcsönös képviseleti szerződések önmagukban azért nem ütköznek a 81. cikk (1) bekezdésébe, mivel azok hatékony módjai a közös jogkezelés megszervezésének.

Mindkét Tremblay ügyben a kérdés elsősorban az eljárásjogi problémákra, valamint a közösségi érdek hiányára fókuszált. A Bizottság mégis hosszas vizsgálatot folytatott le. A nagy "felfordulást" talán az okozta, hogy a korábbi joggyakorlat bizonyos várakozásokat ébresztett a piaci szereplőkben, ugyanakkor a korábbi diszkrimináció megszűntével a Bizottság érdeklődése mintha alábbhagyott volna.³⁰⁹ *Torremans* a Bizottság magatartását már "felkészülésként" értékelte politikai szempontból az on-line világ szabályozására, ugyanis álláspontja szerint azt is indokolhatta a Bizottság tartózkodását, hogy nem akart erős ellenségeket szerezni ekkor.³¹⁰ Ugyanő gyakorlatilag meg is jósolta, hogy "a közös jogkezelőkre irányuló antitröszt vita hamarosan visszatérhet, hogy üldözze őket"³¹¹.

2.15. IFPI Simulcasting

A közös jogkezelés és a közös jogkezelők versenyjogi értékeléséhez kapcsolódó következő mérföldkő az **IFPI Simulcasting**³¹² ügy, amelyben az Európai Bizottság immár a digitális kihívásokra reagáló közös jogkezelők kölcsönös képviseleti megállapodásait

³⁰⁷ *Tremblay kontra Bizottság II.* 17. bekezdés

³⁰⁸ *Tremblay kontra Bizottság II.* 18. bekezdés

³⁰⁹ Torremans Paul, "Collecting Societies: Sorry, The Community is No Longer Interested," *European Law Review* 22, no. 4 (1997).

³¹⁰ Lásd *Ibid.*

³¹¹ *Ibid.*

³¹² Notice pursuant to Article 19(3) of Council Regulation No 17 concerning an application for negative clearance or exemption under Article 81(3) of the EC Treaty (Case COMP/C2/38.014 – IFPI "Simulcasting") *Official Journal C* 231 , 17/08/2001 P. 0018 - 0021 és 2003/300/EC: Commission Decision of 8 October 2002 relating to a proceeding under Article 81 of the EC Treaty and Article 53 of the EEA Agreement (Case No COMP/C2/38.014 – IFPI "Simulcasting") *Official Journal L* 107 , 30/04/2003 P. 0058 - 0084., továbbiakban: *Simulcasting*; lásd még EC Competition Policy Newsletter, 2003/1, 44 - 50. oldalak és XXXIInd Report on Competition Policy (2002).

értékelte. 2000. novemberében az International Federation of the Phonographic Industry (IFPI) mentesülés érdekében az Európai Bizottsághoz fordult. Ennek keretében a modell megállapodásról kérte ki az Európai Bizottság álláspontját. A megállapodás az ún. simulcasting tevékenységekre vonatkozott, amely gyakorlatilag a televíziós és/vagy rádiós jelekbe foglalt hangfelvételek Interneten történő szimultán, párhuzamos közvetítését (továbbiakban: párhuzamos közvetítés) jelentette az érintett modell megállapodásban.³¹³ Az IFPI tagjai hang és videofelvétel gyártók, amelyek egyben nemzeti közös jogkezelők tagjai is. Az IFPI nem részese a megállapodásoknak, de a tagjai igen. A brüsszeli intézmény határozatában összefoglalta a 2003-ig terjedő joggyakorlatot és megállapította, hogy alapvetően három főbb témakörre összepontosítottak a közösségi intézmények a közös jogkezelők vonatkozásában. Egyrészt a *közös jogkezelők és a felhasználók közötti*, másrészt a *közös jogkezelők és tagjaik közötti* kapcsolatra és végezetül a *közös jogkezelők kölcsönös megállapodásaira*.³¹⁴ Jelen ügy közvetlenül az utóbbihoz kapcsolódik, de közvetve érinti a közös jogkezelők és a felhasználók közötti viszonyt is. Mielőtt a Bizottság elvégezte volna a versenyszempontú elemzést rövid elemzésbe bocsátkozott a digitális technológia és a közös jogkezelők fejlődéséről. *A digitális technológia ugyanis lehetővé tette, hogy az elsősorban nemzeti vagy regionális területi licencek alapján működő társaságok, globális szinten is kiaknázzák a közös jogkezelők által kezelt hangfelvételeket az Interneten.* A kérelmezők szerint a modell megállapodás elősegíti a multi-territoriális licencek adását. A hagyományosan mono-territoriális alapon szerveződő közös jogkezelők jelenlegi üzleti modellje nem vonatkozott az Internet miatt szükségszerűen több államot is érintő párhuzamos közvetítésre. Ez az oka annak is, hogy a jelenlegi kölcsönös megállapodások nem adnak lehetőséget a multi-territoriális licencek adására a saját és a testvér jogkezelők repertoárjára. Tekintettel arra, hogy az Internetes párhuzamos közvetítésre alkalmazandó modell a célország alapelvein nyugszik, szükséges a közös jogkezelők felhatalmazása multi-territoriális fellépésére és így a multi-territoriális, több repertoárt magába foglaló licencek adására.

A kölcsönös megállapodások alapvetően két termékpiacot érintettek, egyrészt a gyártók közös jogkezelői közötti multi-territoriális párhuzamos közvetítéssel kapcsolatos jogkezelési szolgáltatásokat; másrészt a multi-territoriális és multi-repertoár engedélyezését párhuzamos közvetítési jogoknak.³¹⁵ A Bizottság a SSNIP-tesztet³¹⁶ alkalmazva arra jutott, hogy mindkét esetben a párhuzamos közvetítési jogokra

³¹³ *Simulcasting* 2. bekezdés

³¹⁴ *Simulcasting* 13. bekezdés

³¹⁵ *Simulcasting* 32. bekezdés

³¹⁶ Small but significant non-transitory increase in price (kicsi de jelentős, nem átmeneti áremelés), közkeletűbb nevén hipotetikus monopolista teszt.

korlátozódik az érintett piac.³¹⁷ Az iparág jellemzése során a Bizottság elvi élel megállapította, hogy az off-line, hagyományos szerzői jogi licencek kapcsán a közös jogkezelők a piacakon gazdasági erőfölényben vannak, gyakran monopol helyzetben is és a kínálati oldalon minimális verseny érvényesül. Ez gyakorlatilag 100 százalékos piaci részesedést jelent, és ezt a de facto domináns piaci helyzetet az Európai Bíróság is elismerte ítéleteiben.³¹⁸ Ez azt jelenti, hogy egymáshoz képest azonos helyzetben vannak a szerzői és szomszédos jogok engedélyezése kapcsán. Ehhez a helyzethez képest a párhuzamos közvetítés licencei vonatkozásában a kölcsönös szerződések változást hoznának, hiszen lehetőséget teremt a versenyre az EGT területén a közös jogkezelők között a multi-territoriális és multi-repertoár párhuzamos közvetítés licencei terén ha a jelek az EGT területéről származnak. Ugyanez érvényes a társaságok közötti multi-territoriális kezelési szolgáltatásokra.³¹⁹ A Bizottság kiemelte, hogy bár új piacról van szó, így az érintettek piaci helyzetére még nincsenek adatok, de a jelenlegi struktúrából bizonyos következtetéseket le lehet vonni, különösen ami a jogi szabályozást illeti.³²⁰

A korábbi joggyakorlatnak megfelelően a brüsszeli intézmény rögzítette, hogy a közös jogkezelők, mint a 81. cikk - és nem a 86. cikk - hatálya alá tartozó vállalkozások, és az általuk kötött szolgáltatásokra vonatkozó szerződések a 81. cikk (1) bekezdésének hatálya alá tartoznak. A szerzői és szomszédos jogok felhasználási engedélyei kapcsán az online piac lényegesen különbözik a hagyományos offline piactól, hiszen nincs szükség az engedélyezett helyiségek fizikai felügyeletére, hanem az Interneten közvetlenül történik. Erre tekintettel a hagyományos és igazolásként elfogadott érv úgy tűnik nem állja meg a helyét, azaz ne versenyezzenek határokon átnyúlóan.³²¹ Mivel új termékről van szó, ezért bizonyos együttműködésre szükség van a közös jogkezelők között. A bonyolult díjazási rendszer kapcsán megjegyezte továbbá, hogy elismeri a megfelelő díjazás szükségességét, mint ahogyan az a joggyakorlat szerint a szerzői jog lényegi eleme. Ugyanakkor ez korlátozható amennyiben a szerzői joggal való élés a 81. cikk (1) bekezdésébe ütköző magatartást valósít meg, és a jelen esetben felállított rendszer is a jog kezelésére vonatkozik, így a 81. cikk alkalmazandó.³²² Az ügyben vizsgált díjazási rendszer korlátozza a közös jogkezelőket a jogdíj szabad meghatározásában, sőt a multi-repertoár/multi-territoriális licenc esetén az nagy mértékben már *ab initio* meghatározott, amely az EGT területén jelentősen csökkenti az árversenyt, sőt a részt vevő közös jogkezelők pontosan

³¹⁷ *Simulcasting* 33-34. bekezdések

³¹⁸ *Simulcasting* 45. bekezdés

³¹⁹ *Simulcasting* 46-47. bekezdés

³²⁰ *Simulcasting* 48. bekezdés

³²¹ *Simulcasting* 60-61. bekezdések

³²² *Simulcasting* 66. bekezdés

ugyan azt fogják kínálni.³²³ Valójában a közös jogkezelők szabadsága az ilyen licencek megadása és kezelése vonatkozásában három területen marad meg mindösszesen, azonban a versenyjogi aggályokat a nem-kizárólagos karaktere a szerződéseknek, eloszlatja a legtöbb aggodalmat a jogok kezelése vonatkozásában. Ez azonban a downstream piacokról már nem mondható el.³²⁴ Az a tény ugyanis, hogy az egyes közös jogkezelők meghatározhatják a nemzeti tarifákat nem csúcsosodik ki árversenybe, hiszen azok egy globális párhuzamos közvetítési tarifába olvadnak és amely ugyan az lesz mindenütt, függetlenül attól, hogy ki jogosít éppen. Az az elem azonban, hogy a közös jogkezelők a feltételekről egyedileg tárgyalhatnak a felhasználókkal valamilyen szintű árversenyt jelenthet a közös jogkezelők között, de ez nem minden esetben lesz igaz, azaz nem minden esetben fog árverseny érvényesülni ennek következtében. A nagy felhasználók esetén ugyanis utóbbi valószínűbb, mint a kis- és közepes felhasználók esetében. A legtöbb esetben nem lesz azonban verseny.³²⁵ Ugyanakkor az sem vitatható el, hogy a közös jogkezelők megállapodásai a szerzői jogok és szomszédos jogok természetéből eredően tartalmazzanak arra vonatkozó megállapodást, ám jelen modell megállapodás annak elismerésén túlmegy, hogy a közös jogkezelőknek elég bevételre kell szert tenniük az egymás közötti pénzügyi kötelezettségeik teljesítéséhez, mivel előírja, hogy hogyan történik mindez azáltal, hogy a célország jogdíjait teszi kötelezővé. Ez azonban túlmegy azon ami objektív szükséges a kölcsönös megállapodás létezéséhez.³²⁶ Hovatovább, ami az egészét különösen jogellenessé teszi az az árverseny hiánya, amely abból fakad, hogy a rendszer nem csak a mű felhasználásának díját tartalmazza, hanem az engedélyező működési költségeit is. Ennek meg nem különböztetése pedig ahhoz vezet, hogy jelentősen csökken a verseny lehetősége közöttük a szolgáltatások díjazásában. Ugyan emiatt a jövőbeni felhasználók a hatékonyságukat sem tudják megítélni.³²⁷ Erre tekintettel az egységes globális díjat az Európai Bizottság úgy ítélte meg, hogy az nem szükséges közvetlenül, továbbá nem igazolható objektív alapokon sem.

Az Európai Bizottság kifejezte azt a követelményt, hogy a vállalkozások számára a közös jogkezelők lehetővé kell, hogy tegyék a nyújtott szolgáltatás költségeinek megítélését.³²⁸ Különösen, ami a két különböző szolgáltatást illeti, nevezetesen a szerzői jog jogosultjának és a (leendő) felhasználóknak nyújtott szolgáltatást.³²⁹ A brüsszeli intézmény a pusztán és szigorúan technikai jellegű egyeztetéseket és megállapodásokat,

³²³ *Simulcasting* 67. bekezdés

³²⁴ *Simulcasting* 68. bekezdés

³²⁵ *Simulcasting* 69. bekezdés

³²⁶ *Simulcasting* 70. bekezdés

³²⁷ *Simulcasting* 71. bekezdés

³²⁸ *Simulcasting* 75. bekezdés

³²⁹ *Simulcasting* 74. bekezdés

amelyek technikai fejlődést vagy együttműködést céloznak, jogszerűnek ítélt, amennyiben azok nem vezetnek árrögzítéshez akár megállapodás formájában, akár gyakorlatban, mivel nem tartoznak a 81. cikk (1) bekezdése alá.³³⁰

A fenti magatartások 81. cikk (1) bekezdésébe ütközésének megállapítása után az Európai Bizottság megvizsgálta, hogy teljesülnek-e a 81. cikk (3) bekezdésének feltételei. Ami az első feltételt illeti, megjegyezte, hogy bizonyos együttműködések jogszerűek lehetnek, amelyet a növekvő versenynyomás, a globalizáció miatti piaci változások, a technikai fejlődés sebessége és még általánosabban a piacok dinamikusabb természete indokolhat.³³¹ A szóban forgó megállapodás ilyennek tűnik és számos versenyre előnyös elemet tartalmaz. Példának okáért csökkenti a bizonytalanságot, új szolgáltatást jelent és ún. egyablakos rendszert (one-stop-shop) tesz lehetővé. Gyakorlatilag új termékről van szó.³³² Általában az együttműködési megállapodások esetén a legaggályosabb a kibocsátás korlátozása, de ez jelen esetben nem probléma, tekintettel, hogy az új termék hatására a kibocsátás nő.³³³

Ami a második feltételt illeti, az egyértelműen teljesül, hiszen a termék forgalmazását egyértelműen javítja a párhuzamos továbbítás technikai megoldásával, a licencia tárgyalások egyszerűbbé tételével, valamint a kisebb kiadók által új és még kipróbálatlan művészeknek jutatott azonos díjazás miatt.³³⁴ A megállapodás továbbá a fogyasztók javára válik mind rövid, mind hosszú távon.³³⁵

A Bizottság részletesebb elemzést kellett, hogy végezzen a *szükségesség* vonatkozásában és az árrögzítéssel szembe kellett állítania a felek jogszerű céljait, mint pl. a megfelelő jogi védelem, valamint a kellő és arányos díjazás igénye. Lényegében a Bizottság két alapvető problémát látott. Az első, a már említett egységes díj. E tekintetben azonban a felek megváltoztatták a modell megállapodást és elkülönítették a két díjtételt, továbbá a működési költségeket megjelenítették a díjszámítás során, ráadásul a származási ország elve szerint. A javasolt változásokhoz bár idő kell, a Bizottság pozitívnak ítélte, hogy korlátozott mértékben bevezeti az árversenyt és a módosítások bevezetésére felajánlott időt elegendőnek ítélte.³³⁶ Végezetül a Bizottság a legkevésbé korlátozónak az új termék létrehozásához és forgalmazásához azt a megoldást ítélte, amikor a közös jogkezelők nemzeti jogdíjat előre határozzák meg, különös tekintettel a szerzői jog lényegét jelentő díjazás szükségességére.³³⁷

³³⁰ *Simulcasting* 79. bekezdés

³³¹ *Simulcasting* 84. bekezdés

³³² *Simulcasting* 85-87. bekezdések

³³³ *Simulcasting* 88. bekezdés

³³⁴ *Simulcasting* 89-92. bekezdés

³³⁵ *Simulcasting* 93-95. bekezdések

³³⁶ *Simulcasting* 96-107. bekezdések

³³⁷ *Simulcasting* 108-115. bekezdések

Ami a verseny fennmaradására vonatkozó feltételt illeti, a Bizottság hangsúlyozta, hogy a nemzeti monopóliumok miatt eddig nem volt verseny, az új termék azonban igaz, korlátozottan, de bevezeti azt. Különösen mivel a közös jogkezelőknek lehetősége lesz a hatékonyság, a szolgáltatás minősége és az üzleti feltételek vonatkozásában differenciálni magukat, amellett, hogy nő a transzparencia és, hogy a megállapodás hozzájárul az egységes piac megteremtéséhez.³³⁸

A fentebb kifejtettekre tekintettel a Bizottság megállapította, hogy teljesülnek a 81. cikk (3) bekezdésének feltételei.

A Bizottság határozata ismét határozott fejlődést jelentett a közös jogkezelőkre vonatkozó joganyag fejlődésében, különösen ami a digitális, technikai fejlődés kérdését illeti. 1981 óta ez volt az első formális határozata közös jogkezelők kapcsán, és itt fejtette ki legteljesebben ezidáig az Európai Bizottság a digitális felhasználás által támasztott kihívásokat, illetve az arra adható versenyjogi válaszokat.³³⁹ A 81. cikket a Bizottság alkalmazhatónak találta annak elismerése mellett, hogy a közös jogkezelők együttműködése elengedhetetlen a párhuzamos továbbítás új termékként történő alkalmazásához.³⁴⁰ Alapvető jelentőségű egyrészt, hogy új termékek létrehozása esetén a 81. cikk (3) bekezdés alkalmazásával a Bizottság elő kívánta segíteni, a nem létező verseny helyett legalább a korlátozott verseny kialakulását.³⁴¹ Ez a gondolat a későbbiekben is megjelenik, sőt a bizottsági paradigmaváltás kezdetének az első komoly jele. Kifejezetten előrelépésnek tekintette a Bizottság az európai szintű forgalmazás lehetőségét, annak hatékonysága és az alacsony tranzakciós költségek miatt³⁴², továbbá mivel az Internetnek köszönhetően immár a területi védelem nem feltétlenül elengedhetetlen. Egyes szerzők a művek forgalmazásának potenciális növekedésének elismerését a Bizottság által, egyben a kulturális értékek figyelembe vételének vélik.³⁴³ Bár a verseny továbbra is korlátozott szinten jelenhetett csak meg, a megállapodás azt mégis lehetővé tette. Igaz, megjegyzendő, hogy a 81. cikk (3) bekezdésének vizsgálata során megjegyezte, a

³³⁸ *Simulcasting* 116-123. bekezdések

³³⁹ Nem véletlen, hogy az Európai Bizottság rendszeres hírlevelében az alábbi címmel került a jogeset ismertetésre: A diszkóktól a weboldalakig, új megközelítés a zenei szerzői jogok engedélyezéséhez: a *Simulcasting* határozat. Mendes Pereira Miguel "From discohèques to websites, a new approach to music copyright licensing: the *Simulcasting* decision," *EC Competition Policy Newsletter*, no. 1 (2003).

³⁴⁰ Lásd még Aitman David és Jones Alison, "Competition Law and Copyright: Has the Copyright Owner Lost the Ability to Control His Copyright," *European Intellectual Property Review* 26, no. 3 (2004).

³⁴¹ Lásd még Mendes Pereira, "From discohèques to websites, a new approach to music copyright licensing: the *Simulcasting* decision."

³⁴² Lásd még Korah, *Intellectual property rights and the EC competition rules*. 37. old., valamint Toft Torben, "Collective Rights Management in the Online World - A review of recent Commission initiatives," in *Intellectual Property & Competition Law* (Brussels, The Conrad Hotel: European Commission Competition DG and Information, Communication and Media, 2006). 8. old.

³⁴³ Psychogiopoulou Evangelia, "EC Competition Law and Cultural Diversity: The Case of the Cinema, Music and Book Publishing Industries," *European Law Review* 30, no. 6 (2005).

megállapodásban rejlő korlátozás csak időlegesen biztosít mentességet, amíg a kezdeti szakasza tart az új termék bevezetésének.

A Bizottság a vizsgált megállapodást összevetette egy másik lehetőséggel is, amikor is teljesen szabadon határozza meg minden közös jogkezelő a mások repertoárjának díját is, ezt azonban a szerzői jog természetéből eredő jellegzetességek miatt elvetette,³⁴⁴ ugyanakkor nem engedélyezte a piac területi felosztását.³⁴⁵

³⁴⁴ Lásd még Rose et al., *Bellamy and Child : European community law of competition*. 325. old.

³⁴⁵ Lásd még Faull és Nikpay, *Faull & Nikpay : the EC law of competition*. 1292. old.

2.16. Santiago Megállapodás

BUMA és SABAM (Santiago Megállapodás)³⁴⁶ ügyben ismét az Európai Bizottság járt el. Az eljárás alapjául szolgáló bejelentésben a BUMA, a GEMA, a The Performing Right Society Ltd. (PRS) és a SACEM közös jogkezelő társaságok számos olyan kétoldalú és kölcsönös megállapodásról értesítették a Bizottságot, amelyeket egymással, valamint más társaságokkal kötöttek meg. A portugál SPA kivételével a többi EGT-n belüli közös jogkezelő társaság később csatlakozott a bejelentéshez. Lényegét tekintve a bejelentett megállapodások néhány apró eltérés kivételével megegyeztek. A bejelentett megállapodások megfeleltek a standard Santiágo Megállapodásnak (a továbbiakban: Santiago Megállapodás), amelyet 2000 óta világszerte alkalmaztak, többek között a fent említett társaságok is. A Santiago Megállapodás a zeneművek online környezetben nyilvános előadásának engedélyezésére való jogra vonatkozik, és a bejelentő társaságok által korábban megkötött, jelenleg hatályos kétoldalú kölcsönös képviselési megállapodások számos módosítását tartalmazza. A megállapodás feljogosította a feleket arra, hogy ne kizárólagos engedélyt adjanak ki a másik fél repertoárjába tartozó zeneművek nyilvános előadására online környezetben világszerte.³⁴⁷ A harmadik felek által megküldött észrevételek és a vizsgálat során begyűjtött további információk alapján a Bizottság 2004. április 29-én kifogásközlést küldött a 16 bejelentő félhez. A Bizottság álláspontja szerint a probléma abban rejlett, hogy a megállapodás (második szakasza) szerint az említett multirepertoár engedélyek kiadására jogosult társaság csak annak az országnak a közös jogkezelő társasága lehet, amelyben a tartalomszolgáltató gazdasági székhellyel rendelkezik. Tekintettel arra, hogy EGT-n belül területenként egyetlen, monopolhelyzetű közös jogkezelő társaság létezik, és mindegyik közös jogkezelő társaság ilyen kétoldalú megállapodást köt, ez azt jelenti, hogy minden egyes nemzeti közös jogkezelő társaság abszolút területi kizárólagossággal rendelkezik a zeneművek online előadására szóló több területre érvényes/multirepertoár engedélyek kiadása területén. Ezen felül a megállapodás tartalmazott egy legnagyobb kedvezményes elbánásról szóló záradékot, amely megerősítette a fent említett kizárólagosságot. Ezért a kifogásközlésszerint - bár 81. cikk megsértése az egyes társaságok saját területen történő

³⁴⁶ Az 1/2003 tanácsi rendelet 27. cikkének (4) bekezdése értelmében közzétett értesítés a COMP/C2/39152 - BUMA és a COMP/C2/39151 - SABAM ügyekben (Santiago megállapodás - COMP/C2/38126). *Hivatalos Lap C 200*, 17/08/2005 o. 0011 - 0012., továbbiakban *BUMA és SABAM (Santiago Megállapodás)*. Lásd még Bizottság sajtóközleménye: IP/04/586 2004. május 3-án. Lásd Rose Vivien et al., *Bellamy and Child : European community law of competition*, 6th ed. (Oxford: Oxford University Press, 2007). 371. oldal és Faull és Nikpay, *Faull & Nikpay : the EC law of competition*. 1292. oldal.

³⁴⁷ *BUMA és SABAM (Santiago Megállapodás)* 1-2. bekezdések

engedélyeztetési hatáskörének korlátozásából adódott - a korlátozás kétoldalú megállapodások hálózata általi multi-lateralizálása - amit az a többoldalú meggyőződés támogat, mi szerint mindegyik közös jogkezelő társaság ugyanazon területi korlátozások alanya lesz - az EGT-ben az engedélyezési feltételek standardizálásához vezet, meggátolva a piac különböző irányba való fejlődését és határozott formába öntve a részt vevő társaságok által élvezett kizárólagosságot.³⁴⁸

A felmerült versenyagályokra tekintettel a BUMA és a SABAM vállalatokat ajánlott fel, amelyeket a Bizottság nyilvánosságra hozott. A BUMA és a SABAM egyebek mellett vállalták, hogy három évig nem vesznek részt semmilyen más közös jogkezelő társasággal kötött, nyilvános előadói jogok on-line felhasználásra történő engedélyezéséről szóló megállapodásban, amely a Santiago Megállapodásban található és a kifogási nyilatkozatban korlátozónak minősített záradékhöz hasonló, gazdasági székhelyre vonatkozó záradékot tartalmaz.³⁴⁹ Az immár három éve piaci tesztre bocsátott ügyben záró határozat 2008. áprilisáig még nem született.³⁵⁰ A felek ugyanis a területi védelem hiányában úgy tűnik elálltak a szándékuktól³⁵¹, illetve a közös jogkezelők 2004 után felhagytak vele.³⁵²

Az ügyben a Bizottság az *IFPI Simulcasting* ügyben már jelentkező problémának folytatásával találta szemben magát. Azonban itt is határozottan ellenállt a hagyományos szerzői jogi területen érvényesülő területi felosztás átmentésének és kötelezettségvállalásokat "igényelt".³⁵³ Az ügyben született megoldás továbbá ismét arra összpontosult, hogy a technológiai fejlődés által lehetővé tett digitális megoldások immár a szerzői jog lényegének megőrzése mellett a verseny bizonyos fokú bevezetését lehetővé teszik. Az ügy érdekessége, hogy a BUMA és a SABAM nem próbálta megvédeni a Bizottság által vitatott klauzulát és be nem várva a többieket válaszolt a Bizottságnak.³⁵⁴

2.17. Cannes-i Megállapodás

³⁴⁸ BUMA és SABAM (Santiago Megállapodás) 5-7. bekezdések

³⁴⁹ BUMA és SABAM (Santiago Megállapodás) 8-11. bekezdések

³⁵⁰ Utolsó ellenőrzés dátuma: 2008. március 29.

³⁵¹ Lásd Faull és Nikpay, *Faull & Nikpay : the EC law of competition*. 1292. old.

³⁵² Lásd Torremans Paul, *Copyright law : a handbook of contemporary research*, Research handbooks in intellectual property (Cheltenham: Edward Elgar, 2007). 257. és Davies, "The Digital Music Revolution - How Will Traditional Rights Operate in the On-Line Music World."

³⁵³ Lásd még Rose et al., *Bellamy and Child : European community law of competition*. 371. old.

³⁵⁴ Lásd még Frabboni Maria Mercedes, "Collecting Societies - The Santiago Agreement," *Entertainment Law Review* 17, no. 1 (2006).

Universal International Music BV/MCPS és más érintett felek (Cannes-i Megállapodás meghosszabbításáról szóló megállapodás)³⁵⁵ ügyében hasonló intézkedést figyelhettünk meg. 2003. február 27-én a Universal International Music BV lemezkiadó vállalat panaszt nyújtott be a Bizottsághoz a tizenhárom európai mechanikai jogokat kezelő társaság és öt jelentősebb zenei kiadó között létrejött Cannes-i Megállapodás meghosszabbításáról szóló megállapodás záradékára vonatkozóan. A megállapodás célja az volt, hogy szabályozza a tizenhárom közös jogkezelő társaság és az öt legjelentősebb kiadó között a hangfelvételek hordozókon való rögzítésére vonatkozó mechanikai jogok kezelése terén felmerülő bizonyos ellentéteket. A megállapodást később a 17. számú rendeletnek³⁵⁶ megfelelően bejelentették az Európai Bizottságnak. Az 1/2003/EK rendelet hatályba lépésével a bejelentési eljárás megszakadt.³⁵⁷ A Bizottság előzetes értékelése szerint a megállapodás két záradékának az EK-Szerződés 81. cikkével és az EGT-megállapodás 53. cikkével való összeegyeztethetősége kapcsán súlyos aggályok merültek fel. Az első a megállapodás 9(a) záradéka, amely a közös jogkezelő társaságok által a központi licencszerződések - amelyek az egész EGT területére vonatkozó multirepertoár one-stop-shop engedélyek - tekintetében a lemezkiadó vállalatoknak nyújtott engedményeket érinti. A második a megállapodás 7(a)(i) záradéka, amely a közös jogkezelő társaságok által végzett kereskedelmi célú kiadói tevékenységet, illetve a lemezfelvételek készítését érinti. A megállapodás 9(a) záradékában a közös jogkezelő társaságnak a központi licencszerződés értelmében az "érintett tag" írásbeli hozzájárulását kell kérnie, mielőtt egy lemezkiadó vállalat számára engedményt ad. Az engedményt a közös jogkezelő társaságoknak a tagjaik által a jogdíjak kezeléséért fizetett díjak százalékaként számítják ki. Mivel rendes körülmények között a központi licencszerződés a közös jogkezelő társaság teljes repertoárjára vonatkozik (azaz a saját tagjai repertoárja, illetve kölcsönös képviselőtről szóló megállapodások alapján a számára rendelkezésre álló más közös jogkezelő társaságok repertoárja), ez a záradék azt jelentené, hogy a közös jogkezelő társaságnak minden tagjától - akik száma ezreket tehet ki - írásbeli hozzájárulást kellene kérnie. A záradékot úgy is lehet értelmezni, hogy más közös jogkezelő társaságoknak, illetve azok tagjainak hozzájárulása is szükséges. Az intézkedés tehát megakadályozhatja azt, hogy egy

³⁵⁵ 2007/735/EK: A Bizottság határozata (2006. október 4.) az EK-Szerződés 81. cikke és az EGT-megállapodás 54. cikke értelmében végrehajtott eljárásról (Ügyszám COMP/C2/38.681 - A Cannes-i megállapodás meghosszabbításáról szóló megállapodás) HL L 296., 2007.11.15., 27–28. o. Lásd még Az 1/2003 tanácsi rendelet 27. cikkének (4) bekezdése értelmében közzétett értesítés a COMP/C.2/38.681 - Universal International Music BV/MCPS és más érintett felek (Cannes-i megállapodás meghosszabbításáról szóló megállapodás) ügyben. Hivatalos Lap C 122 , 23/05/2006 o. 0002 - 0003. továbbiakban: *Cannes-i Megállapodás - értesítés*. Macnab Andrew, Roth P. M., és Rose Vivien, *Bellamy & Child Materials on European Community competition law*, 2008 ed. (Oxford: Oxford University Press, 2008), Rose et al., *Bellamy and Child : European community law of competition*. 370. oldal. Ennek elfogadásáról lásd Bizottság sajtóközleménye: IP/06/1311 2006 október 4-én.

³⁵⁶ EEC Council: Regulation No 17: First Regulation implementing Articles 85 and 86 of the Treaty. OJ 13, 21.2.1962, p. 204-211. English special edition: Series I Chapter 1959-1962 P. 0087

³⁵⁷ *Cannes-i Megállapodás - értesítés* 2. bekezdés

lemezkiadó vállalattal központi licencszerződést kötő közös jogkezelő társaság engedményt adjon. A 7(a)(i) záradék rendelkezik arról, hogy a közös jogkezelő társaságok soha ne folytassanak kiadói vagy lemezkiadói jellegű tevékenységet. A Bizottság értékelése szerint e záradék célja és lehetséges hatása az, hogy a jelenlegi piaci szerkezet megszilárduljon, és a jogkezelő társaságok a jövőben ne jelentsenek lehetséges konkurenciát a zenei kiadóknak és/vagy lemezkiadó vállalatoknak.³⁵⁸ Az eljárásban érintett felek bár nem értettek egyet a Bizottság aggályaival, vállalásokat tettek. A 9(a) záradék tekintetében a Cannes-i Megállapodás meghosszabbításáról szóló megállapodásban részt vevő felek vállalták, hogy a záradék szövegét újrafogalmazzák. A 9(a) záradék új szövege arról rendelkezik, hogy egy közös jogkezelő társaság - amennyiben a társaság illetékes szerve úgy dönt - engedményt adhat egy lemezkiadó vállalatnak. Rendelkezik továbbá arról is, hogy - a záradékban konkrétan meghatározott négy esetet kivéve - egy lemeztársaságnak adott minden engedményt vagy egyéb kedvezményt bele kell foglalni a díjszabásba, ahogyan azt a megállapodás meghatározza, és ez nem csökkentheti a közös jogkezelő társaságok tagjainak bevételét. Tekintettel a 7(a)(i) záradékra, a Cannes-i Megállapodás meghosszabbításáról szóló megállapodásban részt vevő felek megállapodtak abban, hogy a záradékot elhagyják, és a jövőben nem lép helyébe hasonló hatású záradék.³⁵⁹

A vállalásokat a Bizottság piaci tesztnek vetette alá, majd határozatában elfogadta és kötelezővé tette a kötelezettségvállalást.³⁶⁰ A Bizottság újabb elemek tekintetében fogadta el a közös jogkezelők kényszerű kötelezettségvállalását, azonban a kérdést így nem rendezte továbbra sem.

2.18. CISAC

A CISAC ügyben³⁶¹ ismét közös jogkezelők megállapodásai kerültek vizsgálat alá. 2003. április 4-én a Music Choice Europe részvénytársaság (a továbbiakban "Music Choice") panaszt emelt a Szerzői Jogvédő Szervezetek Nemzetközi Szövetsége (a továbbiakban "CISAC" - Confédération Internationale des Sociétés d'Auteurs et Compositeurs) ellen. A

³⁵⁸ Cannes-i Megállapodás - értesítés 4-6. bekezdések

³⁵⁹ Cannes-i Megállapodás - értesítés 8-9. bekezdések

³⁶⁰ 2007/735/EK: A Bizottság határozata (2006. október 4.) az EK-Szerződés 81. cikke és az EGT-megállapodás 54. cikke értelmében végrehajtott eljárásról (ügyszám COMP/C2/38.681 - A cannes-i megállapodás meghosszabbításáról szóló megállapodás) HL L 296., 2007.11.15., 27–28. o.

³⁶¹ International Confederation of Societies of Authors and Composers (CISAC) and its EEA members. Lásd bővebben a kifogásközlésről szóló sajtóközlemény: MEMO/06/63 2006. február 7-én; a felajánlott vállalatokat az alábbi Internet címen: <http://ec.europa.eu/comm/competition/antitrust/cases/decisions/38698/commitments.pdf> ; a Bizottság erről szóló sajtóközleményét: IP07/829 2007 június 14-én; és végezetül az ügyről szóló közleményt: Értesítés az 1/2003/EK tanácsi rendelet 27. cikkének (4) bekezdése értelmében a COMP/38698 - CISAC ügyben, Hivatalos Lap C 128., 2007. június 9. o. 0012-14. továbbiakban: CISAC

CISAC a szerzői jog közös jogkezelő szervezeteinek nemzetközi társulása. A panasz a CISAC tagszervezeteit alkotó közös jogkezelő szervezetek között a nyilvános előadás jogával kapcsolatosan kötendő mintaszerződést érintette. Ezt megelőzően 2000. november 30-án az RTL Csoport (a továbbiakban "RTL") nyújtott be panaszt a GEMA német közös jogkezelő szervezet ellen, amely tagjai és harmadik felek megbízásából kezeli a zenei és mozgóképalkotásokra vonatkozó szerzői jogokat. Az RTL amiatt emelt panaszt, hogy a GEMA megtagadta az RTL Csoporttól, hogy valamennyi zenés műsorközvetítési tevékenységére vonatkozóan az egész Európai Unióra kiterjedő engedélyt adjon. A hasonló tartalmú ügyeket a "CISAC" ügy alatt egyesítették. A CISAC szabvány mintaszerződést javasolt a tagjai közötti kölcsönös képviseletre a nyilvános előadások jogának kezelésére vonatkozóan.³⁶² A Bizottság az ügyben kifogásközlést juttatott el az eljárás alá vontaknak, amelyben kifejtette aggályait. Így kifejtette, hogy az előzetes értékelés szerint a CISAC-mintaszerződésében és a közös jogkezelő szervezetek közötti kölcsönös képviseleti szerződésekben a záradékok két kategóriájával kapcsolatban merülhet fel aggály az EK-Szerződés 81.cikkével és az EGT-megállapodás 53. cikkével való összeférhetőségre vonatkozóan. Ezek a "tagfelvételi záradék" és a "területi hatályra vonatkozó záradékok": 1) A "tagfelvételi záradék": amíg a kölcsönös képviseleti szerződés hatályban van, a szerződésre lépő közös jogkezelők egyike sem fogadhat tagjává senkit a másik szervezet tagjai közül a másik beleegyezése nélkül, és nem fogadhat tagjává olyan természetes személyeket, cégeket vagy vállalatokat sem, akik/amelyek illetősége egy olyan országra esik, amelyben a másik közös jogkezelő szervezet működik. 2) A "területi hatályra vonatkozó záradékok": a kereskedelmi felhasználók csak a helyi közös jogkezelő szervezettől kaphatnak engedélyt.³⁶³ Először is, a kölcsönös képviselet a közös jogkezelő szervezetek saját területre vonatkozó kizárólagosságon alapul (továbbiakban "a kizárólagossági záradék"). Másodszor, és bármely esetben, a megadott engedély a közös jogkezelő szervezet hazai területére korlátozódik még az internet, a vezetékes továbbközvetítés és - bizonyos kivétellel - a műholdas műsorsugárzás esetében is (a továbbiakban "a területi korlátozás").³⁶⁴ Erre tekintettel az eljárás alá vontak, bár ismételten nem értettek egyet az Európai Bizottsággal, kötelezettségvállalásokat terjesztettek elő. Ezek lényege, hogy a "tagfelvételi záradékra" vonatkozóan a CISAC felajánlotta, hogy nem javasolja az EGT-n belüli szervezetek között a kölcsönös

³⁶² CISAC 2. bekezdés. Érintettek voltak még az alábbi közös jogkezelők: AEPI (Görögország), AKKA-LAA (Lettország), AKM (Ausztria), ARTISJUS (Magyarország), BUMA (Hollandia), EAU (Észtország), GEMA (Németország), IMRO (Írország), KODA (Dánia), LATGA (Litvánia), PRS (Egyesült Királyság), OSA (Cseh Köztársaság), SABAM (Belgium), SACEM (Franciaország), SAZAS (Szlovénia), SGAE (Spanyolország), SIAE (Olaszország), SOZA (Szlovákia), SPA (Portugália), STEF (Izland), STIM (Svédország), TEOSTO (Finnország), TONO (Norvégia), és ZAIKS (Lengyelország).

³⁶³ Ez két különböző záradék eredménye.

³⁶⁴ CISAC 5. bekezdés

képvisellel kapcsolatban, az aláíró társaságok pedig felajánlják az EGT-n belüli másik közös jogkezelő szervezettel megkötendő képviseleti megállapodásokról az azonos, hasonló vagy ugyanolyan hatású záradékok kivételét, amelyekkel kapcsolatban a Bizottság aggályait fejezte ki, 30 napon belül attól az időponttól számolva, amelytől a CISAC-ot és az aláíró társaságokat az Európai Bizottság határozatáról értesítették az 1/2003/EK rendelet 9.cikkének (1) bekezdése értelmében. A "területi hatályra vonatkozó záradékok" vonatkozóan a CISAC felajánlotta, hogy nem javasolja az kizárólagos jogok megadását az EGT-n belüli szervezetek között, az aláíró társaságok pedig felajánlják az EGT-n belüli másik közös jogkezelő szervezettel megkötendő képviseleti megállapodásokról az azonos, hasonló vagy ugyanolyan hatású záradékok kivételét, amelyekkel kapcsolatban a Bizottság aggályait fejezte ki 30 napon belül attól az időponttól számolva, amelytől a CISAC-ot és az aláíró társaságokat az Európai Bizottság határozatáról értesítették az 1/2003/EK rendelet 9.cikke (1) bekezdése értelmében. Kiegészítésül, a területi korlátozásra vonatkozóan, az aláíró társaságok vállalták, hogy: (1) a saját repertoárjukra vonatkozó előadási jogokat közvetlenül engedélyezik az EGT teljes területére az internetes felhasználás, műholdas sugárzás és/vagy vezetékes továbbközvetítés tekintetében, (2) bizonyos feltételek mellett feljogosítanak minden egyes, bizonyos minőségi kritériumot teljesítő aláíró társaságot, hogy több repertoárra, több területre kiterjedően adjon nyilvános előadásra jogosító engedélyeket internetes felhasználásra, műholdas sugárzásra és vezetékes továbbközvetítésre. Az Internetre vonatkozóan a javasolt kötelezettségvállalások lefedik valamennyi, az EGT-n belül hozzáférhető, határon átnyúló internetes honlapot. A műholdas műsorsugárzásra vonatkozóan a közös jogkezelő szervezetek, amelyek a műsorközvetítés felküldése jelének (up link) területén helyezkednek el, vagy amelyekben a műsorközvetítő gazdaságilag a végső fogyasztókat célozza meg, lehetőségük lesz olyan engedélyt adni, amely lefedi a műsorközvetítő vonatkozó engedélyes területét, amelyet egy csatorna multiterritoriális alapon hasznosít. Műholdas műsorközvetítő vezetékes továbbközvetítési szolgáltatásaira vonatkozóan nemcsak a vezetékes működtető székhelye szerinti tagállamban található közös jogkezelő szervezetnek, hanem a műsorközvetítőnek az engedélyt megadó közös jogkezelő szervezetnek is lehetősége lesz engedélyt adni a vezetékes továbbközvetítésre. Ez nem alkalmazható, amikor a közös jogkezelő szervezet átfogó engedélyt kínál minden közvetített csatorna számára a vezetékes továbbközvetítésért olyan tarifán, amely független a továbbközvetített csatorna számától, vagy amikor a vezetékes szolgáltatónak előírt kötelezettsége, hogy kiszámlázza a jogdíjat a vezetékes továbbközvetítési engedély értelmében a végső fogyasztónak. A fentiek ellenére a kötelezettségvállalások nem gátolják meg eleve az aláíró társaságokat,

hogy kizárják az internetszolgáltatásokat, műholdas szolgáltatásokat és/vagy vezetékes szolgáltatásokat a kölcsönös képviseleti szerződések hálózatából. Minden egyes aláíró társaság végrehajtja a kötelezettségvállalásokat hat hónapon belül az internetszolgáltatásokra vonatkozóan, kilenc hónapon belül a műholdas és vezetékes továbbközvetítési szolgáltatásokra vonatkozóan az Európai Unió határozatának elfogadása után az 1/2003/EK rendelet 9. cikkének (1) bekezdése értelmében.

A CISAC ügy további előrelépést jelentett a közös jogkezelők közötti megállapodások modern korhoz igazításában. Igaz, az ügyben 2008 áprilisáig nem született végleges bizottsági határozat, de még a vállalások el nem fogadása esetén is elsősorban további „liberalizációra” lehet számítani. Immár kirajzolódni látszik a Bizottság modern kort tükröző megközelítése. Ennek részletes elemzését azonban később végezzük. Annyit itt is meg kell jegyeznünk, hogy a területi felosztás nem tűnik a jövőben járható útnak.³⁶⁵

³⁶⁵ Lásd még Toft, "Collective Rights Management in the Online World - A review of recent Commission initiatives." 8. old.

3. A versenyjogi fejlődés értékelése

Hosszú utat tett meg a közösségi versenyjog a közös jogkezelők helyzetének és magatartásának értékelésében és úgy tűnik hogy az „*Európai Unió a közös jogkezelők koncepcióját keresi*”³⁶⁶. Az Európai Bíróság a szellemi alkotások védelmét biztosító jogok által okozott problémával a közösségi versenyjog fejlődésének gyermekkorában találkozott. A **Consten and Grundig** ügyben³⁶⁷ azonban már korán meg is találta a fejlődést hosszú időre meghatározó megoldást abban, hogy elválasztotta egymástól a szellemi alkotás jogának létezését és úgymond a joggal való visszaélést. Mindenestre a Bizottság egyik tisztviselője saját maga is úgy fogalmaz, hogy „*a szerzői jog által védett zenei művek közös kezelési struktúrájának történeti stabilitása nyomás alatt van. Ésszerű ha azt mondjuk, hogy ez a nyomás különösen az Internet elterjedésének következtében jelent meg.*”³⁶⁸

Eleinte a Bizottság számos egyéb problémával volt elfoglalva³⁶⁹, sőt úgy tűnik nem akart „belenyúlni” a közös jogkezelőket övező jogi szabályozásba, illetve a *status quo* fennállásába. Ez mindig is „*különösen érzékeny terület*”³⁷⁰ volt. Mással nehezen magyarázható, hogy miért elsősorban előzetes döntéshozatali kérelmek útján kerültek eleinte a problémás magatartások az Európai Bíróság elé. Ez alól üdítő kivétel volt a Bizottság 1971-es határozata a GEMA magatartásával kapcsolatosan.³⁷¹ 1981 után azonban csak a 21. század elején hozott legközelebb formális határozatot.

A közös jogkezelőknek vannak „*bizonyos igényeik, amelyeket nehéz teljesíteni a hagyományos versenyszabályok alapján. Az első ilyen igénye a jogkezelőknek, hogy a területükön monopol helyzetben legyenek.*”³⁷² Az gyakorlatilag egy percig sem volt vitatott, illetve eldőlt, hogy a közös jogkezelők *de jure*³⁷³ vagy *de facto* monopol

³⁶⁶ Torremans, *Copyright law : a handbook of contemporary research*. 255. old.

³⁶⁷ Établissements Consten S.à.R.L. and Grundig-Verkaufs-GmbH v Commission of the European Economic Community. Joined cases 56 and 58-64. Judgment of the Court of 13 July 1966. European Court reports English special edition Page 00299

³⁶⁸ Toft, "Collective Rights Management in the Online World - A review of recent Commission initiatives."

³⁶⁹ Lásd bővebben Szilágyi Pál, "A közösségi versenypolitika (antitröszt jog) ötven éve - Mekkától Medináig és tovább Párizsba?," *Iustum, Aequum, Salutare* III, no. 4 (2007).

³⁷⁰ Jehoram Herman Cohen, "The Future of Copyright Collecting Societies," *European Intellectual Property Review* 23, no. 3 (2001).

³⁷¹ 71/224/EWG: Entscheidung der Kommission vom 2. Juni 1971 betreffend ein Verfahren nach Artikel 86 des Vertrages (IV/26.760 - "GEMA"); *Amtsblatt Nr. L 134 vom 20/06/1971 S. 0015 - 0029*

³⁷² Jehoram, "The Future of Copyright Collecting Societies."

³⁷³ Egyes országokban kifejezetten a *de jure* monopólimok létrehozását segíti elő a jogalkotó, így pl. Ausztriában. Lásd Hepp Nóra, "A "kis számok törvényének" diadala a hatékony közös jogkezelés fokozásáért a közös jogkezelő szervezetekről szóló osztrák törvényben," *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle* 113, no. 2 (2008).

helyzetben vannak³⁷⁴ a tagállamokban és így a 82. cikk hatálya alá tartoznak, ha a joghatósági kritériumok teljesülnek. Utóbbit szinte automatikusan teljesültnek tekinthetjük a közös jogkezelők esetében.

A diszkó üzemeltetők és a francia közös jogkezelő közötti küzdelemben a közös jogkezelők monopólium iránti „igényét” az Európai Bíróság jóváhagyta ugyan, de az utóbbiak magatartása nem kerülhette el a versenyjog látókörét. Ez a tendencia alapvetően egy bizonyos mederbe is terelte a későbbi jogfejlődést. A 82. cikk alkalmazása „*Démoklész kardjaként*” a levegőben lógott és számos közösségi vagy nemzeti, ám a 234. cikk útján az Európai Bíróság elé kerülő ügy során fejlődött a joggyakorlat. A leggyakoribb panasz ugyanis a közös jogkezelőkkel szemben, vagy a diszkrimináció lehet, vagy a tisztességtelen feltételek és/vagy ár alkalmazása.³⁷⁵ Mint ezt vissza is igazolta a jogfejlődés, valóban ezek voltak a leggyakoribb esetek. Kiemelendő, hogy mindkét visszaélés két irányba is megvalósulhat. Egyrészt a közös jogkezelők és a jogosultak között, másrészt a közös jogkezelők és a felhasználók között.³⁷⁶

A 82.cikk hatályának megalapozása nem jelentett problémát és jogilag is viszonylag egyszerű dolga volt az Európai Bizottságnak és a Bíróságnak a *Consten and Grundig* ügy óta. Ahol a problémák jelentkeztek, az elsősorban a „helyes” magatartás meghatározása. Ugyanis az nem igényelt komolyabb megfontolást, hogy a közös jogkezelők jogdíjakat szedhetnek, azonban annak eldöntése, hogy mekkora legyen a jogdíj, a klasszikus versenypolitikai problémához vezet. Egyrészt a következetes joggyakorlat által is visszaigazoltan a szerzői és szomszédos jogok inherens eleme a díjazás. A közösségi jog ugyanakkor tilalmazza a túlzó árazást. Annak eldöntése, hogy mi a helyes ár, vagy ha meghatároztuk, hogy egy ár túlzó, akkor mi a teendő, mai napig vita tárgya. Különösen igaz ez a szellemi alkotások terén. Mindazonáltal az Európai Bíróság ítéleteiben elismerte, hogy annak ellenére, hogy a 82. cikk hatálya alá tartoznak a közös jogkezelők, ennek a helyzetnek a fennállása indokolt, önmagában nem jelent problémát a szerzői jog lényege miatt.³⁷⁷

³⁷⁴ Hogy ez indokolt-e, illetve, hogy miért alakul így lásd pl. Drexl Josef, "Competition in the field of collective management: preferring 'creative competition' to allocative efficiency in European copyright law," in *Copyright law : a handbook of contemporary research*, ed. Torremans Paul (Cheltenham: Edward Elgar, 2007). 263-268. oldalak

³⁷⁵ Lásd még Stamatoudi Irini A., "The European Court's Love-Hate Relationship with collecting societies," *European Intellectual Property Review* 19, no. 6 (1997).

³⁷⁶ Lásd még Drexl Josef, "Collecting Societies and Competition Law," in *MPI Book Project: Das Recht der Verwertungsgesellschaften in der Gemeinschaft* (Not yet published).

³⁷⁷ Lásd még Jehoram, "The Future of Copyright Collecting Societies."

A közös jogkezelők monopólium iránti „igénye” az online világban egyre inkább megkérdőjelezhető és az Európai Bizottság meg is tette ezt. Számottevő joggyakorlatról, sőt igazából joggyakorlatról, e tekintetben nem beszélhetünk, azonban a brüsszeli intézmény a legújabb eseteiben már körvonalazni látszik azon megközelítését, hogy az online világban más elvek mentén kell megítélni a közös jogkezelőket.³⁷⁸ Érdekes színezetet ad a közös jogkezelők megítélésének, hogy a közösségi joggyakorlatban több helyen is megjelenik a közös jogkezelők és a nagy lemezkiadók viszonya. A közlemúltban kiadói oldalon az iparág tovább koncentrált a korábbi évekhez képest³⁷⁹, így komoly ellenerőt jelentenek a közös jogkezelőkkel szemben.

Lényegesen nehezebb helyzetben volt az Európai Bizottság a 81. cikk alkalmazásának vonatkozásában. Viszonylag egyértelmű volt, hogy a közös piac lényegi céljával ellentétes területi szegmentáció benne rejlik a szerzői jogi védelem rendszerében és a szerzői jogok kezelésének természetében. A jogfejlődés kezdeti szakaszában számos okra visszavezethetően elképzelhetetlen volt közösségi méretű közös jogkezelők megalakítása. Így a közös jogkezelők a lassan meginduló közös piaci integráció ellenére szigorúan nemzeti alapon működtek továbbra is. A közös jogkezelők közötti együttműködésekkel eredő, és a legsúlyosabb versenyjogi jogsértések közé tartozó területi korlátozásokra ugyanakkor szükséges volt megoldást találni. A megoldás részben az volt, hogy a szerzői jog inherens, lényegi eleméhez tartozó korlátozások nem ütköztek a 81. cikk (1) bekezdésébe a jogalkalmazók jogfelfogásában. Megjegyzendő, hogy nem mentesülésről volt szó, hanem eleve a 81. cikk hatálya alól kerültek kiemelésre. A Bizottság nem léphette át ugyanis a hosszú történeti fejlődés során kialakult jogvédelmi rendszert és a szerzői jog jellegzetességeit. Ugyanakkor az sem volt lehetséges, hogy azok valamilyen formában ne tartozzanak a versenyjog hatálya alá, különösen mivel az eleinte közös, majd egységes piac megvalósításához vezető integrációt ássa alá az ilyen magatartás. A megoldás tehát az volt, hogy elkülönítették a szerzői jogok lényegi elemét az egyéb elemektől, és míg az első kategória a 81. cikk hatályán kívül esett, addig a második körbe tartozó elemeket és magatartásokat a licencia szerződésekre egyébként érvényesülő elvek alapján ítélte meg az Európai Bizottság és az Európai Bíróság. Így a területi felosztás vagy piacok egyéb szempontú felosztása a 81. cikk hatálya alá eshetett. Különös élel jelentkezett a probléma

³⁷⁸ Lásd még Toft, "Collective Rights Management in the Online World - A review of recent Commission initiatives." 7. old.

³⁷⁹ Lásd 2005/188/EK: A Bizottság határozata (2004. július 19.) az összefonódás közös piaccal, valamint az EGT-megállapodásban foglaltak érvényesülésével való összeegyeztethetőségének kinyilvánításáról (COMP/M.3333 sz. ügy - SONY/BMG) Hivatalos Lap L 062 , 09/03/2005 o. 0030 - 0033 és 2007/595/EK: A Bizottság határozata (2007. május 22.) egy vállalati összefonódásnak a közös piaccal és az EGT-megállapodás működésével összeférhetőnek nyilvánításáról (Ügyszám: COMP/M.4404 - UNIVERSAL/BMG MUSIC PUBLISHING) (az értesítés a C(2007) 2160. számú dokumentummal történt) Hivatalos Lap L 230., 2007.9.1., 12–14. o.

a kölcsönös képviseleti szerződések esetében, hiszen ilyen esetekben potenciális versenytársak közötti megállapodások születnek. Ki más lenne ugyanis alkalmasabb arra, hogy belépjen egy másik tagállam piacára, mint egy már valamely tagállamban megtelepedett és szakértelemmel rendelkező közös jogkezelő? Ugyanakkor a kölcsönös képviseleti megállapodások pontosan azt érték és érik el, hogy a közös jogkezelők nem merészkednek más tagállamokba, mint a sajátjuk. Mindenestre máig érvényesül az elgondolás, hogy a közös jogkezelők a hagyományos, „*off-line világban*” nem képesek felügyelni a felhasználást, így együttműködésük elkerülhetetlen.

Az „*online világban*” ez a helyzet azonban változóban van.³⁸⁰ A versenyjogi joggyakorlat a *Santiago- és Cannes-i Megállapodások* egyes elemeinek megkérdőjelezésével ugyanis a hagyományos és különösen korlátozó megoldásokat nem fogadta be. A Bizottság egyenesen akként jellemezte a Santiago Megállapodással kapcsolatos ügyet és később a CISAC ügyet, hogy a Bizottság már figyelmeztette a közös jogkezelőket, ne próbálják meg átmenteni a nemzeti offline monopóliumaikat az online világba.³⁸¹ A tanulmány lezárásáig kizárólag franciául publikált, közkeletű nevén, *Daft Punk* ügyben³⁸² az Európai Bizottság azt tartotta, hogy mivel „*a szerzőknek lehetősége van a potenciális felhasználókkal közvetlen kapcsolatba kerülni az Internet segítségével, a közös jogkezelők visszaélnék gazdasági erőfölényükkel a 82. cikk értelmében, amennyiben arra kényszerítik a szerzőket, hogy a jogukat közös jogkezelőkre*”³⁸³ bízzák.³⁸⁴ Megjegyzendő, hogy eddig változó sikerről beszélhetünk, hiszen míg az IFPI Simulcasting ügyben a Bizottság elképzelését elfogadták a közös jogkezelők, addig a Santiago Megállapodás esetében komoly ellenállásba ütközött.³⁸⁵

A 81. cikk alkalmazása kapcsán a leginkább a területi felosztás, a kizárólagossági megállapodások és az árrögzítések, amelyek aggodalomra adnak okot. A korábbi hagyományos off-line közös jogkezeléshez képest azonban ezek mindegyike a digitalizáció és technikai fejlődés hatására szigorúbb megítélés felé mozdulhat el az on-line világban. A Bizottság kifejezetten előnyben részesíti ugyanis a legújabb jogfejlődés alapján az olyan megoldásokat, ahol nő a közös jogkezelők hatékonysága amellet, hogy egyben korlátozott

³⁸⁰ A közös jogkezelők kölcsönös képviseleti megállapodásai és a technológiai fejlődés vonatkozásában lásd Capobianco Antonio, "Licensing of Music Rights: Media Convergence, Technological Developments and EC Competition Law," *European Intellectual Property Review* 26, no. 3 (2004).

³⁸¹ Lásd Toft, "Collective Rights Management in the Online World - A review of recent Commission initiatives."

³⁸² Banghalter & de Homem Christo / SACEM, COMP/37.219. Lásd Ibid. 11-14. oldalak

³⁸³ Drexl, "Competition in the field of collective management: preferring 'creative competition' to allocative efficiency in European copyright law." 261. old.

³⁸⁴ Lásd még Rosenblatt Heather, "Copyright Assignments: Rights and Wrongs - The Collecting Societies' Perspective," *Intellectual Property Quarterly*, no. 2 (2000).

³⁸⁵ Lásd bővebben Batchelor Bill, "Antitrust Challenges to Cross-Border Content Licensing: The European Commission Investigations of Collecting Societies and iTunes," *Computer and Telecommunications Law Review* 13, no. 8 (2007).

mértékű verseny is létrejön. Ezt továbbá megtámogatja azzal is az Európai Bizottság, hogy a digitalizáció által teremtett lehetőségek immár az egyének, a szerzők számára is lehetővé tesznek korábban elképzelhetetlen szintű felügyeletet és rendelkezést a műveik felett. A modern technológiából eredő ezen lehetőségek immár önálló értékelési szempontot jelenthetnek egy magatartás megállapítása során.³⁸⁶ A GEMA bizottsági határozat óta ez a kérdés állandóan jelen volt a versenyjog és a közös jogkezelés viszonyának megítélése során, ám a korábbi, hagyományosan engedő felfogás változni látszik.

Állást foglalni egyértelműen nem lehetséges jelen pillanatban affelől, hogy a versenyjogi szabályok alkalmazása hogyan alakul a jövőben, azonban a közös jogkezelők egyértelműen reflektorfénybe kerültek *Torremans* fentebb idézett jóslatát beváltva. Nem csak közösségi, hanem nemzeti szinten is.³⁸⁷ Ez bár alapvető változást nem valószínűsít az offline közös jogkezelés esetében a versenyjogi gyakorlatban, a közös jogkezelők mégis alaposabb vizsgálatokra számíthatnak a jövőben. Az Európai Bizottság Versenyügyi Főigazgatósága hagyományosan rendkívül hatékony érdekérvényesítő, így feltehetően nem véletlen, hogy a közelmúltban jelentkező ügyekben a közös jogkezelők nem kívántak formális, önálló Bizottsági határozatot, hanem inkább felhagytak a magatartással, vagy kötelezettségvállalást tettek. Ezzel ugyanis ideig-óráig el lehet ódázni az online vonatkozások "rendezését". Ennek a jelentősége abban van többek között, hogy maga az iparág is keresi a megoldásokat és a közös jogkezelők oldaláról célravezetőbb ha ők állnak elő egy elfogadható alternatívával, mintha a Verseny Főigazgatóság teszi. Mindazonáltal megjegyzendő, hogy a versenyjogi gyakorlat a jövőben igazi "mintába" akkor önthető, amennyiben az Európai Bizottság megtalálja azt a modellt, amely alapján a digitális világ korábban versenyeztetni kívánja a közös jogkezelőket.

³⁸⁶ *Daft Punk ügy*

³⁸⁷ Lásd példának okáért Wetter Carl és Karlsson Johan, "Competition cases from the European Union: Sweden," in *Competition cases from the European Union: the ultimate guide to leading cases of the EU and all 27 member states*, ed. Kokkoris Ioannis (London: Sweet & Maxwell, 2008). 1207-1208; Flood Andreas, "The Swedish Market Court makes a preliminary reference to the ECJ on copyright management by collecting societies (Kanal 5 and TV 4)," *e-Competitions* May 2007-I (2007). és Mitas Magdalena, "The Polish Office of Competition and Consumer Protection conducts anti-trust proceedings against the Polish Authors' Association in order to stop alleged monopolistic practices (ZAIKS)," *e-Competitions* Dec. 2007-I (2007).

IV. A szerzői jogok közös jogkezelésre vonatkozó közösségi versenypolitika

1. Az Európai Közösség hatásköre

A szerzői jogok közös kezelésére vonatkozó közösségi politika vizsgálatakor a legelső felmerülő kérdés az Európai Közösség hatáskörét kell, hogy illesse. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a már a célok kitűzésekor, de még inkább azok megvalósításakor tekintettel kell lenni az EK mozgásterére, vagyis a hatáskörének terjedelmére és korlátaira. A szerzői jognak az a kettőssége, hogy gyakorlása egyrészt gazdasági tevékenységet feltételez - amelyre irányadók az EK Szerződés a 28., a 81., vagy a 82. cikkei -, másrészt azonban a kultúra meghatározó tényezője,³⁸⁸ az irányadó hatáskörök esetében is megmutatkozik. A közös jogkezelésre ugyanis egyrészt vonatkozhatnak az általános belső piaci jogharmonizációs klauzulák (94., 95. és 308. cikkek), másrészt azonban szóba jöhet a közösségi kulturális politikára irányadó rendelkezés (151. cikk). Ez a kettősség, amelyet *Ruiz-Jarabo Colomer* főtanácsnok a „hírnév és vagyon” (*fame and fortune*) találó hasonlattal jellemzett,³⁸⁹ - mint láthattuk - végigkíséri a szerzői jogok közös kezelésének versenyjogi megítélését is. Az alábbiakban ezért először a közösség kulturális politika terén fennálló hatáskörét vizsgálom (1.1.), majd pedig az általános jogharmonizációs felhatalmazások alkalmazhatóságát (1.2.), végül pedig az EK-nak a "külső", nemzetközi szerződések megkötésére vonatkozó hatáskörét (1.3.)

1.1. Az EK hatásköre a kultúra terén

A kultúrát a Maastrichti szerződés vezette be az EK politikái közé, ám érdemleges hatáskört nem biztosított annak megvalósítására.³⁹⁰ Az EKSZ 151. cikke ugyanis a következőképpen rendelkezik:

³⁸⁸ Gyertyánfy Péter, "Jog nélkül kultúra sem terem - kultúrpolitika és szerzői jog," *Magyar Jog*, no. 8 (2006).

³⁸⁹ Ruiz-Jarabo Colomer főtanácsnok véleménye, Case C-360/00 *Land Hessen v G. Ricordi & Co. Bühnen- und Musikverlag GmbH* [2002] ECR I-5089.

³⁹⁰ Az EK kulturális politikájáról lásd mindenekelőtt Wágner Zsófia, "Kulturális politika," in *Bevezetés az Európai Unió politikáiba*, ed. Kende Tamás és Szűcs Tamás (Budapest: Complex, 2006).1095-1112., illetve Király Miklós, *Egység és sokféleség. Az Európai Unió jogának hatása a kultúrára* (Budapest: Új Ember, 2007). 242-263.

(1) A Közösség hozzájárul a tagállamok kultúrájának virágzásához, tiszteletben tartva nemzeti és regionális sokszínűségüket, ugyanakkor előtérbe helyezve a közös kulturális örökséget.

(2) A Közösség fellépésének célja a tagállamok közötti együttműködés előmozdítása és szükség esetén tevékenységük támogatása és kiegészítése a következő területeken:

- az európai népek kultúrája és történelme ismeretének és terjesztésének javítása;
- az európai jelentőségű kulturális örökség megőrzése és védelme;
- nem kereskedelmi jellegű kulturális cserék;
- művészeti és irodalmi alkotás, beleértve az audiovizuális szektort is.

(3) A Közösség és a tagállamok erősítik az együttműködést harmadik országokkal és a kultúra területén hatáskörrel rendelkező nemzetközi szervezetekkel, különösen az Európa Tanáccsal.

(4) A Közösség az e szerződés egyéb rendelkezései alá tartozó tevékenysége során, különösen kulturái sokszínűségének tiszteletben tartása és támogatása érdekében, figyelembe veszi a kulturális szempontokat.

(5) Annak érdekében, hogy hozzájáruljon az e cikkben említett célkitűzések eléréséhez, a Tanács:

– a 251. cikkben megállapított eljárásnak megfelelően, a Régiók Bizottságával folytatott konzultációt követően ösztönző intézkedéseket fogad el, kizárva azonban a tagállamok törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseinek bármilyen összehangolását. A Tanács a 251. cikkben megállapított eljárás során mindvégig egyhangúlag határoz;

– a Bizottság javaslata alapján, egyhangúlag ajánlásokat fogad el.

Jól látható, hogy a kultúra továbbra is alapvetően nemzeti kompetencia maradt, a tagállamok megőrizték döntési önállóságukat. Ezt mutatja egyrészt az „öztönző intézkedések” (*incentive measures*) és az ajánlások (*recommendations*) elfogadásához előírt egyhangú tanácsi szavazás és együttdöntési eljárás a Parlamenttel, másrészt pedig a jogharmonizáció kifejezett kizárása. Ha tehát a Közösség a közös jogkezelés rendszerét normatív úton kívánja újraalkotni és szabályozni, ehhez jogalapként - a szabályozási tárgy erős kulturális kötődése ellenére - nem alkalmas az EKSZ 151. cikke.

Sokkal nagyobb jelentősége lehet - igaz, nem a jogalap, hanem a szabályzás tartalmát illetően - a 151. cikk (4) bekezdésében szereplő, ún. integrációs klauzulának (*integration clause*), amely lényegében a kulturális szempontok tiszteletben tartását írja elő a többi közösségi politika megvalósítása során. Ez elsősorban a kulturális sokszínűség tiszteletben tartását és támogatását jelenti (lásd részletesen a 2.1. pont alatt).

1.2. Az EK általános jogharmonizációs hatásköre

Az EKSZ három, általánosan hivatkozható rendelkezést tartalmaz, amelyek a tagállamok jogszabályainak közelítését (jogharmonizációt) lehetővé tesznek. A 94., a 95. és a 308. cikkek közül az első és az utolsó egyhangúságot feltételeznek, ezért igénybevételük a tárgyalt témakörben - bár nem kizárt - nem valószínű. A 95. cikk ezzel szemben a minősített többséggel is lehetővé tesz jogharmonizációt, ezért ez tűnik egy esetleges közösségi fellépés számára a megfelelő jogalaprak.

1.2.1. Az EKSZ 94. cikke

Az EKSZ 94. cikke a következőképpen szól:

„A Tanács a Bizottság javaslata alapján és az Európai Parlamenttel, valamint a Gazdasági és Szociális Bizottsággal folytatott konzultációt követően egyhangúlag irányelveket fogad el a tagállamok olyan törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek közelítésére, amelyek közvetlenül érintik a közös piac megteremtését vagy működését.”

Az idézett cikk gyakorlati alkalmazhatóságát az egyhangúság követelménye nehezíti meg, ezért csak akkor érdemes rá hivatkozni, ha más jogalap kizárt.

1.2.2. Az EKSZ 95. cikke

Az EKSZ 95. cikke (korábban 100a cikk) a következő rendelkezést tartalmazza:

(1) Ha e szerződés másként nem rendelkezik, a 14. cikkben meghatározott célkitűzések megvalósítására – a 94. cikktől eltérve – a következő rendelkezéseket kell alkalmazni. A Tanács a 251. cikkben megállapított eljárásnak megfelelően és a Gazdasági és Szociális Bizottsággal folytatott konzultációt követően elfogadja azokat a tagállamok törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseinek közelítésére vonatkozó intézkedéseket, amelyek tárgya a belső piac megteremtése és működése.

(2) Az (1) bekezdés nem vonatkozik az adózásra, a személyek szabad mozgására, valamint a munkavállalók jogaira és érdekeire vonatkozó rendelkezésekre.

(3) A Bizottság az (1) bekezdésben előírányzott, az egészségügyre, a biztonságra, a

környezetvédelemre és a fogyasztóvédelemre vonatkozó javaslataiban a védelem magas szintjét veszi alapul, különös figyelemmel a tudományos tényeken alapuló új fejleményekre. Az Európai Parlament és a Tanács saját hatáskörén belül szintén törekszik e célkitűzés megvalósítására.

(4) Ha azt követően, hogy a Tanács vagy a Bizottság harmonizációs intézkedést fogadott el, egy tagállam a 30. cikkben említett lényeges követelmények alapján vagy a környezet, illetve a munkakörnyezet védelmével kapcsolatosan szükségesnek tartja nemzeti rendelkezések fenntartását, ezekről a rendelkezésekről és a fenntartásuk indokairól értesíti a Bizottságot.

(5) Ezen felül, a (4) bekezdés sérelme nélkül, amennyiben egy harmonizációs intézkedésnek a Tanács vagy Bizottság által történő elfogadását követően valamely tagállam új tudományos bizonyítékon alapuló, a környezet vagy a munkakörnyezet védelmével kapcsolatos nemzeti rendelkezések bevezetését tartja szükségesnek az adott tagállamra jellemző olyan probléma miatt, amely a harmonizációs intézkedés elfogadása után merült fel, ezekről az előirányzott rendelkezésekről és bevezetésük indokairól értesíti a Bizottságot.

(6) A Bizottság a (4) és (5) bekezdésben említett értesítésektől számított hat hónapon belül a vonatkozó nemzeti rendelkezéseket jóváhagyja vagy elutasítja, miután ellenőrizte, hogy az érintett rendelkezések nem képezik-e a tagállamok közötti önkényes megkülönböztetés eszközét vagy a kereskedelem rejtett korlátozását, valamint hogy nem jelentenek-e akadályt a belső piac működésében. Amennyiben a Bizottság e határidőn belül nem hoz határozatot, a (4) és (5) bekezdésben említett nemzeti rendelkezéseket jóváhagyottnak kell tekinteni. Ha az ügy összetettsége indokolja, és az emberi egészséget fenyegető veszély nem áll fenn, a Bizottság értesítheti az érintett tagállamot arról, hogy az ebben a bekezdésben említett határidő legfeljebb további hat hónappal meghosszabbítható.

(7) Ha a (6) bekezdés alapján egy tagállamnak engedélyezték valamely harmonizációs intézkedéstől eltérő nemzeti rendelkezések fenntartását vagy bevezetését, a Bizottság haladéktalanul megvizsgálja, hogy javasolja-e az adott intézkedés kiigazítását.

(8) Ha egy olyan területen, amely korábban harmonizációs intézkedések tárgyát képezte, valamely tagállam különleges közegészségügyi problémát vet fel, erről tájékoztatja a Bizottságot, amely haladéktalanul megvizsgálja, hogy javasoljon-e megfelelő intézkedéseket a Tanácsnak.

(9) A 226. és 227. cikkben megállapított eljárástól eltérve, a Bizottság vagy bármely tagállam közvetlenül a Bírósághoz fordulhat, ha megítélése szerint egy másik tagállam az e cikkben biztosított hatáskörével visszaél.

(10) A fentiekben említett harmonizációs intézkedések indokolt esetben védzáradékok tartalmazzanak, amely felhatalmazza a tagállamokat arra, hogy a 30. cikkben említett egy vagy több nem gazdasági okból, közösségi ellenőrzési eljárás alá tartozó ideiglenes intézkedéseket hozzanak.

Jól látható, hogy a 95. cikk az EKSZ általános jogharmonizációs rendelkezése, amely lehetővé teszi, hogy az EK - céljainak megvalósulása érdekében - a tagállamok jogrendszerének bizonyos rendelkezéseit közelítse. Kérdés, hogy a közös jogkezelés körében szükséges-e a jogharmonizáció? Erre - véleményem szerint - akkor lenne szükség, ha a tagállami, közös jogkezelésre vonatkozó szabályok számottevően hátráltatnák az egységes - elsősorban online - közösségi múpiac kialakulását.

Érdemes felidézni a *2001/29/EK (ún. Infosoc) irányelv preambuláját*, amely a jogharmonizáció szükségességét a következőképpen indokolja:

- (3) „A javasolt harmonizáció elősegíti a négy belső piaci szabadság megvalósítását, valamint összefügg az alapvető jogelvek – különösen a szellemi tulajdon is magában foglaló tulajdon, a véleménynyilvánítás szabadsága, valamint a közérdek – tiszteletben tartásával.
- (4) A szerzői jog és a szomszédos jogok szabályozási kereteinek harmonizálása a jogbiztonság növekedése, illetve a szellemi tulajdon magas szintű védelme révén jelentős erőforrásokat mozgósít az alkotó és újító tevékenységek – egyebek között a hálózati infrastruktúra – fejlesztésére, ezáltal hozzájárulva az európai ipar fejlődéséhez és fokozódó versenyképességéhez, mind a tartalomszolgáltatás és az információtechnológia területén, mind általában az ipari és kulturális szektorban. Ez elősegíti a munkahelyek megőrzését, továbbá hozzájárul a munkahelyteremtéshez.
- (5) A műszaki fejlődés megsokszorozta és változatosabbá tette a szellemi alkotás, a gyártás és az értékesítés lehetőségeit. Ha nincs is szükség új fogalmakra a szellemi tulajdon védelme területén, a szerzői jogot és a szomszédos jogokat szabályozó jelenlegi jogszabályokat módosítani kell, és ki kell egészíteni úgy, hogy megfeleljenek a gazdasági adottságoknak, így például az új felhasználási módoknak.
- (6) Közösségi szintű harmonizáció hiányában a tagállami jogalkotási kezdeményezések, amelyek a műszaki kihívásokra válaszul már számos tagállamban megindultak, a védelem szintje tekintetében jelentős különbségekhez, és ezáltal a szerzői jogi tartalmú, vagy ezen alapuló szolgáltatások és termékek szabad mozgásának akadályozásához, végső soron pedig a belső piac széttöredezéséhez és a jogszabályok inkoherenciájához vezethetnek. Az efféle jogi különbségek és bizonytalanságok hatása az információs társadalom további fejlődésével – amelynek következtében a szellemi tulajdon határon átnyúló felhasználása már eddig is jelentősen megnőtt – még inkább fel fog erősödni. Ez a fejlődés a jövőben fokozódni fog, és ez kívánatos is. A jogvédelem terén fennálló jelentős eltérések és bizonytalanságok az új típusú szerzői jogi és a szomszédos jogi tartalmú

termékek és szolgáltatások esetében korlátozhatják a magasabb haszon elérését.

- (7) Ezért a szerzői jog és szomszédos jogok védelmének közösségi jogi kereteit módosítani kell, illetve ki kell egészíteni a belső piac zavartalan működéséhez szükséges mértékben. Ennek érdekében egymáshoz kell igazítani azokat a szerzői jogi és szomszédos jogi nemzeti rendelkezéseket, amelyek tagállamonként jelentős eltéréseket mutatnak, vagy amelyek a belső piac zavartalan működését akadályozó és az információs társadalom megfelelő európai fejlődését hátráltató jogbizonytalanságot eredményeznek, továbbá ki kell küszöbölni a műszaki fejlődésre adott nemzeti válaszok közötti ellentmondásokat, ugyanakkor azonban a belső piac működését hátrányosan nem befolyásoló eltérések megszüntetése vagy akadályozása nem szükséges.”³⁹¹

Álláspontom szerint a fenti szempontok *mutatis mutandis* alkalmazhatók a közös jogkezelés területére is - különösen, ami az online felhasználások jogosítását, valamint a jogkezelők működését illeti. Ezért az Európai Közösségnek az EKSZ 95. cikke alapján a hatáskörébe tartozhat a közös jogkezelés normatív (irányelvi formában történő) szabályozása.

1.2.3. Az EKSZ 308. cikke

Az EKSZ 308. cikke a következőképpen szól:

“Ha a Közösség fellépése bizonyul szükségesnek ahhoz, hogy a közös piac működése során a Közösség valamely célkitűzése megvalósuljon, és e szerződés nem biztosítja a szükséges hatáskört, a Tanács a Bizottság javaslata alapján és az Európai Parlamenttel folytatott konzultációt követően egyhangúlag meghozza a megfelelő rendelkezéseket.”

Erre a cikkre akkor lehet hivatkozni, ha más, jogharmonizációs hatáskört előíró cikk nincs, ám a Közösség valamely célkitűzésének megvalósulásához erre mégis szükség van. A rendelkezés tehát szubszidiárius, „gyengéje” pedig, hogy egyhangúságot követel meg a Tanácsban.

³⁹¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK Irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról, 3-7. preambulumbekzdések.

1.3. Az EK nemzetközi szerződéskötési hatásköre

Bár a közös jogkezelésre vonatkozó nemzetközi egyezmény belátható időn belül történő megalkotása és elfogadása tudomásunk szerint nem várható, mégis érdemes röviden megvizsgálni, hogy az EK milyen hatáskörrel rendelkezik arra, hogy a közös jogkezelés körében csatlakozzon egy esetleges új nemzetközi egyezményekhez.³⁹² Erre a közös kereskedelempolitika keretében nyílhat mód.

Az 1997. évi amsterdami kormányközi konferencián módosították a közös kereskedelempolitika kizárólagos hatásköri szabályait, egy új, ötödik bekezdéssel egészítették ki a mai számozással 133. cikket. Eszerint a Tanács közös kereskedelempolitikai nemzetközi szerződéskötési hatáskörére vonatkozó, az (1)-(4) bekezdésekben foglalt szabályokat *„a Bizottság javaslatára és a parlamenttel való konzultáció után egyhangúan kiterjesztheti a szolgáltatásokra és a szellemi tulajdonra vonatkozó nemzetközi tárgyalásokra és megállapodásokra, amennyiben ezek a bekezdések erre nem terjednek ki.”* A 2000. évi nizzai kormányközi konferencián a 133. cikk Amsterdamban beiktatott rövid ötödik bekezdése egyrészt közvetlen - tehát nem a Tanács idevágó határozatától függő - felhatalmazás formáját nyerte, másrészt megszorításokkal is kiegészült. A ma is hatályos szöveg szerinti 133. cikk (5) bekezdés előírja, hogy az (1)-(4) bekezdések *„[...] a szolgáltatások kereskedelme, valamint a szellemi tulajdon kereskedelmi vonatkozásai területén folytatott tárgyalásokra és megállapodások megkötésére szintén alkalmazandók, amennyiben azok nem tartoznak az említett bekezdések hatálya alá, a (6) bekezdés sérelme nélkül.”* E mondatot követően az (5) bekezdés a Tanácsot - a közös kereskedelempolitika körében kötött szerződésekre vonatkozóan - általában megillető minősített többségű döntési jog helyett ebben az új hatáskörben a Tanács egyhangú döntését kívánja meg olyan területeken, amelyekben (i) közösségi belső hatáskör gyakorlása is ezt kívánja meg (pl. a személyek szabad mozgását is érintő harmonizáció esetén), vagy (ii) amikor a Közösség még nem gyakorolta a vonatkozó belső hatáskörét. Az ezt követően a 133. cikkbe szintén Nizzában beiktatott további két bekezdés közül a hatodik nyomatékosan kiemeli a Közösségre ruházott általános kompetenciák határainak betartására vonatkozó korlátozást a közös kereskedelempolitika terén is: *„A Tanács nem köthet meg egy megállapodást, ha az olyan rendelkezéseket*

³⁹² Ez a rész Boytha tanulmánya alapján készült: lásd Boytha György: , 2007/4, 61-76., "A szellemi termékek európai közösségi jogvédelmének kapcsolódása az ENSZ Szellemi Tulajdon Világszervezete és a Világkereskedelmi Szervezet Szerződéséhez," *Iustum, Aequum, Salutare*, no. 4 (2007).különösen 69-69.

tartalmaz, amelyek a Közösség belső hatásköreit túllépnék [...].” Majd, a szellemi tulajdont érintő nemzetközi szerződéskötés terére korlátozottan, a (7) bekezdés rendelkezik az (5) bekezdésből következő *kereskedelmi* vonatkozású megállapodási jogkör és a Közösség *általános* kompetencia határai (EKSZ 5.cikk) között maradt mozgástér kihasználásának lehetőségéről. Erre nézve a Tanács a 308. cikkben foglalt (közös piaci célok megvalósításához szükséges hatáskör) egyhangú döntési eljárásával egyező módon terjesztheti ki az (1)-(4) bekezdések alapvető szabályainak alkalmazását; a parlamentnek ekkor is csak konzultációs jogköre van.

A mondottakból levonható a következtetés, hogy az EK-nak - a korábbi évtizedekhez képest bővülően - kompetenciájába tartozhat egy esetleges szerzői jogi közös jogkezelésről szóló nemzetközi egyezményhez való csatlakozás. Az EK-nak a szerzői és szomszédos jogok terén való nemzetközi aktivitását jelzi egyébként, hogy csatlakozott az 1996-os WIPO szerzői jogi (WCT) és szomszédos jogi (WPPT) szerződésekhez, sőt, ezek átültetésére irányelvet is alkotott (IFOSOC irányelv).

2. A közös jogkezelés és az EK politikái

Az Európai Közösségnek tehát, mint láthattuk, megvan mind a belső, mind pedig a külső hatásköre, hogy a szerzői jogok közös kezelése terén a szükséges mértékben szabályozást alkosson. Kérdés azonban, hogy a szabályozás hogyan tud illeszkedni a Közösség célkitűzéseinek és politikáinak a meglévő, és az EKSZ vonatkozó rendelkezésein alapuló (azok által meghatározott) a rendszerébe. Ezek közül a kulturális politika (2.1.), a fogyasztóvédelmi politika (2.2.) valamint a versenypolitika (2.3.) érdemel figyelmet, mindezek alapján pedig sorra vehetők azok az érdekek, amelyek egymással szembeni mérlegeléséből a közös jogkezelés kívánatos szabályozása megszülethet (2.4.).

2.1. Kulturális politika

Kézenfekvő, hogy a szerzői és azzal szomszédos jogok közös kezelése alapvetően érinti a kultúrát. A közös jogkezelés legmegfelelőbb modellje kialakításakor is szinte minden szereplő felhossa a kultúra szempontjait érvrendszerében.

A közös jogkezelés szabályozása - mint láthattuk - megvalósítható az EKSZ általános jogharmonizációs hatásköre alapján, nincs szükség ezért annak a kulturális politika körébe való bevonására. Arra viszont igenis szükség van, hogy a szabályozás figyelemmel legyen kulturális szempontokra is.

Az EKSZ 151. cikkének már idézett (4) bekezdése ugyanis a következő rendelkezést tartalmazza: *„A Közösség az e szerződés egyéb rendelkezései alá tartozó tevékenysége során, különösen kulturái sokszínűségének tiszteletben tartása és támogatása érdekében, figyelembe veszi a kulturális szempontokat.”*

Ez az ún. „integrációs klauzula” arra vonatkozóan tartalmaz kötelezettséget, hogy az egyébként - pl. a belső piac, az áruk és a szolgáltatások szabad áramlása körébe való tartozásuk okán - a Közösség érdeklődésére számot tartó kérdésekben a Közösség elsődlegesen gazdasági célja mellett a kultúra szempontjaira is figyelemmel kell lenni a közösségi fellépés során. Ennek oka, hogy „a kultúra olyan általános értéknek tekintendő, amelyet a Közösség egyéb politikái körében is köteles érvényre juttatni.”³⁹³

Külön figyelmet érdemel az EKSZ 151. cikk (4) bekezdésének azon kitétele, amely - példaként - a kulturális sokszínűség szempontját kifejezetten megnevezi, mint kötelezően számításba veendő szempontot.

³⁹³ Wágner, "Kulturális politika."1098.

Ami a kulturális szempontoknak a szerzői és szomszédos jogok közös kezelése terén játszott szerepét illeti, elsősorban három témakör emelendő ki. Mindhárom a kereskedelmi szempontból kevésbé sikeres és jövedelmező művek és teljesítmények jogosultjainak a helyzetét érinti.

A jogosultak közötti szolidaritás kérdése. A piaci logika azt diktálná, hogy az egyes művek felhasználásának ellenértékét (vagyis a jogdíjak mértékét) a keresleti és a kínálati görbék határozzák meg. Eszerint a népszerűbb, jobban eladható művek jogosultjai a jogdíjak révén, egyes felhasználásonként is magasabb jövedelemre tehetnek szert, mint a kevésbé népszerű művek jogosultjai. Ez a logika azonban eddig nem érvényesült a közös jogkezelés körében: ehelyett a tagok egymás közötti szolidaritásának az elve játszott meghatározó szerepet. Ez a gyakorlatban annyit jelent, hogy minden egyes mű felhasználásáért azonos jogdíjat kell a felhasználónak fizetnie. Ez a gyakorlat felfogható úgy is, mint a - szigorúan gazdasági szempontból - kevésbé sikeres, ám művészetileg akár egészen kiemelkedő művészek közvetett támogatási formája. Az elv hosszú múltra tekint vissza, és ezért feltehetőleg széleskörű konszenzuson nyugszik. Megkérdőjelezi azonban az érvényesülését az a tendencia, hogy az Európai Bizottság - később részletesen elemzendő - 2005/737/EK ajánlásával azt a piaci modellt kívánja megvalósítani, miszerint a közös jogkezelők versengenek a jogosultak kegyeiért, és ez a verseny a jogdíjak mértékére is kihathat. Ez a gyakorlatban annyit jelent, hogy amennyiben egy nagy közös jogkezelő (pl. német) magasabb jogdíjakat szab meg, mint a magyar, és az adott műhöz csak a német jogkezelőn keresztül lehet hozzájutni (központi jogosítás), akkor azok a jogosultak, akik a német jogkezelő tagjai (ill. azt bízzák meg bizonyos jogaik kezelésével), magasabb bevételhez jutnak, mint azok, akik a magyar jogkezelőt választják.

A kis repertoárok sorsa. Az online zenei jogosításnak az Európai Bizottság által megálmodott, alább részletesen bemutatandó „3-as opció”-ja azt eredményezi, hogy az egyes műveket központilag, egy-egy nagy jogkezelő jogosítja majd. A népszerű angolszász zeneművek felhasználásnak engedélyét tehát viszonylag egyszerűen, egy-két jogkezelőtől meg lehet szerezni. A kisebb országok szerzőinek műveinek felhasználási jogát azonban már a helyi jogkezelőktől kell egyenként megszerezni. A kisebb jogkezelők attól tartanak, hogy ez a kevésbé jövedelmező helyi repertoár iránti érdeklődés csökkenését eredményezi, ezáltal pedig azt gátolja, hogy valamennyi európai mű eljuthasson egész Európa közönségéhez. A kisebb jogkezelők által pártolt, későbbiekben szintén bemutatandó „4-es opció” ezzel szemben lehetővé tenné, hogy az egész világrepertoárra nézve egész Európára szólóan felhasználási engedélyt lehessen szerezni bármely európai jogkezelőtől. Ez annyit jelentene, hogy egyetlen engedély birtokában a felhasználó (pl.

iTunes) minden európai (sőt bármely más országból származó) művet eljuttathat a közönséghez. Így esélyük lenne a kisebb országok szerzőinek is arra, hogy „betörjenek” az európai piacra.

A kisebb jogkezelő szervezetek kultúra pártoló tevékenysége. Végül szót kell ejteni arról a veszélyről is, amely a kisebb jogkezelő szervezetek kultúrát támogató tevékenységét fenyegeti. A fent röviden felvázolt „3-as opció” ugyanis a kisebb jogkezelők elsorvadásával, de legalábbis meggyengülésével járhat. Ezen szervezetek bevételeinek a csökkenése viszont azt eredményezheti, hogy szűkülnek azok a források, amelyekből a jogkezelők a helyi kultúrát támogathatják. A jogkezelő szervezetek kultúrát támogató tevékenysége egyébként hosszú múltra tekint vissza, és *in se* nem kérdőjelezhető meg.

Mindezekre a szempontokra figyelemmel kell tehát lenni az EKSZ 151. cikk (4) bek. alapján.

2.2. Fogyasztóvédelmi politika

A kulturális politikához képest kevésbé kézenfekvő, hogy a fogyasztóvédelmi politikának milyen szerepe lehet a szerzői és szomszédos jogok kezelése körében. Ebben a körben ugyanis nem találkozunk a „klasszikus” fogyasztóvédelmi problematikával: a kiszolgáltatott vásárló és az őt különböző eszközökkel megkárosítani kívánó, megtévesztő reklámjaival tisztességtelenül befolyásolni szándékozó professzionális eladó közötti - egyébként a felek magánautonómiáján alapuló - szerződéses rendszer közérdekből történő korrekciójának igényével.

A közös jogkezelés körében is vannak azonban olyan helyzetek, amelyekben felmerülhetnek a fogyasztóvédelem által felvetett szempontok. *A szerző és a jogkezelő viszonyában* (amennyiben az előbbi magánszemély) nyomban felfedezhető a felek gazdasági súlyának és felkészültségének eltérő foka. Itt két problémára kell - fogyasztóvédelmi szempontból - megnyugtató megoldást találni: (i) biztosítani kell, hogy a szerző (fogyasztó) arányos jogdíjban részesüljön, azaz a jogkezelő felosztási szabályzata tisztességes legyen; (ii) módot kell adni arra, hogy az esetleges vitákat arra kompetens, pártatlan szerv bírálhassa el. Valójában tehát azokról az igazgatási kérdésekről (*governance issues*) van szó, amelyek, mint látni fogjuk, a közös jogkezelés szabályozásáról folytatott vitákban is lépten-nyomon felmerülnek, elsősorban a jogosultak oldaláról.

Az EKSZ-nek a fogyasztóvédelem körébe eső, számunkra legfontosabb rendelkezése a 153. cikk (2) bekezdése, amely úgy szól, hogy: „*A fogyasztóvédelmi követelményeket figyelembe kell venni az egyéb közösségi politikák és tevékenységek meghatározásakor és*

végrehajtásakor.” A gyakran egyedülálló, kiszolgáltatott szerzőnek vagy előadónak a nagy közös jogkezelő szervezetekkel szembeni kiszolgáltatottságából adódó veszélyeknek tehát mindenképpen figyelmet kell szentelni.

2.3. Versenypolitika

A III. részben láthattuk, hogy az Európai Közösség eddig főként a versenyjogi kontroll eszközeivel “nyúlt” a közös jogkezelő szervezetekhez. Tette ezt azonban bölcs önkorlátozással: a szellemi alkotások - az Európai Bíróság által más vonatkozásokban is elismert - sajátosságai, valamint a kulturális tényező szerepe miatt nem alkalmazta a versenyjogi előírásokat teljes szigorral. Az utóbbi időben, mint látni fogjuk, megélt azonban az EK figyelme a közös jogkezelő szervezetek szabályozása iránt. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy (újra) át kell gondolni, hogy a Közösség célkitűzései között prominens helyet elfoglaló versenyszempontokat milyen mértékben érdemes érvényre juttatni más (pl. kulturális) célokkal szemben.

E kérdéskörrel kapcsolatban felmerül a kérdés: az EKSZ 81. és 82. cikkén alapuló versenyjogi kontroll milyen mértékben képes a közös jogkezelők magatartását adekvát módon szabályozni. Ez másképpen azt jelenti: mik azok a területek, ahol kifejezetten normatív szabályozásra van szükség, és mik azok, amelyek a létező közösségi versenyjogi előírások alkalmazásával megfelelő módon kezelhetők?

Az *LIDC (Nemzetközi Versenyjogi Egyesület) 2003. évi*, a szerzői jogok gyakorlásának versenyjogi vonatkozásairól szóló „határozata” a következőképpen foglal állást a kérdésben. A piaci erőfölénnyel való visszaélés tilalma (EKSZ 82. cikk) alkalmazásával megoldhatók az alábbi problémák:

- a kezelt jogokért megfelelő, arányos, de nem túlzott ellenértékben részesüljenek a jogosultak;
- a jogosultak az egyenlő elbánás elvének figyelembevételével lehessenek tagjai bármely európai közös jogkezelő szervezetnek;
- a jogosultak ne legyenek arra kötelesek, hogy valamennyi joguk kezelésével ugyanazt a közös jogkezelőt bízzák meg, hanem jogonként hozhassák meg ezt a döntésüket.

Ezzel szemben önálló szabályozást igényelnek az alábbi kérdések:

- a jogdíjakat és a felosztási szabályokat átlátható eljárásban határozzák meg;

- a jogdíjakat és a felosztást sérelmező jogosultak és felhasználók jogorvoslatot vehessenek igénybe ezekkel szemben;
- a jogdíjak felosztása arányosan történjen, amely tükrözi a felhasználás mértékét;
- a közös jogkezelő szervezet hatékonyan és költségtakarékosan működjön.

Látni fogjuk, hogy ezek a kérdések a közösségi szabályozási koncepciókban is rendre felbukkannak. A közösségi szabályozásnak azonban nem csak a versenyszempontokra kell tekintettel lennie, hanem számtalan ütköző érdek között kell ésszerű kompromisszumot teremtenie. Ezt a kérdéskört elemzem a következőkben.

2.4. A közös jogkezelésre vonatkozó politika: ütköző érdekek

Már az eddig elmondottakból is látható volt, hogy a közös jogkezelés európai szinten is kívánatosnak tartott, optimális modelljének kialakításakor különböző érdekekre kell tekintettel lenni. Az alábbiakban ezeket az érdekeket veszem sorra az egyes érdekelt csoportok szemszögéből nézve.

2.4.1. Jogosulti érdekek

Történelmileg a közös jogkezelés (*collective right's management*) az egyéni (*individual right's management*) alternatívája: a jogosultak egyénileg nem, vagy hatékonyan nem érvényesíthető jogait egy közös jogkezelő társaság (*collecting society*) létrehozásával és működtetésével töltötték ki tartalommal. A jogosultak elsődleges érdeke tehát az, hogy jogait hatékonyan kezeljék. Ennek eleme, hogy a jogkezelő a felhasználókat effektíven tudja ellenőrizni, tőlük kellően magas jogdíjat ténylegesen be tudjon hajtani, azt pontosan, arányosan és megfelelő gyakorisággal felossza, a jogsértők ellen pedig hatékonyan fel tudjon lépni. A szerzői és azzal szomszédos jogok hatékony jogvédelme ezért a működőképes piaci verseny előfeltétele.³⁹⁴ „A közös jogkezelés tehát önmagában nem minősül a szerzői művek felhasználására irányuló belső piaci versenyt aláásó eljárásnak; sőt: egyenesen a verseny működőképességének feltétele lehet.”³⁹⁵ Az effektív jogkezelés azonban nem csak gazdasági racionalitást juttat érvényre, hanem az EU tagállamok nemzetközi jogi köteletségéből adódó szükségszerűség is: a Berni Uniók Egyezménye ugyanis előírja, hogy a nemzeti törvényhozásoknak az Egyezményben

³⁹⁴ Boytha, "Szerzői jog és versenyjog."

³⁹⁵ Ibid. 52.

megkívánt jogvédelemnek érvényt kell szerezniük [BUE 36. cikk (2) bek.].³⁹⁶ Tényleges érvényszerzés (a BUE szavaival: „az Egyezmény rendelkezéseinek hatályosulása”) pedig adott esetben csak közös jogkezelés útján valósulhat meg.³⁹⁷ A jogosultak mindezek alapján azt várják el - versenyjogi szempontból nézve -, hogy a közös jogkezelők az ő irányukban versengjenek egymással: a jogosultak ez alapján a leghatékonyabb közös jogkezelőt fogják választani.

2.4.2. Felhasználói érdekek

A felhasználók elsősorban abban érdekeltek, hogy a működésükhöz szükséges felhasználási engedélyeket a lehető leggyorsabban, legegyszerűbben és legalacsonyabban meg tudják szerezni. Elsődleges érdekük tehát az ún. egyablakos ügyintézés (*one-stop-shop*), amely alapján az egész világrepertoárt felölelő, lehetőleg az egész világra - de legalább Európára - földrajzilag kiterjedő engedélyt egyetlen közös jogkezelőtől megkaphatják. Feltétlenül a kisebb felhasználók érdekét szolgálja, ha ezt az engedélyt a helyi jogkezelő szervezettől be tudja szerezni, hiszen a külföldi szervezettel való tárgyalás és kapcsolattartás számottevő költségvonzattal jár. Ezért (és csak ezért) méltányolható az a felhasználói igény, miszerint ők választhassák ki, melyik közös jogkezelőtől kívánják az engedélyt megkapni. Ez utóbbi megállapításból adódik, hogy a felhasználók azt várják el, hogy a közös jogkezelők az ő irányukba versenyezzenek egymással: amelyik jogkezelő a legalacsonyabb jogdíj- illetve kezelési költség szinttel dolgozik, amelyik a legalacsonyabb beszámolási kötelezettséget várja el, azt fogják választani.

2.4.3. A közös jogkezelők érdekei

A közös jogkezelők érdeke abban ragadható meg, hogy lehetőleg minél nagyobb repertoárt tudjanak jogosítani. Ez egyrészt azért fontos, mert a nagyobb bevételek biztosíthatják a jogkezelő szervezet túlélését, sőt, fejlődését és modernizációját, míg ha csökken az összbevétel, akkor a szervezet óhatatlanul a sorvadás veszélyének van kitéve. Másrészt a közös jogkezelő a helyi kultúrát pártoló tevékenységét is a szervezet megfelelő

³⁹⁶ 36. Cikk (1) Az ezen Egyezményhez tartozó valamennyi ország kötelezi magát, hogy az alkotmányának megfelelően megteszi az ezen Egyezmény végrehajtásának biztosításához szükséges intézkedéseket.

(2) Abban az időpontban, amikor ez az Egyezmény valamely országra nézve kötelezővé válik, az ország hazai törvényeinek biztosítaniuk kell az Egyezmény rendelkezéseinek hatályosulását.

³⁹⁷ Boytha in Király (szerk.) (2005) 365.

működésének függvényében tudja kifejteni. Nyilvánvalóan veszélyezteti a kisebb közös jogkezelők érdekeit, ha a nagyobbakkal kénytelenek kilátástalan versenyt folytatni.

2.4.4. Európai Közösségi érdekek

Az Európai Közösség abban érdekelt, hogy céljai megvalósuljanak. Az EK Szerződés 3. cikke alapján ilyen célok többek között a belső piac [c) pont], a torzításmentes belső piaci verseny [g) pont], mindeközben pedig hozzájárulás a tagállamok kultúrájának virágzásához [q) pont]. Elsődleges közösségi érdek tehát, hogy létrejöjjön egy olyan, egységes európai online piac, amelyben a művek forgalma folyamatosan nő, és amelyben torzítatlan verseny folyik. Egy ilyen „belső online piac” mind a felhasználók, mind a jogosultak, mind pedig a fogyasztók érdekeit is szolgálja.

3.4.5. Tagállami érdekek

Az EU tagállamok kényesen ügyelnek arra, hogy nemzeti kultúrájuk ne sorvadjon el. Közhely, hogy Európának nincs olyan egységes kultúrája, amelyben a nemzeti kultúrák feloldódnának, hanem egyes, nemzeti kultúrák léteznek. A tagállamok ellenállásába ütközhet ezért minden olyan kezdeményezés, amely az egyébként is egyre dominánsabb angolszász zenét és kultúrát részesíti előnyben a helyi művészekkel és műveikkel szemben.

A fent részletezett érdekek sokszor egymásba mosódnak. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a jogosultaknak is hosszú távú érdeke, hogy a felhasználók jól működő vállalkozások legyenek, amelyet többek között az egyszerű engedélyezési rendszerrel lehet elősegíteni. Másrészt viszont a felhasználóknak sem érdeke, hogy a jogosultak az alacsony jogdíjszintek vagy a kevésbé hatékony jogkezelés miatt ellehetetlenüljenek, hiszen hosszú távon a felhasználók is csak azt tudják kínálni, amit a jogosultak létrehozhatnak - egy jól működő kulturális ipar megléte, amely fejlett kultúrát teremt, az ő érdekük is. Azt lehet tehát mondani, hogy a fenntarthatóan fejlődő piaci struktúra azt feltételezi, hogy az egyes érdekeket ne játsszuk ki végletesen a többi kárára. Sajnálatos, de tény: olyan jogkezelési rendszer nem képzelhető el, amely valamennyi, fent részletezett érdeknek teljesen meg tudna felelni. Mint látni fogjuk, minden modell valamely érdeket jobban előtérbe helyez, mint másokat. A cél az lenne, hogy a rövid távon sokszor ellentmondó érdekek között egy hosszú távon is fenntartható összhangot megteremtünk.

3. Az EK közös jogkezelésre vonatkozó dokumentumai

Az Európai Közösséget 2003 óta folyamatosan foglalkoztatja a közös jogkezelés szabályozása. Az e körben született dokumentumokat az alábbi táblázatban lehet összefoglalni:

Év	EK intézmény	Cím ³⁹⁸	Szám
2003	Európai Parlament	European Parliament Report on a Community framework for collecting societies for authors' rights	A5-0478/2003 final
2003	Európai Parlament	Draft European Parliament Resolution on a Community framework for collecting societies for authors' rights	2002/2274(INI)
2004	Európai Bizottság	Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee: The Management of Copyright and Related Rights in the Internal Market	COM(2004) 261 final
2005	Európai Bizottság	Commission Staff Working Document: Study on a Community Initiative on the Cross-Border Collective Management of Copyright	-
2005	Európai Bizottság	Commission Staff Working Document: Impact Assessment Reforming Cross-Border Collective Management of Copyright and Related Rights for Legitimate Online Music Services	SEC(2005) 1254
2005	Európai Bizottság	Commission Recommendation of 18 October 2005 on collective cross-border management of copyright and related rights for legitimate online music services	2005/737/EC
2006	Európai Parlament	Working Document on the Commission Recommendation of 12 October 2005 on collective cross-border management of copyright and related rights for legitimate online music services (2005/737/EC)	-

³⁹⁸ A dokumentumok legtöbbje csak angolul érhető el. Ezeknek a címét is angolul szerepeltetjük.

2006	Európai Parlament	Report on the Commission Recommendation of 18 May 2005 on collective cross-border management of copyright and related rights for legitimate online music services (2005/737/EC)	2006/2008(INI)
2007	Európai Parlament	Jelentés a Bizottság 2005. október 18-i, a jogszerű on-line zeneszolgáltatás érdekében a szerzői és szomszédos jogok közös, határokon átnyúló kezeléséről szóló ajánlásáról (2005/737/EK)	0053/2007 (Végleges).
2008	Európai Bizottság	Monitoring of the 2005 Music Online Recommendation	-

3.1. Az Európai Parlament első jelentése (2003)

A közös jogkezeléssel kapcsolatos európai közösségi dokumentumok sorát az Európai Parlament (továbbiakban: EP) 2003-as jelentése nyitja.³⁹⁹ A jelentést - amely tartalmaz egy tervezett EP állásfoglalást⁴⁰⁰ - az EP Jogi és Belső Piaci bizottságai készítették. A jelentés hangsúlyozza, hogy a szerzői jogok közös kezelése terén közösségi fellépésre van szükség, amely tiszteletben tartja a szerzői jog és a versenyjog elveit, valamint összhangban van a szubszidiaritás és az arányosság elveivel.⁴⁰¹ A jelentés helyesen ismer fel néhány, már tárgyalt szempontot,⁴⁰² amely a szabályozás alapjául kell, hogy szolgáljon. Ilyenek a gyors és megbízható engedélyezési rendszer,⁴⁰³ a kulturális sokszínűség,⁴⁰⁴ a hatékonyan működő közös jogkezelők megkerülhetetlen szerepe abban, hogy a szerzői művek és teljesítmények a felhasználókhöz eljussanak.⁴⁰⁵ A dokumentum a közös jogkezelőkre vonatkozó nemzeti szabályozások közti különbségeket olyan mérvűnek értékeli, amely már igazol egy közösségi beavatkozást.⁴⁰⁶

A közösségi szabályozás egy olyan „közös eszköz” (*common tool*) megalkotását jelenti, amely egy irányelvben öltene testet, és amely a következő elveken alapulna:

³⁹⁹ European Parliament Report on a Community framework for collecting societies for authors' rights - A5-0478/2003 final.

⁴⁰⁰ Draft European Parliament Resolution on a Community framework for collecting societies for authors' rights - 2002/2274(INI).

⁴⁰¹ Report A5-0478/2003 final, 11. pont.

⁴⁰² Lásd a 3.4. pont alatt.

⁴⁰³ Report A5-0478/2003 final, 17. pont.

⁴⁰⁴ Uo. 23. pont.

⁴⁰⁵ Uo.26. pont.

⁴⁰⁶ Uo.36. pont.

- A jogosultak jogát biztosítani kell, hogy szabadon válasszák meg, mely jogkezelő kezelje jogaikat.⁴⁰⁷
- Minden jogosulti csoportnak képviseltetnie kell magát a jogkezelő döntéshozatalában.
- A jogkezelőknek az átláthatóság, a demokrácia és a részvétel elvei alapján kell működniük.⁴⁰⁸
- A közös jogkezelők közti együttműködést erősíteni kell.⁴⁰⁹
- A kölcsönös képviseleti szerződéseket nem kell felmondani, amennyiben a versenyjog rendelkezéseivel összhangban vannak.⁴¹⁰
- A jogkezelő működése feletti ellenőrzést biztosítani kell.
- A jogkezelő működéséről megfelelő tájékoztatást köteles adni.⁴¹¹

Mindezeket a követelményeket tehát közösségi szinten, kötelező jogi aktussal kell előírni. Mint később látni fogjuk, a jelentés bizonyos elemeit (jogosultak szabad választása, képviselet, átláthatóság) a későbbi dokumentumok is megőrzik, továbbfejlesztik. A közös jogkezelők együttműködésére vonatkozó pozitív nézeteket azonban hiába keressük majd.

3.2. Az Európai Bizottság közleménye (2004)

Az Európai Bizottság 2004 áprilisában közleményt adott ki a Tanács, az EP és a Gazdasági és Szociális Tanács számára.⁴¹² Ebben a dokumentumban már megjelennek a későbbi elképzelések csírái, igaz, még legtöbbször kevéssé kiforrott és csupán alternatívaként felvetett formában.

A közlemény - újdonságként - tartalmaz definíciót a jogkezelésre fogalmára vonatkozóan: „olyan módszerek, amelyek segítségével jogokat kezelnek, tehát engedélyeket adnak, jogot átruháznak vagy jogdíjat szednek bármely felhasználási módért.”⁴¹³ A közlemény különös hangsúlyt fektet az online jogosításra, amelyről kijelenti, hogy az *per definitionem* határokon átnyúló tevékenységet tesz lehetővé.⁴¹⁴ A

⁴⁰⁷ 33. pont.

⁴⁰⁸ Uo.31. pont.

⁴⁰⁹ Uo. 39-40. pontok.

⁴¹⁰ Uo.41. pont.

⁴¹¹ Uo.49. pont.

⁴¹² Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee: The Management of Copyright and Related Rights in the Internal Market - COM(2004) 261 final.

⁴¹³ Uo. 4.

⁴¹⁴ Uo. 7.

dokumentum a határokon átívelő jogosítások és felhasználások előmozdítására különböző opciókat tart lehetségesnek:

- a) A legelső - és valószínűleg leghatékonyabb - megoldási lehetőség az lenne, hogy közösségi jogszabály írja elő: valamennyi, internetes felhasználásra vonatkozó engedély a Közösség egész területére nézve legyen érvényes.
- b) A második - kevésbé intervencionista - megoldás a műhold és kábeltvé irányelv (93/83/EGK) megközelítésének az átvételét jelentené, amely szerint a szerverre való feltöltés valósítaná meg az egyetlen releváns - és így engedélyköteles - felhasználási cselekményt. Ez valójában a „származási ország elvé”-nek (*country of origin principle*) elfogadását jelenti.
- c) A közlemény megfontolás tárgyává teszi, hogy a nyilvánossághoz közvetítés (kizárólagos alanyi) jogát pusztán díjigénnyé fokozza le.
- d) Negyedik opcióként felmerül az IFPI „Simulcasting” Szerződés rendszerének megvalósítása, amely - mint láthattuk - lehetővé teszi, hogy valamennyi, a szerződésben részes jogkezelő multi-territoriális engedélyeket adjon.
- e) Elképzelhető az a megoldás is, miszerint a jogosult az általa választott jogkezelőt az egész Közösség területére bízza meg, így az ilyen hatályú engedélyeket tudna adni.
- f) Végül a leginkább „soft law” megközelítés csak a közös jogkezelés szervezeti oldalára koncentrálna, és a jogkezelők működésének fejlesztésével kívánná a jogkezelést fejleszteni.⁴¹⁵

A fenti hat opcióhoz néhány megjegyzés kívánkozik. Az a) és b) opciók nem számolnak a szerzői jog territorialitásával, a c) opció összeegyeztethetetlen a Berni Unió Egyezményével, valamint a WIPO Szerződésekkel. A d) opció valójában a később részletesen tárgyalandó „4-es opció” egyezik, az e) pedig a „3-as opció”-val, ezért ezekről itt nem lesz szó. Végül az f) pont alatt megközelítés nehezen látható be, hogy hogyan járulna hozzá a multi-territoriális engedélyezés fejlődéséhez.

A Bizottság - ekkor még - elismeri az egyablakos ügyintézés (*one-stop-shop*) fontosságát. Úgy fogalmaz, hogy az „a jogosultak és a felhasználók számára is jelentős előnyt biztosít, ezért nem szabad veszélyeztetni”.⁴¹⁶ Látni fogjuk, hogy ezt a nézetét a Bizottság egy év alatt gyökeresen meg fogja változtatni.

⁴¹⁵ Uo. 9.

⁴¹⁶ Communication COM(2004) 261 final, 9.

A Bizottság külön vizsgálja, hogy az egyedi joggyakorlás és a közös jogkezelés körében szükség van-e közösségi szintű beavatkozásra. Az előbbi körben úgy véli, a nemzeti jogok nagyfokú hasonlósága folytán nincs, míg az utóbbiban annál inkább.⁴¹⁷ Ezért - gyakorlatilag az EP jelentésével egyezően - egy, „a jó működésre vonatkozó jogszabályi keret” (*legislative framework on good governance*) megalkotását tartja kívánatosnak.⁴¹⁸ Ez a következő viszonyokat rendezné:

- 1) a közös jogkezelő szervezetek alapítása és jogi helyzete
- 2) a közös jogkezelő kapcsolata a felhasználókkal
- 3) a közös jogkezelő kapcsolata a jogosultakkal
- 4) a közös jogkezelők külső kontrollja.

Minderre azért van szükség, hogy mind az offline, mind az online felhasználási piacokon létrejöjjön a Belső Piac - ami az EK egyik fő célja. „A jogszabályalkotástól való tartózkodás immáron nem járható út. Szintén nem tűnik megfelelőnek, ha csak soft law szabályokra (pl. magatartási kódexekre) hagyatkozunk”⁴¹⁹- írja a közlemény. Egy év múlva az utóbbi nézetet is revideálja majd a Bizottság.

A közlemény nyilvános vitája során számos megjegyzést és kritikát fogalmaztak meg.⁴²⁰ A legtöbb európai közös jogkezelő szervezet véleménye jól összegezhető a GESAC állásfoglalásával.⁴²¹ Ebben a GESAC kritizálja a jogharmonizációs törekvéseket, mondván: „a nemzeti [közös jogkezelési] rendszerek figyelembe veszik a különleges helyi (kulturális, szociális, gazdasági és jogi) vonásokat, amelyeket tiszteletben kell tartani, és amelyeket nehéz az egyik országból a másikba átvinni.”⁴²² A „szellemi tulajdonjogok” gyakorlásának feltételei változóak aszerint, hogy milyen jogról van szó (többszörözési, nyilvános előadási, sugárzási, simulcasting, streaming, webcasting stb.), milyen repertoár vonatkozásában (zenei, audiovizuális, irodalmi, grafikai stb.), és mely jogosultakat érint (szerzők, előadók, hanglemezkiadók stb.). A GESAC szerint mindezek számára megfelelő modellt nem lehet előírni, másrészt viszont a versenyjogi szabályok (így a szabad kilépési jog) elégséges alapot adnak arra, hogy a piac szabadon, a szerződési szabadság messzemenő figyelembevételével kialakíthassa az optimális modelleket.⁴²³

⁴¹⁷ Uo. 13.

⁴¹⁸ Uo. 18-19.

⁴¹⁹ Uo. 19.

⁴²⁰ A 99 publikált hozzászólás megtalálható a Bizottság honlapján:

http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/management/contributions_en.htm .

⁴²¹ GESAC (Groupement Européen des Sociétés d'Auteurs et Compositeurs) a szerzői jogokat kezelő közös jogkezelő szervezetek európai érdekképviseleti szerve.

⁴²² GESAC hozzászólása, 2.

⁴²³ Uo.4.

A jogosultak - különösen a nagy zeneműkiadók - véleményét a világ egyik legnagyobb, vertikálisan integrálódott multinacionális média csoportjának, a Bertelsmannnak a hozzászólásával lehet szemléltetni. Eszerint - és ez nem meglepő - a jogosultak azt várják, hogy bármely közösségi lépés elősegítse a jogkezelők működésének átláthatóságát, elszámoltathatóságukat és hatékonyságukat. Hangsúlyozzák a jogosultak szabad választási jogának fontosságát: a jogkezelőknek a jogosultak javára kell egymással versenyezniük.⁴²⁴

3.3. Az Európai Bizottság munkaaanyaga és hatástanulmánya (2005)

A közös jogkezelésre vonatkozó közösségi dokumentumok közül jelentőségét tekintve kimagaslik a Bizottság munkaaanyaga. A 2005-ös munkaaanyag címe „*Tanulmány a szerzői jog határokon átívelő kezelésére vonatkozó közösségi kezdeményezésről*”. A munkaaanyag azért kiemelkedő jelentőségű, mert ebben publikálta a Bizottság először - érvekkel alátámasztva - a közös jogkezelés optimálisnak tartott modelljére vonatkozó elképzeléseit. A munkaaanyag által favorizált, ún. „3-as opció”-ra épült később a Bizottság Ajánlása⁴²⁵ is. Bár a munkaaanyag számos megállapítását hevesen kritizálták, a Bizottság azóta sem vizsgálta felül az ebben kifejtett koncepciót. A dokumentumot tehát méltán tekinthetjük egyfajta mérföldkőnek a közös jogkezelésre vonatkozó EK politikában. Ennek fényében különösen meglepő, hogy a nyár közepén jelent meg, kizárólag angolul, az érdekeltek számára pedig csupán három hét (!) állt rendelkezésre, hogy megjegyzéseiket megtehessek. Szinte valamennyi kommentár e tényre való - valljuk be, jogos - kritikával indít.

A Bizottság megvizsgálja az európai online zenei piac méretét és növekedését, és - a jóval fejlettebb amerikaival összehasonlítva - arra a következtetésre jut, hogy a lemaradás egyik oka a multi-territoriális engedélyek hiánya.⁴²⁶ (Valóban, abban az időben a Santiago/Barcelona szerződések lejártával nem működött ilyen rendszer.) Megállapítja, hogy „*az EU a jogos online zenei szolgáltatásokat érintő, határokon átívelő közös jogkezelésre vonatkozó kezdeményezések és dinamikus struktúrák hiányától szenved.*” Ezért a Bizottság szerint szükség van a Közösség fellépésére, hogy a multi-territoriális engedélyezési rendszer megteremtésével elősegítse az online zenei piac fejlődését.⁴²⁷

⁴²⁴ Bertelsman hozzászólása 2.

⁴²⁵ Lásd 3.4.-es pont

⁴²⁶ Commission Staff Working Document: Study on a Community Initiative on the Cross-Border Collective Management of Copyright, 6.

⁴²⁷ Uo. 6.

A kölcsönös képviseleti szerződések rendszerét vizsgálva a munkaanyag úgy véli: az (akkor) 25 tagállam jogkezelői közti 300 szerződés rendszerének fenntartása költséges és bonyolult, amelyet egyszerűsíteni kell.⁴²⁸ Nem működik optimálisan a határokon átnyúló jogdíjfolyósítás sem, és ez is hátráltatja az online piac fejlődését.⁴²⁹ Különösen három gátló tényezőt vél a Bizottság felfedezni:

- a) *a határokon átnyúló engedélyezés hiánya*: a közös jogkezelők mintegy felosztva az európai piacot, olyan kölcsönös képviseleti szerződéseket kötöttek, amelyek alapján minden egyes országban csak és kizárólag a helyi jogkezelő adhat felhasználási engedélyt. Ennek eredményeképpen a több országban is elérhető online szolgáltatások nyújtóinak szükségszerűen területről területre engedélyt kell kérniük - eltérő jogkezelőktől.⁴³⁰
- b) *a határokon átnyúló jogdíjfolyósítás akadozása*: bizonyos (ún. "B-típusú") kölcsönös képviseleti szerződések úgy rendelkeznek, hogy a jogkezelők az egymás repertoárjának kezeléséből folyó jogdíjakat nem utalják át egymásnak, hanem azok a beszedő jogkezelőnél maradnak.⁴³¹
- c) *a jogosultak választási jogának korlátozása*: a kölcsönös képviseleti szerződéseket úgy alkalmazzák, hogy megakadályozzák, hogy a jogosultak kilépjenek nemzeti jogkezelő szervezetükből, és egy külföldibe lépjenek át. Ezáltal sérül a jogosultak irányában folyó verseny a jogkezelők közt.

Mindezek alapján a Bizottság úgy gondolja, hogy közösségi szintű fellépés szükséges, amelynek három fő változatát mutatja be. Az „1-es, 2-es, 3-as opció”-kat később vizsgálom meg részletesebben,⁴³² most csak rövid leírására szorítokozom.

1-es opció: *be nem avatkozás*. Ez az opció a piacra bízna, hogy alakítsa ki a megfelelő, hatásos új jogkezelési modelleket.

2-es opció: a jogkezelők korlátlan versenye. Eszerint a jogkezelők közti kölcsönös képviseleti szerződésekből törölnék a területi korlátozásokat, tehát valamennyi közös jogkezelő multi-territoriális, multi-repertoár engedélyeket adna.

⁴²⁸ Uo.8.

⁴²⁹ Uo.9.

⁴³⁰ Uo.10-11.

⁴³¹ Uo.11-12.

⁴³² Lásd az 5.1-5.3. pontokat.

A jogkezelők korlátlanul versengének a felhasználók kegyeiért (még a jogdíjszint tekintetében is).

3-as opció: a jogkezelők közti szabad választás. Az utolsó opció megadná a jogot a jogosultaknak, hogy szabadon válasszák ki azt a közös jogkezelőt, amelyik jogaikat egész Európára nézve kezelné. Ez, és csak ez a jogkezelő lenne tehát az engedély megadására jogosult. A jogkezelők ebben a modellben a jogosultak kegyeiért versengenek.⁴³³

Miután a Bizottság megvizsgálta a három opció lehetséges hatásait, a 3-as opció mellett foglalt állást.⁴³⁴ Bár csak három hét állt a nyilvános konzultáció számára rendelkezésre, mégis közel 80 publikált kommentár érkezett a munkaanyagra. Ezeket a - sok tekintetben jogos - kritikákat, amelyekre az egyes opciók ismertetésekor még visszatérünk, azonban nem vette figyelembe a Bizottság, amikor 2005. október 11-én nyilvánosságra hozta a 3-as opció megvalósítására vonatkozó hatástanulmányt.⁴³⁵ Ez utóbbi ugyanis alig különbözik az eredeti munkaanyagtól.

3.4. Az Európai Bizottság 2005/737/EK sz. ajánlása (2005)

Csupán három hónappal a munkaanyag megjelenése után, és pusztán egy héttel a hatástanulmány után a Bizottság kibocsátotta Ajánlását „*a jogszerű online zene szolgáltatás érdekében a szerzői és szomszédos jogok közös, határokon átnyúló kezeléséről*” (2005/737/EK; továbbiakban: Ajánlás). Az Ajánlás megalkotása előtt a Bizottság nyilvánosság számára hozzáférhető dokumentumokon keresztül nem konzultált sem az Európai Parlamenttel, sem a Tanáccsal. A megszületett dokumentum a kritikai észrevételek szerint elsősorban a jogosultak (nagy multinacionális zeneműkiadók) érdekeit tartja szem előtt, amikor a „3-as opció“-t kívánja megvalósítani. Az Ajánlás tehát a jogosultaknak a közös jogkezelők közti szabad választási jogát hangsúlyozza, de tartalmaz előírásokat a jogkezelők működésére vonatkozóan is. Bár formális jogi értelemben nem kötelező instrumentumról van szó, az Ajánlás mégis jelentős hatást gyakorolt a piacra, azt

⁴³³ Commission Staff Working Document: Study on a Community Initiative on the Cross-Border Collective Management of Copyright, 34-36.

⁴³⁴ Uo.54-56.

⁴³⁵ SEC(2005) 1254, Commission Staff Working Document Impact Assessment Reforming Cross-Border Collective Management of Copyright and Related Rights for Legitimate Online Music Services.

gyökeresen átalakította. Az Ajánlással részletesen a „3-as opció“ ismertetésekor fogunk foglalkozni.⁴³⁶

3.5. Az Európai Parlament második jelentése („Lévai-jelentés“ - 2007)

Az Európai Parlament Jogi Bizottsága intenzíven foglalkozott a Bizottság Ajánlásával. A téma feldolgozásával, és egy későbbi jelentés előkészítésével a magyar EP képviselőt, dr. Lévai Katalint bízták meg. A riportőr véleményének először egy *Munkaanyagban (Working Document)* adott hangot.⁴³⁷ A dokumentum az Ajánlás mérsékelt kritikával illeti. Kritizálja egyrészt a *soft law* megközelítést, amennyiben egy ilyen fontos kérdést, mint a közös jogkezelés, jogilag kötelező (irányelvi) módon kellene rendezni, a jogalkotásra előírt, demokratikus szabályok betartásával.⁴³⁸ Aláhúzza a kulturális diverzitás jelentőségét,⁴³⁹ valamint amellet érvel, hogy egy irányelv sem írhat elő kötelezően egy jogkezelési modellt. Fontos kiemelni, hogy a riportőr helyesen irányítja a figyelmet az európai online zenei piac azon sajátosságaira, amelyek az amerikaitól markánsan megkülönböztetik, és amelyeket a Bizottság nem vett kellőképpen figyelembe.⁴⁴⁰ Ilyen sajátosság a mobil szolgáltatások nagy súlya, a fogyasztók változatos igényei, illetve (és elsősorban) az európai piac nemzeti kultúrákra való tagoltsága, amely a határokon átívelő szolgáltatások jelentőségét csökkenti. Mindezen kritikák ellenére a riportőr alapvetően egyetért a Bizottság Ajánlásában foglaltakkal, különösen ami a 3-as opció preferálását illeti.⁴⁴¹ Végül a dokumentum felhívja a Bizottságot, hogy alaposan vizsgálja meg az Ajánlás megvalósításával kapcsolatban a *tisztességes verseny (fair competition)* és a *kulturális sokszínűség* szempontjainak érvényesülését.

Ezek a nézetek gyökeresen megváltoztak abban a *Jelentésben (Report)*, amelyet először az EP Jogi Bizottsága, majd maga a Plenáris Ülés is nagy többséggel elfogadott.⁴⁴² A szemléletváltást a „Lévai-jelentés“-ként ismertté vált új dokumentumnak azzal a mondatával lehet a legjobban érzékeltetni, miszerint „*a zene nem árucikk, és a közös jogkezelők főként nonprofit szervezetek, és az ellenőrzött versenyen alapuló rendszer*

⁴³⁶ Lásd az 5.3.10. pont alatt írtakat.

⁴³⁷ European Parliament Committee on Legal Affairs: Working Document on the Commission Recommendation of 12 October 2005 on collective cross-border management of copyright and related rights for legitimate online music services (2005/737/EC).

⁴³⁸ Uo. 2.

⁴³⁹ Uo. 3.

⁴⁴⁰ Uo.

⁴⁴¹ Uo. 4.

⁴⁴² Jelentés a Bizottság 2005. október 18-i, a jogszerű on-line zeneszolgáltatás érdekében a szerzői és szomszédos jogok közös, határokon átnyúló kezeléséről szóló ajánlásáról (2005/737/EK), A6-0053/2007 (Végleges).

*bevezetése valamennyi jogosult érdekét, illetve a kulturális sokszínűség és a kreativitás előmozdítását szolgálja.*⁴⁴³

A jelentés az Ajánlást erősen kritizálja az elfogadás módját tekintve (a Bizottság nem konzultált a Parlamenttel), valamint tartalmilag is. Ez utóbbi körben rávilágít arra a veszélyre, hogy a 3-as opció a nagyobb jogkezelőknek és népszerű angolszász repertoárnak kedvez, míg a kisebb jogkezelők és a helyi repertoárok sorsa kérdéses lehet. A jelentés ezért abból indul ki, hogy *„minden repertoárt (akár széles körben ismert, akár nem) egyenlő módon kell kezelni*”,⁴⁴⁴ a kölcsönös képviselői szerződések rendszerét pedig meg kell hagyni. Így válik ugyanis lehetővé, hogy a felhasználók az egész világrepertoárhoz egész Európára kiterjedő érvénnyel, egy jogkezelő szervezetnél hozzájussanak.⁴⁴⁵ A jelentés tehát lándzsát tör a *valóban* egyablakos ügyintézés, tehát a 4-es opció mellett.

Mindezek alapján az Európai Parlament *„mielőbb nyújtson be javaslatot az Európai Parlament és a Tanács által együttdöntési eljárás keretében meghozandó rugalmas keretirányelvre, a szerzői és szomszédos jogok közös kezelése érdekében a határokon átnyúló on-line zenei szolgáltatások terén, figyelemmel a digitális kor sajátosságaira és védelmet nyújtva az európai kulturális sokszínűség, a kisebb érdekeltek és a repertoárok számára az egyenlő bánásmód elve alapján.*”⁴⁴⁶

⁴⁴³ A6-0053/2007 Jelentés, 5.

⁴⁴⁴ Uo. 7.

⁴⁴⁵ Uo. 6.

⁴⁴⁶ Uo. 8.

4. A közös jogkezelés versenymodelljei

A Bizottság munkaanyagában négy versenymodellt vázolt fel közös jogkezelés szabályozása számára. Az alábbiakban ezeket mutatom be (4.1.-4.4). Már most érdemes azonban megjegyezni, hogy valójában csak kettő (a "3-as" és a "4-es") opció tekinthető reálisnak.

4.1. Az „1-es opció”: be nem avatkozás

Mint már szó esett róla, a Bizottság munkaanyagában 1-es opciónak nevezett megoldás lényegében az Európai Közösségnek a közös jogkezelésbe történő be nem avatkozását jelentette volna. Ez az opció a piacra hagyta volna, hogy kialakítson új, hatékony üzleti és engedélyezési modelleket.⁴⁴⁷ Mivel a bizottsági munkaanyag célja, hogy alátámassza a közösségi - legalább *soft law* jellegű - szabályozás szükségességét, ezért sötét képet fest erről a lehetőségről. A munkaanyag bizonyos vonatkozó állításait semmilyen komoly érveléssel nem támasztja alá, más megállapítások pedig egész egyszerűen irreálisak, vagy egyenesen tévesek. A dokumentum olvasójában ezért joggal merülhet fel a kérdés, hogy vajon valóban így képzele a Bizottság a jövőt abban az esetben, ha nem történik közösségi lépés, vagy netán az 1-es opció leírása csupán azt a célt szolgálja, hogy a közösségi beavatkozás számára érveket szolgáltatson. Akárhogy is áll a dolog, ez a kérdés már csupán teoretikus jelentőségű, hiszen a 3-as opció megvalósult, a 4-es pedig - bizonyos módosulásokkal, szűkebb körben - szintén megvalósulni látszik. Ezért csak röviden összegezem a munkaanyag vonatkozó megállapításait.

A dokumentum adottnak veszi, hogy az állampolgárságon alapuló diszkrimináció fennmaradna, valamint jogbizonytalanság uralkodna⁴⁴⁸ - igaz, ezt meggyőző érvekkel nem tudja alátámasztani. Megalapozottabbnak tűnik az a megállapítás, miszerint a piac önmagában nem kényszerítené a közös jogkezelőket arra, hogy átláthatóbban és hatékonyabban működjenek, valamint a jogosultak számára is homály fedheti, hogy külföldön miként jogosítják műveiket, és hogy tisztességes mértékű jogdíjat kapnak-e a külföldi felhasználások után.⁴⁴⁹

A Bizottság szerint *„ha a be nem avatkozás lehetőségét választjuk, a közös jogkezelés szociális és kulturális dimenziója kizárólag nemzeti keretek közé szorulna. Ez az opció*

⁴⁴⁷ Commission Staff Working Document: Study on a Community Initiative on the Cross-Border Collective Management of Copyright, 34.

⁴⁴⁸ Uo.36.

⁴⁴⁹ Uo.37.

*megegyeztetésénél azon felfogást, miszerint a közös jogkezelők kulturális és szociális szerepe a nemzeti kultúra támogatására szorítkozik. Ez pedig egy olyan mérvű befelé fordulást eredményezne, amely nem biztosítana megfelelő segítséget azon a nemzetközi porondon, amely lehetővé tenné, hogy a helyi tehetség az országhatáron kívül is virágozzék és ismertebbé váljék.*⁴⁵⁰

A legégetőbb problémának a munkaanyag azt látja, hogy közösségi akció hiányában a határokon átívelő jogdíjfolyósítás nem érné el a kívánatos mértéket. Ez azt jelenti, hogy - a Bizottság szerint - továbbra is úgy használnának fel külföldön védett műveket, hogy ezt megfelelő jogdíjkifizetés nem kíséri.⁴⁵¹ Problémát jelenthet továbbá, hogy a piac - akkori állása szerint - nem szorítaná rá a közös jogkezelőket arra, hogy versenyezzenek egymással, sem a felhasználók, sem a jogosultak irányában. Verseny hiányában pedig a hatékonyságnövekedés is elmaradna.

További gondot okozna, hogy a kis jogkezelők nem rendelkeznek megfelelő alkupozícióval a nagy, multinacionális felhasználókkal (pl. Apple - iTunes) szemben, ez pedig a jogdíjak mértékének túlzott csökkenését eredményezné.⁴⁵²

Az egész Európára kiterjedő, egy ablakos ügyintézés hiányában minden egyes ország jogkezelőjével meg kellene állapodniuk azoknak a felhasználóknak, amelyek egész Európára nézve kívánnának szolgáltatásokat nyújtani. Ez pedig egyrészt óriási adminisztratív költségekkel járna,⁴⁵³ másrészt pedig hátráltatná egy olyan, fejlett, összeurópai online zenei piac kialakulását, amely a fájlmegosztó rendszerek alternatívájaként léphetne fel.⁴⁵⁴ Végül a Bizottság meg van győződve arról, hogy a közös jogkezelőkbe vetett bizalmukat elvesztett jogosultak egyénileg, DRM-technikák segítségével fogják jogaikat kezelni.⁴⁵⁵

Mivel a fenti állítások megalapozottsága - a későbbi, az 1-es opciótól eltérő fejlődés következtében - már nehezen ítélné meg, ezért szükségtelennel látszik a Bizottság érvelésének beható kritikája. Mégis, bizonyos megállapítások nem hagyhatók megjegyzés nélkül. Először is a *Lucazeau* és *Tournier* ügyek óta minden közös jogkezelő jogosíthatja saját repertoárját más tagállamok területén is. Ezt sem a kölcsönös képviseleti szerződésekben, sem összehangolt magatartással kizárni nem lehet. Másrészt a közös jogkezelő tagjai közötti, állampolgárságon alapuló diszkrimináció a *Phil Collins* ügy óta tilos. Ha tehát a határokon átívelő jogosítást, valamint a jogosultaknak hátrányos megkülönböztetések által nem akadályozott mobilitását kívánja a Bizottság elősegíteni,

⁴⁵⁰ Uo. 38.

⁴⁵¹ Uo. 38-39.

⁴⁵² Uo. 42.

⁴⁵³ Uo. 47.

⁴⁵⁴ Uo. 48.

⁴⁵⁵ Uo. 46.

akkor ehhez csupán a meglévő, versenyjogi alapú szabályok érvényesülését kellene biztosítani. Azt mondhatjuk tehát, hogy az 1-es opció valójában nem más, mint a 3-as opció, azonban a közösségi versenyjog követelményeinek a hangsúlyozása nélkül. Végül kérdés, hogy az *IFPI Simulcasting* kölcsönös képviseleti szerződéses modellt miért nem tekinti a Bizottság járható útnak. Ezt a versenymodellt ugyanis - amely lényegében a 4-es opciót jelenti - már határozatában jóváhagyta a Bizottság. Ha azonban a Bizottság is belátta volna, hogy a meglévő versenyszabályok alapján mind a 3-as, mind a 4-es opció aggálytalanul kivitelezhető, akkor ez erősen megkérdőjelezte volna a Közösség fellépésének a szükségességét.

4.2. A „2-es opció”: a közös jogkezelők korlátlan versenye

A 2-es opció törölné a kölcsönös képviseleti szerződések területi és diszkriminatív rendelkezéseit. Ennek köszönhetően valamennyi közös jogkezelő egész Európára jogosíthatná a világrepertoárt. Ezt a megoldást a munkaanyag „*pan-European one-stop-shop*”-nak, vagyis összeurópai egyablakos ügyintézésnek nevezi. A jogkezelő között a felhasználók választanak a szolgáltatás színvonala és a jogdíjszint alapján, a jogkezelők tehát a felhasználók kegyeiért versenyeznének.

Talán megkockáztatható az állítás, miszerint a 2-es opciót bemutató rész a Bizottság munkaanyagának legátgondolatlanabb része. Ezt a rendszert ugyanis olyan formában képzelel el a Bizottság, amelyben sosem létezne. Azt a részletes gazdasági és jogi elemzést, amelyet az *IFPI Simulcasting* döntésben (a továbbiakban e fejezetben: „Döntés”) láthattunk, a Bizottság munkaanyagában hiába keressük. Sőt, számos ellentmondás fedezhető fel a két dokumentum között.

Egyrészt míg a Döntés belátja, hogy a jogdíjak rögzítése egy olyan szükséges eleme a kölcsönös képviseleti szerződésnek, amely nélkül azt nem kötnék meg a felek, addig a munkaanyag abból indul ki, hogy a közös jogkezelők közti verseny a jogdíjszintre is kiterjedne.

Másrészt, amíg a Döntés felismeri, hogy a kölcsönös képviseleti szerződések által létrehozott, multi-repertoár és multi-területi engedélyezés olyan új „termék”, amely korábban nem létezett, és amely a termékek forgalmazásának javítását eredményezi, addig a képviseleti szerződéseknek erről a pozitív hatásáról egy szó sem esik a munkaanyagban.

Végül, míg a Döntés úgy tekinti, hogy az azonos engedélyt nyújtó jogkezelők közti verseny is javítja a hatékonyságot, addig a munkaanyag a következőképpen érvel:

„- A 25 versengő közös jogkezelő ugyanazt a multi-repertoár és multi-területi engedélyezési szolgáltatást nyújtana. A jogkezelés valamennyi eleme statikus marad. Ez azért van, mert a jogkezelők - a kölcsönösség jelenlegi rendszerében - a saját jogkezelőjük tagjai maradnak, a jogkezelők pedig bezárva maradnak a kölcsönösségi szerződések hálójába.

- Mivel a nyújtott jogkezelési szolgáltatás valamennyi eleme statikus marad, kereskedelmi felhasználóknak semmi okuk nem lesz másik jogkezelőhöz fordulni (...).

- Ilyen körülmények közepette, a kölcsönösségi szerződések ezen hálója monopol jogokat ruház majd arra a jogkezelő társaságra, amelyet a kereskedelmi felhasználók

eredetileg választottak egyedüli hozzáférési pontként, a verseny pedig megszűnne ezen a szinten.”⁴⁵⁶

Meglepő, hogy a Bizottság Versenyjogi Főigazgatóságának 2002-ben megalkotott véleményétől a Belső Piac Főigazgatóság 2005-ös véleménye ilyen markánsan eltér. Bár az előbbit is több tekintetben illetheti jogos kritika, az utóbbira ez egészen fokozott mértékben igaz. A közös jogkezelők kritikája szerint⁴⁵⁷ a korlátlan, jogdíjakra is kiterjedő verseny azt eredményezné, hogy a jogkezelők nem kötnének egymással kölcsönös képviseleti szerződéseket. Ez pedig a 3-as opció megvalósulását jelentené. Ha pedig kötnének, akkor megfelelő garanciákkal tennék - ami pedig a 4-es opció elfogadásával egyezik meg. Mivel tehát a 2-es opció teljesen irreális, nem szükséges annak a Bizottság által is negatívan értékelt hatásait elemezni. Azt viszont érdemes rögzíteni, hogy a munkaanyag első két opciója meglehetősen elnagyolt, sokszor irreális, sőt téves nézeteken alapul. A munkaanyag olvasója nehezen szabadul a gondolattól, hogy nem is volt más céljuk, mint a Bizottság által eleve támogatott 3-as opció kedvezőbb színben történő feltüntetése.

⁴⁵⁶ Uo. 41.

⁴⁵⁷ Lásd pl. a GESAC, a CISAC vagy az ARTISJUS kifogásait.

4.3. A „3-as opció”: közös jogkezelők közti szabad választás

A 3-as opció azon az elven alapul, hogy mivel a közös jogkezelők a jogosultak részére végzik tevékenységüket, ezért a jogosultak legyenek azok, akik szabadon megválaszthatják, melyik jogkezelőre bízzák jogaikat - legyen az bel- vagy külföldi illetőségű. A 3-as opciót ezért szokás „a jogosultak opciójának” („*right holders' option*”) nevezni.⁴⁵⁸ A választott jogkezelő társaság aztán egyedül lesz jogosult az adott szerző, illetve szomszédos jogi jogosult jogainak kezelésére: saját repertoárját tekintve tehát minden jogkezelő egyablakos, egész Európára kiterjedő ügyintézését nyújt. A Bizottság abban bíz, hogy a közvetlen tagság (illetve megbízás) folytán közvetlen jogdíjkifizetések történnek, ez pedig növeli a határon átnyúló jogdíjfolyósítás volumenét.⁴⁵⁹ A 3-as opciót, amely később szép „*karriert*” futott be, bizonyos - általában vitatott - kulcskérdéseken keresztül mutatom be.

4.3.1. Verseny vagy együttműködés?

A 3-as opció elsősorban abban hoz gyökeres változást, hogy a közös jogkezelő társaságok „*immáron nem működnek egymással együtt, kölcsönös képviseleti szerződések útján, hanem ehelyett versenyeznek egymással, hogy a lehető legtöbb jogosultat csábítsák magukhoz az EU-ból, akiket aztán az Unió egész területén képviselnek majd.*”⁴⁶⁰ A jogosultaknak valódi választási lehetőséget ad ez az opció, hiszen a jogkezelő társaságok lényegesen különböznek egymástól hatékonyságukat illetően: ellenőrzési rendszerük, rugalmas üzleti hozzáállásuk, pontos és gyakori jogdíjfelosztásuk stb. alapján. A jogosultakért folytatott verseny pedig - könnyen belátható módon - a hatékonyság növelése irányában hat.

A Bizottság feltételezi továbbá, hogy a jogkezelők specializálódnának, eleget téve a kereskedelmi felhasználók specializált keresletének: eszerint minden jogkezelő törekedne arra, hogy bizonyos műfajok tekintetében a lehető legtöbb jogosultat képviselhesse, hogy az e műfajra specializálódott felhasználók (online zeneboltok) igényeit egymaga képes legyen kielégíteni.⁴⁶¹

⁴⁵⁸ Uo. 40.

⁴⁵⁹ Uo. 39.

⁴⁶⁰ Uo. 35.

⁴⁶¹ Uo. 44.

Meglepő, de ezt a tiszta, versenyen alapuló modellt maga a Bizottság is árnyalja, amikor úgy érvel, hogy a 3-as opció szükségessé teszi a közös jogkezelők valamilyen - korlátozott, új típusú - együttműködését. A kisebb jogkezelők ugyanis, akik nem képesek felvenni a versenyt nagyobb versenytársaikkal, a jogkezelés némely elemét (elsősorban a jogérvényesítést) illetően az utóbbiak ügynökeként léphetnének fel.⁴⁶² Sajnálatos módon a munkaanyag nem teszi világossá, hogy ha a helyi jogkezelő társaságot szükséges bevonni a jogkezelési tevékenységbe, akkor a kölcsönös képviseleti szerződéseket miért kell elvetni. Alapvetően egyet lehet érteni a GESAC megjegyzésével, miszerint ez esetben „nehéz belátni, mi értelme van egy olyan rendszernek, amelynek a kölcsönös képviseleten alapuló rendszerrel szemben éppen az a legnagyobb szándékolt előnye, hogy lehetővé teszi a felhasználó és a jogkezelő társaság közti közvetlen kapcsolatot.”⁴⁶³

4.3.2. A piaci struktúra: verseny, oligopólium vagy monopólium?

Nyilvánvaló - és az érdekeltek közt senki sem tagadja -, hogy a közös jogkezelők közti versenyből csupán a legnagyobb, leghatékonyabb jogkezelők kerülhetnek ki győztesen. Ezek körét pontosan nehéz meghatározni, de mindenképpen közéjük tartozik a német GEMA, a brit MCPS/PRS Alliance és a francia SACEM. Bizonyos szempontból ezt egyébként a felhasználói érdekek is megkívánják: ha a sokat kritizált rendszerhez képest, miszerint az összes tagállam közös jogkezelőjétől engedély kell, tovább akarunk lépni, akkor elkerülhetetlen, hogy a felhasználók csak néhány jogkezelő társasággal legyenek kénytelenek tárgyalni. A 3-as opció tehát nagy valószínűség szerint oligopolisztikus piaci szerkezetet eredményez.

Ebből fakad a kisebb közös jogkezelő szervezetek azon aggálya,⁴⁶⁴ miszerint ők majd háttérbe szorulnak, sőt - borúlátó nézetek szerint - akár el is tűnhetnek. Hogy ez valóban reális félelem-e, kérdéses. Ha a Bizottság a közös jogkezelőket érintő tevékenységét továbbra is elsősorban az online jogosításokra korlátozza, akkor ez azt jelenti, hogy az offline (pl. hagyományos nyilvános előadás, rádiós és televíziós jogdíj stb.) jogosításból eredő bevétel valószínűleg lehetővé teszi fennmaradásukat - igaz, némileg csökkentett összbevétellel.

Aggályosabbnak tűnik ezzel szemben a Bizottság azon elképzelése, miszerint lehetséges, hogy „a 3-as opció által bevezetett verseny azt eredményezi, hogy a jogosultak megvizsgálják közös jogkezelőik költségeit, és úgy döntenek, összevonják a

⁴⁶² Uo. 45.

⁴⁶³ GESAC hozzászólása, 20.

⁴⁶⁴ Kis- és közepes közös jogkezelők hozzászólásai, 2.

kezelt jogokat egyetlen közös jogkezelő szervezetben.” Eszerint a verseny magát a versenyt számolná fel: újra létrejönne a valóban egyablakos, világrepertoárra kiterjedő ügymintézés. Ám ha ez kívánatos, akkor felmerül a kérdés, hogy miért kell eltörölni a kölcsönös képviseleti szerződéseket.

A 3-as opció tehát egy sajátos paradoxonra mutat rá: ha sok jogkezelő létezik, nagyobb a verseny, ám a jogosítás végtelenül nehézkes. Ha viszont kevés jogkezelő verseng, akkor a verseny torzulhat, ám a jogosítás egyszerűsödik. A véglet pedig: a jogkezelők közt egyáltalán nincs verseny (vagy egy jogkezelő létezik, vagy valamennyi világrepertoárt jogosít), a jogosítás pedig a lehető legegyszerűbb.

4.3.3. A jogbiztonság kérdése: kiszámíthatóság vagy káosz?

Mind a 3-as opció mellett kardoskodók, mind az azt ellenzők egyik legkedveltebb érve a jogbiztonságra való hivatkozás. A nyilvánvaló azonban, hogy csak egyik fél hivatkozása lehet helytálló.

A Bizottság - mint láthattuk - az akkori (2005-ös) helyzetet úgy értékelte, mint ahol jogbizonytalanság uralkodik, igaz, ezt érvekkel nem nagyon támasztotta alá. Mint ahogy azt az állítását sem, miszerint a 3-as opció lehetővé teszi majd, hogy a kereskedelmi felhasználók pontosan tudják: mire terjed ki a felhasználási engedély, mind a repertoárt, mind a földrajzi területet illetően?⁴⁶⁵

A 3-as opció kritikussai (elsősorban a kisebb közös jogkezelők) ezzel szemben arra mutatnak rá⁴⁶⁶ - helyesen -, hogy éppen a 3-as opció az, amely nem teszi lehetővé az ún. kiterjesztett jogkezelést (más néven blanketta engedély: *blanket licence*), vagyis hogy a jogkezelő az egész világrepertoár felhasználására engedélyt adjon. A felhasználóknak ezért felhasználni szándékozott művenként ellenőrizniük kell, hogy a szükséges szerzői és szomszédos jogi engedély rendelkezésre áll-e. Az ebből adódó nehézségeket jól szemlélteti az ún. megosztott szerzői jog („*split copyright*”) problematikája. Arról van ugyanis szó, hogy egy műnek több szerzője (vagy szerzői jogosultja) van, akik különböző közös jogkezelők tagjai. Ilyenkor az adott művet érintő bármely felhasználáshoz eleve két (vagy több), eltérő tagállamban lévő (!) jogkezelő engedélye szükséges.⁴⁶⁷ Ez pedig

⁴⁶⁵ Commission Staff Working Document: Study on a Community Initiative on the Cross-Border Collective Management of Copyright, 36.

⁴⁶⁶ Lásd pl. ARTISJUS hozzászólása, 8-11.

⁴⁶⁷ GESAC hozzászólása, 21., Commission Staff Working Document: Study on a Community Initiative on the Cross-Border Collective Management of Copyright, 48.

mérhetetlenül megbonyolítja az engedélyezési rendszert, jogbizonytalanságot okozhat,⁴⁶⁸ sőt - borúlátó jóslatok szerint - engedélyezési káoszhoz vezethet.

4.3.4. A jogosultak választási joga: csupán elméleti lehetőség?

A jogosultaknak - mint láthattuk - a közösségi versenyjog alapján már korábban is lehetőségük volt egyik közös jogkezelőből kilépve a másikba belépni.⁴⁶⁹ A 3-as opció legnagyobb előnye abban mutatkozik meg, hogy tartalommal tölti meg ezt a jogot. A kölcsönös képviseleti szerződések idején ugyanis hiába vált a jogosult jogkezelőt, a tényleges jogosításon ez nem sokat változtat: jogát továbbra is az egyes nemzeti jogkezelők fogják jogosítani saját területükön. A jogosult mintegy „*rabja*” tehát a kölcsönös képviseleti szerződések hálójának. A 3-as opcióban ezzel szemben a jogkezelő kiválasztása tényleges változást eredményez a jogkezelésben: ekkor ugyanis valóban a választott jogkezelő - és csak az - fogja jogosítani az adott jogosult műveit. Ebből fakad a verseny, és ezáltal az a nyomás, amely rákényszeríti a jogkezelő társaságokat hatékonyságuk növelésére.⁴⁷⁰ Ezért nevezik tehát a 3-as opciót „*a jogosultak opciójának*”.⁴⁷¹

A jogosultak szabad választási joga azonban önmagában csupán elvi lehetőség. A valódi kérdés az, hogy tényleg élni fognak-e ezzel a jogukkal. A kérdésre differenciált választ kell adni. Ami az angolszász repertoárt illeti, itt nagyszámú művek „mozgatása” egyik jogkezelőtől a másikig megoldott, hiszen a *common law* jogkörhöz tartozó országokban a szerzői jog (általában az ún. mechanikai jog) átruházható a zeneműkiadóra.⁴⁷² Az élet e vonatkozásban - mint látni fogjuk - igenlegesen válaszolta meg kérdésünket. Nehezebb a helyzet a kontinentális repertoárok vonatkozásában. Itt ugyanis a szerzői jog át nem ruházhatóságának elve folytán a jogosultaknak elvileg személyesen, egyenként kellene kilépniük nemzeti jogkezelő társaságaikból, és átlépni az általuk választott, külföldibe. Amíg az üzleti élet nem talál valamilyen egyszerűsítő megoldást - pl. a zeneműkiadói szerződésben a kiadó joggyakorlását lehetővé téve -, addig igaz lesz a GESAC megjegyzése, miszerint „*egy európai közösségi kezdeményezés önmagában nem szünteti meg azokat az okokat, amelyek miatt a jogosultak helyi jogkezelő társaságaik tagjai szoktak maradni.*”⁴⁷³ Ezek az okok elsősorban nyelvi, kulturális, valamint földrajzi természetűek: egy helyi

⁴⁶⁸ GESAC hozzászólása, 17.

⁴⁶⁹ Lásd mindenekelőtt a *GEMA ügyeket*.

⁴⁷⁰ Commission Staff Working Document: Study on a Community Initiative on the Cross-Border Collective Management of Copyright, 37.

⁴⁷¹ Uo. 40.

⁴⁷² *Music publisher* - nem tévesztendő össze a hanglezeműkiadóval (*Label*).

⁴⁷³ GESAC hozzászólása, 18.

szertő megfelelő kapcsolattartása ugyanis nyilvánvalóan leginkább a helyi jogkezelővel képzelhető el. A nehézségek azonban egy zeneműkiadó közbejöttével áthidalhatónak tűnnek. Mindemellett nem szabad elfeledkezni arról az adminisztratív és költségteherről, ami a jogosultakat és a jogkezelőket az átlépések folytán terheli.

4.3.5. *Megfelel-e a rendszer a felhasználók érdekeinek?*

A 3-as opció jelentős mértékben épít a felhasználók elvárásaira. A Bizottság éppen azért kívánta bevezetni, hogy kereskedelmi felhasználók minél egyszerűbben jussanak egész Európára kiterjedő engedélyekhez („one-stop-shop”). Ám eközben a jogosultak érdekeit is szem előtt tartotta. Mivel a 3-as opció alapján minden egyes jogkezelő társaság saját repertoárjának *egyedüli* hozzáférési pontja, valamint bizonyos, nagyobb jogkezelők (pl. GEMA) jelentős méretű repertoárra tesznek szert, ezért a jogkezelő szervezet kiváló alkupozícióba kerül a multinacionális felhasználókkal szemben.⁴⁷⁴ Ez azt jelenti, hogy magasabb jogdíjakat tud majd kialakítani,⁴⁷⁵ és remélhetőleg a jogdíj behajtását is hatékonyabban tudja végrehajtani. Mindez nem kedvező a felhasználók számára. További problémát jelenthet az az említett körülmény, hogy a felhasználóknak szükségszerűen több jogkezelőtől kell majd engedélyt kérniük - adott esetben egy csupán nemzeti keretek között működtetett, kisebb honlap esetén is. Különösen az elhanyagolható gazdasági jelentőségű webcasterek (magyarul: web rádiósok) számára jelenthet a 3-as opció jelentős visszalépést: ők ugyanis széles, előre ki nem számítható repertoárt használnak. Nekik tehát feltétlenül a világrepertoárt lefedő engedélyre lenne szükségük⁴⁷⁶ - ezt viszont a 3-as opció nem tudja biztosítani. A 3-as opció tehát a legtöbb felhasználó igényeinek korlátozottan felel meg, bizonyos felhasználók (webcasterek) igényeinek viszont szinte egyáltalán nem.

4.3.6. *Milyen hatásai lehetnek az EU-n kívül?*

Nehéz lenne megjósolni, milyen hatással lenne a 3-as opció az EU-n kívüli jogosultakra és közös jogkezelő szervezetekre. Nem túl valószínű, hogy minden egyes jogosult megbízna valamely közösségi jogkezelőt, hogy a Közösség területén kezelje jogait. Működőképes megoldás ezért továbbra is a kölcsönös képviseleti szerződések hatályban tartása lehet.

⁴⁷⁴ Commission Staff Working Document: Study on a Community Initiative on the Cross-Border Collective Management of Copyright, 42.

⁴⁷⁵ Uo.43.

⁴⁷⁶ GESAC hozzászólása 18.

Kérdés azonban, hogy ezek mennyiben állják ki a közösségi versenyjog próbáját. Sajnálatos módon a Bizottság munkaanyagában nem találunk arra utaló jelet, hogy ezeket a kérdéseket végiggondolták volna. Pedig igaz a CISAC megállapítása, miszerint „bármely uniós megközelítés értelmetlen, amennyiben összeegyeztethetetlen a máshol elfogott megközelítésekkel, vagy ha nem könnyíti meg az Unión kívüli országokkal való kereskedelmet.”⁴⁷⁷

4.3.7. Hogyan érinti a kalózkodás elleni harcot?

Egyes közös jogkezelők úgy érvelnek, hogy a 3-as opció gyengítené az illegális online tartalmak elleni küzdelmet, hiszen a kisebb jogkezelő szervezetek nem lesznek képesek külföldön hatékonyan érvényesíteni az általuk kezelt jogokat.⁴⁷⁸ Különösen a p2p filemegosztó rendszerek elleni küzdelem okozhat gondokat. Kétségtelen tény azonban, hogy a nagyobb közös jogkezelők egész Európa területére nézve fejtik ki e rendszerben a tevékenységüket, ezért éppen hogy hatékonyabb fellépést várhatunk tőlük az Unió valamennyi országára nézve.

4.3.8. Mi lesz a kisebb közös jogkezelő szervezetekkel?

Ahogy korábban megállapítottuk, a 3-as opció valószínűleg azzal jár majd, hogy a legtöbb (legkeresettebb) művet 3-4 közös jogkezelő szervezet fogja jogosítani. Adja magát a kérdés: mi lesz a kisebb jogkezelő társaságok sorsa? Túlélnek-e ezt a változást? Mi történik a kevésbé ismert szerzők műveivel? Ki fogja ezeket jogosítani, és milyen feltételekkel?

Egyes, kisebb jogkezelő szervezetek aggályuknak adtak hangot a jövőjük tekintetében. Félelmüket fejezték ki, hogy a 3-as opción alapuló versenymodellben nekik nincs helyük, ezt pedig végső soron a helyi szerzők és a helyi kultúra sínyli meg. Bár ezeket az aggodalmakat a lehető legkomolyabban fontolóra kell venni, mégis, a kis jogkezelő szervezetek teljes tönkremenetelét vizionáló jóslatok megalapozatlannak tűnnek. A jogkezelő társaságok bevételeinek 90%-át ugyanis jelenleg az offline jogdíjbevételek teszik ki, amelyek az új rendszer szerint is megmaradnának. Bár kétségtelen tény, hogy valamennyi prognózis az online bevételek arányának tartós és lényeges növekedésével számol, ennek ellenére úgy tűnik, az offline jogdíjak továbbra is olyan állandó és jelentős bevételi forrást jelentenek majd, amelyek lehetővé teszik minden egyes helyi jogkezelő

⁴⁷⁷ CISAC hozzászólása, 8.

⁴⁷⁸ GESAC hozzászólása, 20.

szervezet fennmaradását. Ha ehhez hozzávesszük a kisebb jogkezelő társaságoknak azt a lehetséges szerepét, miszerint a nagyobb társaságok ügynökeként (is) eljárhatnak, akkor összességében a hosszú távú sorsukat biztosítottak lehet tekinteni.

Kérdés azonban, hogy mi lesz a kisebb, helyi repertoárok sorsa? Az erre adandó válasz szorosan összefügg a kulturális sokszínűség - sokat hivatkozott, de sokat is vitatott - kérdésével is.

4.3.9. *Hogyan befolyásolja a kulturális sokszínűséget?*

A helyi repertoár jogosítására alapvetően két lehetőség adódik. Az egyik azzal számol, hogy a helyi szerzők megbízást adnak valamely nagy, nyugat-európai közös jogkezelőnek, amely aztán a populáris angolszász repertoárral együtt, azonos feltételekkel tudja majd azt jogosítani. Ennek a lehetőségnek - mint megállapítottuk - nyelvi, kulturális és földrajzi akadályai lehetnek, amelyek azonban egy zeneműkiadó segítségével legyőzhetőek. A másik lehetőség, hogy a helyi repertoárt továbbra is a helyi közös jogkezelő jogosítaná egész Európára nézve. Ennek nyilvánvaló előnye, hogy a kapcsolattartás a jogkezelő és a jogosult között gördülékenyen működhet, valamint az a tény, hogy Európában a helyi műveket túlnyomórészt a helyi piacokon használják fel.⁴⁷⁹ Vagyis egy magyar szerző művét (Pl. Edda: A hűtlen) leginkább magyar zeneáruházak lesznek képesek eladni, magyar vevők számára. Kézenfekvő, hogy a zeneáruház működtetéséhez az Artisjus-tól (és csak tőle) kelljen engedélyt kérni (ami a szerzői jogot illet). Mindeközben a mű akár külföldről is elérhető, teljesen legálisan. A problémát az jelentheti, hogy amennyiben pl. egy portugál honlap kezdi felhasználni a magyar művet, akkor a magyar közös jogkezelő milyen hatékonysággal tud ez ellen fellépni.

Kérdés mindezek alapján, hogy a kulturális sokszínűség vajon csorbát szenved-e a 3-as opció megvalósulása esetén. A Bizottság meg van győződve, hogy nem, hiszen ez a piaci modell éppen azt teszi lehetővé, hogy a magas színvonalú helyi művek könnyen elérhetőek legyenek egész Európában. A közös jogkezelő szervezetek ezzel szemben úgy érvelnek, hogy a helyi közös jogkezelők meggyengülésével visszaesik ezek kultúrapártoló tevékenysége is, ami pedig a kulturális sokszínűség kárára lesz.⁴⁸⁰ A CISAC megállapítása szerint a 3-as opció nem veszi figyelembe az aktuálisan létező nyelvi, kulturális, gazdasági és jogi különbségeket, amelyek az EU tagállamai között fennállnak.⁴⁸¹ A közös jogkezelők sokkal inkább a 4-es opció megvalósításában látják a kulturális sokszínűség zálogát, hiszen

⁴⁷⁹ ARTISJUS hozzászólása, 18.

⁴⁸⁰ GESAC hozzászólása, 24.

⁴⁸¹ CISAC hozzászólása, 7.

ez utóbbi, állítják, sokkal könnyebben hozzáférhetővé teszi a helyi repertoárokat külföldön.⁴⁸²

4.3.10. A 3-as opció megvalósulása a Bizottság 2005/737/EK sz. ajánlásával

Az Európai Bizottság 2005 október 18-án kibocsátotta ajánlását⁴⁸³ „a jogszerű online zeneszolgáltatás érdekében a szerzői és szomszédos jogok közös, határokon átnyúló kezeléséről” [(2005/737/EK) - a továbbiakban: „Ajánlás”].

4.3.10.1. Az Ajánlás célja

Preambulumában hangsúlyozza az Ajánlás, hogy az új technológiák a kereskedelmi felhasználók új generációjának fellépéséhez vezettek, akik a zenei alkotásokat és más teljesítményeket online alkalmazzák. A jogszerű online zenei szolgáltatásokról szóló rendelkezéshez a szerzői és szomszédos jogok kezelése szükséges.⁴⁸⁴ Ilyen jognak minősül a *többszörözés kizárólagos joga (right of reproduction)*, amely valamennyi, a zenei alkotás online terjesztése során készített többszörözésre vonatkozik; a nyilvánossághoz való közvetítés joga (*right of communication to the public*); a más teljesítmény nyilvánossághoz való közvetítéséért járó méltányos díjazás (*right to equitable remuneration*); valamint a zenei alkotás vagy más teljesítmény hozzáférhetővé tételének kizárólagos joga (*right of making available*).⁴⁸⁵

Az „online jogok” engedélyezése gyakran területileg korlátozott, így a kereskedelmi felhasználók minden tagállamban tárgyalásokat folytatnak a közös jogkezelőkkel az online felhasználáshoz tartozó minden egyes jogot illetően. A zenei alkotások online felhasználásának korában azonban a kereskedelmi felhasználóknak engedélyezési szakpolitikára van szükségük, amely megfelel a mindenütt jelen lévő online környezet jellegzetességeinek, és amely több területre érvényes. Ezért helyénvaló több területre érvényes engedélyezést biztosítani a kereskedelmi felhasználók tevékenységükkel kapcsolatos nagyobb jogbiztonságának erősítése és a jogszerű online szolgáltatások kialakításának elősegítése érdekében, ami pedig a jogosultak bevételét növeli.⁴⁸⁶

⁴⁸² Kis és közepes közös jogkezelők hozzászólása, 4.

⁴⁸³ A Bizottság Ajánlása (2005. október 18.) a jogszerű online zeneszolgáltatás érdekében a szerzői és szomszédos jogok közös, határokon átnyúló kezeléséről (EGT vonatkozású szöveg), (2005/737/EK), Hivatalos Lap L 276, 21/10/2005, 54-57.

⁴⁸⁴ 2005/737/EK Ajánlás, 4. preambulumbekkezdés.

⁴⁸⁵ 2005/737/EK Ajánlás, 5. preambulumbekkezdés.

⁴⁸⁶ 2005/737/EK Ajánlás, 7-8. preambulumbekkezdések.

A közös határokon átnyúló jogkezelési szolgáltatás nyújtásának szabadsága azt is jelenti, hogy a jogosultak szabadon választhatják meg közös jogkezelőjüket a Közösségen belüli jogszerű online zenei szolgáltatások működtetéséhez szükséges jogok kezelésére. Ehhez a joghoz tartozik a lehetősége, hogy az online jogok egésze vagy egy része rábízható vagy átruházható egy másik közös jogkezelőre, függetlenül attól, hogy mi a közös vagy milyen állampolgárságú.⁴⁸⁷

A közös jogkezelők egymás közti versenyének kiéleződése azt a célt szolgálja, hogy ezek magasabb szintű ésszerűsítést és átláthatóságot érjenek el, különösen a digitális környezet által előidézett követelmények szempontjából.⁴⁸⁸ Másfelől a jogosultak és a közös jogkezelők közötti kapcsolatnak, akár szerződésen, akár törvényben meghatározott tagsági szabályokon alapul, a jogszerű online zenei szolgáltatások nyújtásához szükséges valamennyi jogkategória tekintetében tartalmaznia kell a jogosult minimális védelmét.⁴⁸⁹

A preambulum hangsúlyozza az egyenlő elbánás követelményét, különösen a tekintetben, hogy a jogosultak nevében beszedett jogdíjakat egyenlően és a jogosult lakóhelyén, állampolgárságán vagy kategóriáján alapuló megkülönböztetés nélkül kell felosztani.⁴⁹⁰

4.3.10.2. Meghatározások

Az Ajánlás a következő meghatározásokat alkalmazza:

- a) a „közösségi szintű jogszerű online zenei szolgáltatások nyújtásához szükséges szerzői és szomszédos jogok kezelése” a következő szolgáltatások nyújtását jelenti: engedélyek megadása kereskedelmi felhasználók számára, a jogok ellenőrzése és felügyelete, a szerzői és szomszédos jogok végrehajtása, a jogdíjak beszedése és a jogdíjak elosztása a jogosultak között;
- b) a „zenei alkotások” bármely zenei alkotást vagy más, védelem alatt álló teljesítményt jelent;
- c) a „repertoár” azoknak a zenei alkotásoknak a jegyzékét jelenti, amelyeket a közös jogkezelő kezel;

⁴⁸⁷ 2005/737/EK Ajánlás, 9. preambulumbekkezdés.

⁴⁸⁸ 2005/737/EK Ajánlás, 10. preambulumbekkezdés..

⁴⁸⁹ 2005/737/EK Ajánlás, 11. preambulumbekkezdés..

⁴⁹⁰ 2005/737/EK Ajánlás, 12. preambulumbekkezdés..

- d) a „*több területre érvényes engedély*” olyan engedélyt jelent, amely egynél több tagállam területén érvényes;
- e) a „*közös jogkezelő*” azt a személyt jelöli, aki az a) pontban meghatározott szolgáltatásokat nyújtja számos jogosult számára;
- f) az „*online jogok*” a következő jogok bármelyikét jelentik:
 - i. a többszörözés kizárólagos joga, amely a 2001/29/EK irányelv hatálya alá tartozó valamennyi, immateriális másolat többszörözésére vonatkozik, amelyet a zenei alkotás online terjesztésének folyamata során hoztak létre;
 - ii. a zenei alkotás nyilvánosságához közvetítésének joga akár az engedélyezés és megtiltás jogának formájában az információs társadalomban a 2001/29/EK irányelv értelmében, akár a méltányos javadalmazás jogának formájában a 92/100/EGK irányelv értelmében, amely vonatkozik a tartalomkézbesítésre, az internetes rádióra, a simulcastingra (a sugárzással egy időben számítógépes hálózattal történő nyilvánosságához közvetítés) vagy a near-on-demand (hívásra eljuttatott) szolgáltatásra, amelyet személyi számítógépre vagy mobiltelefonra továbbítanak;
 - iii. a 2001/29/EK irányelv értelmében a zenei alkotás hozzáférhetővé tételének kizárólagos joga, beleértve az on-demand és interaktív szolgáltatásokat;
- g) a „*jogosult*” bármely természetes vagy jogi személy, aki online jogokkal rendelkezik;
- h) a „*kereskedelmi felhasználó*” bármely, online zenei szolgáltatásnyújtásban érintett személy, akinek a jogosultaktól engedélyre van szüksége a jogszerű online zenei szolgáltatás nyújtásához;
- i) a „*kölcsönös képviseleti megállapodás*” bármely kétoldalú megállapodás a közös jogkezelők között, amellyel az egyik közös jogkezelő felhatalmazza a másikat, hogy az előbbi repertoárját saját területén képviselje.

A fenti meghatározásokhoz néhány megjegyzés kívánkozik. Elsősorban a jogkezelés és a közös jogkezelő fogalma tűnik aggályosnak: a közös jogkezelő fogalma ugyanis olyan széles, hogy magában foglal minden olyan jogi és természetes személyt, amely/aki több más jogosult szerzői és szomszédos jogi jogosult zenei műveit kezeli online felhasználásra

(a valódi közös jogkezelők mellett, pl. zenés színházi ügynök, zeneműkiadó, hangfelvétel előállító jogutód társak nevében jogosító jogutód).⁴⁹¹ Valójában az utóbbiak nem nevezhetők közös jogkezelőknek. Véleményem szerint szükségtelenül tágítja az Ajánlás alkalmazási körét a zeneművek legszélesebb körű meghatározása: a „bármely zenei alkotás” megfogalmazás ugyanis ugyanúgy kiterjed a kottákra is, mint az audio formátumú zeneművekre. A „jogszerű online zenei szolgáltatások” körébe azonban az online kottakereskedelem aligha vonható be. Kifejezetten tárgyi tévedés az a) pontban említett „jogok ellenőrzése” kitétel, hiszen az ellenőrzés mindig a felhasználásokra, nem pedig a jogokra magukra vonatkozik. Hasonlóan téves - jogi szempontból legalábbis - az „online terjesztés” kitétel, mivel a szerzői jogban a terjesztés a dologi formában megjelenő mű vagy dologi másodpéldánya közönséghez juttatását jelenti.⁴⁹² Később részletesebben tárgyalandó problémát jelent az „online jogok” meghatározása. Mivel nincs egységes - pl. közösségi rendeletben testet öltő - európai szerzői jog, ezért az „online jogok” - nemzeti jogokban egyébként nem használatos - fogalma tagállamonként eltérő jogokat (ill. ezek kombinációját) takarhat. Végül nehézséget okozhat a jogosultak meghatározása [g) pont - „bármely természetes vagy jogi személy, aki online jogokkal rendelkezik”], hiszen azokban a jogrendszerekben (pl. az angol *common law*-ban), ahol a vagyoni jogok átruházhatók a zeneműkiadóra, ott a jogosult - az Ajánlás értelmében - a zeneműkiadó lesz. Ugyanez a kiadó azonban - mint láthattuk - megfelel a „közös jogkezelő” kritériumainak is.

4.3.10.3. Az Ajánlás főbb rendelkezései

Az Ajánlás legáltalánosabb célja, hogy a tagállamok tegyék meg a szükséges lépéseket a jogszerű közösségi online szolgáltatások fejlődéséért olyan szabályozó környezet erősítésével, amely közösségi szinten leginkább megfelel a szerzői és szomszédos jogok kezelésének a jogszerű online zenei szolgáltatások nyújtása érdekében.⁴⁹³ Az Ajánlás későbbi rendelkezései tulajdonképpen ennek az általános követelménynek az egyes viszonyokra való specifikálását jelentik.

a) A jogosultak, közös jogkezelők és kereskedelmi felhasználók közötti kapcsolat

⁴⁹¹ Gyertyánfy Péter és Faludi Gábor, "A Bizottság ajánlása a jogszerű online zeneszolgáltatás érdekében a szerzői és szomszédos jogok közös, határokon átnyúló kezeléséről (Kézirat)."

⁴⁹² Uo. 5.

⁴⁹³ 2005/737/EK Ajánlás, 2. pont.

Mint már említettük, az Ajánlás az ún. 3-as opciót kívánja megvalósítani, ezért az egyik központi rendelkezésének az a szabály tekinthető, miszerint a jogosultaknak jogukban áll bármely, a jogszerű online zenei szolgáltatások nyújtásához szükséges online jogok kezelését a választásuk szerinti területen működtető, általuk választott közös jogkezelőre bízni, függetlenül a közös jogkezelő vagy a jogosult lakóhelye szerinti tagállamra vagy állampolgárságára.⁴⁹⁴ A 3-as opció sajátossága - mint láthattuk -, hogy a közös jogkezelők a felhasználók kegyeiért versengenek. Ezt juttatja kifejezésre az a rendelkezés, miszerint a közös jogkezelőknek a jogosultak érdekeinek képviselője során a legnagyobb gondossággal kell eljárniuk.⁴⁹⁵

Sajnálatos félrefordítást tartalmaz a magyar szöveg az Ajánlás 5. pontját illetően. Az angol szöveg szerint az online jogok engedélyezése szempontjából a jogosultak és a közös jogkezelők közötti kapcsolat, akár szerződésen, akár törvényben meghatározott tagsági szabályokon alapul, „*should, at least be governed by the following*”. Ezt a magyar fordítás „az alábbiak közül legalább egynek kell meghatározni” kitétellel adja vissza. A helyes fordítás úgy hangzana, hogy a kapcsolatot „legalább az alábbiaknak kell meghatározni”. Az ezt követő négy feltétel ugyanis - az Ajánlás célja és rendszere alapján - nem alternatív, hanem konjunktív viszonyban áll egymással.

A jogosultak és a közös jogkezelők közti kapcsolat négy konjunktív elve a következő:

- a) a jogosultak meghatározzák, melyek azok az online jogok, amelyeket közös jogkezelés körébe vonnak;
- b) a jogosultak meghatározzák a közös jogképviselek megbízásának területi hatályát;
- c) a jogosultaknak ésszerű értesítési időn belül jogukban áll visszavonni bármelyik online jogot, az említett jogok több területre érvényes kezelését másik közös jogkezelőre bízva, függetlenül akár a közös jogkezelő, akár a jogosult lakóhelye szerinti tagállamtól, illetve állampolgárságától;
- d) ha a jogosult egy másik közös jogkezelőre ruházta át egy online jog kezelését, a jogkezelők közötti együttműködés egyéb formáinak sérelme nélkül minden érintett közös jogkezelőnek biztosítani kell, hogy a kérdéses online jogokat visszavonták bármely hatályos, egymással kötött kölcsönös képviselői megállapodásból.⁴⁹⁶

⁴⁹⁴ 2005/737/EK Ajánlás, 3. pont.

⁴⁹⁵ 2005/737/EK Ajánlás, 4. pont.

⁴⁹⁶ 2005/737/EK Ajánlás, 5. pont.

A fentiek alapján egyértelműen adódik a következtetés, hogy a közös jogkezelők repertoárja - vagyis azon művek összessége, amelyekre vonatkozólag jogokat kezelnek - folyamatosan, térben és időben is változik. Ezért szükséges, hogy az Ajánlás a jogkezelők kötelességévé tegye, hogy értesítsék a jogosultakat és a kereskedelmi felhasználókat az általuk képviselt *repertoárról*, bármilyen hatályos kölcsönös *képviseleti megállapodásról*, a kérdéses repertoárra vonatkozó megbízás *területi hatályáról* és az alkalmazandó *díjzabásról*.⁴⁹⁷ Az értesítési kötelezettség ésszerű időn belül a kereskedelmi szolgáltatók és a többi jogkezelő irányában is fennáll a képviselt repertoár *változásai* vonatkozásában.⁴⁹⁸ A megfelelő tájékoztatás elengedhetetlen feltétele az engedélyezésnek, amelynek a felhasználók közötti megkülönböztetés nélkül kell történnie.⁴⁹⁹

b) Egyenlő felosztás és levonások

Bár az Ajánlás következetesen „elosztásról” beszél, a magyar szerzői jogi terminológiában a „felosztás” kifejezés honosodott meg, ezért ezt indokolt ez utóbbi terminust használni. Nagyobb félreértést tükröz az Ajánlásnak az a rendelkezése, amely szerint a közös jogképviselek a jogdíjakat „az általuk képviselt valamennyi jogosult vagy a jogosultak valamennyi kategóriája között *egyenlően* osztják el.”⁵⁰⁰ Az angol szövegben használt *equitable* kifejezést helyesen a „méltányosan” vagy „igazságosan” határozókkal lehetne visszaadni. Az igazságosság ugyanis nem azt követeli, hogy mindig, mindenkit azonosan (egyenlően) kezeljen a jog, hanem azt, hogy a hasonló helyzetben lévőket kezelje azonosan.⁵⁰¹ A szerzői jogdíjak felosztásánál maradván, nyilvánvalóan az Ajánlás sem kívánja meg, hogy azonos jogdíjban részesüljön az a jogosult, akinek művét gyakran játsszák az webrádiók, és az, akinek csupán egyszer. Az említett rendelkezés értelme sokkal inkább úgy adható vissza, hogy a felosztásnak objektív kritériumokon kell alapulnia, állampolgárságon és lakóhelyen alapuló megkülönböztetés nélkül. Az Ajánlás egyébként nem zárja ki az ún. „szociális és kulturális célú levonásokat”, ám ezek feltételül szabja, hogy vagy a közös jogkezelők és a jogosultak közötti kapcsolatot szabályozó szerződések, vagy a törvényben meghatározott tagsági szabályok

⁴⁹⁷ 2005/737/EK Ajánlás, 6. pont.

⁴⁹⁸ 2005/737/EK Ajánlás, 7. pont.

⁴⁹⁹ 2005/737/EK Ajánlás, 9. pont.

⁵⁰⁰ 2005/737/EK Ajánlás, 10. pont.

⁵⁰¹ Már *Aquinói Szent Tamás* is kifejtette: az osztó igazságosság (*iustitia distributiva*) nem az *egyenlőség*, hanem az *arányosság* mércéjével mér. Lásd Takács Péter, „Aquinói Szent Tamás jog- és állambölcselete.” in *Állam- és jogbölcselet. A kezdetektől a felvilágosodásig*, ed. Hörcher Ferenc, Péteri Zoltán, és Takács Péter (Budapest: Szent István Társulat, 2001). 65-66.

rendelkezzenek erről.⁵⁰² Ezekről a levonásokról aztán a jogdíj kifizetésekor értesíteni kell a jogosultakat.⁵⁰³

c) *Megkülönböztetésmentesség és képviselet*

A magyar fordításban használt, a magyar fül számára idegenül csengő „megkülönböztetésmentesség” valójában a diszkrimináció tilalmát rögzíti. Ez két követelményt takar. Egyrészt valamennyi jogosult, tartozzon bármilyen kategóriába, a nyújtott kezelési szolgáltatás minden elemével kapcsolatban, egyenlő bánásmódban kell, hogy részesüljön. Másrészt az Ajánlás előírja, hogy a jogosultak képviselete a belső döntéshozatali folyamatokban tisztességes és kiegyensúlyozott legyen.⁵⁰⁴ Az utóbbi előírással kapcsolatban két probléma merülhet fel. Először is kérdés, hogy a nagy zeneműkiadók - amelyek gazdasági súlyukat illetően messze meghaladják a többi jogosulti csoportot - súlyuknak megfelelő, avagy annál kisebb szavazati joggal vegyenek-e részt a legfőbb döntéshozatali szervben. (Erre még az ICMP-GESAC Közös Deklaráció kapcsán visszatérünk.) Másrészt megoldandó problémát jelent a nem tag jogosultak képviselete. A közös jogkezelők ugyanis a „kiterjesztett közös jogkezelés” (*extended collective management*) folytán nem egyesületi tagok jogait is kezelik, számukra kifizetéseket eszközölnek. Felmerülhet az ilyen jogosultak taggá válása, vagy részvételük másképp való biztosítása a döntéshozatalban.

d) *Elszámoltathatóság (accountability)*

Az Ajánlás előírja, hogy a közös jogkezelők rendszeresen jelentést kötelesek készíteni az általuk közvetlenül vagy kölcsönös képviseleti megállapodás értelmében képviselt minden jogosult számára bármely megadott engedélyről, alkalmazandó díjszabásról vagy beszedett és elosztott jogdíjról.⁵⁰⁵

e) *Jogviták rendezése (dispute settlement)*

⁵⁰² 2005/737/EK Ajánlás, 11. pont.

⁵⁰³ 2005/737/EK Ajánlás, 12. pont.

⁵⁰⁴ 2005/737/EK Ajánlás, 13. pont.

⁵⁰⁵ 2005/737/EK Ajánlás, 14. pont.

Az Ajánlás felhívja a tagállamokat hatékony jogvita-rendezési mechanizmusok biztosítására, különösen a díjszabások, engedélyezési feltételek, továbbá az online jogok kezelés céljából történő átruházása, illetve visszavonása tekintetében.⁵⁰⁶

4.3.10.4. Az Ajánlás jogi és gazdasági hatásai

Az Ajánlás záró rendelkezései megjelölik a címzetti kört (a tagállamok és minden gazdasági szereplő, akik érintettek a szerzői és szomszédos jogok Közösségen belüli kezelésében),⁵⁰⁷ valamint felkéri a tagállamokat és a közös jogkezelőket, hogy éves jelentést tegyenek a Bizottságnak az Ajánlással kapcsolatban tett intézkedésekről, valamint a jogszerű online zenei szolgáltatások nyújtásához szükséges szerzői és szomszédos jogok közösségi szintű kezeléséről.⁵⁰⁸

Formális, jogi szempontból nézve az ajánlások az EKSZ 249. Cikk (5) bekezdése alapján nem bírnak kötelező erővel. Megjegyzendő azonban, hogy bizonyos körülmények között mégis jogi relevanciára tehetnek szert. Mindenek előtt maggyöző erejüknél fogva válhatnak ki hatásokat.⁵⁰⁹ Másodsor, az Európai Bíróság is figyelembe szokta venni az ajánlásokat, amikor a közösségi jogot értelmezi,⁵¹⁰ és a nemzeti bíróságok is így kell, hogy tegyenek.⁵¹¹ Ennek a „közvetett hatálynak” a korlátja: nem keletkeztethetnek nemzeti bíróság előtt is érvényesíthető jogokat és kötelezettségeket.⁵¹²

A fenti elvek alapján bármely piaci szereplő egyszerűen figyelmen kívül hagyhatná a 2005/737/EK Ajánlás bármely rendelkezését. Talán meglepő, de ennek éppen az ellenkezője következett be: a nagy, nemzetközi (főképp angolszász) repertoárt képviselő zeneműkiadók a nagyobb európai közös jogkezelő társaságokkal karöltve rohamos gyorsasággal fogtak hozzá a 3-as opció átültetésének.⁵¹³ A zeneműkiadók sokszor hangsúlyozták: a 3-as opció (és az Ajánlás) éppen az, amire nekik szükségük van. Az ő érdekük ugyanis az, hogy az általuk képviselt jogokat egész Európára nézve, az általuk kiválasztott, nagy, megbízható és hatékony közös jogkezelő jogosítsa, s ezáltal eredményesen szálljanak szembe az illegális online zenei forgalommal, és eredményesen hajtsák be jogdíjaikat a nagy multinacionális kereskedelmi felhasználóktól (pl. iTunes).

⁵⁰⁶ 2005/737/EK Ajánlás, 15. pont.

⁵⁰⁷ 2005/737/EK Ajánlás, 19. pont.

⁵⁰⁸ 2005/737/EK Ajánlás, 16. pont.

⁵⁰⁹ Tatham Allan F., *EC Law In Practice. A Case-Study Approach.*, vol. HVG-ORAC (Budapest: 2006). 9.

⁵¹⁰ KECSKÉS LÁSZLÓ, *EU JOG ÉS JOGHARMONIZÁCIÓ* (BUDAPEST: HVG-ORAC, 2005). 428.

⁵¹¹ KENDE-SZÜCS (szerk.) (2006) 618-619.

⁵¹² A C-322/88 számú, *Grimaldi v. Fonds des maladies professionnelles* ügy, [1989] ECR 4407.

⁵¹³ Összefoglalóként lásd GESAC Comments on the developments that have taken place since the adoption of the Recommendation of 18 October 2005 on Collective Cross-Border Management of Copyright and Related Rights for Legitimate Online Music Services. http://www.alai.org/documents/Rapport_2007_Mars_GESAC.doc.

Az alábbiakban röviden áttekintjük, milyen, a „3-as opció”-n alapuló, központi online engedélyezési rendszerek jöttek létre.

a) CELAS

Az első, 3-as opción alapuló jogosítási rendszer a CELAS névre hallgat (*Central European Licensing and Administration Services*),⁵¹⁴ résztvevői jogosulti oldalról az EMI zeneműkiadó, jogkezelői oldalról pedig a német GEMA és a brit MCPS-PRS Alliance. A központi jogosítás az alábbi jogokra terjed ki:

- a GEMA és az Alliance repertoárjába tartozó művek nyilvános előadási joga
- az EMI repertoárjába tartozó művek mechanikai joga (ez a következő országokból származó műveket jelent: USA, Egyesült Királyság, Kanada, Írország, Ausztrália)
- az EMI repertoárjába tartozó *bizonyos* művek nyilvános előadási joga.

Jól látható tehát, hogy ez a rendszer a *valóban* egyablakos ügyintézésről nagyon távol van: csak bizonyos művek és jogok tekintetében ad Európára kiterjedő jogokat. E jogok tekintetében viszont a CELAS megkerülhetetlen. Úgy is fogalmazhatunk: az így megszerezhető engedély egy világrepertoárt áruló zenei áruház számára szükséges, de nem elégséges feltétel. A rendszer merevségét az enyhíti, hogy pusztán nemzeti határokon belüli felhasználások tekintetében továbbra is a nemzeti közös jogkezelőtől lehet engedélyt szerezni. Ennek ellenére a CELAS jó példa arra, hogy a világrepertoár fragmentálódik, a felhasználók helyzete pedig nehezedik.

A CELAS gyakorlatilag az egyetlen olyan, 3-as opción alapuló központi jogosító szervezet, amely már adott ilyen központi engedélyt: 2008. január 26-án kötött felhasználási szerződést az Omnifone-nal.

b) PEDL

A Warner Chappell Music zeneműkiadó („WMC”) a CELAS-tól eltérő módon oldja meg repertoárja központi jogosítását. A WMC ugyanis a *Pan-European Digital Licensing* rendszerben valamennyi olyan közös jogkezelőnek nem kizárólagos jogkezelési megbízást

⁵¹⁴ Lásd részletesen a www.celas.eu honlapot.

ad, amely megfelel a WMC által megszabott követelményeknek. Ez a megoldás üde színfolt és józan kompromisszum egyrészt a szélsőségesen felhasználóbarát olyan megoldások között, amely szerint minden jogkezelőtől elérhetőnek kellene lennie a világrepertoárnak, függetlenül a jogkezelő esetleg rendkívül gyenge hatékonyságától, másrészt a szélsőségesen jogosultpárti azon megoldás között, amelyet a CELAS jelent, és amely a jogosultaknak a hatékony jogkezelés iránti - kétségtelenül jogos - érdekei egyedüli figyelembevételével a felhasználók helyzetét nehezíti meg aránytalanul.

c) *ARMONIA*

Az ARMONIÁ-t három nagyobb közös jogkezelő hozta létre: a francia SACEM, a spanyol SGAE és az olasz SIAE. Az ARMONIA nem máson alapul, mint hogy a három jogkezelő egymás számára kizárólagos megbízást ad saját repertoárjának az EU területén való jogosítására. Részletesebb információk még nem ismeretesek a jövőbeli működéséről.

d) Alliance Digital

Az angol MCPS-PRS Alliance, amellett, hogy tevékenyen közreműködik a CELAS működtetésében (a GEMA-val együtt), megkezdte saját repertoárjának multi-territoriális jogosítását. Immáron több mint 800 kis és közepes méretű zeneműkiadó adott erre számára megbízást.

f) Más kezdeményezések

Hírek szólnak arról, hogy más kezdeményezések is készülöben vannak, esetleg regionális szinten, mint az északi országok közös jogkezelői között, amelyek egyébként is tradicionálisan szoros kapcsolatot ápolnak egymással. Arról azonban, hogy pontosan kik és milyen formában működnének együtt, még kevés információ látott napvilágot.

Végül érdemes megemlíteni az ICMP/CIEM (zeneműkiadók nemzetközi szervezete) és a GESAC (szerzői közös jogkezelők európai csoportja) Közös Nyilatkozatát,⁵¹⁵ amely szintén az Ajánlásra adott egy válaszként értékelhető. Célja, hogy rögzítsen bizonyos minimum elvárásokat a közös jogkezelők működésével kapcsolatban, valamint hogy meghatározza az „online jogokat”, amelyek vonatkozásában a jogosultak szabad választási jogukat gyakorolhatják. A Nyilatkozat szerint a jogkezelők biztosítják, hogy a zeneműkiadók teljes jogú tagjaik legyenek, és a szervezet döntéshozatali szervében legalább 1/3-ot elérjen a részvételük aránya.⁵¹⁶ Fontos követelményként rögzíti a Nyilatkozat, hogy minden évben közgyűlést kell tartanuk a jogkezelőknek, ahol a zeneműkiadóknak is fair és arányos szavazati joguk van. Talán a legjelentősebb eredménye a Nyilatkozatnak, hogy meghatározza az online jogokat, arra való tekintettel, hogy a Bizottság GEMA-döntéseiben meghatározott kategóriák (un. GEMA-kategóriák) nehezen értelmezhetők az online felhasználásokra. Az online jogok kategóriáit így határozza meg a Nyilatkozat:⁵¹⁷

⁵¹⁵ ICMP/CIEM - GESAC Common Declaration on Governance in Collective Management Societies and on Management of On-line Rights in Music Works (2006).

⁵¹⁶ ICMP/CIEM - GESAC Common Declaration, 1-2. pontok.

⁵¹⁷ ICMP/CIEM - GESAC Common Declaration, 5. pont.

“Az online jogok kategóriái

a. Közös jogkezelés:

Az ICMP/CIEM elismeri a közös jogkezelő szervezetek az Ajánlással összefüggésben folytatott közös jogkezelési tevékenységének előnyeit a jogosultak számára.

b. Választási szabadság:

A jogosultaknak lehetősége van eldönteni, hogy melyik közös jogkezelő kezelje online jogait, vagy hogy maguk kezeljék azokat, összefüggésben az online felhasználások alábbi kategóriáival, továbbá hogy egyik jogkezelő helyett a másikat válasszanak, hogy az általuk meghatározott jogokat az kezelje.

c. Felhasználási formák:

- A létező ún. GEMA kategóriákat az ICMP/CIEM és GESAC megállapodása alapján az alábbi új, EU standard on-line kategóriák meghatározásával adaptálják az online felhasználásokhoz, amelyek a jogkezelők között harmonizáltak lesznek.
- Felülvizsgálati mechanizmust fogadnak el, hogy az ICMP/CIEM-mel együttműködve hozzáigazítsák az online felhasználásokhoz, a piac és az engedélyezés fejlődése érdekében.
- Ezek az új kategóriák a felhasználási formák alapján az alábbiak lesznek:
 - Az online kategóriákat interaktív és nem interaktív felhasználásokra osztják fel (pl. webcasting, portál felhasználások, egyedi honlapok, stb.) és így két új kategória jön létre; mindkettő eltérő jogokat igényel (többszörözési és/vagy előadási jog).
 - Simulcasting nem tartozik az online kategóriák közé, mivel a sugározáshoz kapcsolódik, és annak a kategóriájába is esik.
- A közös jogkezelők létrehozhatnak új alkategóriákat minden fenti kategórián belül, amennyiben a nemzeti jog alapján erre szükség van.”

Végül a Nyilatkozat rögzíti, hogy a zeneműkiadók és a közös jogkezelők a jövőben is párbeszédet folytatnak egymással.⁵¹⁸

⁵¹⁸ ICMP/CIEM - GESAC Common Declaration, 6.b. pont.

4.3.12. A 3-as opció értékelése

A Bizottság 2007. január 17-én konzultációt hirdetett, hogy a 2005/737/EK ajánlás hatásait feltárja és a piac általi értékeléséről információkhoz jusson. A konzultációra több mint 70 publikus hozzászólás érkezett.⁵¹⁹ Ezek - némileg önkényesen - két csoportra oszthatók.

a) Az ajánlás ellenzői

A kisebb közös jogkezelő szervezetek (gyakorlatilag az EU összes jogkezelője az öt legnagyobbat leszámítva) egyöntetűen elutasító hangnemben nyilatkoztak. Érvrendszerük többé-kevésbé a Lévai-jelentésével egyezik meg. Eszerint a Bizottság ajánlását a következők miatt kritizálják:

- túlzott piaci koncentrációhoz és oligopóliumok kialakulásához vezet,
- veszélyezteti a kisebb közös jogkezelők fennmaradását,
- veszélyezteti a kulturális sokszínűséget, amennyiben a kisebb jogkezelők kereskedelmileg kevésbé jövedelmező repertoárjai nem jutnak el a nagyközönséghez,
- megszünteti az egyablakos engedélyezési rendszert, ezáltal a felhasználók helyzetét nehezíti,
- a jogkezelést költségesebbé és bonyolultabbá teszi,
- jogbizonytalanságot okoz.

Az érvek mögött pedig az a filozófia bújik meg, hogy *„A zene - és általában a kultúra - nem egy olyan árul vagy szolgáltatás, amellyel ugyanúgy kereskednének, mint bármilyen mással, mint ahogyan ezt az Európai Bíróság joggyakorlata is igazolja. Annak érdekében, hogy a változó piacok és technológiák kívánalmainak meg lehessen felelni, sokkal kifinomultabb egyensúlyra van szükség egyrészt a kulturális megfontolások, másrészt a*

⁵¹⁹ A hozzászólások megtalálhatók az Európai Bizottság honlapján: http://circa.europa.eu/Public/irc/markt/markt_consultations/library?l=/copyright_neighbouring/collective_cross-border&vm=detailed&sb=Title .

*felhasználók és a jogosultak gazdasági érdekei között annál, mint amit ma az Ajánlás tartalmaz.*⁵²⁰

A fenti érveket 21 közös jogkezelő szervezet által kiadott „közös nyilatkozat” (*joint statement*) fejt ki részletesen. Érdekesség, hogy a fenti aggályokat osztják egyes kereskedelmi zene-felhasználók: így például a Vodafon álláspontja az, hogy a 3-as opció csak szükségtelenül megbonyolítja a jogosítási rendszert és jogbizonytalanságot eredményez.

b) Az ajánlás támogatói

A zeneműkiadók, valamint a 3-as opció megvalósításában tevékenyen résztvevő, *nagyobb közös jogkezelők* ezzel szemben támogatásukról biztosítják a Bizottságot. A 3-as opciót tartják a legmegfelelőbb válasznak az on-line zenei piac kihívásaira. A CELAS hozzászólásából érdemes a következő - a kisebb jogkezelők aggályaira reflektáló - érveket szó szerint is idézni:

*„A 21-ek közös nyilatkozata arra vezethető vissza, hogy némely jogkezelő társaságok nem szeretik a jogosultak szabad választási jogát, amellyel ezek éltek is, valamint arra, hogy félnek attól, hogy bevételkiesést szenvednek el, és ezért kénytelenek lesznek átalakítani üzleti modelljüket... (...) Amikor közös jogkezelők azt akarják, hogy minden jogot több helyről is el lehessen érni, akkor gyakorlatilag a jogosultak szellemi alkotásaira adandó kényszerengedély mellett érvelnek. Márpedig semmi sem igazolja, hogy a jogosultak minden jogukat egy olyan közreműködői csoport rendelkezésére bocsássák, amely semmiféle kiválasztásnak vagy értékelési szempontnak nincs alávetve, és amely viszonyból hiányzik a megegyezés eleme. (...) A kulturális sokszínűség azon alapul, hogy a művészeknek lehetőségük van kreatívnak lenni, és hogy művük elérhető és hozzáférhető. Ez a lehetőség abból fakad, hogy zenéjüket a felhasználás megfelelően megfizetik és ezért megengedhetik maguknak, hogy figyelmüket az alkotásnak szenteljék.*⁵²¹

Kétségtelen: a szabad választási jog gyakorlása kétségtelenül megbontja az eddigi blanketta-engedélyezési rendszert. Kérdés, hogy a fenti, az Ajánlást támogató érvek vajon nem azért nyertek megfogalmazást, mert az azokat felhozó jogkezelő társaságok jól felfogott önérdékükből a 3-as opció fenntartásában érdekeltek?

⁵²⁰ 21 közös jogkezelő szervezet közös nyilatkozata. In: az Artisjus hozzászólása a Bizottság ajánlásához, 2. o.

⁵²¹ A CELAS hozzászólása a Bizottság ajánlásához, 2-3. o.

5.3.12. A „3-as opció” jövője

Az már bizonyosnak tűnik, hogy a „3-as opció” a gyakorlatban elkezdett megvalósulni, és a kereskedelmi szempontból jelentős repertoárok központi jogosítása - legalábbis a multi-territoriális online felhasználások tekintetében - átvette a helyét a nemzeti szintű, blanketta-engedélyezésnek. Az is jól látható azonban, hogy míg ez a rendszer a jogosultak szorosabb ellenőrzési és igényérvényesítési lehetőségével jár, addig egyszersmind mérhetetlenül megbonyolítja a jogosítást és megnehezíti a felhasználók helyzetét, hiszen számtalan közös jogkezelőtől kell engedélyeket kérniük. S bár a jogszerű online zenei piac rohamosan nő, mégis jelentőségében eltölpül az illegális p2p rendszerek által lebonyolított forgalom mellett. Mindeközben ez utóbbiak elleni hatékony fellépés nem csak Magyarországon ütközik gyakorlati nehézségekbe. Másképp fogalmazva: az interneten a zeneművek felhasználása túlnyomórészt illegális és gyakorlatilag megfékezhetetlen, míg egy csekély - igaz, gyorsan növekvő - hányada legális, amelyből a jogosultak tényleges bevételekhez juthatnak. Kérdés, hogy a realitás talaján állva továbbra is tartható-e az az álláspont, miszerint az interneten is kizárólagos alanyi jogokban gondolkodunk. Az alanyi jog ugyanis egyrészt *engedélyezési*, másrészt *érvényesítési* rendszert feltételez. Az előbbi pillanatnyilag rendkívül bonyolult, az utóbbi pedig igen kis hatékonyságú. Ezt a tapasztalatot a zeneipar több képviselője úgy fogalmazza meg: az interneten a kizárólagos jogok csak *de jure* léteznek, *de facto* azonban nem, hiszen érvényesíthetetlenek, és alig képesek bevételt generálni. Márpedig az alanyi jog lényegi gazdasági funkciója éppen az lenne, hogy jogosultja azt szerződésekkel kiaknázhassa, és abból bevételhez jusson.⁵²² Ezek a felismerések arra indítanak sokakat, hogy az internetes felhasználásokat általában törvény erejénél fogva jogosnak minősítsék, míg magához az internet hozzáféréshez egy fix havi összegű díj fizetését kapcsolják. Így a jogosultak kizárólagos joguk *helyett* méltányos díjazási igényre lennének jogosultak. A díjak beszedése és felosztása ezen elképzelés szerint országonként történne, közös jogkezelők által. Ez azt is jelentené, hogy itt a jogkezelők között versenyről nem lehetne szó. Az elgondolás számos megoldandó gyakorlati problémát vet fel (különösen a felosztást illetően) - kérdés, hogy ezek ésszerű kompromisszumokkal megoldhatók-e. Egy bizonyos: csak egy ilyen rendszer kötelezne *minden* Internet használót, hogy a szerzői és szomszédos jogi jogosultak anyagi

⁵²² A hagyományos felhasználásokra igaz, hogy „a kizárólagos jog konstrukciója megalapozza a szerzői viszonyok rendezésére annyira alkalmas polgári jogi szerződési forma használatát. (...) [a] szerző hozzájárulást ad, a felhasználó ellenértéket, szerzői díjat.” Benárd Aurél és Boytha György, „A szerzői jog kézikönyve,” ed. Benárd Aurél és Tímár István (Budapest: KJK, 1973). 69.

támogatásához hozzájáruljon. Ezt a modellt az teszi többek között aktuálissá, hogy az Európai Bizottság Belső Piac Főigazgatóságának szerzői jogért felelős vezetője, *Tilman Lüder* a 2007. szeptemberi „The Budapest Dialogue” c. konferencián - miután a „3-as opció” „szülőatyjaként” nagy meglepetésre kijelentette: „*Option 3 doesn't work!*” - ígéretet tett, hogy azt megfontolás tárgyává teszi.

Jelenleg azonban úgy tűnik, a 3-as opció visszafordíthatatlan változásokat indított meg az online zenei szolgáltatások engedélyezése terén. Ez egyrészt az engedélyezési rendszer bonyolulttá válását, másrészt - remélhetőleg - a jogosultak jogainak hatékonyabb érvényesítését jelentheti. A rendszer egyszerűsödésére csak azon az áron lehet számítani, hogy egyes - kisebb - jogkezelő társaságok alulmaradnak a jogosultakért és repertoárokért folytatott versenyben. Ez pedig néhány (tíz alatti számú) nagy jogkezelő centrum létrejövetelét eredményezheti, miközben a kisebb társaságok és a kereskedelmi szempontból kevésbé vonzó nemzeti repertoárok sorsa bizonytalan.

4.4. „4-es opció”: a közös jogkezelők együttműködése

A 4-es opció - szemben a 3-assal - a közös jogkezelő szervezetek együttműködésére épít. Ez a modell - amelyet maguk a közös jogkezelők javasoltak és próbálnak megvalósítani mind a mai napig - nem tesz mást, mint a közösségi versenyjog követelményeinek megfelelően továbbfejleszti a már meglévő kölcsönös képviseleti szerződéseket. Ez a jogkezelési modell eredeti formájában leginkább a Bizottság *IFPI Simulacasting* határozatából megismert, versenyjogilag jóváhagyott elveken alapult. Eszerint valamennyi közös jogkezelő a világrepertoárt jogosíthatná, az engedély pedig kiterjedne az EU egész területére. A jogkezelők között pedig a felhasználók választhatnának.⁵²³ Bizonyos garanciális követelményeket be kell építeni a szerződésekbe annak érdekében, hogy elkerüljük a „forum shopping”-ot, vagyis azt a nemkívánatos jelenséget, hogy a felhasználókért folytatott verseny a jogkezelés színvonalának rovására menjen.

Ez az opció kívánatosnak tartja fenntartani a kölcsönös képviseleti szerződések hálóját, amelynek előnyeként azt hozza fel, hogy egyrészt *valódi* egyablakos ügyintézés tesz lehetővé (a felhasználóknak tényleg csak egy jogkezelővel kell tárgyalniuk - ez lehet akár a helyi szervezet), a blanketta engedély folytán a lehető legmagasabb szintű jogbiztonságot képes garantálni, a kisebb jogkezelő társaságok számára is nyitva hagyja az online szolgáltatások jogosításának lehetőségét (és az ebből eredő bevételeket), végül pedig számol azzal a körülménnyel, hogy a jogosultak rendszerint a saját, helyi jogkezelőjük tagjai szoktak lenni.

A 4-es opciót az különbözteti meg a 2-estől - amelyben a közös jogkezelők korlátlanul versengenének, akár a jogdíjszint tekintetében is -, hogy a kölcsönösségi szerződések számára előírnyoz olyan garanciákat, amelyek a kezelt jogok elértéktelenedését, kiüresedését hivatottak megakadályozni. Ez azt jelenti, hogy a felhasználási engedélyek bizonyos elemeit közösen rögzítenék, attól eltérést nem engedve. Különösen az alábbiak esetén szükséges a harmonizáció:

- *jogdíjak mértéke* (on demand szolgáltatások esetében a célország tarifája irányadó; streaming és webcasting esetében egyszerűbb egy európai tarifa alkalmazása);
- *ügynöki díjak / kezelési költségek* (a határokon átnyúló jogdíjfolyósítás esetén történő levonások maximumát határoznák meg);

⁵²³ Lásd áttekintésként a GESAC hozzászólásait, 26-28.

- *felosztási szabályok* (a jogosult lakóhelye szerinti jogkezelő folyósítaná a jogdíjat);
- *transzparencia* (a kölcsönösségi szerződésekbe szabályokat kellene felvenni, amelyek biztosítják, hogy a testvér jogkezelő alkalmas arra, hogy hatékonyan kezelje a rá bízott jogokat; egymással kompatibilis technikai felszerelések alkalmazása; bármely megadott engedélyről azonnali értesítés a többi jogkezelő részére - esetleg közös adatbázis létrehozása);
- *joghatóság és alkalmazandó jog* (szintén a *forum shopping* elkerülése végett);
- *illegális honlapok elleni küzdelem* (az egyébként szervezetlen, hol hiányos, hol feleslegesen párhuzamos fellépés helyett összehangolt küzdelem).

A kezdeti terveknek aztán a *CISAC ügyben* kötött megállapodás adott konkrét tartalmat, egyben korlátozva is a jogkezelők mozgásterét.⁵²⁴ Ismét érdemes megemlíteni, hogy az Európai Parlament a Lévai-jelentés elfogadásával szintén a 4-es opció mellett tette le a voksát.

A 4-es opció számos, már jelzett erényt mutat fel. Mindenekelőtt a felhasználók érdekeit szolgálja azzal, hogy csak egyetlen, szabadon választott közös jogkezelővel kell tárgyalni és kapcsolatot tartani. Ez nyilvánvalóan olyan költség- és időtakarékos megoldás, amely nagyban hozzájárul az online piac fejlődéséhez. Szintén előnye ezen modellnek a kiterjesztett jogkezelés nyújtotta jogbiztonság garantálása. Kétségtelen előnye végül, hogy a blanketta-engedély folytán minden mű - még a kereskedelmileg kevésbé vonzóak is - eljuthatnak a felhasználókhoz, ez pedig a kulturális sokszínűség szempontjából fontos követelmény.

Van azonban néhány olyan körülmény, amely megkérdőjelezheti a 4-es opció előnyét a 3-assal szemben. Rögtön az első kifogás abban ragadható meg, hogy a közös jogkezelők e modell szerint valójában a felhasználók kegyeiért versengenek. A felhasználók számára pedig - választási jogukból kifolyólag - lehetővé válik, hogy egy olyan jogkezelő szervezetet válasszanak ki egyedüli engedélyezőnek, amelyik méreténél és fejlettségénél fogva a legkevésbé képes egész Európára nézve hatékonyan kezelni a rá bízott jogokat. Vagyis fennáll a veszély, hogy ez a rendszer éppen a szerzőknek azt a jogos érdekét ássa alá, hogy a közös jogkezelők a felhasználók korrekt, de kemény partnerei legyenek. Ezt a veszélyt enyhíthetik a *CISAC ügyben* tett vállalások azon kitételei, amelyek - versenyjogi szempontból is - lehetővé teszik a közös jogkezelő szervezeteknek, hogy csak azokkal a

⁵²⁴ Lásd fentebb a *CISAC ügyben* (tett vállalások).

társ jogkezelőkkel kössenek kölcsönös képviseleti szerződéseket, amelyek megfelelnek bizonyos garanciális kritériumoknak.⁵²⁵

További gondot okozhat, hogy a jogosultak hiába lépnek át egyik közös jogkezelő szervezetből a másikba, ezáltal jogaik kezelésében érdemi változás nem következik be, hiszen végső soron nem ők, hanem a felhasználók választják ki, melyik szervezettől kérjenek felhasználási engedélyt. Végül nyilvánvalóan veszít vonzerejéből a 4-es opció, amennyiben párhuzamosan kénytelen érvényesülni a 3-assal, vagyis amikor a világrepertoár egy jelentős részét kivonják a kölcsönös képviseleti szerződések rendszeréből, és központilag jogosítják. Ez esetben elveszti ugyanis legnagyobb előnyét a 4-es opció, vagyis azt, hogy az egész világrepertoárhoz egy helyen hozzá lehet férni.

A kételyek ellenére a 3-as opció elterjedésével párhuzamosan nyer teret a 4-es opció elképzelése is. A kisebb közös jogkezelők ugyanis repertoárjaik egyesítésével próbálhatnak egyrészt nagyobb hatékonyságot elérni, másrészt attraktívabb kínálttal fellépni a felhasználók felé. Különösen a hangfelvétel előállítók nemzetközi szervezete, az IFPI keretein belül született egyezmények (Simulcasting és Webcasting) alapulnak a 4-es opción.

⁵²⁵ A CISAC 4-5. bekezdések.

4. Összefoglalás helyett

Az Európai Közösségnek hatáskörében áll a szerzői és szomszédos jogok közös kezelésének szabályozása, akár irányelv formájában, akár a tárgyban esetleg születendő nemzetközi szerződés megkötése formájában.

A szabályozás eddig az Európai Bizottság 2005/737/EK ajánlásával valósult meg, jogilag nem kötelező (soft law) módon, ám tényleges hatásokat gyakorolva a közös jogkezelésre (itt az online zenei piacról van szó). A soft law megközelítés általában nem váltott ki kritikát, leszámítva az ajánlás meghozatalából kihagyott Európai Parlamentet, amely irányelv alkotását szorgalmazza.

A szabályozás kialakításakor a gazdasági és verseny(jogi) szempontok mellett a kultúra szempontjaira is figyelemmel kell lenni. A nehézséget az okozhatja, hogy az egyes érdeklenti csoportok (kisebb és nagyobb közös jogkezelők, jogosultak, zeneműkiadók, felhasználók, tagállamok, és az EK) eltérő érdekekkel rendelkeznek, amelyeket csak egymás kárára lehet megvalósítani. Tökéletes modell tehát nincs, legfeljebb ésszerűen vállalható kompromisszumra lehet törekedni.

A szabályozásnak két fő lehetséges modellje van.

Az ún. "3-as opció" központi jogosítást jelent, tehát a szerzői és szomszédos jogi jogosultak választják ki, hogy melyik közös jogkezelőt bízzák meg jogaik kezelésével egész Európára nézve: ezt követően csak és kizárólag ez a szervezet lesz jogosult az adott mű felhasználására engedélyt adni. A közös jogkezelők tehát a jogosultak kegyeiért versengenek. Előnye, hogy a jogkezelés hatékonyságát növeli, hátránya azonban, hogy a felhasználóknak több jogkezelőtől kell engedélyt kérniük, ha több művet akarnak felhasználni. Ahhoz vezethet továbbá, hogy a kisebb jogkezelők és a kisebb (helyi) repertoárok anyagi helyzete veszélybe kerül. Nagy a költségvonzata, és a jogbiztonság követelményeinek sem igazán felel meg.

Az ún. "4-es opció" ezzel szemben úgy nézne ki, hogy minden jogkezelő jogosíthatná az egész világrepertoárt egész Európára nézve. Előnye, hogy a felhasználók könnyen, egy helyről hozzájuthatnak az egész világrepertoárra és egész Európára vonatkozó engedélyhez, és a kis jogkezelők és a kis (nemzeti) repertoárok is könnyen eljuthatnak a felhasználókhoz. Veszélye, hogy a felhasználók esetleg a legkevésbé hatékony közös jogkezelőt választják, így a jogkezelés szintje (és a jogosultak anyagi helyzete) komoly veszélybe kerül, ami ellen a jogosultak semmit sem tehetnek, hiszen hiába lépnek át egy másik jogkezelő szervezetbe, akkor is a felhasználó dönti el, hogy melyik jogkezelőtől kéri az engedélyt.

A Bizottság ajánlásával a 3-as opció mellett tört lándzsát, és az online zenei piac jogkezelési piacán megjelentek az első, 3-as opción alapuló kezdeményezések (CELAS, Armonia, Alliance Digital). Ezekben a zeneműkiadók és a nagyobb közös jogkezelők vesznek részt tipikusan.

Komoly kritikával illette a 3-as opciót az Európai Parlament, valamint a legtöbb (kis és közepes méretű) európai közös jogkezelő szervezet.

A két út között kompromisszumot jelenthet egyrészt a PEDL (a Warner Chappel zeneműkiadó által választott modell), amely szerint minden olyan közös jogkezelő engedélyezheti a zeneműkiadó repertoárját, amely megfelel bizonyos hatékonysági követelményeknek. Hasonló megfontolásokat tükrözik a Bizottság előtt folyó CISAC versenyjogi ügyben tett vállalások is.

Végül az egész problémakör radikális módon történő megoldását jelentené az a többek által pártolt javaslat, miszerint a fenti, sokszor megoldhatatlan nehézségekre való tekintettel a szerzői és szomszédos jogi jogosultak elvesztenék kizárólagos engedélyezési jogukat, és az internet felhasználók által fizetett havi átalánydíjból részesülnének méltányos díjazásban. Egyelőre még azonban ennek a megközelítésnek sincs túlságosan erős támogatottsága.

V. A szerzői jogok közös kezelésének versenyjogi vonatkozásai, különös tekintettel a technikai fejlődés által támasztott kihívásokra

Az amerikai szerzői jog rendszere alapvetően másként fejlődött, mint az európai.⁵²⁶ Jelen tanulmány nem kívánja az értékelés körébe vonni az Amerikai Egyesült Államokban kialakult szabályozási rendszert, azonban megjegyzendő, hogy az óceán túlsó partján nem ismeretlen fogalom a közös jogkezelők versenye, valamint arra is érdemes utalni, hogy az angolszász jogrendszerekben a kontinentális jogrendszerben érvényesülő szabályozás alapjául szolgáló felfogást, amely szerint a szerzőnek természetes tulajdonjoga áll fenn a művén, széles körben visszautasították.⁵²⁷

A legnagyobb kihívást kétségtelenül a digitális technológia fejlődése jelenti a tárgyalt piac szereplői számára. Korábban már utaltunk rá, hogy a szerzői és azzal szomszédos jogok kezelése kapcsán számos piaci szegmens érintett, amelyek érdekegyensúlyát az évszázadok alatt fejlődő szerzői jogi szabályozási rendszer a túlnyomó többség számára elfogadható módon szabályozott, akként, hogy gyakorlatilag *szimbiózisban* éltek a piaci szereplők.⁵²⁸

A szerzői jogi jogvédelmi intézmények és eszközök a jelenlegi szabályozási rendszer kialakulásakor a szerzők érdekében bevezettek bizonyos korlátozásokat, amelyek összességében a szerzők és az általuk alkotott művek védelmét, pontosabban érdekét szolgálták. Nyilvánvalóan ennek haszonélvezői voltak többek között a közös jogkezelők, amelyek tevékenysége nélkül elképzelhetetlen lett volna a hatékony jogvédelem, különösen a jogos felhasználások ellenőrzése. A jelenlegi vita alapvetően a körülözpontosul, hogy érdekellentét feszül gyakran a művek kiadói (producers) és a felhasználók között. „[...] A] művek kiadói [producers - szerk.] a szerzői jog kiterjesztéséért küzdenek, míg a felhasználók, gyakran 'elkényeztetve' a szerzői jogilag védett anyagokhoz való szabad hozzáférés által, elleneznek minden próbálkozást a jelenlegi

⁵²⁶ Ennek egyes szempontok szerint részletezett áttekintésére lásd de Werra Jacques, "Moving beyond the Conflict between Freedom of Contract and Copyright Policies: In Search of a New Global Policy for Online Information Licensing Transactions - A Comparative Analysis between U.S. Law and European Law," *Columbia Journal of Law and the Arts* 25 (2001-2002).

⁵²⁷ Lásd még Cahir Johon, "The Moral Preference for DRM Ordered Markets in the Digital Networked Environment," in *New Directions in Copyright Law*, ed. Macmillan Fiona (Cheltenham: Edward Elgar, 2005). 24-25.

⁵²⁸ Az érdekellentét tekintetében, valamint a közös jogkezelők alapvető működésére lásd még Rochelandet, "Are copyright collecting societies efficient organisations? An evaluation of collective administration of copyright in Europe." 178-182.

korlátozások vagy kivételek további korlátozására”, kivéve azon módosításokat, amikor a meglévő korlátozások teljes eltörléséről van szó.⁵²⁹ Az idézett gondolat jól szemlélteti azt a problémát, hogy jelenleg úgy tűnik nincs kialakult konszenzus, hogy mi a megfelelő egyensúly a tulajdonjogi szellemi tulajdon védelem és a közérdek között.⁵³⁰ Ezen elsődleges konfliktus forrás mellett azonban egyre nagyobb az ellentét a szerzői társadalmon belül, valamint a szerzők és a kiadók között is. A kiadók számára ugyanis az ár meghatározása és a bevételek realizálása miatt elengedhetetlen, hogy ne legyen hozzáférhető korlátlanul egy szerző műve, míg a szerzők oldalán jelentkezik az Internet biztosította óriási reklámfelület, amelyből eredő hasznokat más tevékenységeik során hasznosíthatják.

A jelenlegi fejlődéshez hasonló mértékű fejlődést és nagy változást már átélt a szerzői jogi társadalom, amelynek következtében alakult ki a mai jogvédelmi intézményrendszer. A tömegnyomtatás, a CD, a rádió megjelenésével a korábbi művészi alkotások pillanatnyi élvezete hirtelen az előadástól távol lévő személyek számára is megteremtette tömeges méretekben a lehetőséget a szerzői művek élvezetére.

A közgazdászok túlnyomórészt egyetértenek abban, hogy a szellemi alkotások piaca *önmagában* nem hatékony, továbbá a szerzői jog csak részben képes megteremteni az érdekelletétek közötti egyensúlyt a jogosultak és a felhasználók között, és végezetül, hogy a jogosulatlan másolás akár növelheti is a társadalmi hasznat. Továbbá a technológiai fejlődés állandóan felborítja az egyensúlyt az ösztönző erő és a hozzáférés, a szerzői jogok kezelésének költségei és az önszegélyezés között.⁵³¹

Mint az első fejezetben láthattuk a szerzői mű lényege - ellentétben például a szabadalommal - nem adott probléma ötletes megoldásában, hanem eredeti gondolatok szövedékének azonosítható kifejezésében áll; ezért piaci értékének elsődlegesen nem az ipar által támasztott szükségletek, hanem általánosabb kulturális érdeklődés a forrása. Ennek folytán konkrét szerzői művek mind kínálati, mind keresleti helyettesíthetősége

⁵²⁹ Dreier Thomas, "Regulating competition by way of copyright limitations and exceptions," in *Copyright Law - A Handbook of Contemporary Research*, ed. Torremans Paul (Cheltenham: Edward Elgar, 2007). 232.

⁵³⁰ ———, "Balancing Proprietary and Public Domain Interests: Inside or Outside of Proprietary Rights?," in *Expanding the Boundaries of Intellectual Property: Innovation Policy for the Knowledge Society*, ed. Dreyfuss Rochelle, Zimmerman Diane L., és First Harry (Oxford: Oxford University Press, 2001; reprint, 2004). 295.

⁵³¹ Lásd Gordon Wendy J. és Watt Richard, *The economics of copyright : developments in research and analysis* (Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2003). xix. Az önszegélyezés tekintetében lásd még Dam Kenneth W., "Self-Help in the Digital Jungle," in *Expanding the Boundaries of Intellectual Property: Innovation Policy for the Knowledge Society*, ed. Dreyfuss Rochelle, Zimmerman Diane L., és First Harry (Oxford: Oxford University Press, 2001; reprint, 2004). 103-122. és Farchy Joelle és Rochelandet Fabrice, "Self-help systems: Good substitutes for copyright or new barriers to competition?," in *The Economics of Copyright - Developments in Research and Analysis*, ed. Gordon Wendy J. és Watt Richard (Cheltenham: Edward Elgar, 2003).

jóval nagyobb. Ezért valamely konkrét műre vonatkozó piaci kizárólagosság hosszabb időn át történő fenntartása a kulturális piaci verseny veszélyeztetése nélkül, egyéb vállalkozási vagy személyhez fűződő érdekek és a művek torzítatlan fennmaradásához fűződő kulturális követelmény alapján is indokolható.

A kizárólagos szerzői jog tartalmának és gyakorlásának nemzetközileg aránylag tágan szabott határok között engedett és tagállamonként törvényben szabályozott korlátozása felveti a kérdést: mennyiben van még szükség az egyes művekre nézve fennmaradó szerzői jogi rendelkezési jog versenyjogi korlátozására is? Mennyiben írhatja felül a versenyjog az eleve verseny kompatibilis módon fejlődő szerzői jog polgári és büntetőjogi szabályozását? Mennyiben lehet indokolt a szerzői joggal való visszaélés polgári jogi tilalmának megtoldása a piaci erőfölénnyel való visszaélés versenyjogi tilalmával?

A szerzők önkéntes elhatározásán alapuló közös jogkezelés nem az engedélyezési és tiltási jogaik kizárólagosságát korlátozza, és gyakorlása nem az érintett szerzői jogok tartalmi korlátozásával jár együtt. Éppen fordítva: arra is alkalmas megoldásnak bizonyult, hogy a szerzők jogos igényeit érvényesítse olyan esetekben is, ahol törvény korlátozta jogaikat, előzetes engedély megkívánása nélkül merő díjfizetéshez kötött felhasználásokra nézve, mint pl. a videobérlet, a magáncélú kép- és hangmásolás, vagy a reprográfia. Történeti kiváltó oka annak a felismerése volt, hogy tömeges felhasználások esetén az arra alkalmas művek szerzői nincsenek abban a helyzetben, hogy egyenként járjanak utána műveik nyilvános felhasználásának. Közös jogkezelés nélkül a jogegyenlőség sérülne: az érintett szerzők és kiadók hátrányt szenvednének, az érintett felhasználók az egyedileg ellenőrizhető felhasználókhoz képest pedig előnyt élveznének.

A közös jogkezelő szervezetek Európában a 19. század közepén kezdtek megjelenni. Lényegüket tekintve non-profit alapon működő monopóliumokként lehet rájuk tekinteni. A közös jogkezelők általában számos taggal rendelkeznek, céljuk pedig a tagok (később gyakorlatilag valamennyi jogosult) műveinek engedélyezése, a felhasználás ellenőrzése, valamint a jogdíjak beszedése és felosztása. A kialakulásukban nagy szerepet játszott a tranzakciós költségek csökkentésének igénye.⁵³²

A második fejezetben láthattuk, hogy számtalan közös jogkezelő működik az Európai Unió tagállamaiban, amely egyben a közös jogkezelők egyik legnagyobb kihívása is a

⁵³² Lásd még Andersen Birgitte, Kozul-Wright Richard, és Kozul-Wright Zeljka, "The Social and Economic Effects of Copyright in the Music Industry: A Contribution to the Convergence versus Divergence Debate," in *New Directions in Copyright Law*, ed. Macmillan Fiona (Cheltenham: Edward Elgar, 2005). 157-158.

fragmentáció többi formájával együtt (egyes jogok, nyelvi, piaci struktúrák, stb.).⁵³³ A közös jogkezelők lényegesen eltérnek az egyes tagállamokban egymástól méretük, belső szervezeti felépítésük, tagjaik, ellenőrző rendszerük, a jogdíjszámítási rendszerük, vagy például az engedélyezési módszereik tekintetében.⁵³⁴ A szerzői jogok közös kezelésével megbízott szervezetek egészen a közelmúltig kétség kívül hatékony eszközei voltak a szerzői érdekek védelmének, ugyanis egyesével a szerzők nem lettek volna képesek hasonló fellépésre. Azonban nem csak a jogsértések elleni fellépések eszközeként, de a tárgyalási pozíciók javítására is kiváló szervezeteknek bizonyultak a közös jogkezelők. Fel kell azonban arra is hívni a figyelmet, hogy sok, a közös jogkezelők létét alátámasztó érv olyan feltételezéseken alapul, amelyet egyre gyakrabban vonnak kétségbe.⁵³⁵ A jelenlegi trendet mindenképpen jól szemlélteti Katz álláspontja, amely szerint „[...] kevés kétség férhet ahhoz, hogy a méret- és választékgazdaságosság fennáll a szerzői jogok kezelése esetén, de nem következik szükségszerűen, hogy a méretgazdaságosság csak monopóliummal lenne elérhető, és hogy a monopólium előnyei meghaladják annak költségeit.”⁵³⁶

A fentebb vázolt, történetileg kialakult helyzeten a digitális fejlődés részben változtatni látszik⁵³⁷, ugyanakkor nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy a digitális környezetben is szükség van a szerzői jogi rendszer működtetésére, valamint a jogvédelemre, így valószínűtlen a közös jogkezelő intézmények marginalizálódása. A kérdés inkább az, hogy mennyire marad fenn a mai rendszer és mennyiben történik változás? Az egyik legégetőbb technológiai kihívás a közös jogkezelők számára, hogy immár lehetővé válik a szerzői jogok önálló kezelése a szerzők által, amely akár hatékonyabb is lehet a jelenlegi formánál.⁵³⁸ Különösen igaz ez, ha nem az egyes jogosultakra, hanem a zenekiadókra (zenemű- és hanglemezkiadókra) vonatkoztatjuk.

⁵³³ Lásd még Gervais Daniel J., "The Evolving Role(s) of Copyright Collectives," in *Digital Rights Management: The End of Collecting Societies?*, ed. Graber Christoph Beat, et al. (Berne: Staempfli Publishers, 2005). 27. és 37-40.

⁵³⁴ Lásd még Andersen, Kozul-Wright, és Kozul-Wright, "The Social and Economic Effects of Copyright in the Music Industry: A Contribution to the Convergence versus Divergence Debate." 157-161.

⁵³⁵ Lásd például Katz Ariel, "The Potential Demise of Another Natural Monopoly: Rethinking the Collective Administration of Performing Rights," *Journal of Competition Law and Economics* 1, no. 3 (2005). és —, "The Potential Demise of Another Natural Monopoly: Rethinking the Collective Administration of Performing Rights," *Journal of Competition Law and Economics* 2, no. 2 (2006). Ennek részbeni kritikájára lásd Drexler, "Competition in the field of collective management: preferring 'creative competition' to allocative efficiency in European copyright law."

⁵³⁶ Katz, "The Potential Demise of Another Natural Monopoly: Rethinking the Collective Administration of Performing Rights." 283.

⁵³⁷ A digitális technológia hatásaira lásd részletesen *Ibid.*

⁵³⁸ Lásd még Gervais, "The Evolving Role(s) of Copyright Collectives." 34-35. és Riclofi Marco, "Individual and collective management of copyright in a digital environment," in *Copyright Law: A Handbook of Contemporary Research*, ed. Torremans Paul (Cheltenham: Edward Elgar, 2007).

Egyes feladatokat azonban még a divatos digitális jogkezelés sem vehet át, amelyekre valamilyen formában a jövőben is bizonyosan szükség van, és a közös jogkezelők eleve ellátják e feladatokat, így pl. a kezelt művek dokumentálása, a piaci felügyelete, a jogdíjak alkuja a gyengébb érdekérvényesítő képességgel rendelkező szerzők érdekében, a szerzői jogok kikényszerítése, jogfejlesztés, jogi tanácsadás, szerzői művek létrehozatalának támogatása, vagy éppen a szerzők támogatása.⁵³⁹

A fentebb felvetett problémákra több módon is adható válasz. Egyrészt a kérdést rendezheti a szerzői jog maga, a saját szabályozási rendszerében. Másrészt egyéb jogterületek, így többek között a versenyjog is követelhet magának szerepet a megoldás kidolgozásában. A versenyjog a szellemi tulajdonjogi védelemnek gyakorlatilag kiegészítő eszköze volt eddig is, és az is kell, hogy legyen a jövőben. Nem követelhet magának azonban sem a szerzői jog, sem a versenyjog elsődleges szerepet a másikkal képest, legalábbis ami az Európai Közösséget illeti. Bár a versenyjog kétségtelenül rendkívül dinamikus fejlődő és az Európai Közösség történetében egy „siker politikaként” számon tartott piacsabályozási keretet jelent, a szerzői jogi tradíciók és szabályozás, vagy éppen a közös jogkezelők létrehozása, szintén piaci kudarcokra vezethető vissza, mindezeknek tehát megvan a maguk helye a szabályozási környezetben.

Míg a versenyjogi eszközrendszer alkalmas az allokatív hatékonyság alapján megítélni egyes magatartásokat, a dinamikus hatékonyság által felvetett kérdések komoly kihívás elé állítják a jogalkalmazókat.⁵⁴⁰

Mint a harmadik fejezetben láthattuk, az Európai Bizottság és az Európai Bíróság a jog fennállta és a jog gyakorlása között különbséget tett, és egészen a legutóbbi időszakig nem volt hajlandó megkérdőjelezni a szerzői jog keretei között kifejlődő rendszer létjogosultságát. A *Consten and Grundig* ügy óta ismert különbségtétel a közös jogkezelők vonatkozásában erőteljesen jelentkezett a *Coditel II.* ügyben, ahol kifejtette az Európai Bíróság, hogy a vonatkozó szerzői jog természeténél fogva nem tartozik a Szerződés 81. cikkében szereplő tilalmak hatálya alá, ennek ellenére e jogok gyakorlása az említett tilalmak hatálya alá tartozhat olyan gazdasági, illetve jogi körülmények között, amelyeknek hatása a verseny korlátozása vagy torzítása. A legújabb jogesetek immár a technológiai fejlődés hatására a kialakult közös jogkezelők rendszerét az online jogkezelés folyamatban lévő alakulása miatt megkérdőjelezzik az online világ vonatkozásában, amellett, hogy úgy tűnik továbbra is elismeri az Európai Bizottság, hogy az offline világban

⁵³⁹ Lásd bővebben Meyer Alfred, "DRMS Do Not Replace Collecting Societies (comment)," in *Digital Rights Management: The End of Collecting Societies?*, ed. Graber Christoph Beat, et al. (Berne: Staempfli Publishers, 2005). 64.

⁵⁴⁰ Lásd még Drexler, "Competition in the field of collective management: preferring 'creative competition' to allocative efficiency in European copyright law." 273-280.

a jelenlegi rendszerhez képest új, működőképes és hatékony alternatíva nincs a láthatáron. Azt is fontos hangsúlyozni, hogy nem szabad összekeverni a *közös joggyakorlás szükségességét egy társaság általi közös jogkezelés szükségességével*.⁵⁴¹ Mindez fokozott szerephez juthat a jövőben az offline világban is. Feltéve, hogy a belső piaci integráció tovább erősödik, bizonyos közös jogkezelők létjogosultsága egyszerűen a piaci integráció miatt megkérdőjelezhetővé válik. Így példának okáért kifejezetten előrelépésnek tekintette a Bizottság az európai szintű forgalmazás lehetőségét, annak hatékonysága és az alacsony tranzakciós költségek miatt az *IFPI Simulcasting* ügyben.⁵⁴² Az *Santiago Megállapodáshoz* kapcsolódó Bizottsági beavatkozásban született megoldás pedig arra összpontosított, hogy a technológiai fejlődés által lehetővé tett digitális megoldások immár a szerzői jog lényegének megőrzése mellett a verseny bizonyos fokú bevezetését lehetővé teszik.

Még nem tudni, hogy a gyakorlatban a Lisszaboni Szerződés a közösségi célok és politikák között milyen átrendeződést hoz, amennyiben lesz ilyen, így kiindulási pontként megállapítható e körben, hogy a kultúra kérdése továbbra is alapvetően nemzeti kompetencia maradt, a tagállamok megőrizték döntési önállóságukat. Ezt mutatja egyrészt az „ösztönző intézkedések” (*incentive measures*) és az ajánlások (*recommendations*) elfogadásához előírt egyhangú tanácsi szavazás és együttdöntési eljárás a Parlamenttel, másrészt pedig a jogharmonizáció kifejezett kizárása. Ha tehát a Közösség a közös jogkezelés rendszerét normatív úton kívánja újraalkotni és szabályozni, ehhez jogalapként - a szabályozási tárgy erős kulturális kötődése ellenére - nem alkalmas az EKSZ 151. cikke. Sokkal nagyobb jelentősége lehet - igaz, nem a jogalap, hanem a szabályzás tartalmát illetően - a 151. cikk (4) bekezdésében szereplő, ún. integrációs klauzulának (*integration clause*), amely lényegében a kulturális szempontok tiszteletben tartását írja elő a többi közösségi politika megvalósítása során. Ez elsősorban a kulturális sokszínűség tiszteletben tartását és támogatását jelenti. Az Európai Bizottság joggyakorlatában implicit módon elismerte a kulturális sokszínűség védelmére kialakult intézményrendszer létjogosultságával a kulturális értékek védelmének szükségességét is. Sőt a *Tournier* ügyben odáig ment a joggyakorlat, hogy elismerte, a jogkezelő társaságok jogszerű célt követnek, amikor tagjaik jogainak és érdekeinek védelmére törekszenek (a rögzített zene felhasználóival szemben). Ezen joggyakorlás mércéje pedig az volt, hogy a felhasználókkal

⁵⁴¹ Lásd bővebben GEMA határozatot fent.

⁵⁴² Lásd még Korah, *Intellectual property rights and the EC competition rules*. 37. old., valamint Toft, "Collective Rights Management in the Online World - A review of recent Commission initiatives." 8. old.

megkötött szerződések a 81. cikk értelmében csak akkor korlátozóak a versenyre, ha a vitatott gyakorlat az e cél eléréséhez elengedhetetlen mértéket túllépi.

Míg a szabályozási koncepció és a közös jogkezelők közötti verseny jogi kereteinek kialakítása tekintetében nem lehet a tanulmány írásakor egyértelműen állást foglalni, hiszen az érdekelt szereplők és a jogalkalmazó is keresi a megoldást az új trendekre. Mint azonban sok természetes monopólium lebontásához, jelen esetben is szükség lehet arra, hogy a jogalkotó vagy a jogalkalmazó hatóság a beavatkozásával elősegítse új üzleti modellek felbukkanását, amelyek megmérettethetnek. A versenyjogi joggyakorlat vonatkozásában továbbá elképzelhető változatnak tűnik, hogy a *Wouters*⁵⁴³ és *Meca-Medina*⁵⁴⁴ ügyekhez hasonló megoldást talál az Európai Bíróság. Egyes szerzők a közös jogkezelőkre vonatkozó eddig kialakult joggyakorlatban is hasonló trendet véltek felfedezni, nevezetesen, hogy bizonyos kérdéseket nem a 81. cikk (1), majd (3) bekezdésének alkalmazásával dönt el a jogalkalmazó, hanem eleve abból indul ki, hogy az adott kérdés nem tartozik a 81. cikk (1) bekezdésének hatálya alá. Ilyen lehet példának okáért a kulturális sokszínűség megőrzését szolgáló magatartások kérdése.

VI. Felhasznált irodalom

- Aitman David, és Jones Alison. "Competition Law and Copyright: Has the Copyright Owner Lost the Ability to Control His Copyright." *European Intellectual Property Review* 26, no. 3 (2004): 137-47.
- Andersen Birgitte, Kozul-Wright Richard, és Kozul-Wright Zeljka. "The Social and Economic Effects of Copyright in the Music Industry: A Contribution to the Convergence versus Divergence Debate." In *New Directions in Copyright Law*, edited by Macmillan Fiona, 131-65. Cheltenham: Edward Elgar, 2005.
- Bappert Walter. *Wege zum Urheberrecht : die geschichtliche Entwicklung des Urheberrechtsgedankens*. Frankfurt am Main: Klostermann, 1962.
- Batchelor Bill. "Antitrust Challenges to Cross-Border Content Licensing: The European Commission Investigations of Collecting Societies and iTunes." *Computer and Telecommunications Law Review* 13, no. 8 (2007): 217-22.
- Benárd Aurél , és Boytha György. "A szerzői jog kézikönyve." edited by Benárd Aurél és Tímár István. Budapest: KJK, 1973.
- Berking Christina. *Die Unterscheidung von Inhalt und Form im Urheberrecht*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2002.
- Besen Stanley M. , Kirby Sheila N. , és Salop Steven C. . "An Economic Analysis of Copyright Collectives." *Virginia Law Review* 78, no. 1 (1992): 383-411.

⁵⁴³ Case C-309/99, *Wouters*, [2002] ECR I-1577.

⁵⁴⁴ Case C-519/04 P, *Meca-Medina v. Commission*, [2006] ECR I-6991

- Blair Roger D., és Cotter Thomas F. *Intellectual property : economic and legal dimensions of rights and remedies*. New York ; Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
- Boytha György. *Schriftenreihe des Archivs für Urheber- und Medienrecht (UFITA)*, no. III (2007): 856-61.
- . "Die historischen Wurzeln der Vielfältigkeit des Schutzes von Rechten an Urheberwerken." In *Die Notwendigkeit des Urheberrechtsschutzes im Lichte seiner Geschichte*, edited by Dittrich R., 69-90. . Wien, 1991.
- . "La justification de la protection des droits d'auteur a la lumiere de leur développement historique." *Revue internationale du droit d'auteur*, no. janvier (1992): 52-100.
- . "A számítógépi programok védelmének időszerű kérdései." *Magyar Jog*, no. 2 (1989): 114-25.
- . "Szemere Bertalan és a jövő zenéje." In *Emlékkönyv Nizsalovszky Endre születésének 100. évfordulójára*, 1994.
- . "Szerzői jog és versenyjog." In *Ünnepi kötet Boytha Györgyné tiszteletére*, edited by Bándi Gyula, 35-53. Budapest: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, 2002.
- . "Whose Right is Copyright? ." *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht (GRUR International (int))*, no. 6/7 (1983): 379-85.
- Boytha György: , 2007/4, 61-76. "A szellemi termékek európai közösségi jogvédelmének kapcsolódása az ENSZ Szellemi Tulajdon Világszervezete és a Világkereskedelmi Szervezet Szerződéséhez." *Iustum, Aequum, Salutare*, no. 4 (2007): 61-76.
- Cahir Johon. "The Moral Preference for DRM Ordered Markets in the Digital Networked Environment." In *New Directions in Copiright Law*, edited by Macmillan Fiona, 24-53. Cheltenham: Edward Elgar, 2005.
- Capobianco Antonio. "Licensing of Music Rights: Media Convergence, Technological Developments and EC Competition Law." *European Intellectual Property Review* 26, no. 3 (2004): 113-22.
- Dam Kenneth W. "Self.Help in the Digital Jungle." In *Expnading the Boundaries of Intellectual Proprety: Innovation Policy for the Knowledge Society*, edited by Dreyfuss Rochelle, Zimmerman Diane L. és First Harry. Oxford: Oxford University Press, 2001. Reprint, 2004.
- Davies Nigel. "The Digital Music Revolution - How Will Traditional Rights Operate in the On-Line Music World." *Entertainment Law Review* 16, no. 6 (2005): 137-43.
- de Werra Jacques. "Moving beyond the Conflict between Freedom of Contract and Copyright Policies: In Search of a New Global Policy for Online Information Licensing Transactions - A Comparative Analysis between U.S. Law and European Law." *Columbia Journal of Law and the Arts* 25 (2001-2002): 239-375.
- Deringer Arved. "EEC and the Antitrust Problems with Respect to Copyright and Performing Rights Licensing Societies." *International Business Lawyer* 13 (1985): 65-70.
- Dock M. C. . "Genese et evolution de la notion de propriété littéraire." *Revue internationale du droit d'auteur*, no. janvier (1974): 127-203.
- Dreier Thomas. "Balancing Proprietary and Public Domain Interests: Inside or Outside of Proprietary Rights?" In *Expanding the Boundaries of Intellectual Property: Innovation Policy for the Knowledge Society*, edited by Dreyfuss Rochelle, Zimmerman Diane L. és First Harry. Oxford: Oxford University Press, 2001. Reprint, 2004.
- . "Regulating competition by way of copyright limitations and exceptions." In *Copyright Law - A Handbbok of Contemporary Research*, edited by Torremans Paul, 232-54. Cheltenham: Edward Elgar, 2007.
- Drexl Josef. "Collecting Societies and Competition Law." In *MPI Book Project: Das Recht der Verwertungsgesellschaften in der Gemeinschaft*, Not yet published.

- . "Competition in the field of collective management: preferring 'creative competition' to allocative efficiency in European copyright law." In *Copyright law : a handbook of contemporary research*, edited by Torremans Paul, viii, 544 p. Cheltenham: Edward Elgar, 2007.
- Elster Alexander. *Urheber- und Erfinder, Warenzeichen- und Wettbewerbsrecht*. 2. ed. Berlin, Leipzig: de Gruyter, 1928.
- Farchy Joelle, és Rochelandet Fabrice. "Self-help systems: Good substitutes for copyright or new barriers to competition?" In *The Economics of Copyright - Developments in Research and Analysis*, edited by Gordon Wendy J. és Watt Richard, 148-61. Cheltenham: Edward Elgar, 2003.
- Faull Jonathan, és Nikpay Ali. *Faull & Nikpay : the EC law of competition*. 2nd ed. Oxford ; New York: Oxford University Press, 2007.
- Flood Andreas. "The Swedish Market Court makes a preliminary reference to the ECJ on copyright management by collecting societies (Kanal 5 and TV 4)." *e-Competitions* May 2007-I (2007).
- Frabboni Maria Mercedes. "Collecting Societies - The Santiago Agreement." *Entertainment Law Review* 17, no. 1 (2006): N4-5.
- Geiger Christophe. "Author's Right, Copyright and the Public's Right to Information (Rethinking Copyright in the Light of Fundamental Rights)." In *New directions in copyright law*, edited by Macmillan Fiona és Bowrey Kathy, 24-44. Cheltenham, UK ; Northampton, MA, USA: Edward Elgar, 2007.
- Géra Eleonóra Erzsébet, és Csatári Bence. *A Zeneszerzők Szövetkezetétől az Artisjus Egyesületig, 1907-2007 : a zenei közös jogkezelés száz éve Magyarországon* Budapest: ArtisJus, 2007.
- Gervais Daniel J. *Collective management of copyright and related rights*. Alphen aan den Rijn, The Netherlands: Kluwer Law International ; Frederick, MD : Sold and distributed in North, Central, and South America by Aspen Publishers, 2006.
- . "The Evolving Role(s) of Copyright Collectives." In *Digital Rights Management: The End of Collecting Societies?*, edited by Graber Christoph Beat, Govoni Carlo, Girsberger Michael és Nenova Mire, 27-56. Berne: Staempfli Publishers, 2005.
- Gilliéron Philippe. "Performing Rights Societies And The Digital Environment." *bepress Legal Series. Working Paper 1436*. (26 June 2006), <http://law.bepress.com/expreso/eps/1436>.
- Gordon Wendy J., és Watt Richard. *The economics of copyright : developments in research and analysis*. Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2003.
- Goyder D.G. *EC Competition Law*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2003.
- Graber Christoph Beat. *Digital rights management : the end of collecting societies?* Bern: Stämpfli, 2005.
- Gyertyánfy Péter. "Jog nélkül kultúra sem terem - kultúrpolitika és szerzői jog." *Magyar Jog*, no. 8 (2006): 449-54.
- Gyertyánfy Péter, és Faludi Gábor. "A Bizottság ajánlása a jogszerű online zeneszolgáltatás érdekében a szerzői és szomszédos jogok közös, határokon átnyúló kezeléséről (Kézirat)."
- Hardege Stefan. *Informationstechnologische Entwicklungen und der Schutz von Verfügungsrechten für Informationsgüter: Eine ökonomische Analyse zur Ausgestaltung des Urheberrechts* Frankfurt am Main: Peter Lang, 2006.
- Hepp Nóra. "A "kis számok törvényének" diadala a hatékony közös jogkezelés fokozásáért a közös jogkezelő szervezetekről szóló osztrák törvényben." *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle* 113, no. 2 (2008): 54-62.
- Hős Nikolett. "Közösségi jog - tagállami munkajog - az Európai Bíróság Viking- és Éval esetekben hozott döntéseinek jelentősége." *Európai Jog* 8, no. 1 (2008): 21-35.
- Jehoram Herman Cohen. "The Future of Copyright Collecting Societies." *European Intellectual Property Review* 23, no. 3 (2001): 134-39.

- Jones Alison, és Sufrin B. E. *EC competition law : text, cases, and materials*. 3rd ed. ed. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- Katz Ariel. "The Potential Demise of Another Natural Monopoly: Rethinking the Collective Administration of Performing Rights." *Journal of Competition Law and Economics* 2, no. 2 (2006).
- . "The Potential Demise of Another Natural Monopoly: Rethinking the Collective Administration of Performing Rights." *Journal of Competition Law and Economics* 1, no. 3 (2005): 541-93.
- Kecskés László. *EU Jog és jogharmonizáció*. Budapest: HVG-Orac, 2005.
- Király Miklós, ed. *Az Európai Közösség Kereskedelmi Joga*. Negyedik átdolgozott kiadás ed. Budapest: KJK-KERSZOV, 2003.
- . *Egység és sokféleség. Az Európai Unió jogának hatása a kultúrára*. Budapest: Új Ember, 2007.
- Korah Valentine. *Intellectual property rights and the EC competition rules*. Oxford: Hart, 2006.
- Kretschmer Martin. "The Failure of Property Rules in Collective Administration: Rethinking Copyright Societies as Regulatory Instruments." *European Intellectual Property Review* 24, no. 3 (2002): 126-37.
- Laddie Hugh. *The modern law of copyright and designs*. 3rd ed. ed. London: Butterworths, 2000.
- Lester David, és Mitchell Paul. *Joyson-Hicks on UK copyright law*. London: Sweet & Maxwell, 1989.
- Lucchi Nicola. *Digital media & intellectual property : management of rights and consumer protection in a comparative analysis*. 1st ed. ed. Berlin: Springer, 2006.
- Macnab Andrew, Roth P. M., és Rose Vivien. *Bellamy & Child Materials on European Community competition law*. 2008 ed. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- Marquardt Joachim. *Das Privatleben der Römer*. 2. ed. Leipzig, 1886.
- Maugham Robert. *A Treatise on the Laws of Literary Property, comprising the statutes and cases relating to books, manuscripts, lectures, etc*: London, 1828.
- Mendes Pereira Miguel "From discothèques to websites, a new approach to music copyright licensing: the Simulcasting decision." *EC Competition Policy Newsletter*, no. 1 (2003): 44-49.
- Meyer Alfred. "DRMS Do Not Replace Collecting Societies (comment)." In *Digital Rights Management: The End of Collecting Societies?*, edited by Graber Christoph Beat, Govoni Carlo, Girsberger Michael és Nenova Mire, 61-70. Berne: Staempfli Publishers, 2005.
- Mitas Magdalena. "The Polish Office of Competition and Consumer Protection conducts anti-trust proceedings against the Polish Authors' Association in order to stop alleged monopolistic practices (ZAIKS)." *e-Competitions* Dec. 2007-1 (2007).
- Olivier Daniel A. "The Exercise of an Industrial Property Right to Partition Markets within the EEC is Violative of the Basic Policy Providing for Free Movement of Goods Embodied in the Treaty of Rome." *Texas International Law Journal* 7, no. 3 (1971-72): 516-23
- Osterrieth Albert. *Die Geschichte des Urheberrechts in England, etc*: pp. xiv. 221. Leipzig, 1895.
- Patry W., Joyce C., Laeffer M. , és Jászi Péter. *Copyright Law*. 3. ed: Matthew Bender & Co., 1994.
- Patterson Lyman Ray. *Copyright in historical perspective*: Nashville: Vanderbilt University Press, 1968.
- Plutarchos. *Párhuzamos életrajzok. Agészilaosz/Pompeius*, 50.
- Psychogiopoulou Evangelia. "EC Competition Law and Cultural Diversity: The Case of the Cinema, Music and Book Publishing Industries." *European Law Review* 30, no. 6 (2005): 838-61.

- Riclofi Marco. "Individual and collective management of copyright in a digital environment." In *Copyright Law: A Handbook of Contemporary Research*, edited by Torremans Paul, 283-314. Cheltenham: Edward Elgar, 2007.
- Rochelandet Fabrice. "Are copyright collecting societies efficient organisations? An evaluation of collective administration of copyright in Europe." In *The economics of copyright : developments in research and analysis*, edited by Gordon Wendy J. és Watt Richard, xxii, 206 p. Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2003.
- Rose Vivien, Bellamy Christopher, Child Graham D., és Roth P. M. *Bellamy and Child : European community law of competition*. 6th ed. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- . *Bellamy and Child : European community law of competition*. 6th ed. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- Rosenblatt Heather. "Copyright Assignments: Rights and Wrongs - The Collecting Societies' Perspective." *Intellectual Property Quarterly*, no. 2 (2000): 187-200.
- Saint-Gal Yves. "Concurrence Deyloyale et Concurrence Parasitaire (ou agissements parasites) " *Revue internationale de la propriété industrielle et artistique* (1956): 19-106.
- Shaw Josephine. "Music to Their Ears." *European Law Review* 15, no. 1 (1990): 68-73.
- Stamatoudi Irini A. "The European Court's Love-Hate Relationship with collecting societies." *European Intellectual Property Review* 19, no. 6 (1997): 289-97.
- Stothers Christopher. *Parallel trade in Europe : intellectual property, competition and regulatory law*. Oxford: Hart, 2007.
- Szilágyi Pál. "A közösségi versenypolitika (antitröszt jog) ötven éve - Mekkától Medináig és tovább Párizsba?" *Iustum, Aequum, Salutare* III, no. 4 (2007).
- Takács Péter. "Aquinói Szent Tamás jog- és állambölcselete." In *Állam- és jogbölcselet. A kezdetektől a felvilágosodásig*, edited by Hörcher Ferenc, Péteri Zoltán és Takács Péter. Budapest: Szent István Társulat, 2001.
- Tatham Allan F. *EC Law In Practice. A Case-Study Approach*. Vol. HVG-Orac. Budapest, 2006.
- Toft Torben. "Collective Rights Management in the Online World - A review of recent Commission initiatives." In *Intellectual Property & Competition Law*, 18. Brussels, The Conrad Hotel: European Commission Competition DG and Information, Communication and Media, 2006.
- Torremans Paul. "Collecting Societies: Sorry, The Community is No Longer Interested." *European Law Review* 22, no. 4 (1997): 352-59.
- . *Copyright law : a handbook of contemporary research*, Research handbooks in intellectual property. Cheltenham: Edward Elgar, 2007.
- Vogel Martin. *Deutsche Urheber- und Verlagsgeschichte zwischen 1450 und 1850*. Frankfurt/M., 1978.
- Wágner Zsófia. "Kulturális politika." In *Bevezetés az Európai Unió politikáiba*, edited by Kende Tamás és Szűcs Tamás. Budapest: Complex, 2006.
- Wetter Carl, és Karlsson Johan. "Competition cases from the European Union: Sweden." In *Competition cases from the European Union: the ultimate guide to leading cases of the EU and all 27 member states*, edited by Kokkoris Ioannis, 1445 p. London: Sweet & Maxwell, 2008.
- Whish Richard. *Competition Law*. 5th ed. ed. London: LexisNexis UK, 2003.